

کتاب سبز

بیطرفی ایران

شش ماهه اول

مطبعهٔ روشنائی خابان علاء الدوله نمره ۱۱۵

بیطرفی ایران

مراسلات و مذاکرات متعاطیه بین دولت علیه و دول خارجه از بدو

وقوع جنك بین الملل در سنه هزار و سیصد و سی دو هجری

مطابق با ۱۹۱٤ مسیحی

طهران

سنهٔ ۱۳۳٦

خیابان علاء الدوله « مطبعهٔ روشنائی »

بسمه تعالی

بعد از آنکه دولت عثمانی حکم تجهیز عمومی صادر نموده جداً در حدود خود مشغول استحکامات و جمع آوری عسکر شد در حدود کردستان ایران و ساوجبلاغ و تقریباً تمام نقاط حدودیه آذربایجان که مجاور خاك عثمانی است کم کم هیجانی در میان اکراد مشاهده شد و از همان وقت اولیاء دولت مشکلات و زحماتی را که ممکن بود وقوع محاربه بین روس و عثمانی برای دولت فراهم نماید پیش بینی نموده جداً در صدد برآمدند که ازوقوع حوادث ناگوار جلوگیری نمایند . اول اقدام دولت برای حصول این مقصود این بود که بامذاکرات طهران و پطر و لندن موافقت دولت روس را در بردن قشون خود از آذربایجان حاصل و باینواسطه محذورات دولت را دراعلان بیطرفی مرتفع سازد علیهذا مقدمةً قبل از داخل شدن در مذاکره بادولت روس برای حصول اطمینان از طرف دولت عثمانی روز چهار شنبه ۹ ذیقعده ۱۳۳۲ که روز پذیرائی وزیر امور خارجه بود در ضمن مذاکره باسفیر کبیر عثمانی در تعقیب مذاکرات سابقه رئیس الوزراء استفسار شد که اگر دولت ایران بیطرفی خود را اعلان نماید آیا دولت عثمانی این بیطرفی را محترم شمرده از اقداماتیکه ناقض آن باشد خود داری خواهندنمود یانه ؟ عاصم بیك (۱) اطمینان داد که هرگاه این بیطرفی رسماً اعلام شود البته دولت عثمانی رعایت آنرا خواهد نمود ولی گفتند دولت عثمانی نمیتواند نهان دارد که حضور قشون دولت روس در آذربایجان قطع نظر از اینکه حدود ما را تهدید میکند خود ناقض این بیطرفی است و مادامیکه قشون اجنبی در خاك ایران اقامت دارد واضح است که نمیتوان برعایت کامل این بیطرفی از طرف روسها مطمئن بود بنا برین نباید دولت ایران منتظر باشد مادامیکه اوضاع حاضر در آذربایجان حکمفرما است دولت عثمانی هم تعهدی نسبت برعایت بیطرفی ایران نموده و حقیقة تعهد خود را بموقع اجری گذارد .

نظر بملاحظات فوق رقعه ذیل بوزیر مختار روس نوشته شد .

۱۰ ذیقعده ۱۳۳۲ **آقای وزیر مختار**

تجهیزات روس وعثمانی اوضاعی در آذربایجان پیش آورده که برای جلو گیری از وقوع یك منازعه که عاقبت آن برای آن سامان وخیم و مضرات آن بیشمار است دولت مجبور است از حالا تصمیمات قطعی فوری نماید بدین لحاظ لازم میدانم که بدون فوت وقت با جنابعالی داخل مذاکراتی شده و در اتخاذ وسائلی که راجع بمنافع دولتین است بایکدیگر موافقت حاصل نمائیم

---

(۱) سفیر کبیر عثمانی در طهران

آقای رئیس الوزرا فردا بعد از ظهر بمنزل شخصی دوستدار در دزاشوب (۱) تشریف خواهند آورد و خیلی خوشوقت میشویم که جناب عالی هم چهار ساعت بعد از ظهر آنجا تشریف بیاورید چون دولت انکلیس هم بمناسبت اتحادی که با روس درجنك حالیه اروپا دارد درین مسئله ذی نفع است لذا جناب سروالترتونلی (۲) هم دعوت خواهند شد که درین مجلس حضور بهمرسانند **(محمد علی)**

مجدداً آقای رئیس الوزراء (۳) و آقای وزیر امور خارجه برای اینکه تأمینات سابق سفیر کبیر را در باب رعایت بیطرفی ایران درست واضح سازند صبح یازدهم ذیقعده با معزی الیه داخل مذاکره شدند عاصم بیك بیانات سابق را تکرار و نظریات خود را در باب اینکه باوجود حضور قشون روس در خاك ایران رعایت بیطرفی خارج از امکان است تجدید ساخته ضمناً اظهار داشت که مراتب را باسلامبول تلگراف کرده و یقین دارد که دولت عثمانی هم نظریات او را تصویب و جوابهائیکه بدولت ایران داده است تصدیق خواهند کرد .

بعد از ظهر همان روز آقایان وزیر مختار روس (٤) و انکلیس در دزاشوب حاضر شده مذاکرات مفصله بمیان آمد .

آقای رئیس الوزراً باحضور وزیر امور خارجه اوضاع فعلی آذربایجان را تشریح و وضع اکراد و هیجانی که در آنها تولید شده با مشکلاتی که ممکن است بعد ها بروز نماید درست بیان و جلوگیری از هرگونه حوادث ناگواری را ازامروز لازم دانسته تقاضا کردند که برای حصول اطمینان عثمانیها لازم است دولت روس بوعده های مکرر خود وفا نموده و فعلا که اوضاع آذربایجان هنوز موجب نگرانی نیست قشون خود را از آذربایجان وغیره ببرند و دولت ایران‌هم فوراً والاحضرت‌اقدس‌ولیعهدرا بطوریکه سابق‌هم مذاکره شده بود به تبریز اعزام و استعداد کافی در آنحدود تشکیل خواهد داد که از هیجان اکراد که‌هنوز کسب اهمیت ننموده است جلوگیری شده دولتین روس و عثمانی هر دو از حملهٔ که ممکن است از حدود ایران بخاك یکدیگر شود مطمئن باشند نیز خاطر نشان کردند که دولت ایران از ابتدای جنك حالیه اروپا مصمم اعلان بیطرفی بوده وعملا هم این بیطرفی را رعایت نموده است ولی حالا که حوادث تازهٔ را پیش بینی میکنند و ممکن است در حدود این دولت منازعاتی واقع شود مصمم هستند که رسماً این بیطرفی اعلان کردد اما واضح است مادامیکه قشون یکی از دول متخاصمه درخاك این دولت‌اقامت دارد اعلان این بیطرفی خالی ازاشکال نیست . دولت ایران میداند که این بیطرفی درصلاح و صرفه دولتین روس و عثمانی است این است که از دولت روس تقاضا می‌نماید که‌اجرای این نیت را تسهیل وبواسطه بردن قشون خودشان از آذربایجان رفع بهانه عثمانیهارا نموده ومحلی برای تجاوزات آنها باقی نگذارند

(۱) منزل ییلاقی آقای وزیر امور خارجه (۲) وزیر مختار انگلیس در طهران
(۳) آقای مستوفی الممالك (٤) مسیو کرستوتس

وزراء مختار روس و انگلیس نقطه نظر دولت ایران را تصدیق ولی اظهار داشتند بچه ترتیب میتوان از دولت عثمانی مطمئن شد که بعد از رفتن قشون روس از آذربایجان قشون عثمانی جای آنهارا نگیرد و چه قسم تامیناتی میدهند . آقای رئیس‌الوزرا درجواب اظهار داشتند که معلوم است دولت ایران هیچوقت راضی نخواهد بود که قشون خارجی دیگری جای قشون روس باذربایجان بیاید و سفیر کبیر عثمانی بمن قول داده اند که در صورت تخلیه ایران از قشون روس بیطرفی ایران را محترم شمارند و معلوم است در موقعیکه جنابعالی با خیال دولت ایران موافق و مساعد باشید ممکن است از این بابت در اسلامبول هم موافقت حاصل شود . بالاخره نتیجه مذاکرات این شد که وزراء مختار خواستار شدند که دولت ایران تقاضای خود را کتباً بسفارت روس اظهار نمایند

نمره ۱ مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روس مورخه ۱۲ ذیقعده ۱۳۳۲

دراینموقع که متاسفانه نایره جنگ مابین دول اروپا مشتعل گشته اولیاء دولت متبوعه‌دوستدار مصمم شده اند که پولتیك بیطرفی اتخاذ و از هر گونه وقایعی که ممکن است در حدود این دولت علیه موجب انقلاب شود احتراز نمایند و بطوریکه برخاطر دقایق شناس آن جناب جلالتماب پوشیده نیست اولین وسیله مهم لازم که اسباب موفقیت اولیای دولت متبوعه دوستدار در اجرای این نیت خواهد بود این است که اولیای دولت بهیه روسیه چنانکه مکرر وعده داده اند باقتضای حسن روابط همجواری قشون خود را از خاك ایران احضار و نقطه نظر اولیای دولت متبوعه دوستدار را تأیید فرمایند به اطمینان احساسات خیر خواهانه که در آن جناب جلالتماب سراغ دارد امیدواری کامل حاصل است که باسرع وسایل این نیت اولیای دولت متبوعه دوستدار را به استحضار مقامات مقتضیه رسانیده موافقت اولیای دولت متبوعه خود را بانظریات اولیای امور ایران تحصیل و اولیای دولت دوستدار را از این حیث متشکر فرمایند . درخاتمه لازم میداند خاطرمودت ذخایر آن جناب دوستان استظهاری را باین نکته متوجه سازد که جناب سفیر کبیر عثمانی مقیم طهران صریحاً اظهار داشته اند در صورتیکه دولت متبوعه دوستدار بیطرفی خودرا دراین موقع اعلان نمایند اولیای دولت عثمانی بیطرفی ایران را کاملا رعایت خواهند نمود باانتظار نتیجه اقدامات حسنه آن جناب جلالتماب احترامات فایقه را تجدید مینماید

(محمدعلی علاء السلطنه)

نمرهٔ ۲ یاد داشت وزارت امور خارجه به سفارت انگلیس مورخه ۱۲ ذیقعده ۱۳۳۲

ازوزارت امورخارجه دولت علیه ایران‌مراسله به سفارت دولت بهیه روسیه نگاشته شده است که سواد آنرا برای ملاحظه جناب جلالتماب سروالتر تونلی وزیر مختار دولت اعلیحضرت پادشاه انگلیس تلواً ارسال میدارد . وزیر امور خارجه نظر بمساعدتهائی که همیشه ازطرف دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان نسبت بامور ایران میشده مترصد است در موضوع مراسله مزبور نیز از تأیید نظریات دولت علیه ایران مضایقه و خود داری ننموده از مساعدتی که دراینموقع ابراز خواهند کرد اولیای دولت ایران‌را متشکر فرمایند

(محمدعلی) وزارت امورخارجه

نمره (۳) تلگراف وزارت امور خارجه بسفیر کبیر ایران

در اسلامبول مورخه ١٤ ذیقعده ۱۳۳۲

البته اطلاع دارید که عثمانی‌ها درحدود ایران تجهیز قشون نموده و بعلاوه بواسطه بعضی انتشارات فیما بین عشایر حدود بعضی تحریکات میکنند ودرمقابل روسها هم که ازاین اقدامات عثمانی‌ها نگران هستند بسرحد خوی وارومی سوق قشون میکنند واین پیش مسلماً خطرات بزرك برای آذربایجان فراهم خواهد آورد و از آنجائیکه دربن اواخر هم بسبب تحریکات عشایر حدود بعضی زد وخوردها اتفاق افتاده احتمال دارد نظایر آن بهانه بدست بدهد مسلم است عواقب وخیم این تجهیزات قشونی درحدود این مملکت تاچه‌درجه است دولت ایران که دربن موقع جنك میخواهد کاملاً اعلان بیطرفی نموده بیطرفی خود را حفظ نماید باسفیر کبیر مذاکره از این پیش آمد سوء نموده سفیر کبیر اطمینان کامل دادند که اکر دولت روس قشون خود را ببرد دولت عثمانی هم حفظ بیطرفی دولت ایران را کاملا خواهد کرد لهذا باسفرای انکلیس وروس شفاهاً و کتبا دربن باب مذاکره شده رسما بردن قشون را مطالبه نمودیم ولی آنچه تصور میشود دولت روس اگر مطمئن شود بعد از جلب قشون خود دولت عثمانی هم قشون خودرا از سرحد خواهد برد بادولت ایران در این تقاضا مساعدت خواهد کرد و از آنطرف هم باطمینان سفیر کبیر قانع نمی شوند زیرا احتمال میدهند که این اوضاع تجهیز قشون آنها از آثار دسته باشد که باتفاق صاحبمنصبان آلمان مشغول اقدام هستند و باید اطمینان صریح در اینباب از دولت عثمانی تحصیل کرد چون جنابعالی کاملا میدانید که اگر خدا نکرده آذربایجان میدان جنك این دو دولت واقع شود چه خسارات باین مملکت وارد خواهد شد وبهر اهتمام وجد وجهدی مکلف هستیم که درمرکز واسلامبول وسایرنقاط لازمه سعی بنمائیم که جلوگیری ازاین اتفاق سوء بعمل آید وچون یکقسمت بزرك این اقدام وظیفه جنابعالی است لازم است فورا بابابعالی مذاکره نموده حالی نمائید که باقتضای جامعه اسلامیت بهترین موقع است که دولت عثمانی کمك نماید و اطمینان کاملا و کتباً داده شود که در صورت رفتن قشون روس‌دولت عثمانی هم بیطرفی ایران را رعایت نموده وقشونی که علاوه برساخلوی دائمی در حدود ما زیاد کرده اند از حدود دور نماید و البته این اطمینانی که تحصیل میکنید باید طوری‌باشد که سفرای انکلیس وروس مقیم اسلامبول مطمئن شده در اقدامات دولت ایران مانعی فراهم شود چون اینمسئله کمال فوریت دارد دولت با کمال بی صبری منتظر نتیجه اقدامات کافیه جنابعالی است که بزودی تلگراف فرمائید (علاء السلطنه)

نمره (۴) تلگراف وزارت امور خارجه بسفارتین ایران در

پطروگراد ولندن مورخه ۱۵ ذیقعده ۱۳۳۲

نظر بسوق قشون روس از داخله آذربایجان بحدود خوی وارومی وتجهیزات‌عثمانی وتحریکات عشایری ودعوتهای مذهبی مابین‌آنها وبعضی زد وخوردها که اخیرا درحدودواقع‌شده واحتمال اتفاقات سوء بین‌قشون دولتین میرود اولیای دولت باسفارت عثمانی وسفارت روس‌داخل

مذاکراتی‌شده ونیت اولیای‌دولت ایرانرا دراعلان بیطرفی بهردوسفارت جداً خاطرنشان کردند سفیر کبیر عثمانی اظهار میدارد که‌دولت‌عثمانی رعایت بیطرفی دولت‌ایرانرا کاملا خواهد کرد ولی معلوم است مادامیکه قشون روس در خاک ایران است اظهار بیطرفی ایران بیموقع خواهد بود و حال انکه اظهار بیطرفی ایران و حفظ این بیطرفی برای مصالح دولت روس و انکلیس که در جنگ داخل هستند و احتراز از زد و خورد مابین قشون روس و عثمانی در خاک ایران باید خیلی از طرف روسها قدر شناسی شده و مساعدت واقعی در تدارک وسائل آن که اولش احضار قشون خودشان است بعمل آورند دراین باب بامراسله رسمی از سفارت روس احضار قشون خودشان را خواستیم (۱) سفارت روس این مطلب را بدولت خود تبلیغ خواهد کرد جنابعالی باید در تایید نقطه نظر دولت اقدام نمائید که اگر در آذربایجان بین دولتین شروع به زد و خورد شود وخامت آن عاید دولت روس و خسارت مادی و معنوی و پولتیکی و اقتصادی آن نسبت به ایران از توضیح بیرون است باسلامبول تلگراف شده که برای اطمینان خاطر روسها آنها هم لازم است عده علاوه برساخلوی دائمی خود را از حدود دور نمایند و البته مادامیکه قشون روس در ایران اقامت دارد اعلان بیطرفی این دولت بیموقع بنظر آمده و عثمانیها هم مطمئن نخواهند شد که از تجهیز قشون دست بردارند نتیجهٔ اقدامات اسلامبول را هم بجناب عالی اطلاع میدهم و منتظر اقدامات مساعد فوری جنابعالی هستم . (علاء السلطنه)

نمرهٔ (۵) مراسله سفارت روس بوزارت امور خارجه مورخه ۱۶ ذیقعده ۱۳۳۲

دوستدار بانهایت توقیر و احترام در جواب مراسلهٔ محترمه جناب مستطاب اشرف عالی مورخه ۱۲ شهر حال نمره ۳۱۶۷ زحمت افزا شده برحسب دستور العمل اولیاء دولت اعلیحضرت امپراطوری خاطر مودت مظاهر را قرین استحضار میدارد که احضار قشون‌روس از آذربایجان فعلا غیر ممکن است زیرا فقط وجود قشون مزبور میتواند موجبات امنیت اتباع روس و خارجه را فراهم آورد بواسطه عدم وجود قواء دولت علیه ایران این امنیت ممکن الحصول نمیباشد و البته اولیاء دولت علیه ایران مسبوق و مستحضرند که درین اواخر چند فقره اتفاقات ناگوار از طرف اکراد رخ داده است درین موقع احترامات فایقه را نسبت بجناب مستطاب اشرف عالی تجدید مینماید . (کرستوتس)

نمرهٔ (۶) مراسله وزارت امور خارجه به سفارت کبرای عثمانی مورخه ۱۶ ذیقعده ۱۳۳۲

خاطر گرامی ذاتعالی سفارت پناهی را با نهایت تاسف زحمت افزاست که موافق خبر واصله از ارومیه متجاوز از دویست نفر عساکر ردیف دولت علیه عثمانی به صومای و برادوست (۲) تخطی کرده عشایر متمرده آن نواحی را که از جمله اسمعیل آقای کار دار میباشد معیت نموده قراء سیروسا ردیك (۳) و سفران (۳) و افشار (۳) و برانجیق (۳) را

(۱) در تلگراف لندن اضافه شده (و سوادی از مراسله بوزیر مختار انکلیس داده وجلب مساعدت آنها هم در تایید این نقطه نظر دولت شده است)

(۲) دو محال در شمال غربی ارومی (۳) از قراء سرحدی واقع در حدود غربی ارومیه

بکلی یغما و پس از آن بخاك آندولت علیه هزیمت نموده اند باوجود این حرکت خلاف دست از تحریك و انقلاب برنداشته مجدداً باجمعیت کثیر مسلحاً برسر تمر آقا نایب‌الحکومه برادوست هجوم برده و مصادمه را دوام داده اند چون این تخطیات و تحریکات مامورین آن دولت علیه ناقض مقررات پروتکل سرحدی و مغایر روابط دوستانه دولتین علیتین ومخل آسایش رعایای حدود نشین است دوستدار حقاً و اصولا تخطیات و اعمال غیر منتظره فوق‌را پروتست نموده توجه آن جناب مستطاب را بعواقب وخیمه این اوضاع ناگوار جلب و طلب مینماید که باسرع وسایل مراتب را بمقامات لازمه اعلام فرمائید که متجاوزین را تنبیه و منهوبات را از آنها پس کرفته باهالی غارت زده قراء فوق الذکر مسترد دارند و نیز متمردین را بداخله خاك آن دولت علیه راه نداده آنهارا مظهر حمایت قرار ندهند تابه‌یمن مساعدت اولیای عظام آندولت علیه رشته امنیت در آن حدود استحکام یافته اینگونه واقعات نظایر و امثال پیدا ننماید . **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمره (۷) تلگراف وزارت امور خارجه بسفارتکبرای ایران

در اسلامبول مورخه ١٦ ذیقعده ١٣٣٢

از ارومیه خبر رسیده عثمانیها باکثر عشایر ایران اسلحه داده آنهارا باغتشاش تحریك مینمایند چنانکه دویست عسکر بامتمردین قراء صومای و برادوست را یغما و مجدداً بر سر نایب الحکومه برادوست هجوم برده اند اوضاع حدود درهم بابعالی را بوخامت عاقبت آن متوجه و اوامر اصدار فرمائید متجاوزین را تنبیه منهوبات را مسترد دارند که حادثه دیگر رخ ندهد **(علاء السلطنه)**

نمره (۸) تلگراف کارگذار تبریز بوزارت امور خارجه ١٨ ذیقعده ١٣٣٢

تلگراف ارومی درج میشود (سیزدهم ماه قزاقهای روسی بادو عراده توپ برای تنبیه کردن اکراد عازم موانه شده تاغروب مشغول جنك بودند بعد از غروب مراجعت بقریهٔ انهر یك فرسخی شهر کرده اند میگویند اکراد شکست خورده اند شصت نفر هم مقتول شده اند و بعضیها میکویند قزاقها مغلوب و دو عراده توپ‌هم اکراد کرفته اند روسها دو سه ده را توپ بسته اند اهالی دهات بشهر ریخته اند **(نصرالدوله)**

نمره (۹) تلگراف کارگذار تبریز بوزارت امور خارجه ١٩ ذیقعده ١٣٣٢

خلاصه راپرت ارومیه درج میشود (از قرار معلوم قشون روس که بقریهٔ موانه (١) رفته بودند مراجعت کرده ومیکویند که نتیجه این ایاب وذهاب غیر معلوم است امشب هم جنازهٔ نه نفررا که میکویند صاحبمنصب (٢) هستند بشهر آورده اند معلوم نیست سایر

١) چهار فرسخی غربی ارومیه ٢) مقصود صاحبمنصب روس است

مقتولین از افراد قشون (۱) چقدر بوده ودراین دعوا غالب بوده اند یامغلوب همینقدرمعلوم میشود که اتباع ارامنه روس زیاده از حد متوحش هستند) (نصر الدوله)

نمره (۱۰) تلگراف کارگذار تبریز بوزارت امور خارجه ۱۹ ذیقعده ۱۳۳۲

راپرت کارگذار خوی درج میشود (اتصالا قشون را روسها وعثمانیها بسرحد سوق میدهند و از نزاع اکراد با اسمعیل آقای سالار عشایر درمحال صومای و برادوست اهالی کمال اضطراب را دارند عاقبت خیلی وخیم را نشان میدهد) (نصر الدوله)

نمره (۱۱) راپرت تلگرافی تبریز ۲۱ ذیقعده ۱۳۳۲

الان از ارومی راپرت رسیده که بعد از زد و خورد و گرفتن انهر نظامیان روس نعش یکنفر از مقتولین عشایر را از سنگر های دیروزی بشهر آورده اند که علامت صاحب منصب نظامی عثمانی داشته و بعضی اسناد و مکتوبات از بغل او بیرون آمده در قونسولگری و حکومت معاینه و باشهبندری مشغول مذاکره شده کسانیکه باعشایر و این مسائل ارتباط داشته و مظنون هستند گرفتار و محبوس میشوند هنوز از تعقیب نظامیان و محل تجمع عشایر خبر صحیح نرسیده است . (حسینعلی)

نمره (۱۲) راپرت تلگرافی ارومیه ۲۱ ذیقعده ۱۳۳۲

امروزصبح صدای توپ بیشترشد معلوم نیست قشون روس دهات عشایر را بمبارده می نمایند یا در جائی بعشایر تصادف کرده اند دیروز عصر پنجنفر ازاهالی معتبر قریه بالو (۲) وسه نفر رعیت آنجا ودونفر از اکراد را که گرفتار ودرحبس بودند در دروازه عسکر خان همه را که ده نفر بودند بدار کشیده اند ازقرار مذکور باکراد راهنمائی کرده فشنك فرستاده وباآنها متفق بوده اند (حسینعلی)

نمره (۱۳) تلگراف کارگذار تبریز بوزارت امور خارجه وصول ۲۲ ذیقعده ۱۳۳۲

راپرت ارومی راد رج مینماید (ازتفصیل گرفتاری شیخ برزان (۳) وتسلیم او بمامورین عثمانی خاطر مبارك مسبوق است از قرار تقریراتی که مینمایند دولت عثمانی تقصیرات او را عفو وبمیان عشایر فرستاده اند که استعداد جمع کرده بحدود ارومی روانه نماید (نصر الدوله)

نمره (۱۴) تلگراف کارگذار ارومی بوزارت خارجه وصول ۲۲ ذیقعده ۱۳۳۲

کاغذی از سید محمد پسر سید کمال که گویا از اشخاص نافذ الکلمه و منسوب شیخ عبد القادر است بدست آمده ودرحکومت ضبط است بمنصورالممالك نوشته او وسایرین را به امر اعلیحضرت سلطان عثمانی وفتوای شیخ عبد القادر دعوت بجهاد و تهیه لوازمات حرب مینماید که در اختلال ثغور حرکت نمایند ومیگویند خود سید محمد هم بمرگور (۴) آمده رؤسای عشایررا جمع وسخنان مهیج بانها القا مینماید که تدارکات خودشان را دیده بمحض صدور امر سلطانی حرکت بجهاد نمایند (معتمد الوزاره)

---

(۱) ـ مقصود قشون روس است (۲) ـ قریه ازمحال برادوست (۳) ـ ازرؤسای عشایر سرحدی
(٤) ـ ترگور ومرگور دو محال است واقع درجنوب غربی ارومیه

نمره (۱۵) تلگراف کارگذار تبریز بوزارت امور خارجه وصول ۲۲ ذیقعده ۱۳۳۲

بموجب راپرت ارومی دیروز چهار هزار نفر قشون روس از خوی وارد کریم آباد چهار فرسخی ارومیه که در عرض راه سلماس واقع است شده ودر آنجا اردو زده اند

(نصر الدوله)

نمرۀ (۱۶) راپرت تلگرافی نایب الایاله آذربایجان ۲۳ ذیقعده ۱۳۳۲

آخرین تلگراف امروزی حکومت ارومی را برای اطلاع خاطر مبارک عیناً بعرض می رساند در چهار بخش که دیروز جنگ بود امروز در میان مقتولین آنها جنازۀ دونفر صاحب منصب عثمانی بوده که بقونسول خانه آورده و باحضور نماینده حکومت و دو نفر از علمای اعلام آنها را معاینه از پاسپورت و سایر نوشتجات که از بغل آنها در آمده معلوم میشود هر دو منصب چاووشی داشته اسم یکی عبدالله و دیگری عمر بوده دوبسته فشنگ عثمانی همراه داشته عکس هم برداشته شده صورت مجلس و سواد پاسپورت و سایر نوشتجات آنها را تقدیم خواهم داشت جنازه هفت نفر ردیف عثمانی نرسیده در جنگ گاه های دیگر بوده ژنرالی که امشب وارد شده غیر از جنرال وارطانوف است که در خوی میباشد امروز آقای قونسول بحکومت آمده اظهار داشتند حکم رسیده از اجزای شهبندری و اتباع عثمانی که در آنجا جمع شده اند خلع سلاح شود چون شخص شما بیطرف هستید بشهبندر سفارش دوستانه نمائید که سلاح خود را بحکومت تحویل بدهند و محافظت آنها را نیز بعهده بگیرید و الا در صورتیکه طفره بزنند به ترتیبی که اقتضا نماید از طرف نظامیان خلع سلاح خواهند شد توسط کارگذاری این فقره به شهبندر سفارش و اخطار میشود در صورتیکه امتناع نمایند تکلیف از این بنده ساقط و در صورت اقدام نظامیان مسئولیتی برعهده نخواهد داشت

(اعتماد الدوله)

در ثانی هر خبری برسد بعرض میرساند

(نقی)

نمره (۱۷) تلگراف وزارت خارجه به نایب الایاله آذربایجان مورخه ۲۵ ذیقعده ۱۳۳۲

برطبق تلگراف حکومت ارومیه بوزارت جلیله داخله اشعار فرموده اید که قونسول روس در ارومیه بحکومت اظهارداشته است که بایداز شهبندر واتباع عثمانی خلع سلاح شودلازم است فوراً به حکومت ارومیه دستور العمل تلگرافی بدهید که در باب خلع سلاح شهبندری و اجزاء شهبندری عنوانی ننماید و اگر واقعاً از اتباع عثمانی کسی مسلح است یااینکه درین وقایع اخیر ذیمدخل بوده آنها را هم فوراً بشهبندر اظهار و پس از ثبوت مسئله به خلع سلاح آنها از طرف شهبندری باموافقت حکومت اقدام شود مقصود این است که موقع خیلی باریک و محتمل است نتایج وخیم بروز نماید برای اطمینان شهبندری هم که میگویند در مخاطره است مستحفظ بقدر لزوم از طرف حکومت بدهند و کلیۀ دستور العمل و امر قطعی در باب محافظه و آسایش کلیه اتباع عثمانی و اتباع آلمان و اطریش که در تحت حمایت عثمانی هستند بدهید که لازمه سعی و کوشش را بعمل بیاورند که خدا نکرده مفسدۀ تولید نشود از سفارت عثمانی هم دستور العمل لازم به شهبندری ارومیه داده شده است نتیجۀ اقدامات جناب مستطاب عالی را منتظرم زود تر تلگراف بفرمائید

(علاء السلطنه)

نمرة (۱۸) رقعهٔ وزیر امور خارجه به وزیر مختار روس .

مورخهٔ ۱۵ اکتوبر ۱۹۱٤ — ۲۵ ذیقعده ۱۳۳۲

آقای وزیر مختار

بموجب تلگرافی که ازارومیه به آقای رئیس الوزراء رسیده ویس قونسول (۱) روس در ارومیه بحکومت آنجا اظهار داشته است که از شهبندر و اتباع عثمانی خلع سلاح نمایند مسیو ودنسکی در تکمیل این اظهار بحکومت خاطر نشان نموده است که در صورت امتناع قوای نظامی روس باین تکلیف عمل خواهد نمود این جانب لازم دانستم که فوراً مطلب را باطلاع خاطر جنابعالی برسانم که فوراً اوامر تلگرافی بمامور خودتان در ارومیه بدهید که از هر گونه اقدام بی‌رویه نسبت به شهبندر و یك قونسول خارجه مقیم در مملکت بیطرفی خودداری نماید .

دوستدار نیز اوامر وتعلیمات لازمه بمامورین محلی داده ام که از بروز هرنوع حوادثی که ممکن است اوضاع درهم حالیه را سخت تر نماید جلوگیری نمایند در صورتی هم که از اتباع عثمانی کسی مسلح شده باشد واضح است که حکومت محلی باید باموافقت‌شهبندری بخلع سلاح آنها اقدام نماید اما در باب خود شهبندر واجزای او جناب عالی نیز تصدیق خواهید فرمود که اقدام ویس قونسول روس راجع بشخص او بکلی بر خلاف قواعد و قوانین بین الملل بوده وبعلاوه موقع دولت ایران را خیلی مشکل مینماید حتی ممکن است وقایعی را که من و آن جناب مایل باحتراز از آن بودیم سبب شده تولید مشکلات عمده نماید متمنی است احترامات فایقه مرا قبول فرمائید **(محمد علی)**

نمره (۱۹) یادداشت مذاکره شفاهی آقایان رئیس الوزراء

و وزیرامورخارجه باوزیر مختار روس مورخه ۲٦ ذیقعده ۱۳۳۲

اگرچه دولت ایران خیلی متاسف است که در جواب اظهارات راجع به بردن قشون روس از خاك ایران که صلاح دولتین و بهترین وسیله برای حفظ بیطرفی کامل ایران در موقع جنك بود آن قسم از طرف جنابعالی اظهار شد که اولیای دولت روس فعلا بردن قشون را صلاح نمیدانند ولی مجدداً اظهارات سابق را در این باب تاکید مینمایم که با حضور قشون در داخلهٔ ایران عموماً و آذربایجان خصوصاً حفظ بیطرفی که منظور اولیاء دولت ایران است بعمل نیامده و باوقایعی که همه روزه در حدود غربی اتفاق میافتد محتمل بلکه یقین است که مشکلات عمده در آتیه خیلی نزدیك برای ایران تولید خواهد شد اوضاع حدودی که اخیراً روبسکونت گذارده بود بازچندی است کم کم مغشوش واکراد بهیجان آمده وباتجهیزات عثمانی درجوار حدود مسلم است که روز بروز برشرارت خود افزوده مداخلات قشونی روس در تسکین این شرارت ها ممکن است باعث تولید اوضاعی بشود که احتراز از آن بهر نحوکه ممکن باشد در صرفه و صلاح دولتین روس و ایران است اولیای دولت ایران برای حفظ بیطرفی خود و تسکین اذهان در آذربایجان دربن موقع

---

(۱) ودنسکی

که جنك بین روس و عثمانی محتمل الوقوع است و همچنین برای اینکه آذربایجان میدان جنگ واقع نشده اهالی بیطرف دچار خسارات جنك نشوند عمده وسیله که در نظردارند اعزام والا حضرت اقدس ولیعهد به تبریز است و دولت مصمم است که به اسرع وسایل موجبات اجرای این مقصود را فراهم نماید و ضمناً قوهٔ در خود آذربایجان برای امنیت داخلی آنجا تهیه نماید و یقین است که حضور حضرت ولیعهد درآذربایجان اثرات نیك در اذهان نموده جلو گیری از خیلی مفاسد غیر منتظره خواهد نمود واضح است جنابعالی نیز برای احتراز از بروز پارهٔ مفاسد در حدود ایران و عثمانی این نیت را تأیید و مساعدت خواهید فرمود که زودتر انجام بگیرد .

(وزیر مختار جوابرا موکول بمخابره تلگرافی باپطر وتحصیل جواب از آنجا نمودند)

راجع باقدام ویس قونسول ارومیه دیروز شرحی آقای وزیر امور خارجه به جنابعالی نوشته اند در تایید آن مخصوصاً جلب توجه شمارا نموده لازم است که درین موقع باریك طوری رفتار شود که بهانه برای تجاوز و مداخلات نظامی بدست دولت عثمانی داده نشود خواهش دارم به ویس قونسول ارومیه تعلیمات لازمه بدهید که از اقدامات غیر قانونی احتراز نموده موقع دولت ایران را مشکلتر نکند .

نمرهٔ (۲۰) تلگراف وزارت امور خارجه بسفارت کبرای اسلامبول

مورخهٔ ۲۶ ذیقعده ۱۳۳۲

موافق اطلاعات واصله عثمانیها همه روزه بسرحدات ایران سوق عسکر کرده روسها نیز درآن حدود قشون جمع میکنند متنفذین حدود در تحریك مردم ساعی نظامیان عثمانی در اغوای عشایر و اکراد ایران مجد مطابق تلگرافات واصله عساکرردیف با اکراد متفق عدهٔ از رؤسای عشایر ایران را وادار بانقلاب نموده چندین مصادمه با روسها در اطراف ارومیه شده علایم حدود تازه نصب شده در بعضی نقاط منهدم ولایات حدودی آذربایجان درخطر است **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمره ۲۱ راپورت کارگذار آذربایجان بوزارت امورخارجه

تاریخ وصول ۲۶ ذیقعده ۱۳۳۲

راجع بتحریکات و اقدامات متنفذین حدود عثمانی راپرت های مبسوطی تحریراً و تلگرافاً عرض کرده از قرار اطلاعاتیکه اخیراً بکار گذار کل رسیده محمد فاضل پاشا که از سرکردگان و متنفذین دولت عثمانی در حدود است پاره اقدامات و کاغذ برانیها در تحریك و تهییج عشایر مینماید و یك فقره از کاغذ های مومی الیه بدست آورده این است عیناً تقدیم داشت . **(حسن)**

ضمیمه راپرت فوق کاغذ محمد فاضل پاشا .

جناب مستطاب والا القاب اجل اکرم حاکم بانه آقای محمد خان دام عمره

معلوم عالی است که فرنگیان و اهل اروپا همیشه مترقب فرصت هستند که تجاوز بردین مبین اسلام و خلافت مقدسه را اعتیاد گرداند ولی جزای سزای ایشان را خداوند عالم تبارك

و تعالی در حرب عمومی میان خودشان دادند بناء علیه عالم اسلام از این فرصت عظمی تامین. استفاده باید کرد او هم عموم ملل اسلام باعمومی. استحضارات مهیا شدن میسر میشود الان. جناب مستطاب که المنة لله حایز مقام رفیع که تمام اقوام اسلامیه اورا غبطه خوانند خدمات. مهمه بدولت و ملت خود نمودن ممکن و سهل است پس از شجاعت و حمیت مسلم جناب. سرکار عند الحاجه استفاده و باین وسیله سعادت و فوز دنیا وآخرت را آماده خواهد شدن. منتظر اشعار ما و همیشه مهیا به پیش آمد هر احتمال بودن واجب است و به احوالی که در آنجا ها جاری شود دقت کردن باید و بوسایط مؤتمنه دائماً معلومات دادن مطلوب و منتظر است باقی دوام سلامتی سرکار ۲۲ رمضان ۱۳۳۲

برنجی فریق داغستانی محمد. فاضل.

نمرهٔ (۲۳) مراسلهٔ سفارت روس به وزارت امور خارجه ۲۸ ذیقعده ۱۳۳۲

دوستدار باکمال توقیر و احترام خاطر دوستی مظاهر جناب مستطاب اشرف عالی را از راپرتیکه از ویس قونسولگری دولت امپراطوری در ارومیه رسیده است مستحضر می دارد. که در زمان عقب نشستن اکراد در قریه چارباش قرب ارومیه هفت نعش عساکر عثمانی بالباس رسمی پیدا شد که سه نفر آنها دارای اسناد عثمانی بودند که ذیلا شرح داده می شود .

(۱) عمر چرکز زکریا اوغلی عسکر طابور ۷ بلوک ۳ اردوی چهارم ولایت بطلیس. قازی اهلاطون در نرز آونه کوه عثمانی و بلیط نظامی وفشنگ‌های موزر درجعبهٔ کار خانهٔ دولتی آلمان در کالسروه یك پاکتی هم بعنوان چرکز بحری افندی صاحبمنصب نهم بلوك سرحدی در محل قره کلیسه ولایات ارضروم پیدا شده .

(۲) عبد الله چاوش چرکز زکریا اوغلی عسکر طابور اول بلوك سیم اردوی چهارم در ولایت بطلیس قازی اهلاطون تذکره عثمانی و بلیط نظامی و فشنگ های مزبوره در فوق وصورت اسامی دوازده عسکر که زیردست او بودند وصورت ساعات کشیك خودرا داشته و از لباس او دو رشته نوار کلی و شش تکه برای نشانی برداشته شده است .

(۳) هاشم صاحبمنصب پیش او یافت شده است قانون نظامی عثمانی و نقشه و خریطه. و تلگراف حسن عسکر که از عبدالحمید برادر حسن که در جنگ کشته شده استفسار نموده است چهار نفر عسکر دیگر هیچ نوشته و سندی نداشتند پروتوکل هائی که در این باب. نوشته شده بامضای کارگذاران محلی دولت علیه ایران وعلما و نمایندکان طبقات اهالی ارومیه. رسیده است و شهادت داده اند و برای استحضار مردم ویس قونسولگری امپراطوری در آنجا آنها را منتشر نموده است درین موقع احترامات فایقه را تجدید مینماید

(کرستوزتس)

نمره (۳۳) تلگراف وزارت خارجه به سفارتکبرای ایران در

اسلامبول مورخه ٤ ذیحجه ۱۳۳۲

رؤسای عشایر عثمانی جداً درحدود مشغول تحریکات عثمانیها شیخ برزان را کهجداً از ایران میخواستند عفو برای تحریك میان عشایر فرستاده شده عبد العلی خان و امیرحشمت وحاجی باباخان درخانه سور اقامت میکویند برای طرد سالار عشایر سیمقو میرویم در موانه واطراف ارومیه بین روسها واکراد جنك اهالی دهات غارت شده وخراب بارومیه ریخته شهبندر ارومیه باقدامات بی‌رویه افزوده محرك عشایر ایران رفتار عساکر ورؤسای عشایر و شهبندرهای عثمانی مخالف حسن همجواری باسفارت عثمانی مذاکره حضرتعالی بطور مقتضی پروتست کنید **(محمدعلی علاء السلطنه)**

نمره (۳٤) تلگراف کارگذار مشهد بوزارتامورخارجه ٦ ذیحجه ۱۳۳۲

دیشب که لیله ششم ذیحجه بود سه ساعت از شب کذشته سه نفر سالدات روس وارد مغازه هفمان تبعه آلمان شده چند زخم منکر باقداره بسر وپشت و دست او زده و فرار کرده اند خود هفمان هم از مغازه خارج وبحالت بیهوشی درکوچه افتاده پلیس محل و همسایه‌های او مشار الیه را برای معالجه بمریضخانه انکلیسها برده بمحض وصول این خبر فدوی معاون کارکذاری را برای تحقیقات بمریضخانه فرستاد معلوم شد دست چپ او از مچ بضرب قداره مقطوع وزخمهای دیکر هم کاری وخطرناك است و ازقرار اظهار دکتر زنده نخواهد ماند چون از کسان او کسی درمشهدنیست باین جهت فوراً همان شبانه‌مغازه اورا مهر نمود از خود او بواسطه اینکه تاکنون بیهوش افتاده تحقیقاتی بعمل نیامده کسی هم درموقع ارتکاب سالداتها در مغازه نبوده تفصیل‌را فوراً بجنرال قونسولگری روس‌اطلاع داد که اقدامات مقتضیه در دستگیری مرتکبین ومجازات آنها بنمایند **(معززالدوله)**

نمره(۳۵) تلگراف وزارت امور خارجه بسفارت ایران در

لندن مورخه ۷ ذیحجه ۱۳۳۲

چنانکه مسبوقید دولت برای اینکه یك قوه معنوی درآذربایجان فراهم نماید تصمیم نمود که والا حضرت ولیعهد را بسمت فرمانفرمائی اعزام دارد که نفوذ اقامت حضرت معظم له در آنجا تااندازهٔ افکار عامه را تسکین واز هیجان عشایر جلوکیری نماید ضمناً در اینباب مساعدت روسها خواسته شد جواب منفی داده حتی اقدام دولت را بمیل انتفاع از موقع جنگ حمل نموده اند وحال آنکه مقصود دولت فقط این بود که با وسایلی که در دست دارد امنیت آذربایجان را که صلاح ایران وروس است فراهم نماید اینطور عدم مساعدت پطرزبورغ بانیات خیر خواهانه وحقه ایران موجب یأس در خصوص مساعدتی که لازم است در پطرزبورغ بعمل بیاید اقدام کنید که تصمیم دولت مجری شود منتظر جوابم

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۳۶) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران در اسلامبول مورخه ۷ ذیحجه ۱۳۳۲

جنك در قرب ارومیه بشدت دوام اکراد در چهریق (۱) بااسمعیل آقا درزدوخورد در جنك قریه چهاربخش نعش هفت نفر عسکر یافت شده که سه نفر از آنها اسنادعثمانی داشته اند سید محمد پسر سید کمال از متنفذین اکراد رؤسای اکراد نوشته بحکم‌سلطان عثمانی وفتوای شیخ عبد القادر حاضر جهاد شوید دولت عثمانی یکنفر ملقب بشیخ جلال الدین را کماندان حدود نموده که با اکراد بجهاد برود یونس بیك نام دویست‌و بیست بار اسلحه وقورخانه برایت (۲) آورده روسها شش نفر ازاکراد را صلب دونفر عسکر عثمانی را که اسمعیل آقا دستگیر کرده بود بروسیه فرستادند میخواهند شهبندر ارومیه و اتباع عثمانی را خلع سلاح نمایند هزارو سیصد فدائی ارمنی باقشون روس برای تنبیه اکراد به ارومیه رفته اند سفارت عثمانی بموجب مراسله رسمی‌حمایت منافع آلمان‌واطریش‌را درآذربایجان بعهده گرفته در موضوع اتفاقات ارومیه مسئولیت را بایران متوجه کرده اند جواب ردّ مسئولیت وتقاضای جلوگیری از تحریکات مامورین عثمانی داده برای محافظه منافع آلمان و اطریش و حفظ شهبندری ارومیه اوامر لازمه صادر شد دولت منتظر اقدامات سریع حضرت عالی است

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۳۷) مراسله بسفارت روس مورخه هشتم ذیحجه ۱۳۳۲

از قرار اخبار تلگرافی شب ششم ذیحجه سه ساعت از شب گذشته سه نفر سالدات آن دولت بهیه در مشهد وارد مغازه هفمان تبعه آلمان شده بضرب قداره دست چپ اورا ازمچ مقطوع وزخمهای خطرناك بسر وپشت ، ودست او زده اند بطوریکه حیات‌مضروب‌مشارالیه درمعرض خطر است وضاربین فرار کرده اند این حرکات واقدامات بیرویه نظامیان آن‌دولت بهیه مخالف اصول وقانون وموجب مزید تاسف دوستدار است لهذا ازمراتب حق‌گذاری واصول دانی آن جنابجلالتماب خواهشمند است با عطف توجه به مراسلات سابقه دوستدار برای جلوگیری از این قبیل اتفاقات بمقامات مقتضیه اظهار و اوامر اکیده صادر فرمایند که افراد نظامی آن دولت بهیه رعایا و اشخاص بیطرف و اتباع خارجه مقیمین خاك این دولت علیه را محترم شمرده بهیچ وجه نسبت بانها حرکت سوء ننمایند تابعدها از اینگونه اتفاقات جلوگیری شده واقعه ناگواری رخ ننماید موقع را برای احترامات فایقه مغتنم میشمارد .

نمرهٔ (۳۸) تلگراف بسفارت پطرزبورغ مورخه ۸ ذیحجه ۱۳۳۲

بعد از اقداماتیکه در تبریز از طرف نظامیان روس برضد اتباع آلمان و اطریش شد اینفدفعه در ارومی ده نفر را آویخته و دوازده قریه و هزارو پانصد خانه را غارت وسوزانیده و هزار و سیصد نفر ارمنی را مسلح کرده اتباع عثمانی و شهبندر و خانواده اش را محصور روابط آنها باتلگرافخانه مقطوع وبس قونسول بشهبندر خلع اسلحه‌را اخطار نموده و گفته که در صورت مخالفت اخذ خواهد شد این رفتار مامورین روس تاثیرات بدی نموده

---

(۱) از قراء سلماس (۲) از قراء عثمانی درحدود ساوجبلاغ

ومخاطرات عظیمه را نزدیك میکند و ازطرف دیگر در مشهد سر و مازندران دکاکین را غارت و همچنین در مشهد سه نفر سالدات بمغازه هنمان تبعهٔ آلمان رفته باقداره زخم های مهلك باو زده و دستش را قطع نموده مشرف بموت است سابقا هم در تبریز نسبت بقونسول آلمان و اتباع و کارخانه قالی بافی تعرض نمودند مذاکره باوزیر مختار شده نتیجه حاصل نگردید مخصوصاً اخطار میکنم رفتار نظامیان روس بقدری مخاطرات عظیمه را نزدیك می کند که بالاخره رفع آن بی نهایت مشکل خواهد بود باوزیر خارجه و جنگ مذاکره خاطر نشان نمائید که تکرار این حرکات اسباب زحمت فوق العاده و نفرت عمومی خواهد بود احکام مؤکده در ترك این رفتار صادر نمایند

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۲۹) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت روس مورخه ۸ ذیحجه ۱۳۳۲

بانهایت احترام باستحضار خاطر محترم میرساند از قرار اطلاعاتیکه اخیراً رسیده است در ارومی و اطراف آن ده نفر از اهالی دهات حول و حوش و اکراد را نظامیان آن دولت بهیه بدار آویخته دوازده قریه و هزار و پانصد خانه نهب و آتش زده و یکهزار و سیصد نفر از فدائیان ارامنه را که سابقهٔ خصومت آنها باعشایر برخاطر محترم پوشیده نیست مسلح و بایں‌واسطه ساب امنیت ازکلیه سکنه آن‌حدود واهالی گردیده واین اقدامات فوق العاده در طوایف و عشایر تاثیرات نامطلوب بخشیده حدوث مخاطرات عظیمه را نزدیك می سازد از آنجائیکه وظیفه اولیای دولت متبوعه دوستدار حفاظت و تمهید آسایش اهالی وتسکین نایره فساد است مجدداً باین رفتار غیر قابل تحمل مأمورین آن دولت بهیه در خاك این دولت علیه نسبت بسفك دماء و نوامیس رعایای ایران اعتراض نموده جداً و اکیداً خواهش مند است مراتب فوق الذکر را بمواقع مقتضیه اظهار و اوامر تلگرافی در ترك این رفتار صادر فرمائید تااقدامات اولیای دولت متبوعه دوستدار در اعادهٔ امنیت و تسکین هیجان عشایر و سکنهٔ حدود به نتیجهٔ مطلوبه منتج گردد موقع را مغتنم شمرده احترامات فایقه را تجدید می نماید

(محمدعلی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۳۰) مراسلهٔ وزارت امور خارجه به سفارت کبرای عثمانی مورخه ۹ ذیحجه ۱۳۳۲

راجع بواقعات غیر منتظره ارومیه و اوضاع اسف انگیز حدودی بانهایت احترام زحمت افزا است که اگر ذات عالی سفارت پناهی که مظهر ائتلاف و سعادت دو دولت اسلام هستند بتوجهات خود عطف عنان داده رفتار رؤسای عشایر و نظامیان و پارهٔ مردمان ذی نفوذ آن دولت علیه را مطمح نظر قرار دهند مشهود خاطر ذات نصفت مظاهر عالی خواهد شد که اقدامات کتبی و شفاهی آنان بکلی باعث اختلال نظم اماکن و نقاط حدودی و واقعات امروزه آذربایجان گردیده و تصدیق میفرمایند که مسئول اتفاقات خلاف ترصد آنانند که به اقدامات مزوره اختلال نقاط سرحدیه و انقلابات حدودی را موجب شده اند در این موقع زاید ندیده تصدیع میدهد که پس از رجعت عساکر و نظامیان آن دولت علیه از حدود این دولت که اولیای دولت متبوعه دوستدار به تعقیب تشبثات سابقه خود اقدام در رجعت قوای نظامی دولت دیگر و منزه داشتن آذربایجان از قوای اجنبیه می نمود انتظار نمیرفت احترام

قرار داد حدودی را رؤسای عشایر خصوصاً نظامیان آن دولت علیه در نظر هم کیشی نگرفته در لباس عشیرتی و یا بلباس نظامی باز بخاك ایران تجارز نمایند اینك به تایید اشعارات فوق برای استحضار ذاتعالی تصریح میکنم که موافق اخبار واصله در واقعات اخیره ارومیه که به اطلاع خاطر محترم عالی رسیده است درقریه چهاربخش ارومیه ضمن مقتولین هفت نعش عساکر عثمانی بالباس رسمی یافت شد که سه نفرشان دارای اسناد عثمانی بوده وبقیه بی سند فقط لباس عسکری داشته اند

(۱) عبد الله چاوش چرکز زکریا او غلی عسکر طابور اول باوك سیم اردوی چهارم ولایت بطلیس قاری املاطون که تذکرهٔ عثمانی و بلیط نظامی و فشنك های موزر و صورت اسامی دوازده عسکری که زیر دست او بوده اند . صورت ساعات کشیك خود را داشته و از لباس او دو رشته نوار گلی و شش تکمه برداشته شده است .

(۲) عمر چرکزز کریا اوغلی عسکر طابور ۷ باوك سیم اردوی چهارم ولایت بطلیس قاری املاطون است که درنزد اوتذکره عثمانی وبلیط نظامی وفشنکهای موزربوده است یکپا کتی هم نزداوبعنوان چرکز بحری افندی صاحبمنصب نهم بلوك سرحدی درمحل قره کلیسا ولایت ارضروم پیدا شده است

۳ هاشم صاحبمنصب که پیش او قانون نظامی عثمانی و نقشه وتلکراف حسن عسکر که از عبد الحمید برادر خود که در جنگ کشته شده استفسار نموده یافت شده است چهار نفر عسکر دیکر هم بین مقتولین یافت شده که هیچ نوشته وسندی دربر نداشته اند

و نیز توضیح میدهد بموجب دوطغرا کاغذ سید محمد پسر شیخ عبد القادر و شیخ جلال الدین پسر شیخ کمال که از اشخاص نافذ الکلمه هستند و برؤسای عشایر حدودی ایران نوشته وعین آنها در وزارت امور خارجه موجود است از آن طرف درتحریك عشایر اینطرف و اختلال اوضاع حدودی دولت ایران هیچ قسم فروکذار نمی شود این روز ها بیست بار اسلحه وقورخانه بقریه رایت آورده وچند روز قبل هم دویست بار آورده بودند

از دیکر اطلاعاتی هم که رسیده واسنادی که بدست آمده محمد فاضل پاشا وشیخ عبد القادر سران سپاه وعساکر ورؤسای عشایر آن دولت علیه علناً کتباً و شفاهاً رؤسا و عشایر حدودی این دولت علیه را تحریك وبه آنان اسلحه داده باخود همخیال و بانقلاب و شرکت در نایره فساد دعوت می‌نمایند بعلاوه خبر میدهند اکر این احوال دوام کند و بزودی جلوگیری شود تمام آذربایجان درهم ریخته آتش فساد بیشتر شعله ور ومعلوم نیست بچه صورت اطفاء آن میسر خواهد بود چنانکه حالت خوی وساوجبلاغ هم ازاثر تحریکات رؤسای عشایر ونظامیان آن دولت علیه عنقریب شاید دلخراش تر از واقعات ارومی شود و حوادثی برخلاف ترصد ظهور نماید راجع بشهبندر ارومی وخاندان وبستکان او ومحمد آقا برادر حمزه بیك مبعوث حکاری وخطراتی که متصور شده دوستدار بهر اقدامی که مستلزم آسایش شهبندر و اشخاص فوق الذکر بوده تشبث کرده وباکمال تاسف تصدیع می دهد مسئولیتی که مرقوم فرموده اند بعهده دولت ایران وارد است بر عهدهٔ مسببین این مفاسد خواهد بود در خاتمه دوستدار بتأیید مدلول مراسلات سابقه خود از مسلك ممدوح

جنـاب مستطابعالی متمنی است که آسایش آب و خاك این دولت دوست هم آئین را فرض یگانگی و جامعه اسلامیت دانسته باسرع وسایل علاج موثری دراطفاء نایره فساد و جلو - گیری ازتحریکات رؤسای عشایر و بزرگان اکراد آنطرف بفرمایند تاتشبثات دولت ایران درمنزه شدن خطه آذربایجان ازقشون اجنبی بحسن نتیجه مؤدی وانتظاماتی که همیشه بدون این مفاسد در خور قوه دولت ایران بوده است کاملا استقرار یابد موقـع را برای تجدید احترامات فایقه مغتنم میشمارد (علاء السلطنه)

نمره (۳۱) یاد داشت سفارت آلمان بوزارت امورخارجه مورخه‌دهم ذی‌حجه ۱۳۳۲

سفارت امپراطوری اکنون ازخبری که روزنامه رعد شماره ۱۶ اشاعه داده باحیرت فوق العاده وتأسف بینهایت استحضار حاصل نمود موافق خبر مزبور که ازطرف اولیای‌دولت علیه تکذیب نشده معلوم میشود ناگوار ترین بیرحمی‌ها نسبت بیکی ازتجار آلمانی ساکن مشهد بعمل آمده است چون تحصیل اطـلاع موثق از خراسان برای سفارت امپراطوری خالی از اشکال نیست ازآن جناب اشرف تمنا میشود بوسیله تلگراف فوری و حضوری از ایالت خراسان درایخصوص تحقیقات کامله فرموده و درصورت صحت تعلیمات سریعه‌مرحمت نمایند که بدون فوت وقت اقـدام بدستگیری مرتکبین نموده وسخت ترین مجازات را در باره آنها مرعی دارند ضمناً پس از تحقیق مسئله خوبست از سفارت امپراطوری روس مقیم طهران سؤال شود ایا درمقابل این جنایاتی که سربازان روس دریك مملکت بیطرفی نسبت به مخلوق بدون مدافعه مرتکب میشوند چه رویه میخواهند اتخاذ نمایند بدیهی است که سفارت امپراطوری انتظار دارد هرچه زودتر از اقدامات مبذوله وازتدابیری که درحفظ‌تبعه آلمان ساکنین خراسان معمول میشود اگاه ومستحضر گردد ایام شوکت وجلالت مستدام باد (سفارت آلمان)

نمره (۳۲) تلگراف وزارت خارجه بکارگذاری خراسان مورخه دهم ذیحجه ۱۳۳۲

در محافظت اموال ومتروکات مسیو هفمان در مشهـد مواظبت نموده بسرحد دار قوچان هم دستور العمل بدهید و لازم است که اموال و دارائی مشار الیه باطـلاع رئیس تلگرافخانه و حکومت وکارگذاری هرسه محل مهر ومحفوظ بماند تا دستور العمـل داده شود (علاء السلطنه)

نمره (۳۳) کاغذ کارگذاری کل آذربایجان بوزارت خارجه

وصول ۱۲ ذیحجه ۱۳۳۲

شرحی کتباً از کارگذاری ارومی رسیده سواد آنرا لفاً تقدیم داشت (حسن)

ضمیمه راپرت فوق راپرت کارگذاری ارومی بکارگذاری مرکزی آذربایجان

مورخه ۲۳ ذیقعده ۱۳۳۲

از قرار تحقیقات علت مراجعت عشایر از کنار شهر ظاهراً این است که عده‌زیادی قشون روس در تحت ریاست یکنفر ژنرال از خوی حرکت نموده بعد از ورود چهـار فرسخی ارومی یکعده از قشون از طرف صومای وبرادوست بموانه و سایر دهات ترگور

حرکت کرده یکدفعه هم عازم ارومی شده قشونی که بطرف موانه رفته بودند داخل آنجا شده درموقعیکه اکراد در کنار شهرمشغول دعوا بودند ورود قشون روسرا بموانه‌مسبوق شده باعجله مراجعت و فرصت نکرده اند مقتولین خود شان را ببرند از این طرف هم قشون رفته درقریه ابنی (۱) که محل‌اقامت گرگین خان شجاع لشگر میباشد دعوای سختی بانظام روس نموده جمعی از اکراد مقتول و گرفتار شده سایرین شکست خورده بخاك عثمانی فرار کرده اند اردوی روس مراجعت نموده بقریه انهر آمده و جمعی را هم در موانه بعنوان ساخلو گذاشته اند حالا خود ژنرال در انهر اردو نموده است و جنازه چند نفر را هم که میگویند از رؤسای اکراد هستند بانهر آورده اند **(معتمد الوزاره)**

نمره (۳۴) مراسله وزارت امورخارجه بسفارت روس مورخه ۱۲ ذیحجه ۱۳۳۲

درتعقیب مراسله‌مورخهٔ۱۲ذیقعده ۱۳۳۲دایربه تصمیم اولیای‌دولت‌متبوعه دوستدار دراعلان بیطرفی درموقع‌جنك اروپا اتخاذوسایل لازمه این بیطرفی ودرجواب مراسله محترمه آن جنابجلالتماب مورخه۱٦ ذیقعده راجع بعدم امکان‌رجعت قشون دولت‌بهیه روسیه خاطر مودت‌ذخایر آنجناب دوستان استظهاری را قرین استحضار میدارد که چون این تقاضای دولت متبوعه دوستدار مبنی برمواعید مکرره دولت بهیه روسیه و منظور این بود که در صلاح دولتین روس و ایران از هرگونه وقایع ناگوار در حدود این دولت علیه احتراز شود اولیای دولت دوستدار عدم موافقت اولیای امور روسیه را بانیات خیر خواهانه خودشان باکمال تأسف تلقی نمودند اینکه لزوم اقامت قشون دولت بهیه را برای امنیت رعایای خارجه تصور فرموده اند لازم است توجه آنجناب دوستان استظهاری را باین نکته جلب نماید که قبل از ورود قشون دولت بهیه باذربایجان ابداً نسبت برعایای خارجه سوء قصد و تعرض رخ ننموده و اگر با مقاصد دولت علیه ایران در تکمیل قوای نظامی آذربایجان مساعدت بظهور رسیده بود قوای نظامی دولت علیه باین تکلیف مسلم خود پرداخته سببی که از اقامت قشون دولت بهیه روسیه اظهار فرموده اند مرتفع میشد باشرحی که در فوق باستحضار خاطر مودت ذخایر آن جناب جلالتماب رسیده جای تردید نیست که دولت متبوعه دوستدار برای جلوگیری از بروزات ناگوار جنگ اروپا در حدود ایران بوسایل ممکنه متوسل گردیده ولی چون متاسفانه بانیات صادقانه و خیر خواهانه اولیای دولت دوستدار مساعدتی که انتظار میرفت بعمل نیامد یقین دارد خاطر نصفت مظاهر اولیای دولت بهیه تصدیق خواهند فرمود هرگاه‌مضرات سیاسی وخسارات مادی نسبت باین مملکت ودولت وارد آید واولیای دولت علیه اولیای آن دولت بهیه را مسؤل بدانند محق خواهند بود اما درباب اتفاقات ناگوار که میفرمائید از طرف اکراد روی داده باکمال احترام خاطر محترم آن جناب جلالتماب را متذکر می گردد که اولیای دولت متبوعه دوستدار یکی از مقاصد عمدهٔ که در پیشنهاد خود منظور

(۱) از قراء ترگور محال ارومیه

داشتند این بود که از اینگونه اتفاقات و از توسعه نایره این قبیل نزاع جلوگیری شود

(محمدعلی علاء السلطنه) (۱)

نمره (۳۵) راپورت کارگذاری تبریز بوزارت خارجه مورخه

۲ ذیحجه ۱۳۳۲ واصله در ۱۲ ذیحجه

سه فقره راپرت کتباً وتلگرافاً از کارگذاری ارومیه رسیده وسواد صورت تحقیقاتی که راجع بان دو جنازه نوشته شده فرستاده بودند سواد آنهارا لفاً تقدیم داشت

(حسن نصر الدوله)

ضمیمه راپرت فوق راپرت تلگرافی کارگذاری ارومیه ۲۳ ذیقعده ۱۳۳۲

بعد از مراجعت اکراد جنازه دو نفر از کردها درمحل دعوا پیدا شده که لباس نظامی عثمانی داشته اند وفشنکها که نزد آنهاست فشنك تفنگ نظام عثمانی است و درآنها اوراق واسنادی بوده معلوم نشده اسم یکی عبدالله دیگری عمر پسر چر کس واز اهل بطلیس و منصب چاوش داشته و از همان اوراق معلوم می شود خدمت نظامی خودشان را تمام کرده اند در صورت امکان سواد اوراق مزبوره با پست تقدیم می شود این مسئله به روسها دخالت مامورین عثمانی را مسلم کرده امروز قونسول بحکومت آمده اظهار کرده است حکومت ارومی دراینجا ازطرف دولت ثالث است به شهبندر اطلاع بدهید از کسان خودشان که در شهبندری جمع کرده سلب اسلحه کرده بفرستند درحکومت توقیف شود اگر بخواهد ازحکومت ویا ازروسها سند میدهند که اسلحه به شهبندری اعاده میشود والا قشون روس خود اقدامات نموده اسلحه را جمع می نماید این فقره خیلی قابل توجه است چه درصورت تحاشی شهبندر و اقدام قشون روس به اقتضای موقع جلوگیری دراینجا غیرممکن و تصدیع بزرگی برای دولت فراهم خواهد شد

(معتمد الوزاره)

ضمیمه راپرت کارگذار تبریز — راپرت کارگذاری

ارومیه مورخه ۲۳ ذی قعده ۱۳۳۲

اظهارات قونسول روس را مربوط به خلع اسلحه از کسان شهبندری اطلاع داده و حکومت جلیله هم بمقام ایالت عظمی عرض نمودند که این مطلب را بتوسط کارگذاری به شهبندری اخطار نمودم وبا آقای شهبندر ملاقات و مطلب را ابلاغ کرد جواباً میگوید من از قشون روس اطمینان ندارم محافظه شهبندر واتباع عثمانی از وظایف حکومت محلیه می باشد لزوم ندارد که سند علی حده بدهند واین محوطه که محل رسمی دولت عثمانی است درحکم خاك عثمانی بوده ومن که مامور آندولت هستم می‌توانم درداخل شهبندری هرگونه اقدامات بکنم حالیه دراینجا بیست نفر تفنگچی دارم و همه قواص شهبندری بوده و نشان دولتی را دارند هرگاه روس‌ها بخواهند اقدامات نمایند مجبور از مقابله هستم ولدی الاقتضا هم باقواص ها که مسلح هستند بخارج خواهم رفت هرگاه بخواهند اینجا اقدامی خارج از

---

(۱) مدلول این مراسله برای اطلاع وزرای مختارایران دربطروگراد ولندن مخابره شد

نزا کت به شهبندری نمسایند مقابله آنرا در خاك عثمانی درحق مامورین ایران و روس خواهندنمود چاکر همین فقرات را عیناً بحکومت جلیله عرض کرد **(معتمد الوزاره)**

ضمیمه رابرت کار گذار تبریز راپورت کار گذار ارومیه مورخه ۲۳ ذیقعده ۱۳۳۲

تفصیل پیدا شدن جنازه دونفر عثمانی را از کوه یهودیها که متصل بشهر ومحل‌دعوا بود اطلاع داد برای تحقیق و تعیین احوال آنها در قونسولگری دو نفر از علمای ولایت و چند نفر دیگر را دعوت نموده واوراقی که نزد جنازه‌ها بود ملاحظه کرده و صورت مجلسی نوشته اند سوادی از صورت مجلس بحکومت فرستاده بودند چاکر هم سوادی از حکومت جلیله گرفته لفاً تقدیم نمود از ملاحظهٔ آن خاطر مبارك از حال آنها مسبوق خواهد شد عکس جنائز را هم در قونسولخانه برداشته اند . **(معتمد الوزاره)**

صورت مجلس ضمیمه رابرت فوق

بتاریخ روز سه‌شنبه ۲۳ ذیقعده الحرام ۱۳۳۲ مطابق ۳۰ سپتامبر ازنواحی چهاربخش در نزدیکی کلیسیای نصرانی که در مر کوه واقع است پس از اتمام جنك با اکراد جنازهٔ پیدا شده بشهر آوردند در شلوار او که از ماهوت کبود رنك بوده کاغذ زیادی بیرون آمد که باحضور جنابان اجل سرکار قونسول دولت بهیه روس ومسیو اندریوسکی پالکونیك وجنابان آقای حاج میرزا فتحعلی آقا و جناب ناصر الاسلام و جناب امیر افشار و رضی خان اجودان حکومت جلیله وتاجر باشیها بارون گریگور وحاج نجف‌آقا ومیرزا ابراهیم و قشه عبد ئر ملاحظه کاغذ جات شد (پاسپورت دولتعلیه عثمانی) اسم چرکس زکریا اوغلی‌عمر ۱۲۹۵ ملت اسلام قامت اورته (متوسط) جشم آبی سیما ساری (زرد) ولایت بطلیس (پاسپورت دیگر) باسم چرکس زکریا اوغای عبد الله ملت اسلام ۱۲۹۷ — ۱۲۲۸ نمره پاسپورت ۱۲۲۱ — ۸ منجی تابور اوچو منجی بولوکده عبد الله ابن زکریا برنجی تابور اوچومنجی بولوك دورداسونجی اوردو ده پس از آن نزد آن پیدا شد یك قوطی فشنك نمره ۲۰ یك عدد فشنگ داشت پس از آن یك نشان بادوخط قرمز و شش عدد پولك پس از آن یك حاقه تنك اسب معلوم بود که‌سوار بوده است پس از آن یك تکمه پس از آن یك تنکه فشنگ پنج تیر که در توی آن یك فشنگ خالی بود پس از آن یك پاکت باین مضمون (ارض روم ولایت جلیله سنده قره کلیسا سنده) پس از آن یك صورت پابمهر راجع به تعیین ساعات خدمت پس از آن چند طغرا کاغذ شخصی باطلاع آقایان محترم همه این اشیاء و کاغذ جات در قونسولگری محترم حاضر و موجود است بتاریخ فوق ۱۳۳۲ صاحبان امضا **قونسول روس قشه عبد ئر مسیو اندر یوسکی پالکونیك امیر افشار بارون کریکور رضی خان آجودان ناصر الاسلام حاجی میرزا فتحعلی**

نمره (۳۶) راپورت کار گذاری آذربایجان مورخهٔ ۲ ذیحجه واصله در ۱۲ ذیحجه ۱۳۳۲

راپورت کار گذاری ارومی راجع بجماعت جلو لفاً تقدیم شد . **(حسن نصر الدوله)**

راپورت کارگذاری ارومی ضمیمه راپورت فوق ۲۳ ذیقعده ۱۳۳۲

اهالی موانه و بعضی از دهات ترگور که جلو و مسیحی از مذاهب مختلفه هستند در دعوای اخیرموانه اکراد آنهارا چاپیده وچندنفراززن ومرد مقتول نموده وبقیه‌فراراً بشهر آمده بودند ازآنجاکه جلوهاعموماً مردمان رشید هستند روسها به آنها ازتفنگ های دکمه لو داده ودرموقع هجوم اکراد بشهرپیش جنك قشون روس وازقراراظهارحکومت جلیله قریب سی‌نفر هم دریندعوا ازجلوها کشته شده است‌بعدازمراجعت‌اکراد جماعت مزبوره باین‌عنوان که‌ازقریه بالو به نظامیان شلیك نموده وبه اکراد فشنك داده اند به بالو وقریه کنچین که هردو تسنن مذهب هستند هجوم برده وچند خانه‌را تاراج نموده وچند نفررا مقتول کرده‌اند (شهبندری اظهار میدارد که همه این دو پارچه ده‌را تاراج نموده وپنجاه نفرهم مقتول کرده اند ولی سایرین این فقره‌را تصدیق نمی‌کنند) از آنجا که این مسئله تولید عداوت مذهبی کرده ومحذورات زیاد فراهم میکرد چاکر باحکومت جلیله ملاقات ومعایب امررا خاطر نشان نمود فوراً ازطرف حکومت وقونسولگری قزاق معین شد که جلوهارا ممانعت نماید درین خصوص شهبندری باحکومت هم مکاتبه نموده زیرا که ازقرارمذکوردرقراء مزبوره دوسه خانوار ازاتباع مسلمه عثمانی وخانوارزیادی ازاتباع تدلیسی‌سکونت دارند **(معتمد الوزاره)**

نمره (۳۷) فرمان همایونی راجع به بی طرفی دولت ایران

۱۲ ذی حجه ۱۳۳۲

نظر باینکه درین اوقات متاسفانه بین دول اروپ نایره جنك مشتعل است وممکن است این محاربه بحدود مملکت ما نزدیك شود ونظر باینکه روابط ودادیه ما بحمدالله با دول متخاصمه برقرار است برای اینکه عموم اهالی ازنیات مقدسه ما درحفظ وصیانت این روابط حسنه نسبت بدول متحاربه مطلع باشند امر ومقرر می فرمائیم که جناب مستطاب اجل اشرف افخم اکرم مهین دستور معظم مستوفی الممالك رئیس الوزراء ووزیر داخله فرمان ملوکانه‌را به فرمانفرمایان وحکام ومامورین دولت ابلاغ دارند که دولت ما دراین موقع مسلك بی‌طرفی را اتخاذ وروابط دوستانه خودرا بادول متخاصمه کماکان حفظ وصیانت مینماید وبدین‌لحاظ مامورین دولت را باید متوجه نمایند که نباید وجهاً من‌الوجوه براً وبحراً کمك بهمراهی و باضدیت هریك ازدول متخاصمه نموده ویا‌اسلحه و ادوات حربیه برای یکی ازطرفین‌تدارك ویاحمل کنند وباید ازطرفداری باهرکدام از دول متحاربه پرهیز و احتراز نموده مسلك بی طرفی دولت متبوعه خودرا کاملا رعایت نمایند ودر تکمیل حفظ بیطرفی وصیانت‌روابط حسنه باز آنچه هیئت دولت مامصلحت داند وبعرض برسد دراجرای مقررات آن‌امر ملوکانه شرفصدور خواهد یافت ۱۲ ذی حجة الحرام ۱۳۳۲

نمره (۳۸) تلگراف متحد المال وزارت امور خارجه بمامورین

سیاسی ایران ۱۲ ذی حجه ۱۳۳۲

از ابتدای جنك اروپا دولت ایران بی طرفی کامل را تصمیم نموده چون حالیه دایره

جنگ وسیع و ممکن است خاك ایران را نیز فرا گیرد این بی‌طرفی رسماً در تاریخ اول نوامبر بموجب فرمان همایونی اعلان کردید جنابعالی مأموریت دارید این تصمیم را بدولت . . . . ابلاغ و از آن دولت تقاضا نمائید که برای اینکه خاك این دولت بی طرف میدان جنك واقع نشود واهالی بی گناه ازمخاطرات منازعه که ابداً بانها مربوط نیست مصون باشند دولت . . . . بذل مساعی جمیله خودرا دریغ ننمایند **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمره (۳۹) تلگراف نایب الایاله آذربایجان بوزارت داخله مورخه ۱۲ ذیحجه ۱۳۳۲

از قرار تلگراف اعتماد الدوله حاکم ارومیه یکعده عسکر عثمانی از خط سرحدی سمت جرمی وبیدکار (۱) بخاك ایران عبور کرده باقشون روس که با اکراد طرف بوده‌اند جنگ کرده چند نفر از طرفین مقتول شدند جسارتاً عرض مینماید در صورتی که دولتعلیه ایران بیطرف است این تخطی وجنك عسکر عثمانی باروسها خدا نکرده آذربایجان را میدان جنگ قرار داده بکلی آذربایجان پامال خواهد شد . . . . ۱۱ ذیحجه **نقی**

نمره (۴۰) متحد المال وزارت امور خارجه بسفارتخانه های

دول متحابه مقیمین دربار ایران ۱۳ ذیحجه ۱۳۳۲

از آغاز جنگ عظیم اروپا که متاسفانه هنوز برپا است دولت اعلیحضرت شاهنشاهی عملا بیطرفی خودرا محفوظ داشته ودرصدد این بود که بیطرفی خودرا بعموم دول رسماً اعلان نماید درینموقع که حوادث نایره جنگ روز بروز مشتعل تر ودول دیگر را که از اول وارد میدان جنگ نبودند شریك میسازد و ممکن است دامنهٔ آن تاحدود دولت علیه ایران کشیده شود این نیت خودرا بموقع اجری گذاشته با کمال توقیر واحترام سوادفرمان اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی خلد الله ملکه و سلطانه را که دایر به بیطرفی دولت ایران نسبت بجنگ های حالیه اروپا و مخصوصا جنگی که متصور است در سرحدات ایران واقع شود صادر گردیده تلواً ارسال ومترصد است که مدلول فرمان همایونی را باطلاع دولت متبوعه و اتباع خود رسانیده دوستداررا ممنون فرمایند نیز از آن جناب جلالتماب رجاء واثق دارد که برای رعایت بیطرفی و احتراز از وقوع جنگ در خاك ایران در نزد دولت متبوعه خود مساعی جمیله بکار برده وبواسطه جلب مساعدت و توجه اولیاء آن دولت باین بیطرفی خاك و اهالی ایران را از بلایا وشدایدی که ممکن است از وقوع جنگ بین دول متخاصمه در داخله مملکت ایران بانها عاید گردد مصون فرمایند **(محمدعلی علاء السلطنه)**

نمره (۴۱) تلگراف کارگذاری تبریز بوزارت خارجه مورخه ۱۳ ذیحجه

تلگراف ساوجبلاغ درج میشود چند روز قبل علی افندی ملازم با تغییر لباس بمیان ایل ده بکری وسنگور وگورك آمده بارؤسای عشایر ملاقات و از آنجا ساوجبلاغ آمده اظهار داشته است که بعد از عید اضحی دولت عثمانی اعلان جنگ خواهد کرد نصیر و فاضل پاشای فریق هم با شصت هزار نفر از بغداد حرکت کرده مأمور کرکوك هم‌بقریه رأیت خواهد آمد از آنجا مرگور وترگور ولاهیجان وسردشت را اشغال خواهد کرد

(۱) دونقطه درحدود ارومیه

شما هم حاضر جنك باشید پیش جنك عساکر عثمانی خواهند بود یك شب در ساوجبلاغ توقف کرده شب پنجم ذیحجه قادرافندی کماندان رایت شبانه به پسوه (۱) آمده باامیرالعشایر ملاقات محرمانه مراجعت نمود معلوم نیست مامور کر کوك هم بقریه رایت که تا سرحد دوفرسنك است آمده یا نه **(حسن نصر الدوله)**

نمره (۴۲) تلگراف وزارتخارجه بسفارت اسلامبول مورخه ۱۳ ذیحجه

تلگرافی از ایالت آذربایجان رسیده که از قرار تلگراف حاکم ارومی یکعده‌عسکر عثمانی از خط سرحدی بسمت جرمی ویدکار بخاك ایران عبور کرده باقشون روس که بااکراد طرف بوده اند جنگ کرده چند نفر از طرفین مقتول شدند یقین است با بابعالی از روی کمال جدیت مذاکرات مینمائید در صورتیکه دولت علیه ایران بیطرف است حدود آذربایجان را میدان جنگ قرار ندهند **(علاء السلطنه)**

نمره (۴۳) مراسله بسفارتکبرای عثمانی مورخه ۱۳ ذیحجه

متاسفانه خاطر محترم ذاتعالی سفارت پناهیرا مستحضر میدارد که موافق اخبار تلگرافی واصله از آذربایجان یك عده عساکر اندولت علیه علناً از خط سرحدی جرمی ویدکار بخاك مقدس دولت علیه ایران داخل شده و پاره اقدامات شروع کرده اند مایه بسی حیرت و تعجب است که با ترتیب قرار داد حدودی که بکلی امر حدود را حل و تسویه و مدلول آن اینگونه تجاوزات را منع مینماید چگونه نظامیان اندولت علیه امضاء مقررات آنرا در عالم یکجهتی دولتین علیتین اسلام تقدیس نکرده و اولیاء اندولت علیه آنها را ممانعت ننموده اند علیهذا دوستدار حقاً و اصولاً این رفتار عهد شکنانه نظامیان و عساکر اندولت را که بکلی از آئین حسن همجواری و قدس مناسبات دو دولت اسلام بی بهره هستند جداً وشدیداً پروتست کرده رجعت آنانرا از خاك دولت متبوعه خود خواستار و با انتظارات قویه که بحسن اقدامات مجدانه جنابمستطابعالی دارد احترامات فائقه را تجدید مینماید **(علاء السلطنه)**

نمره (۴۴) مذاکرات حضرت اشرف آقای رئیس الوزراء

باجناب وزیر مختار روس در روز دوشنبه ۱۳ ذی حجه ۱۳۳۲ دوساعت بعدازظهر جناب وزیر مختار اظهار داشتند از پطروگراد بمن امر تلگرافی رسیده است بدولت ایران اطلاع بدهم اگر چه عثمانیها بدوسه نقطه خاك روسیه حمله برده اند ولی رسماً اعلان جنك نشده و مذاکرات فیمابین پطروگراد و اسلامبول درجریان است اما درصورت اعلان جنك دولت روس مجبوراً برای حفظ قفقاز درحدود آذربایجان ببعضی عملیات نظامی اقدام خواهدکرد ولی از انجائیکه دولت روس قصدی برضد دولت ایران ندارد ودرخیال توسعهٔ خاك و ضمیمه نمودن آذربایجان بروسیه نیستند اولیاء دولت ایران نباید این اقدامات را برضد خود تصور کنند و چون بمن امر شده بود که این مطلب را فوراً باطلاع اولیاء دولت ایران برسانم این است که منتظر نشدم مسئله را کتباً باستحضار دولت ایران برسانم حضرت اشرف رئیس‌الوزراء اینطورجواب دادند اگرچه هرجنگی‌اسف‌انگیزاست‌ولی

(۱) محلی است در جنوب شرقی اشنو

باید بشما اظهار بدارم در اینواقعه بطوریکه بیان میفرمائید چون آذربایجان میدان جنك واقع خواهد شد و ممکن است شدایدی که اهالی آن صفحه طی خواهند نمود بسایر نقاط ایران هم سرایت نماید بیشتر موجب تاسف من است ومذاکراتی که چندین مرتبه در این خصوص سابقا کرده‌ام برای احتراز از وقایع ناگوار امروزی است که پیش بینی میکردم اگرچه در اقدامات اولیه اولیای سفارت امپراطوری اینطور تصور کرده بودند که این اقدام برطبق اشاره سفیر کبیر عثمانی بوده و بهمین جهت مایل نبودم دیگر داخل این مذاکره بشوم ولی باز از اینموقع استفاده کرده اظهارات سابقه خود را تجدید و یکمرتبه دیگر خواهش میکنم که چون هنوز بطوری که اظهار میدارید فیما بین بطروگراد و اسلامبول مذاکره در جریان است خوب است دوباره اولیای امور روسیه را متذکر بشوید که اقدام در رجعت قشون روس از آذربایجان فرموده از اینکه آذربایجان را از واقع شدن میدان جنك حفظ مینمائید بر دولت ایران منت بگذارید و البته از طرف اولیای دولت علیه هم برای حصول اطمینان از عدم تجاوز عثمانی ها در تعقیب اقدامات سابق اقدامات قویه به عمل خواهد آمد

جناب وزیر مختار اظهار داشتند الساعه در مراجعت بسفارت به پطرو گراد تلگراف خواهم کرد که مفاد تلگراف‌را بدولت ایران ابلاغ کردم ورئیس الوزراء خواهش‌رجعت قشون را تجدید می‌نمایند که باینوسیله از اینکه آذربایجان میدان جنك واقع شود جلو گیری بشود و دور نیست در بین مذاکراتی که فیمابین پطروگراد و اسلامبول در جریان است اینمسئله هم انجام پذیرد همچنین درباب مراتوریم و عقب انداختن اقساط استقراض جناب وزیر مختار اظهار داشتند مفاد مراسله وزارت خارجه‌را به پطروگراد ابلاغ نموده ووزارت خارجه روسیه مسئله را بوزارت مالیه مراجعه داده است

حضرت اشرف رئیس الوزراء بعد از تشکر ازاین اقدام وزیر مختار درباب وجوه مالیات که دربانك استقراضی جمع شده مذاکره وتقاضا فرمودند هرچه زودتر این وجه به خزانه داری پرداخته شود جناب وزیر مختار از تعلل قونسولگری های روس شکایت کرده وعده دادند در اینخصوص جدیت بکنند که این وجوه زودتر به طهران حواله و بخزانه داری پرداخته شود (۱)

نمره (۴۵) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت آلمان

مورخه ۱۳ ذی حجه ۱۳۳۲

مراسله محترمه آنجناب راجع به سانحهٔ مسیو هفمان درمشهد واصل دست احترام گردیده

---

(۱) این فقره اخیر راجع است باینکه در آن اوقات قنسولهای روس دربعضی نقاط ایران باتباع روس و اشخاصی که خود را در تحت حمایت آن دولت قرار داده وهمچنین کسانی که املاك خود را برعایای روس اجاره داده بودند دستور داده بودند که مالیاتهائی را که باید بدولت ایران بپردازند ببانك روس تحویل دهند و باینواسطه امر وصول مالیات در آن نقاط مختل شده بود

و جواباً با کمال احترام زحمت افزا میشود که بطوری که خاطر نصفت مظاهر آن جناب آگاه است اولیای دولت‌علیه درهیچ مورد ازحفظ وحراست اتباع آندولت امپراطوری خود داری نداشته وحتی المقدور رعایت حقوق حقه آنهارا منظور میدارند دراین موقع هم بمحض استماع این خبر تاسف آمیز از اقدامات مقتضیه کوتاهی نشده بدون فوت وقت تلگرافات مؤکده در تعاقب و دستگیری مرتکبین بعمال مشهد صادر و در ینجا هم باسفارت روس مذاکرات لازمه بعمل آمد موافق خبری که اخیراً رسیده است مرتکبین گرفتار و برای تنبیه و مجازات بطوری که معمول به دولت روس است به تاشکند فرستاده شده اند که درمحکمه نظامی استنطاق ومجازات شوند اموال ومتروکات مسیو هفمان نیز که به قرار مذکور در مشهد و قوچان و سبزوار است بروفق تعلیمات لازمه درتحت نظر حفاظت کار گذاری وحکومت ورئیس تلگرافخانه آن محل قرار داده شده است و بانهایت تاسفی که ازاین سانحهٔ غیر مترقبه برای دوستدار حاصل است خاطر محترم آنجناب‌را به اطلاع‌مراتب فوق معطوف داشته منتظر است ازهر تصمیمی که راجع بما ترك هفمان آن جناب حاصل می‌کنند دوستدار را قرین استحضار فرمایند که ازهمانقرار دستور العمل لازم بکار گذاری داده شود موقع‌را مغتنم شمرده احترامات فایقه خود را تجدید مینماید

(محمدعلی علاء السلطنه)

نمره (۴۹) مراسله وزارت خارجه به‌سفارت‌کبرای‌عثمانی

مورخه ۱۳ ذی حجه ۱۳۳۲

دوستدار به تأیید مراسله خود مورخه نهم شهر ذی حجه ۱۳۳۲ و در جواب گرامی مراساه جناب مستطابعالی مورخه پنجم شهرجاری مربوط به اوضاع اسف انگیز وگذارشات ملالت افزای ارومیه و حدود آذربایجان محترماً زحمت افزاست که اگر ذاتعالی سفارت پناهی و اولیای عظام آندولت علیه بایك نظر عمیقی وقایع چندین سالهٔ اخیر آذر بایجان را تحت توجه در آورده به صورت قهقرائی از امروز تا به مبادی امر وضع حدودیرا مشاهده فرمایند قویاً تصدیق خواهند فرمود که احوال ورفتار رؤسای عشایر حدود نشینان آذربایجان هماره دچار تحریکات وسوء القاآت رؤسای عشایر و متنفذین حدودیه آندولت علیه شده و ازتطاول آنان که همیشه بعنوان عشیرتی ودرهشت نه سال قبل ازآنصورت علناً تغییر وآشکارا عشایر غیر منظمه و قوای نظامی آندولت علیه همان تجاوزات‌را شدیدتر بعهده گرفتند بکلی از آسایش محروم بوده اند اثرات همان تهییج و تحریك متنفذین حدودی آندولت علیه که اغلب بامدرك وسند کتبی است و تجاوزات نظامیان عثمانی درخاك ایران آندرجه پا بدایرهٔ فزایش نهاد که درعاقبت وخیم خود راه تجاوز قشون دیگراجنبی‌را بخاك مقدس ایران باز وحتی پس ازاتخاذ قرار حدودی وعملیات کمسیون فنی دست ازتعقیب رویه سابق بر نداشته و درنتیجه حالت دلخراش امروزه‌را تولید نمودند بی شبهه اگر رؤسای عشایر و معتبرین ولایات آذربایجان که اسامی بعضی ازآنانرا آن جناب مستطاب درمراسله مورخه پنجم ذیحجه خود ذکر فرموده اند بمسلك قدیم واصول آرامش سابقه خود باقی مانده وازآن همه اغوا

واختلال خانمان برانداز رؤسای عشایر آنطرف محفوظ بودند اولیای ایندولت درجلوگیری آنها همه وقت قدرت کامل داشته هرلحظه خلافی ازآنان ناشی میشد برفع آن توانا بودند کارگذاران دولت متبوعه دوستدار درین مدت مدید مفاسد وسوء عواقب اینترتیبات‌را چه درطی مکاتبات ومراسلات رسمیه عدیده وچه درضمن مذاکرات شفاهی همه وقت نصب العین خاطر محترم اولیای عظام آن دولت علیه نموده و خصوصاً دوستدار نیز درضمن مراسلات مورخه ۱۶ ذی قعده ۱۳۳۲ و مورخه ۵ ذی حجه ۱۳۳۲ و مورخه ۹ ذی حجه ۱۳۳۲ جلوگیری آن تحریکات‌را خواستار شده بود و یقین دارد که اگر باتقاضا های سابقه واخیر اولیای ایندولت از طرف اولیای عظام آندولت اندك موافقتی در جلوگیری ازاین تحریکات بعمل می‌آمد دولت ایران به خوبی به آرامش حدود واسکات سرحد نشینان موفق‌واستحکامی به تشبثات خود درمنزه شدن آذربایجان ازقشون اجنبی میداد ولی چون متاسفانه بانیات‌صادقانه وتقاضا های خیر خواهانه اولیای دولت دوستدار موافقتی که انتظار میرفت بعمل نیامده بلکه هر روزه برتحریکات رؤسای عشایر آنطرف افزوده میشود البته آن ذاتعالی تصدیق خواهند فرمود که هرگاه مضرات سیاسی وخسارات مادی ومعنوی از تجاوزات عسکری و عشایری آنطرف نسبت بدولت و مملکت ایران وارد آید اولیای دولت متبوعه دوستدار حق خواهند داشت اولیای آندولت علیه‌را مسئول بدانند همواره احترامات فایقه‌را تجدید می‌نماید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۴۷) ملاقات جناب مشاور الممالك باوزیر مختار روس

درشب سه شنبه ۱۴ ذی حجه ۱۳۳۲

اظهارات جناب مشاور الممالك بموجب راپورت تلگرافی که از تبریز رسیده امروز صبح قبل از طلوع آفتاب فرمانده قشون روس با یکدسته قشون به شهبندرخانه عثمانی رفته شهبندر عثمانی و قونسول اطریش را گرفته دفتر خانه آنها را مهر کرده‌اند چون اینطور رفتار نسبت بمأمورین خارجه درخاك ایران که مسلکش بیطرفی است برای اولیای دولت ایران ممکن است تولید اشکالات بکند تقاضای اولیای دولت ایران این‌است که هرچه زودتر بجنرال قونسولگری تبریز دراستخلاص آنها امر تلگرافی بدهید .

اظهارات جناب وزیر مختار درخصوص اعلان جنك روسیه و عثمانی هنوز بمن خبر رسمی نرسیده ومن از وزیر مختار انگلیس اعلان جنك را شنیدم میدانید ژنرال قونسول عثمانی در تبریز چند ماه است در آذربایجان از هیچگونه تحریکی برضد روسیه خودداری ندارد ومعلوم است درصورتیکه جنك شروع شده باشد قشون روس نمیتوانند دشمن خودرا نزدیك خود به بینند معهذا الساعه در استخلاص آنها به تبریز تلگراف خواهم کرد

اظهار جناب مشاور الممالك راپورت تلگرافی از کرمانشاهان رسیده که قونسول روس کار گذاررا ملاقات کرده اظهار نموده است که شهبندر عثمانی با جمعی همدست شده که قونسول و اوشاکف (۱) وویس قونسول بغداد را که فعلا در کرمانشاه است

(۱) صاحبمنصب روس معلم دستهٔ قزاق ایرانی

بقتل برسانند وتقاضا کرده است که شهبندر خارج شود والا اگر یك تیر شلیك شود شهبندر را توقیف خواهد کرد آنچه من تصور میکنم اینست که مامورین روسیه درایران باید بامامورین عثمانی طوری رفتار نمایند که رعایت بیطرفی ایران شده باشد اگر هم خبریکه بقونسول داده اند صحت داشته باشد نباید قونسول اینطور رفتار کند زیرا مخصوصاً در کرمانشاهان ممکن است از اینحرکات زحمات بزرك برای دولت ایران تولید بشوداگر برای قونسول امنیت حاصل نیست ممکن است بحکومت مراجعه کرده مستحفظ و قراول بخواهد .

اظهارات جناب وزیر مختار نقطه نظر شمارا کاملا تصدیق دارم وبقونسول کرمانشاه تلگراف میکنم در صورت عدم اطمینان از کرمانشاه حرکت کند .

وتوجه شمارا بنکات خیلی دقیق جلب میکنم وآن اینست که ممکن است بعضیها بمناسبت اینکه عثمانیها مسلمان وهم مذهب هستند احساسات آنها متمایل بعثمانیها باشد اگرچه این‌دلیل منطقی است ولی نباید تاریخ را فراموش کنند و در خاطر نیاورند که هیچوقت عثمانی ها باایرانیها دوست نبوده اند و در هیچ موقع از خصومت هم خودداری نکرده اند مکرر برای روسیه موقع بدست آمده که از ایران منافع خاکی ببرند ولی درین صدد نبوده‌اند اما قصد عثمانیها نسبت بایران اینطور نیست و اگر ایران انتظار فایده داشته باشد اینفایده از روسیه بایران خواهد رسید هرگاه در اینموقع دولت ایران باما همراه باشد ما قول میدهیم که بعد از جنك قشون خودمان را از ایران ببریم ویکمرتبه دیگر مصونیت واستقلال‌ایرانرا ضمانت نمائیم مخصوصاً خواهش میکنم توجه هیئت وزراء علی الخصوص دقت رئیس‌الوزراء ووزیر امور خارجه را باین نکات جلب نمائید

اظهارات جناب‌مشاور الممالك اولیای اموایران همیشه دوستی روسیه‌را ذی قیمة دانسته‌اند وازآنجائیکه ازعقاید کابینه حاضره در آنچه راجع به پولتیك ژنرال است خوب مسبوقم می توانم بشما اطمینان بدهم که دولت ایران جز حفظ بیطرفی کامل منظوری ندارند ورعایت دوستی روسیه را هم واجب می‌شمارند ولی چیزی که درینموقع خیال اولیاء دولت ایرانرا پریشان میکند صدماتی است که به آذربایجان وارد خواهد آمد اقداماتی هم که تاحال از طرف دولت ایران بعمل آمده ابداً دلیلش سوء ظن بروسیه نبوده بلکه محافظت آذربایجان از این صدمات بوده است .

اظهارات‌جناب وزیرمختار میدانید خساراتی که درینموقع به آذربایجان وارد بیایدبرضد میل روسیه است وما میتوانیم اطمینان بدهیم که تمام این خساراترا هم جبران خواهیم کرد

نمره (٤٨) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت روس مورخه ۱۳ ذیحجه

از قرار تلگرافی که الساعه بدوستدار رسیده امروز قبل از طلوع آفتاب در تبریز نظامیان آن دولت بهیه با رئیس خودشان باش شهبندر دولت عثمانی و قونسول اطریش را دستگیر و دفترخانه آنهارا هم مهر کرده مشار الیهمارا خیال دارند روانه تفلیس نمایند از طرف دیگر در خیال دستگیر نمودن قونسول آلمان بوده اند که بقونسولگری اتازونی

پناهنده شده البته آن جناب جلالتماب تصدیق خواهید فرمود که مامورین دول فوق الذکر وغیرهم در خاك ایندولت علیه که مقام بیطرفیش معلوم است. باید مصون از هر تعرض و مزاحمتی باشند علیهذا این رفتار مامورین آن دولت بهیه‌را پروتست وبااحترام تمام‌خواهشمند است که باسرع وسایل احکام فوری تلگرافی بمامورین دولت متبوعهٔ خود در استخلاص آنها ودرعدم تعرض بقنسولات مذکوره واتباع آنها اوامر اکیده صادر وبیطرفی ایندولت‌را از هر جهة محترم شمرده راضی نشوند که بواسطهٔ بعضی اقدامات غیر منتظره مأمورین آن دولت بهیه موجب تولید محذورات برای اولیای دولت علیه‌شوند **(محمدعلی علاء السلطنه)**

نمره (۴۹) تلگراف وزارت خارجه بسفارتین پطروگراد و

لندن مورخه ۱۳ ذیحجه ۱۳۳۲

نظامیان روس در تبریز باش شهبندر عثمانی وقونسول اطریش را گرفته دفاتر آنهارا ضبط ومهر نموده قصد روانه کردن تفلیس را دارند قونسول آلمان هم بقونسولخانه آمریك پناه برده است دقت کنید این رفتار بکلی مخالف باحقوق بین الملل و منافی بافرمان اعلان بیطرفی دولت ایران است که امروز اشاعه داده شده فوراً باجای لازم مذاکره و اهتمام عاجل در استخلاص آنها بعمل اورده اطلاع بدهید مبادا انتشار اینفقره اسباب هیجان مردم وزحمت دولت بشود **(وزارت‌امور خارجه)**

نمره (۵۰) تلگراف بکار پرداز بغداد مورخه لیله ۱۴ ذیحجه ۱۳۳۲

موافق فرمان اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی در اینموقع که بعضی از دول متحابه به مخاصمه پرداخته اند دولت ایران مسلك بیطرفی برای خود اتخاذ کرده لازم است مراتبرا باقایان علماء اعلام وعموم مامورین واتباع ایران اعلام نمائید که این مسلك را تعقیب نمایند و مخصوصاً بشما ماموریت داده میشود که خودتان شخصاً حضرات آقایان علماء اعلام را در کربلا ونجف ملاقات واین نقطه نظر دولت را بایشان حالی وکاملا تشریح نمائید که اتخاذ مسلك بیطرفی امروز مصلحت و مقتضی صلاح دولت و ملت ایران است مقصود این است که مقتضیات وقت ومصلحت دولت را باحسن بیان خود بایشان حالی نموده استحصال موافقت نمائید منتظرم که ازحسن اقدام وانجام ماموریت خود بزودی مستحضرم نمائید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۵۱) مراسله سفارت کبرای عثمانی بوزارت خارجه

مورخه ۱٤ شهر ذی حجه

بطوریکه حضوراً خاطر محترم جناب مستطاب اشرف اقای رئیس الوزراءرا از وقعه متاسفه تبریز مستحضر داشت اینك برای مزید استحضار آن ذات اشرف وزارت پناهی هم زحمت افزا میکردد موافق تلگرافی که باش شهبندری عثمانی مقیم تبریز بسفارت کبری نموده قوه نظامی روس داخل شهبندر خانه شده وهیئت باش شهبندری را مثل محبوسین‌جنك توقیف و کویا تفلیس میفرستند و کلیه اوراق باش شهبندری را هم قونسول جنرال روس ضبط نموده است وبدیهی است که دولت متبوعهٔ دوستدار ازیك چنین حرکت نادیده‌ونشنیده

خاصه در خاك یك دولت دوست بیطرفی تاچه درجــه رنجیده گردیده است لهذا باكمــال احترام رفتار فوق الذكر را كه مغایر حقــوق بین الملل دنیا و مخالف بابیطرفی آن دولت دولت علیه است شدیداً پروتست ودرخصوص اظهارات و تقاضاهائی هم كه دولت عثمانی در این باب خواهد نمود قیود احتیاطیه را قید و ذكر می نماید همواره احترامات فایقه را تجدید میكند **(عاصم)**

نمره (۵۲) مراسله بسفارت كبرای عثمانی مورخه ۱۵ ذی حجه

دوستدار از مضمون ملالت مشحون مراسله محترمه جناب مستطاب عالی مورخــه ۱۴ ذی حجه ۱۳۳۲ دایر به تلگراف باش شهبندر آندولت علیه مقیم تبریز و آنطور رفتاریكه مرقوم فرموده اند ازطرف نظامیان روس نسبت به هیئت باش شهبندری شــده است اطــلاع حاصل نموده وبر مراتب تاسفات خاطر دوستــدار و اولیای دولت علیــه ایران فزایش داد جواباً باكمال احترام خاطر مودت اثررا مستحضر میدارد كه بمجرد وصول خبر تلگرافی این واقعه باولیای دولت علیه كه قبل ازمذاكرات شفاهی ذاتعالی سفارت پناهی باجناب مستطاب اشرف افخم آقای رئیس الوزراء دامت شوكته بوده فوراً هرگونه اقدامی را كه درخور قوه داشتــه در اعتراض باین حركت نظامیان روس بعمل آورده وبا مقامات مقتضیه هر قسم مذاكرات ومكاتبات نموده است وبعد ازآن ملاقات هم ازتعقیب امر فرو كذاشت نشده لكن البته خاطر دقایق شناس جناب مستطابعالی بخوبی باوضاع حاضره آذربایجان واقف ومطلع و تصدیق میفرمایند این واقعه ناگوار بطریق فرس ماژر و دراثر ورود قشون اجانب بداخله خاك مقدس دولت بیطرف ایران كه همواره بدان پروتست شده است بوده وهركاه تشبثات دوستدار نتیجه مطلوبه حاصل ننماید قطعاً هیچ قسم مسئولیتی را بعهده اولیــای عظام دولت متبوعه دوستدار قرار نمیدهد علیهذا محترماً پروتست و قیود احتیاطیه را كه درذیل مراسله محترمه فوق الذكر فرموده بودند چون بیمورد است رد نموده تصریحاً تصدیع میدهــد كه اولیــای دولت ایران ازآلایش بدین مسئولیت منزه خواهند بود و سهل است هرگونه خسارت سیاسی ومادی ازاین واقعات بدولت متبوعهٔ دوستدار كه بیطرف وهمواره به ورود قشون اجانب درخاك مقدس خود پروتست نموده است قبلا و حالا وارد آمده وبعدها نیز وارد آید درموقع حقاً واصولا مطالبه خواهند نمود .

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۵۳) متحدالمال به وزرای مختار ایران در دربارهای دول خارجه ۱۵ ذی حجه

در تاریخ دوازدهم ذی حجه صدور فرمان همایونی را راجع به بیطرفی دولت علیــه ایران دراین جنك اروپا تلگرافاً بجنابعالی اطلاع داده ام برای مزید اطلاع سواد مكاتباتی را كه در اینموضوع شده است تلواین مشروحه ارسال میدارم

از ملاحظه این نوشتجات برجنابعالی معلوم خواهد شد كه نیت اولیای دولت علیه از ابتدای وقوع جنگ اتخاذ مسلك بیطرفی و محافظه آن بوده است اما واضح است مادامیكه

یك عده قشون خارج دربعضی نقاط مملکت اقامت دارند حفظ این بیطرفی به آن اندازه که لازم است بعمل نیامده و نظر بهمین مقصود اولیای دولت باسفارت روس داخل مذاکراتی شدند که نتیجهٔ آن میبایستی منجر به جلب عساکر مقیمین آذربایجان وسایر نقاط ایران بشود

چیزیکه بیشتر ازهمه جلب توجه دولت را نمود واهمیت داشت تجهیزات دولت عثمانی بود وبواسطه مجاورت حدود دولت علیه بادولتین روس و عثمانی وتحشید قوای نظامی از طرفین بیم آن میرفت که درموقع وقوع جنك بین این دو دولت دایره عملیات طرفین وسعت پیدا نموده داخله حدود این دولت را میدان محاربات خود قرار بدهند برای حصول همین مقصود درضمن مذاکرات باسفارت روس در طهران و اسلامبول جلب توجه سفارتکبری و اولیای دولت عثمانی برعایت بیطرفی ایندولت گردید متاسفانه قبل ازآنکه مذاکرات دولت بجائی منتهی شود بین دولتین عثمانی وروس اعلان جنك شده ومتعاقب آن عساکر عثمانی که جوار حدود این دولت را معسکر خود قرار داده بودند از طرف ارومیه بخاك ایران وارد وباقوای نظامی روس مشغول زدو خورد شده اند اولیای این دولت نظر باطلاعاتی که از تحریکات بعضی ازمأمورین نظامی عثمانی درعشایر حدودیه داشتند وازطرف دیگربواسطه اقدامات نظامیان روس درآذربایجان حدوث این وقایع را ازچندی قبل پیش بینی نموده ودر طی مذاکرات عدیده و مراسلات مکرره بسفارتین عثمانی و روس خاطر نشان نمودند فعلا هم تجاوزات طرفین را بخاك ایران پروتست ومسئولیت هرگونه خسارات مادی ومعنوی که ازاین تجاوزات به اهالی بیطرف وارد شود بعهده آنها میدانند جنابعالی باید بعدازملاحظه نوشتجات جوف که ازنقطه نظر دولت اطلاع کامل حاصل فرمودید مراتب‌را بمقامات لازمه تبلیغ و درتائید و حفظ این نیت آنچه مقتضی است بعمل بیاورید و ترجمهٔ این مشروحه را بایك نسخه فرمان همایونی درضمن ملاقات بوزیر امور خارجه تبلیغ بفرمائید

(وزارت امور خارجه)

نمره (۵٤) مراسله سفارت روس بوزارت خارجه مورخه ۱٦ ذی حجه

گرامی مراسله محترمهٔ جناب مستطاب اجل اشرفعالی مورخه ۱۲ شهرحال راجع به بیطرفی دولت علیه ایران درین جنك اروپا واصل دست توقیر واحترام گردیده اینكدوستدار جواباً خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اشرف عالی‌را محترماً مستحضر میدارد که مدلول مراسله‌محترمه فوق الذکر تلگرافا به پطروگراد بوزارت جلیله امورخارجه دولت‌اعلیحضرت امپراطوری مخابره ونیز بتمام قونسولهای امپراطوری مقیمین ایالات و ولایات ایران اطلاع داده شد موقع را غنیمت شمرده احترامات فایقه را تجدید می‌نماید

(کرستوتس)

نمره (۵۵) مراسله سفارت آلمان بوزارت امور خارجه

مورخه ۱٦ ذی حجه

مراسله محترمه مورخه ۱۳ شهرذی الحجه جاری که حاوی سواد فرمان اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی راجع به بیطرفی دولت علیه ایران درمحاربه اروپا بود واصل وازمفاد آن‌استحضار

حاصل آمد موقع را برای تجدید احترامات فایقه غنیمت می شمارد

(فن‌کاردرف)

نمره (۵۶) مراسله سفارت اسپانی بوزارت امور خارجه

مورخه ۱۶ ذی حجه

با کمال توقیر و احترام از وصول مرقومه مبارکه بسواد فرمان همایونی راجع به بیطرفی دولت علیه در جنگهای اروپ و در جنگی که محتمل است در سرحد آذربایجان بوقوع برسد خاطر مبارك را قرین اشعار داشته محتویات فرمان مزبوررا بمقامات مقتضیه تبلیغ وبر طبق مدلول آن رفتار خواهد شد احترامات عالیه را در اینموقع تجدید می نماید

(وزیر مقیم اسپانی ژوزدرومرودوسمد)

نمره (۵۷) تلگراف متحد المال بعموم کار گذاریها ۱۶ ذیحجه

چون از طرف دولت اعلان بیطرفی شده است جدا مراقبت نمائید که بر خلاف بی طرفی اقدامی از اهالی بظهور نرسد جمع آوری اعانه وهرگونه کمك مادی و معنوی با دول متخاصمه بکلی مخالف بیطرفی است **(وزارت امور خارجه)**

نمره (۵۸) مراسله بسفارت انگلیس مورخه ۱۶ ذیحجه

محترماً باطلاع خاطر مودت مظاهر آن جناب دوستان استظهاری میرساند که از قرار اخباری که از یکماه قبل متوالیاً باولیاء دولت علیه رسیده است یك کشتی جنگی دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان در رود کارون لنگر انداخته وبسنگر بندی وپاره اقدامات‌نظامی اقدام مینماید و باین جهت مامورین عثمانی نیز در نقاطی چند از جمله بنقطه موسوم به ام الرصاص که مقابل گمرکخانه محمره است عسکر وتوپ گذاشته اند واز قراریکه والی بصره رسما بقونسول ایران اشعار داشته است اگر کشتی انگلیس از کارون خارج نشود مجبور باقدامات خواهند شد اولیای دولت دوستدار رجاء واثق دارند که اولیای عظام دولت اعلیحضرت پادشاه انکلستان باکمال حسن نیت و روابط دوستانه که همواره باایران داشته ودرهرموقع کاملا به تشیید آن توجه فرموده اند درین موقع نیز بیطرفی ایران را مراعات وامر خواهند داد کشتی انکلیسی را که موجب تشبثات نظامی عثمانی درآب وخاك ایران میشود از کارون خارج نمایند والا بدیهی است و تصدیق خواهند فرمود مسئولیت هر تجاوز وتعرض که در آن حدود بخاك ایران بشود متوجه آن دولتی خواهد بود که موجبات آنرا فراهم نموده است باانتظار جواب احترامات فایقه قلبیه را نسبت بانجناب دوستان استظهاری تجدید مینماید **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمره (۵۹) ترجمه مراسله سفارت ایطالی مورخه ۱۶ ذیحجه

بموجب مراسله مورخه ۱۲ ذیحجه جاری سواد فرمان همایونی را راجع به بیطرفی درین جنك اروپا وخصوصاً در مخاصماتی که در حدود مملکت ایران واقع شده است برای اینجانب ارسال فرموده بودید همچنین حضرت اشرفعالی التفات فرموده از این جانب تقاضا نموده بودید که از دولت متبوعه خود خواستار شوم که دولت معزی الیها برای‌حفظ

بیطرفی ایران وعدم تعرض باهالی در خاك آن دولت از طرف دول متحاربه مساعی جمیله بکار ببرند بانهایت افتخار خاطر عالی را مستحضر میدارد که فوراً تقاضای مزبور را بدولت متبوعه خود تبلیغ نموده وامید وارم این تقاضا را بطور مساعدی دولت متبوعه من تلقی و بپذیرند احترامات فایقه را تجدید مینماید **(شارژدافر ایطالی لودویك نانی مسنی گو)**

نمره (۶۰) ترجمه مراسله سفارت هلند مورخه ۱۶ ذیحجه

بانهایت افتخار وصول مراسله مورخه ۱۲ ذیحجه وسواد فرمان همایونی را که روز قبل درباب بیطرفی دولت ایران درین جنك حاضر صادر شده است باطلاع خاطر عالی رسانیده بدیهی است انها را بدولت اعلیحضرت ملکه هلند تبلیغ خواهم نمود متمنی است احترامات فایقه مرا بپذیرید شارژدافر ایطالی کفیل امور سفارت پادشاهی هلند **(لودویك نانی مسنی گو)**

نمره (۶۱) تلگراف کارگذاری تبریز مورخه ۲۰ ذیحجه

اتباع آلمان بطرف طهران عزیمت نمودند وبرای اطمینان خاطر آنها چند نفرسوار از طرف ایالت درمعیت آنها حرکت نمود **(نصر الدوله)**

نمره (۶۲) مراسله سفارت آلمان بوزارتخارجه ۱۸ ذیحجه

باکمال احترام خاطر مودت مظاهر آن جناب اشرف را مستحضر میدارد که ازقرار مسموع روسها در تبریز قونسولگری آلمان را اشغال وغارت نموده ودرصدد دستگیری اتباع آلمان برآمده پس از آن مأمورین وسربازان روس اثاث البیت اشخاص غیر رسمی و اشیاء شخصی قونسول آلمان را پاره پاره وفاسد کرده اند وحال آنکه در همان موقع آلمانها در تحت حمایت اتازونی امریکا بودند دوستدار برعایه توقیف قونسولگری آلمان درخاك ایران وانهدام وحشیانه منازل خصوصی آلمانها بانهایت شدت پروتست نموده و مجبور است اولیای دولت علیه را که درمقابل این حوادث غمض عین فرموده اند مسئول خسارات وارده به آلمانها بداند

اینگونه حرکات غیر مشروع که در تبریز یعنی در یك خاك بیطرفی واقع شده نه تنها نقض وابطال جدیدی از حقوق بین الملل و پایمال نمودن تمدن و آداب شمرده میشود بلکه یکنوع لطمه ایست برروی دولت ایران وبربیطرفی این مملکت که ازجانب سنی الجوانب اعلیحضرت اقدس همایونی اعلام شده وهمچنین وهن بزرگی است نسبت بممالك متحده امریکا که حمایت آلمانهای تبریز را برعهده گرفته بودند از آن جناب اشرف متمنی است توجه دولت روس را باین نکته معطوف داشته خاطر نشان فرمائید که اتازونی امریك شاهد وقاضی اینحرکات بلا نظایر بوده و خواهند بود در اینموقع احترامات فایقه را تجدید می نماید **(فن کاردرف)**

نمره (۶۳) مراسله سفارت آلمان بوزارتخارجه مورخه ۱۸ ذیحجه

باکمال افتخار خاطر آنجناب اشرف را مستحضر میدارد که پس ازعزیمت مهاجرین آلمانی ازتبریز بطرف طهران مأمورین روسیه درمقام تقاضا برآمده اند که مهاجرین مزبور را تسلیم آنها کنند که بروسیه تبعید نمایند

دوستدار شک و تردیدی ندارد که انجناب اشرف بصرافت طبع باهر وسیله که دردست دارند باچنین تقاضای بی‌شرمانه ضدیت و مخالفت خواهند فرمود ولکن لازم است دوستدار هم از طرف خود سریعاً توجه آنجناب اشرف را باین نکته معطوف دارد که دولت علیه مکلف است خارجی هائیرا که ازامنیت وحمایت مملکت بیطرف ایران متمتع هستند از هرگونه اجحاف وتعدی مصون و محفوظ دارند

مهاجرین آلمانی فوق الذکر نظر به تقاضای خود روسها از تبریز خارج شده وفعلا بمیانج که جزء نقاط اشغالیه قشون روس نیست رسیده اند در اینصورت اولیای دولت علیه مانعی نخواهند داشت که احکام فوریه ومجدانه بمامورین ایرانی آن سامان صادر فرمایند که آلمانیهای مزبور را بابدرقه مستحفظین بطور امنیت بطهران برسانند

بموجب این مراسله دوستدار مسئولیت جان آزادی و سلامت رسیدن مهاجرین آلمانی تبریز بطهران را درید اقتدار آنجناب اشرف میگذارد در اینموقع احترامات فایقه را تجدید می نماید **(فن کاردرف)**

نمره (۶۴) تلگراف بسفارت پطروگراد مورخه ۱۹ ذی حجه

اتباع آلمانی مقیم تبریز مهاجرت کرده بطهران می‌آمدند مأمورین نظامی روس تسلیم آنها وتبعید شان را تقاضا کرده اند باوزیر مختار مذاکره شد وعده داد تلگراف کند ولی میگوید اختیار امورات آنجا باجنرال وارا پاتف است وباید ازقفقاز باوامر شود جنابعالی در عدم مراجعت آنها فوراً اقدام ونتیجه را اطلاع دهید **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمره (۶۵) تلگراف به نایب الایاله آذربایجان ۱۹ ذی حجه

چند روز قبل ازطرف جنابعالی تلگرافی رسید که عده ازاتباع آلمان را با مستحفظین بطهران روانه کرده اید این حسن اقدام و مساعی که بکار برده شده خیلی اسباب مسرت شد ولی متاسفانه از قرار خبریکه اخیراً رسیده است گویا در میانج از حرکت آنها ممانعت میشود البته تصدیق میکنید که تاچه درجه این مسئله موجبات تأثر را فراهم می‌نماید وحقیقتاً بکلی برخلاف حق وقانون وعدالت است بنابرین مخصوصاً ازجنابعالی خواهش میکنم همین طور که دراعزام آنها مساعی جمیله خودتان را بکار برده درمسافرت آنها آمناً وسالماً نیز توجه مخصوص نموده باعده کافی سوار و مستحفظ بفوریت آنهارا حرکت داده مخلص را مستحضر فرمائید **(محمدعلی علاء السلطنه)**

نمره (۶۶) تلگراف فوری به سردار رشید نایب الایاله آذربایجان مورخه شب ۲۰ ذی‌حجه

ازقرار اظهار سفارت آلمان مهاجرین آلمانی‌را که بالغ بهسی چهل نفراند ازمیانج به تبریز عودت دادند و درصدد هستند آنهارا به روسیه تبعید نمایند باوجود تلگراف مؤکد حضرت اشرف آقای رئیس الوزراء وجود اینجانب و مذاکرات اینجا با سفارت روس این اقدام موجب حیرت و نگرانی فوق العاده گردیده لازم است بدون دقیقهٔ تأخیر با ژنرال سرکرده قشون روس‌وقونسولگری جداً مذاکره ومهاجرین مزبوررا که اشخاص بی گناه‌در

خاك بی طرف هستند فوری تحت الحفظ روانه طهران و رفع محذور بزرگی از دولت بنمائید مدلول این تلگراف را بکار گذاری ابلاغ وجواب فوری مخابره فرمائید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۶۷) متحد المال بعموم سفارتخانهای دولت ایران در دربار دول متحابه ۲۰ ذی حجه

درتعقیب متحد المال ۱۵ شهر جاری زحمت میدهم از ابتدای وقوع جنگ در اروپا برخلاف مقام بیطرفی دولت علیه ایران در بعضی ازنقاط مامورین واتباع روس برضد آلمانها واطریشها پارهٔ احساسات خصمانه بروز داده وکم کم باینقدرهم اکتفا ننموده برضدمأمورین و اتباع آلمان و اطریش مستقیماً اقداماتی نمودند که از ملاحظه نوشتجات جوف این لایحه خاطر جنابعالی بالاطراف مستحضر خواهدشد وخلاصه آنرا بطور فهرست ذیلا اطلاع میدهیم

۱) یکنفر ارمنی تبعه ایران که درشعبه بانك استقراضی همدان مستخدم است در موقعی که مسیو فون هنتیك نایب سفارت آلمان در طهران برای اخذ وجه براتی که در دست داشته ببانك مزبور رفته بمشار الیه تعرض سخت وحمله نموده وبعد که این فقره از طرف حکومت محل تعقیب گردیده وکالت قونسولگری روس باستناد استخدام مشارالیه درشعبه بانك از اقدام حکومت درباب تنبیه و مجازات ارمنی مزبور مانع شده هنوز هم با پروتست های مکرره وزارت امور خارجه مسئله لاینحل مانده تازگی سفارت روس وعده داده است که بوکالت قونسولگری امر بدهند که از حمایت مشار الیه دست بردارند تا حکومت محل بوظیفه خود عمل نماید

۲) متعاقب اعلان جنك بین روس و آلمان جنرال قونسول روس درتبریز به قونسول آلمان اعلام نمود که چون بواسطه وقوع جنك هیجانی درمیان قشون واتباع روس مقیمین آذربایجان موجود است وممکن است خطر جانی برای اتباع آنها موجود باشد بهتر است که اتباع آلمان واطریش و مأمورین آنها از آذربایجان حرکت نمایند معلوم است که این ترتیب برخلاف بیطرفی دولت ایران بوده وفوراً به آذربایجان امر داده شد که در حفظ و صیانت اتباع آلمان و اطریش وکلیه اتباع خارجه آنچه لازم است بعمل بیاورند وضمناً در ضمن مراسلات متعدده این قبیل حرکات بسفارت روس پروتست شد

۳) مسیولیتن که تازگی یعنی چندماه قبل ازجنك بقونسولی آلمان درتبریز معین شده بود چیزی از اعلان جنك نگذشته در قونسولگری آلمان از طرف دو نفر اتباع روس مورد حمله گردیده وخیال کشتن او را داشته اند مشار الیه بعد از مدافعه بواسطهٔ ضعف مزاج بستری گردیده بمریضخانه آمریك رفته کار های قونسولگری را بامریکائیها واگذار نمود و هنوز گویا کسالت مشار الیه باقی و در قونسولگری آمریك است ،

۴) در مشهد دو نفر سالدات به حجره تاجر آلمانی وارد و مشار الیه را زخم زده اند که از اثر همان زخمها دو روز بعد وفات نمود و از قرار راپورت کار گذاری قونسول روس مقیم مشهد خود نیز از وقوع این قضیه اظهار تاسف نموده میگوید مرتکبین را دستگیر و به تاشکند فرستاده اند که بمجازات برسانند .

۵) بمحض اعلان جنك باعثمانی نظامیان روس در تبریز جبراً داخل شهبندری شدند شهبندر عثمانی را بانایب او دستگیر ودفاتر شهبندری را مهر کرده و همین طور شخصیکه متصدی امور قونسولگری اطریش بوده توقیف نموده اند و چون خیال داشته اند که با قونسول آلمان نیز همین معامله‌را نمایند مشارالیه بابعضی ازاتباع بقونسولگری آمریك پناهنده گردیده فعلا در آنجا متحصن است شهبندر عثمانی و کفیل قونسولگری اطریش را به تفلیس فرستاده اند جمعی از اتباع آلمان و اطریش هم که اهمیت نداشته اند نایب الایاله آذربایجان بااستعداد کافی بطرف طهران اعزام نموده است .

معلوم است دولت علیه ایران تمام این حرکات و اقدامات را که از طرف مامورین روس شده و میشود تجاوز بحقوق خود دانسته در موقع خود بمقامات لازمه خاطر نشان و پروتست نموده است مامورین این دولت هم بر طبق دستور العمل های اکیده که بانها داده شده‌است درین قبیل موارد آنچه در قوه داشته اند سعی و کوشش نموده و خواهند نمود که در ضمن حفظ بیطرفی این دولت تااندازهٔ که مقدور است به حقوق اتباع خارجه مقیمین ایران سکته وارد نیامده از مخاطراتی که برای آنها متصور است جلوگیری کرده اند .

(در خاتمه متحدالمال فوق بسفارت پطروگراد اینطور دستور العمل داده شد)

جنابعالی ماموریت دارید که ترجمه مفاد این مشروحه را بوزیرامورخارجه تبلیغ و ضمناً مضرات این قبیل اقدامات مامورین دولت روس را که هم مخالف بیطرفی این دولت علیه و هم ممکن است اثرات بدی راجع به روابط ودادیه که بین دولتین موجود است داشته باشد خاطر نشان فرموده اوامر قطعی اکید بعموم مامورین نظامی و غیر نظامی صادر بفرمائید که از این قبیل اقدامات مخالف اصول خود داری نمایند که محذوراتی برای دولت تولید نشود **(وزارت امورخارجه)**

نمره (۶۸) مراسله سفارت انکلیس بوزارت امور خارجه مورخه ۲۰ ذیحجه ۱۳۳۲

شرف دارم خاطر جناب اشرف را مستحضر سازم از اینکه مفاد مراسله مورخه ۱۶ شهر حال جناب اشرف را که پروتست از حضور یك جهاز جنکی انکلیس در رود کارون فرموده بودید فوراً بجناب وزیر امور خارجه اعلیحضرت پادشاه انکلستان تلکراف نموده و ضمناً از قونسول جنرال انکلیس مقیم بوشهر استعلام نمودم که آیا کشتی مزبور هنوز در کارون میباشد یاخیر و آیا قصد آن چیست سرپرسی کاکس که به ماموریت خود بسمت قونسول جنرال کری در بوشهر بر قرار و حال در محمره می باشد تلکرافاً از آنجا اطلاع میدهند که جهاز مزبور در روز سیم نوامبر یعنی دو روز قبل از تاریخ مراسله جناب اشرف از کارون رفته است ودیگرهیچ در آبهای ایران نمی باشد مشار الیه در تلگرافی که خبر گرفتن فاو را میدهند اظهار میدارند که احکامی که از طرف دولت هندوستان بصاحبمنصب فرمانده قشون انکلیس داده شده مبتنی براین است که بایستی بیطرفی ایران به دقت مراعات شود از رسانیدن این خبر بجناب اشرف خیلی خورسند هستم ویقین دارم جناب اشرف هم بادوستدار همعقیده خواهید بود که این اقدام دلیل تازه ایست از آرزوی

خالص دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان در حفظ روابط دوستی که از دیر زمانی منظور نظر سیاست انگلیس وایران بوده است در اینموقع احترامات فایقه را تجدید می نماید

(والتر تونلی)

نمره (۶۹) مراسله وزارت‌خارجه به‌سفارت آلمان مورخه ۲۰ ذیحجه

مراسله محترمه آن جناب راجع بعزیمت مهاجرین آلمانی از تبریز بطهـران واصل دست احترام گردید وفوراً تلگرافات لازمه بعمال محلی آذربایجان صادر نمـود که در لوازم امنیت آنها اهتمامات کافیه بعمل آورده و آنهارا سالماً آمناً با سوار ومستحفظ بطرف طهران روانه دارند

(محمدعلی علاء السلطنه)

نمره (۷۰) تلگراف وزارت خارجه بسفارت پطروگراد ۲۰ ذیحجه

درتعقیب تلگراف ۱۹ ذیحجه خبر میرسد که سی چهل نفر رعایای آلمان را که از آذربایجان بطهران می‌آمده اند از میانج به تبریز عودت داده اند که بروسیه بفرستندباقدام در استخلاص وعدم ممانعت مسافرت آنها بطهران مخصوصا لازم است از جای لازم برئیس قشون آذربایجان اوامر صریح صادر فرمائید که بعد از این از اینگونه اقدامات که دولت ایران را برضد منافع روسیه دوچار مشکلات خواهد کرد احتراز نمایند منتظر جوابم

(وزارت امورخارجه)

نمره (۷۱) مراسله وزارت خارجه بسفارت روس ۲۱ ذیحجه

در تعقیب مذاکرات شفاهی آقای منشور الملك با آن جناب جـلالتماب راجع به عدم مزاحمت مامورین آن دولت بهیه نسبت برعایای دولت آلمـان که از تبریز بنا بقرار داد آقای سردار رشید نایب الایاله آذربایجان با جناب جنرال قونسول محترم آن دولت بهیه مهاجرت بطهران می‌نمودند و آنهارا از میانج به تبریز معاودت داده اند اظهار فرموده‌بودند که این اوقات اختیارات آنجارا بجناب جنرال وارایاتف داده اند وجناب جنرال قونسول در این امورات مداخله ندارند ووعده فرموده بودند بمقامات مقتضیه تلگراف نمـایند اینك از قرار خبریکه اخیراً رسیده قریب چهل نفر از رعایای دولت آلمان که عازم طهران بوده اند بعد از ورود بمیانج بیست نفر قزاق دنبال آنها بمیانج آمده و آنها را بتبریز عودت داده و در ضمن مذاکرات جناب جنرال قونسول بنایب الایاله آذربایجان اظهار داشته اند که آنهارا روانه تفلیس خواهند نمود بطوریکه اطلاع میدهند این احکام از طـرف جنرال قونسولگری آندولت بهیه صادر میشود چنانچه کراراً کتباً و شفاهاً باستحضار خاطر محترم رسانیده این اقدامات حالاً ومالاً اولیای دولت متبوعه دوستدار را دوچار اشکالات عمـده می سازد وچون به موجب تلگرافات واصله استخلاص این اشخاص و عدم ممانعت آنهـا از مسافرت بطهران منوط بامر سفارت سنیه است علیهذا جداً ومصراً خواهشمند است بصدور اوامر تلگرافی مقرر فرمایند متعرض مهاجرین مذکور نشده آنها را رها نمایند که باختیار خود رهسپار طهران شوند .

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره ۷۲ تلگراف ارومی بوزارت امور خارجه مورخه ۹ ذیحجه
تاریخ وصول ۲۱ ذیحجه

شهبندر ارومی بشهبندری همدان معین و دیروز بمحل ماموریت حرکت نمود از قرار اظهار حکومت اگرچه این شخص بمسالمت خواهی معروف شده بود ولی در وقایع اخیره از هیچگونه اقدامات مضره فرو گذار نکرده مداخلات تام هم در انقلاب حدود و طغیان عشایر داشته و اتفاقات جاریه را برخلاف ماوقع بمقامات عالیه خود راپورت کرده چنانکه شش نفری را که نظامیان روس بدار زدند آنها را تبعهٔ عثمانی قلمداد کرده است و حال آنکه از اتباع مسلمه دولت ایران بودند و اگر مدعی تبعیت عثمانی بوده باشند ممکن است درین اواخر بواسطهٔ تجاوز عثمانی‌ها بسرحدات ایران تبدیل تابعیت کرده باشند که شرح حال این قبیل اشخاص در سابق مشروحاً عرض شده است مداومت ترتیبات حالیه سر حد داران عثمانی تولید زحمات عمده برای اولیای دولت علیه خواهد نمود **(معتمد الوزاره)**

نمره (۷۳) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت آلمان مورخه ۲۲ ذیحجه

مراسله محترمه آنجناب راجع بوقایع تبریز واصل دست احترام گردید وجواباً باکمال تاسف خاطر آنجناب را قرین استحضار میدارد که وزارت خارجه دراینجا باسفارت روس و پطروگراد مشغول مذاکره ومکاتبه است ومخصوصاً نظر آنجناب را باین‌نکته معطوف میدارد که چون این اقدامات نظامیان روس در حکم فرس ماژور است هیچگونه مسئولیتی متوجه دولت ایران نخواهد بود زیرا که اولیای دولت حتی المقدور مساعی خود را مصروف و از هیچ اقدامی در جلوگیری و وقوع این قبیل حوادث ناگوار خود داری نکرده اند و پس از وصول مراسله محترمه هم تلگرافاً مراتب از کارگذاری آذربایجان استفسار وتعلیمات لازمه در جلوگیری از حدوث نظایر این پیش آمدها به نایب الایاله آذربایجان داده شده است

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۷٤) متحد المال بعموم سفارتخانه های ایران در خارجه ۲۳ ذیحجه

چنانکه مسبوق هستید از سنه ۱۳۲۳ بینطرف عثمانیها تجاوزات عشیرتی‌خود را که سالها سلب آسایش و راحتی از سرحد نشینان ایران کرده بود تبدیل به تجاوزات نظامی نموده حدود غربی آذربایجان را در تحت اشغال خویش در آوردند و با وجود پروتست های متوالی دولت ایران همچنان حدود مزبوره در تصرف نظامیان عثمانیها بود تادر اواخر سنه ۱۳۳۰ یعنی موقع جنك بالکان باعثمانی نسبت باقداماتیکه شد دولت معزی الیها قشون خود را از نواحی حدود آذربایجان احضار نمود

در همان اوقات کمسیون حدودی که بموجب پروتکل طهران برای تسویه امر حدود در اسلامبول منعقد بود با وجود اشکالات و تعطیل های زیاد مشغول کار بوده و بالاخره مذاکرات خود را در اواخر سنه ۱۳۳۱ بانجام رسانیده مقرر داشت کمسیون فنی مختلطی برای نصب علائم سرحدی بحدود ایران و عثمانی برود کمسیون فنی مزبور در اوائل سنه ۱۳۳۲ از محمره شروع بکار کرده و در چند روز قبل در کوه آغری عملیات خود را

خاتمه داد در ضمن عملیات کمسیون مزبور عثمانیها در تخلیه نقاطی که بموجب تصمیمات کمسیون بدولت ایران واگذار میشد اشکالات کثیره فراهم آورده حتی در تحدید حدود قطور و قراء بولاغباشی و جوزر (۱) بانصب علائم در نقاط مزبوره موافقت نکرده معتذر شدند باینکه حالا جنك است و از اهالی قراء مزبوره دولت عثمانی سوار وعسکر تجهیز نموده تخلیه و تسلیم آنها را موقوف به بعد از جنك نمودند باین معنی که حالا از روی نقشه حدود آن قراء و مواقع تخلیه نشده معلوم و بعد از جنك تخلیه و نصب علائم بشود بالجمله تشبثات دولت ایران هم به نتیجه مؤدی نگردید .

بعلاوه برخلاف مقررات پروتکل اسلامبول و عملیات کمسیون فنی پس از تحدید حدود کردستان نظامیان عثمانی از سرحد اورامان لهون (۲) تجاوز و علائمی را که تازه نصب شده بود منهدم نمودند و همچنین قراء سیر و ساردیك را که بدولت ایران تعلق یافته در موقع تحدید حدود تخلیه کرده بودند مجدداً اشغال و علائم سرحدی را خراب نمودند گذشته از تجاوزات فوق الذکر از اواسط ماه ذیقعدهٔ گذشته هر روزه تلگرافات متوالی از مامورین و کارگذاران حدودی آذربایجان مربوط بتحریکاتی که رؤسای عشایر ومتنفذین حدودی عثمانی در میان عشایر ایرانی میکنند بدولت میرسد و حتی سه فقره مکتوب رؤسای نظامی و عشایر عثمانی که برؤسای عشایر اینطرف نوشته بودند عیناً بدست آمده و دروزارت امور خارجه موجود است پس از ملاحظه سواد آنها بر جنابعالی معلوم خواهد شد که تاچه اندازه عشایر و ایلات اینطرف را تحریك و بانقلاب دعوت میکنند در ضمن مراسلات متعدده که سواد آنها لفاً ارسال میشود نسبت بمداخلات مامورین نظامی عثمانی و تحریکات رؤسای عشایر آنطرف جداً پروتست و جلوگیری از تحریکات مزبوره و مراجعت نظامیان آن دولت خواسته شد ولی متاسفانه بدرخواستهای دولت ایران اثری مترتب نشده پس از اعلان جنك عثمانی و روس عده از عساکر منتظمه عثمانی بخاك دولت ایران تجاوز و در اراضی این دولت بیطرف متوقف هستند **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمره (۷۵) تلگراف تبریز مورخه ۲۳ ذیحجه

موافق راپودت واصله از ارومی عساکر عثمانی تجاوز کرده و به محال صومای و برادوست وارد شده و در دهات آنجا متوقف میباشند هرگاه عساکر عثمانی بخواهند بطرف شهر حرکت نمایند اکراد هم بانها متفق و از هیچگونه قتل و غارت و ظلم و تعدی خود داری نخواهند نمود **(نصر الدوله)**

نمره (۷۶) تلگراف تبریز مورخه ۲۳ ذیحجه

در باب عودت دادن آلمانیها بطهران از طرف ایالت و کار گذاری اقدامات بعمل آمد چون جنرال قونسولگری اظهار میدارند بموجب جوابی که در ثانی رسیده آنها را روانه تفلیس مینمایند باین واسطه شخصاً نمیتواند اقدام دیگری بعمل بیاورد آنها را محترماً بتفلیس خواهند فرستاد **(نصر الدوله)**

(۱) دو قریه است از محال ماکو (۲) بلوکی است در حدود غربی کردستان

نمرهٔ (۷۷) تلگراف تبریز بوزارت داخله ۲٦ ذیحجه

گویا قشون روس از خوی طرف وان رفته از قرار معلوم قریب ده هزار قشون عثمانی باجمعی اکراد قطور ایران را متصرف و رو به خوی در حرکت هستند رئیس بانك روس و سایرین طرف روسیه حرکت مینمایند اهالی به اعلی درجه در وحشت تکلیف فوری را منتظرم

(نقی سردار رشید)

نمرهٔ (۷۸) تلگراف وزارت خارجه بسفارتین ایران در لندن و پطرو گراد مورخه ۲۷ ذیحجه

بطوریکه از تلگرافات سابقه مستحضر هستید همینکه دولت عثمانی مشغول تجهیزات شد دولت ایران بواسطه حضور قشون روس در آذربایجان امکان مصادمهٔ روس و عثمانی را در آذربایجان پیش بینی کرده از هیچگونه اقدام و از هیچ نوع مذاکرات با سفارت روس فروگذار نکرده که بلکه دولت روسیه متقاعد شود که قشون خودرا ازآذربایجان حرکت داده دولت عثمانی هم برحسب وعده خود بیطرفی ایران را رعایت نموده آذربایجان از اتفاقات ناگوار مصون ماند از قراریکه اخبار میرسد قشون روس از طرف خوی بخاك عثمانی و قشون عثمانی از وان حرکت کرده قطور را متصرف و بطرف خوی پیش میرود باسانی میتوان دانست که در اینصورت حال آذربایجان چه خواهد بود خوب بود اقلا روسیه قشون متوقف آذربایجان را از خاك ایران داخل جنك نمیکرد که وسیله تجاوز بعثمانیها بدهد این مطالب را بوزارت خارجه اظهار نقض بیطرفی ایران را پروتست و مسئولیت خسارات مادی و معنوی وارده بایران را بروسیه واگذارید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۷۹) مکتوب وزارت خارجه بسفارت لندن ۲۷ ذیحجه

اگر مقتضی میدانید باوزیر امور خارجه مذاکره نمائید و درست نقطه نظر دولت علیه را ازاحتراز هرگونه مداخله درین جنك حالیه وحفظ بیطرفی خود گوشزد وتشریح نمائید ولی واضح است این بیطرفی وقتی بموقع اجری گذاشته خواهد شد که از طرف دیگران هم کاملا رعایت آن بشود همانطوریکه دولت اقدام دولت انگلیس را در بردن کشتی جنگی خود از آبهای ایران تقدیر مینماید همان قسم اقدامات روسها و عثمانیها را در تجاوز بخاك خود حق شکنانه و مخالف نیات صمیمانهٔ که طرفین همواره آرزو داشته اند می داند و امید وار است که اولیای دولت انگلیس ازبکار بردن نفوذ معنوی خود برای تأیید نقطهٔ نظردولت دریغ ننمایند

(محمدعلی علاء السلطنه)

نمره (۸۰) تلگراف کار گذاری آذربایجان بوزارت امور خارجه ۲۸ ذیحجه

راپورت کار گذار ساوجبلاغ که متضمن راپورت بانه است درج میشود (این روزها افکار دولت عثمانی در تحریك عشایر این حدود برای جهاد قوت گرفته متصرف سلیمانیه را وادار کرده اند که خفیةً باین صفحات آمده عشایر را راغب به تقویت آندولت نماید از قرار اخبار واصله شش هفت روز است که مشار الیه حرکت کرده از راه مریوان باینجا خواهد آمد)

(نصر الدوله)

نمره (۸۱) تلگراف بکار پردازی بغداد ۲۹ ذیحجه

در تعقیب تلگرافهائیکه راجع به بیطرفی دولت ایران شده و بشما تعلیمات داده شده بود که شخصاً مذاکره با علمای اعلام بکنید که مسلک بیطرفی دولت متبوعه خود را پیروی وخیلی دراین عقیده ثابت وعموم مسلمانان ورؤسای اتباع ایران را باین نقطه نظر که صلاح امروزهٔ ایران است متوجه بدارید همچوخبر میرسد ازروی تهدیداتی که با قایان علماء میشود به سردار ارفع حا کم محمره کتباً وشفاهاً پیغام داده اند که ایشان بر خلاف بیطرفی ایران باعثمانیها موافقت وداخل نزاع شوند وازطرفی جاوید پاشاهم درهمین زمینه پیغامات بحاکم محمره داده وتهدید کرده است که اگر موافقت نکنید بمحمره حمله خواهند برد ونیز شیخ غضبان را تحریك بهجوم عربستان ایران می نمایند درین موقع که بجنابعالی آنطور تلگراف در بیطرفی ورعایت اتخاذ این مسلك دولت ایران شد اولیای دولت مترصد اند که شما کاملا جلوگیری ازاین اقدامات علماء بازبانهای حکمت آمیز بنمائید که مقام بیطرفی ایران حفظ شود باز تا کید میشود که این نکته را درنظر گرفته وباقایان علماء اعلام بخوبی حالی نمائید که برخلاف فرمان پادشاه متبوع خود اقدامی نکرده بیطرفی دولت ایران را کاملا رعایت نمایند

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۸۲) مراسله سفارت روس ۲۹ ذی حجه

مراسله محترمه مورخه ۱۸ ذی حجه ۳۳۲ واصل دست احترام کردید جواباً باکمال توقیر خاطر نصفت ذخائر آنجناب جلالتماب را مستحضر میدارد که اگر چه هر کونه رفتار دولت عثمانی که موجب نقض بی طرفی دولت متبوعه دوستدار در موقع جنك حاضر باشد قویاً چه در طهران و چه در اسلامبول پروتست شده ولی توجه آنجناب دوستان استظهاری را باین نکته جلب می نماید که وعده عدم تخطی بخاك ایران از طرف دولت عثمانی در موقعیکه دولت متبوعه دوستدار قبل از اعلان جنك روسیه و عثمانی مصائب امروزه آذربایجان را پیش بینی کرده با آنجناب جلالتماب برای رجعت قشون آندولت بهیه ازآذربایجان داخل در مذاکره شده بود منوط باین بود که دولت بهیه روسیه این مسئول دولت متبوعه دوستداررا که درصلاح روسیه وایران بود باحسن قبول تلقی نمایند متأسفانه در این موقع اولیای دولت بهیهٔ روسیه تقاضای خیر خواهانه دولت متبوعه دوستدار را حمل بانتفاع ازموقع جنك نموده ازرجعت فعلی قشون روس بملاحظه محافظه حدود قفقاز امتناع فرمودند و گذشته از این بموجب اخبار واصله اولیای آن دولت بهیه از نظریات اظهاریه خود در محافظت حدود قفقاز نیز تجاوز نموده از داخله ایران در صدد سوق قشون بخاك عثمانی بر آمده از این رو پیش آمد دلخراش کنونی آذربایجان را که نتیجه اش قتل نفوس و غارت اهالی و مضراتش متوجه ایران است سبب شدند در این موقع نظر مودت اثر آن جناب جلالتماب را بمذاکرات و مراسلات سابقه معطوف داشته خواستار است که باقتضای روابط دوستانه که حوشبختانه فیمابین دولتین روس و ایران موجود است بوسایل مقتضیه متشبث شده باولیای دولت متبوعه خود خاطر نشان فرمایند که اقدامات لازمه را در رعایت بیطرفی ایران و در احتراز از اینکه

آذربایجان میدان جنك واقع شود بعمل آورده بر اولیاء دولت متبوعه دوستدار منت بگذارید همواره احترامات فایقه را تجدید مینماید (محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۸۳) مکتوب کارگذاری همدان تاریخ وصول ۲ محرم

سه روز قبل ویس قونسول انگلیس یك فقره تلگراف وزیر مختار انگلیس را راجع بابلاغیه منتشره در هندوستان که بویس قونسول همدان مخابره شده طبع و در شهر منتشر کرده و ازقرار راپورت برای علماء اعلام ومحترمین شهرهم درجوف پاکت فرستاده است ونیز بیانات اقا خان را طبع و منتشر ساخته اقدام در توزیع هم بدون استحضار کار گذاری بعمل می آید واین مسئله باعث سوء ظن حضرت حجة الاسلام آقای حاج شیخ باقر مجتهدنسبت بویس قونسولگری مزبوره شده ازاینجهت نماینده ازکار گذاری برای توضیح ومذاکره در اینباب خواسته بودند لهذا هاشم خان معاون کار گذاری را خدمت حضرت معظم له فرستادم درموقع ملاقات حضرت شیخ اینطور عنوان میکنند که نشراین قبیل مطالب آنهم بطور مستقیم از طرف یك قونسولگری خود باعث انقلاب وتولید اغتشاش است وباره مذا کرات دیگر . معاون کار گذاری هم جواباً مکالمات لازمه را نموده باریکی موقع لزوم اتخاذ مسلك بیطرفی و رویه مسالمت کارانه را خاطر نشان ایشان کرده و درخواست نموده است که من بعد هم اقدام و اظهاری مستقیماً نفرموده وهرگاه فرمایشی در اینموضوعات داشته باشند اورا خواسته واظهار دارند تاکار گذاری ازطریقی که لازم است درانجام آن اقدامات مقتضیه بعمل بیاورد حضرت شیخ هم متقاعد شده قبول فرموده اند

دو ورقه ازتلگراف وبیان نامهٔ طبع شده هم بدست آورده محض استحضار خاطر مبارك لفاً تقدیم داشت ۲۱ ذی حجه (فرید الملك)

نمره (۸٤) مراسله سفارت روس بوزارت امور خارجه

مورخه دویم محرم ۱۳۳۳

دوستدار بانهایت احترام خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اشرفعالی را قرین استحضار میدارد که اولیای دولت امپراطوری را ازقصد حفظ بی طرفی دوستانه دولت علیه ایران نسبت بروسیه درمدت جنك روس و عثمانی مستحضر داشته ونظر بهمین خیر خواهی دولتعلیه نسبت بروسیه باکمال توقیر اظهارات شفاهی خود را که قبل از جنك نموده باز تجدید می نماید که اولیای دولت امپراطوری ابداً در خیال طمع بایران نمی باشند و بهیچوجه قصدی در تزلزل ارکان تمامیت واستقلال ایران ندارند و دوستدار حاضر است جناب مستطاب اشرف عالی را مطمئن نماید که از طرف دولت امپراطوری تمام اقدامات لازمه بعمل خواهد آمد که اقدامات جنگی روس درخاك ایران در وقتی که علل استراتژیکی دولت روس را باین اقدامات مجبور نماید هرچه کمتر نسبت باهالی صلح طلب آذربایجان اثر کند و ضرری که باهالی صلح طلب محلی بواسطه اقدامات جنگی روس برسد محل توجه خواهد بود البته دولت امپراطوری تصدیق میکند که حاضر است قشون خود را از آذربایجان بعد ازاتمام جنك واستقرار نظم واقعی درآنجا بروسیه مراجعت دهد و امیدوار است که دولت علیه

ایران کاملاً بوعدهٔ خود وفا نماید در اینموقع احترامات فایقه خود را نسبت بجناب مستطاب اشرفعالی تجدید می نماید **(کرستو وتس)**

نمره (۸۵) تلگراف کار گذاری تبریز تاریخ وصول دویم محرم

تلگراف کار گذار ساوجبلاغ متضمن راپورت کار گذار سلدوز درج میشود (یکنفر متصرف خانه شیخ کمال الدین آمـده قادر افندی هم باشصت نفر عسکر و صد نفر پیاده از عشایر محال بانه درقریه رایت است چنـدی قبل راپورت داده که شیخ جـلال الدین با جمعی ازراه سدکءازم این طرف شده‌درآنجا از دولت عثمانی استدعای اسلحه کرده که بمرید های خود بدهدجواباً باو گفته اندبمحل‌خودمراجعت کرده مریدهاراحاضر نماید تا اسلحه برسد اینك که متصرف آمده اسلحه فرستاده ازحالا میگوید تمام مریدهای من درخاك‌ایران هستند می بایست بخاك ایران بروید خیالات متصرف وضوحاً معلوم نیست که عزیمت بکدام طرف خواهد نمود از قرار تقریر محمد فاضل پاشا که چندی قبل با استعداد عراق عرب بموصل آمده بود بطرف وان‌رفته است) ۲۹ ذی حجه **(نصر الدوله)**

نمره (۸۶) تلگراف وزارت امور خارجه به کار پردازی بغداد ۲ محرم ۱۳۳۳

بتأیید تلگراف ۲۹ ذی حجه اعلام میکنم که بر خلاف بیطرفی ایران تلگرافی هیجان آمیز بامضای اغلبی از آقایان حجج اسلام و آیات الله مثل آقای یزدی وشیخ الشریعهٔ اصفهانی و آقای صدر و آقای حاجی سید مصطفی کاشانی‌و آقا سید علی تبریزی و آقا شیخ محمد حسن مازندرانی و آقا شیخ جواد و سایر آقایان بخاکپای مبارك ووزراء ورؤسای ایلات وعشایر سرحدی ایران رسیده که بموافقت با دولت عثمانی خود را داخل نزاع با سایر دول نمایند

اولیای دولت وقتی بشما که در یك مرکز مهم اسلامی مأموریت معتنائی‌دارید تلگراف و تعلیم دادند که بیطرفی دولت را بالاختصاص بحضرات آیات الله که پیشوای ملت بیضای احمدی هستند خاطر نشان کنید انتظار داشتند که خود شخصاً دقایق این تصمیم را با ایشان مذاکره و مصلحت امروزهٔ دولت را کاملا حضور شان عرضه و اقداماتشان را در این زمینه تأیید نمائید در همچو موردی که آتش فساد در عالم شعله ور وهر مأموری وظیفه داراست متیقظ و بانجام مرام دولت خود جاهد باشد چه غفلتی از شما شده که برخلاف این مقصود دولت همچو تلگرافهائی از طرف آقایان صادر شده است ازوماً بشما اعلام و تأکید میشود که سریعاً از آقایان آیات الله ملاقات اولا تحقیقات نمائید چنین تلگرافات بامضای ایشان شده بوده یانه ثانیاً این نکته را تشریح نمائید که اولیای دولت پس از دقت کامل باوضاع و پیش آمد های کنونی وملاحظات عمیقه در حال فعلی ومآلی‌مملکت باتخاذمسلك بیطرفی تصمیم نموده فرمان شاهانه صادر و مدلول آن بهمه جا ابلاغ شد فی الحقیقة برای وقایه منافع ایران وحفظ جان ومال ونوامیس مسلمین تعقیب جدی این مسلك را ضروری میداند آقایان آیات الله اگر خود را در تحت تضیق دیده و باعلام این تلگرافها مبادرت فرموده اند این نکته را هم نباید از نظر اسلام پرستی خوددور نمایند که مصلحت دولت‌و حقوق مادی ومعنوی ملت ایران بصورت غیرقابل علاجی پایمال و تضییع ودست چاره دیگر ازاصلاح آن کوتاه

خواهد بود بالفرض در صدور این تلگرافها در فشار باشند با یك وقار وطمأنینه بدادن این جواب قادرند. که نقض بیطرفی دولت ایران را پیشوایان شریعت نباید مقـدم و بر خلاف فرمان شاهانه رفتار نمایند نتیجهٔ حسن اهتمام را انتظار دارم **(محمدعلی علاء السلطنه)**

نمره (۸۷) تلگراف وزارت خارجه بکار پردازی بغداد دویم محرم ۱۳۳۳

باعطف نظر شما بمدلول تلگراف ۲۹ ذیحجه اعلام میکنم که چون از طرف جاوید پاشا سو حکام جزء و کارگذاران دیگر دولت عثمانی برؤسای ایلات و عشایر و حـاکم محمره .هر قسم پیغام منتهی به تهدید میشود که بادولت عثمانی در این جنك موافق و داخل منازعه بادول شوند بشما مخصوصاً ماموریت داده میشود که بفوریت از جاوید پاشا و سایر رؤسای لشگری و کشوری ملاقات و مقصود دولت ایران را از اتخاذ مسلك بیطرفی توضیـح داده اظهار دارید که دولت ایران اطراف امر را درین مخاصمه بادول کاملا ملاحظه کرده ومحض کناره جوئی از مضرات حتمیه و خون ریزی هائیکه به مصلحت ایران صدمات شدید میرساند بیطرفی خود را رسماً اعلام نمود هیچ مقتضی مناسبات دولتین نیست که به نقض بیطرفی ایران اقدام و رؤسای ایلات و عشایر این دولت را بموافقت خود تهییج ودر صورت عدم .همراهی تهدید نمایند چه مسلم است که رؤسای عشایر وقتی بحالت بیطرفی ساکت باشند مصلحت دولت عثمانی هم بیشتر حفظ و بهتر رعایت میشود بابیانات مؤثره دقایق مصلحت دولت را خاطر نشان و بهر ترتیبی که مقتضی موقع و وقت بدانیـد آنها را از این تحریکات و تهدیدات باز داشته متوجه بلزوم بیطرفی ایران و ترك این اقدامات نموده نتیجه را اعـلام بدارید بسفارت کبرای اسلامبول هم تعلیمات داده شد که از بابعالی اوامر لازمه بولایت بغداد در ترك این رفتار صادر نمایند **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمره (۸۸) تلگراف بسفارت اسلامبول مورخه ۲ شهر محرم

خبر میرسد که جاوید پاشا و سایر مامورین لشگری و کشوری بغداد بحاکم محمره و سایر رؤسای ایلات و عشایر ایران کتباً و شفاهاً پیغامات کرده آنها را بموافقت باعثمانی و .و نزاع بادول تهییج ودر صورت عدم همراهی تهدید مینمایند این اقدامات را که به بیطرفی ایران لطمه شدید میرساند پروتست فرموده و از بابعالی اوامر لازمه بولایت بغـداد و سایر .مامورین دایر بترك این رفتار در رعایت بیطرفی ایران صادر و نتیجه را اعلام فرمایند

(علاء السلطنه)

نمره (۸۹) تلگراف کارگذار آذربایجان مورخهٔ ۴ محرم

تلگراف ساوجبلاغ متضمن تلگراف بانه را درج مینماید (متصرف سلیمانیه با همراهـان .خود از سلیمانیه باین طرف حرکت کرده الحال از شیـخ هورمان بنا به تحریك متصرف مزبور کاغذی بشیخ یحیی که یکی از علمای معتبر اینجا است نوشته که شما برحسب قانون اسلام اعلان جهاد نمائید منهم بامعیت متصرف امروزها به بانه روانه خواهیم شد شیخ .مزبور هم مشغول ارائه کاغذ به بیك زادگان است) **۴ محرم (نصر الدوله)**

نمره (۹۰) تلگراف کارگذار آذربایجان تاریخ وصول ۴ محرم ۱۳۳۳

تلگراف کارگذار ساوجبلاغ متضمن راپورت سلدوز عیناً درج میشود (یکنفر متصرف باچهار نفر صاحبمنصب عثمانی و بیست و پنج نفر قاطر سوار و خلیفه صمد و صالح ساکن قریه سدک باهشتاد نفر پیاده و شیخ محمد و ولدش و پسر سلیمان آقا بادو نفر نوکر در خانهٔ شیخ کمال هستند و دویست نفر جمعیت او در قریه دربند و چهار صد و هشتاد نفر نظام عثمانی در قریه رایت دارند دو عراده توپ به رواندوز رسیده دو عراده دیگر درراه است و منتظر ورود او هستند که بساوجبلاغ حرکت نمایند) **۲ محرم نصر الدوله**

نمره (۹۱) تلگراف کارگذار آذربایجان بوزارت امور خارجه ۴ محرم ۱۳۳۳

تلگراف ساوجبلاغ عیناً درج میشود (سلخ ذیحجه علی افندی باچهارده نفر قاطرسوار به‌پسوه آمده با امیر العشایر ملاقات نموده و از قرار مذکور امروز شیخ جلال الدین با جمعیت به پسوه خواهد آمد که عموم بساوجبلاغ بیایند درصورتیکه آنها بطرف ساوجبلاغ بیایند نمیدانند تکلیف چیست اوراق واسناد را چه باید بکنند) مستدعی است تکلیف را مقرر فرمائید که بکار کذاری ساوجبلاغ تعلیمات بدهد تا امروز بهر شکل بود در آذربایجان ونقاط ساوجبلاغ با منیت و حفظ جان و مال اهالی و عشایر آن حدود موفقیت حاصل شده است ۳ محرم

(نصر الدوله)

نمره (۹۲) تلگراف سفارت پطرو کراد ۴ محرم ۱۳۳۳

چند روز قبل مطلع شدم شجاع الدوله طالب مراجعت روسها هم بی میل نیستند دراین موقع مشار الیه در آذربایجان باشد با وزارتخارجه مذاکره نمود کفتم شاید حضور او مانع پیشرفت حکومت باشد کفتند شجاع الدوله متعهد شده یکسر بمراغه سر املاك برود و ابداً بامور حکومت مداخله نخواهد کرد مقصود از حفظ املاك خود در مراغه بلکه شهر مراغه است شما بدولت متبوعه خودتان اطمینان بدهید **(اسحق مفخم الدوله)**

نمره (۹۳) تلگراف کارکذاری تبریز ۴ محرم

در شهر بتواتر رسیده امروز شجاع الدوله وارد نعمت آباد خارج شهرشده است ۲ محرم

(نصر الدوله)

نمره (۹٤) تلگراف کار کذاری تبریز ۵ محرم ۱۳۳۳

حاج شجاع الدوله که دوسه روز میشود وارد نعمت آباد خارج شهر شده جمعی از قشون آذربایجان را از ولایات مختلف احضار و درمیان دوآب اردو خواهد زدکه باا کراد و قشون عثمانی عند اللزوم زدو خورد نماید نتایج این اقدام بر اولیاء دولت معلوم و محتاج بعرض نیست دیروز کویا بطرف مراغه حرکت کرده است **(نصرالدوله)**

نمره (۹۵) تلگراف بسفارت پطروکراد ۵ محرم ۱۳۳۳

با اطمینانی که ازعدم مداخله شجاع الدوله بکار ها داده اید از تبریز خبر میرسد مشارالیه در نعمت آباد نشسته افواج مراغه و شقاقی را خبر کرده بعلاوه محترمین و اهالی شهر را هم تهدید ودعوت باطاعت میکند دولت که از ابتدا با ورود او بخاك ایران مخالفت میکرد

مطمئن بود که بعد از آمدن به تبریز راحت نخواهد نشست وبا اینکه وزیر مختار وعده داد تلگراف کند چندی آمدن او موقوف شود معهــذا مشارالیه وارد واین شکل اسباب زحمت فراهم کرده است مسلم است این اقدامات او تاچه درجــه مشکلات برای دولت تولید و آذربایجان را که محتاج به آرامی وسکونت است دوباره مغشوش وتمام آن‌حدود را مشتعل خواهد ساخت مخصوصاً لازم است جداً تقاضا بفرمائید که مشارالیه نباید فعلا درتبریز بماند وهرطور است وسایل حرکت اورا فراهم واطــلاع بدهید میدانید که هرساعتی اقامت او طول بکشد مشکلات دولت زیادتر واثرات سوء آن هم درافکار مردم چقدر برای پولتیك بی طرفی دولت بیشتر میشود منتظر نتیجه اقــدامات جنابعالی هستم

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۹٦) تلگراف وزارتخارجه بسفارت لندن مورخه ٦ محرم ۱۳۳۳

بعد ازانکه دولت ازخیال مراجعت شجاع الدوله به تبریز مطلع شد فوراً مخالفت‌خودرا با این‌خیال درطهران وبطر اظهار وازطرف روسها وعده داده‌شد چندی ازآمدن او جلوگیری کنند اخیراً وزیر مختار بطر تلــگراف کرد که شجاع الدوله به آذربایجان میرود ولی وزارت خارجه اطمینان میدهد که فقط مشارالیه برای سرکشی املاك رفته و ابداً مداخله در کار نمیکند حالا از تبریز خبر رسیده که شجاع الدوله در نعمت آباد متوقف افواج مراغه و شقاقی را خبر کرده حاضر باشند و مردم را برای اطاعت بخود تهدید ودعوت میکنند اولیاء دولت یقین دارند که این اقدام مشار الیه تعقیب یك نقطه نظر باطنی بر ضد عثمانیها است و میدانید که اگر جلوگیری فوری نشود مشکلات دولت چه اندازه خواهد بود مخصوصاً در صورتیکه از نایب الایاله حالیه دولت رضایت دارد و بوظایف خود خوب رفتار میکند این اقدام روسها در آوردن شجاع الدوله مخالفت علنی با دولت ایران و بر خلاف تمام مواعیدی است که همه روزه داده ومیدهند و نمیدانند که چقدر موقع دولت را در داخله مشکل خواهند کرد مخصوصاً دولت ایران از اولیاء دولت انگلیس جداً تقاضا دارند که سوء اثر این اقدامات شجاع الدوله را به روسها حالی و بخواهند که برای عدم نقض بیطرفی ایران که درصلاح وصرفه دولتین است فوراً شجاع الدوله را ازتبریز ببرند هر ساعت توقف او در آنجــا مشکلات دولت را زیاد تر خواهد کرد منتظرم اقدامات سریعه نموده نتیجه را اطلاع بدهید (محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۹۷) تلگراف کار گذاری آذربایجان بوزارت امور خارجه ۸ محرم ۱۳۳۳

تلگراف ساوجبلاغ متضمن راپورت بانه را درج مینماید (روز جمعه غره محرم شیخ علی طویلا با متصرف سلیمانیه و دو ضابط وعدهٔ قاطر سوار طرف عصر وارد بانه شده منزل محمدخان مشغول‌جمع آوری بیك زاده کان‌بانه است که بعد ازتحریك وحصول خاطر جمعی بطرف، مکری حرکت نمایند والحال خبر میرسد که محمود پاشا رئیس عشیرهٔ جاف هم فردا وارد خواهد شد) ٦ محرم نصر الدوله

نمرۀ (۹۸) تلگراف کارگذاری آذربایجان مورخۀ ۸ محرم ۱۳۳۳

تلگراف ساوجبلاغ را درج مینماید (راپورتی ازمدیر گمرك لاهیجان رسیده مینویسد امروز که دوم قوس است سه هزار نفر عساکر عثمانی با اتباع شیخ جلال الدین و شش عراده توپ وارد لاهیجان خواهندشد امروزمحمدامین آقای رئیس ایل پیران باستقبال عساکر خواهند رفت) **(نصرالدوله)**

نمرۀ (۹۹) تلگراف کارگذاری اذربایجان مورخه ۹ محرم ۱۳۳۳

تلگراف ساوجبلاغ متضمن راپوت بانه را درج مینماید : پریروز از شیخ نجم الدین که سر سلسله طریقت تمام عشایر واکراد کردستان میباشد کاغذی به محمود خان که از رؤسای بیك زادکان بانه است رسیده باین مضمون (بامر سلطان عثمانی باتفاق متصرف سلیمانیه وقائم مقام گلعنبربرای دفع چهاردولت کفر که با اسلام بنای محاربه گذاشته اندماموریم بان طرف هاآمده بامعیت هر کسی که غیرت اسلامیت دارد جاناً ومالاًبرای جهاد حاضربوده بطرف مکری و ساوجبلاغ عازم باشیم) بعد ازرسیدن این کاغذ هیجان عظیمی بر پا کرده مصمم حرکت هستند **(نصر الدوله)**

نمرۀ (۱۰۰) راپورت ملاقات رئیس اداره عثمانی باسفیر کبیر عثمانی ۱۰ محرم ۱۳۳۳

قبل از اینکه باجناب سفیر کبیر داخل در مذاکره راجع به راپورتهای تلگرافی دایر به ورود شیخ جلال الدین و شیخ علی و متصرف سلیمانیه به بانه و اینکه محمود پاشا رئیس عشیرت جاف عازم حرکت بان نقاط است بشود و تلگرافها را قرائت نماید شرح مبسوطی از اطلاعات حاصله از حدود کردستان و آذربایجان و خساراتیکه تاکنون از طرف اکراد عثمانی متوجه آنحدود شده بیان نموده و خاطر سفیر را باین نکته جلب نموده توضیح دادم که این تجاوزات باعث جلب قوای روس بانطرف ها خواهد شد و محاربه بین عساکر عثمانی و قشون روس در آنحدود علاوه بر اینکه تمام دهات و قراء پایمال مشود با بیطرفی ایران منافات کلی دارد و معلوم است تا چه اندازه دولت ایران را دچار خسارات و زحمات تحمل فرسا مینماید اولیای دولت عثمانی نباید باین مسئله رضایت بدهند که خاك ایران باوجود بیطرفی دولت علیه مورد حملات و لطمات خانمان سوز واقع شود

جناب سفیر جواباً اظهار داشتند که اهم مقصود من از بدو اعلان جنك رعایت احترام بی طرفی دولت ایران بوده و بابعالی هم در مراسلات خود همین مسئله را بسفارت توصیه و تاکید نموده ولی بد بختانه می بینم این ملاحظه را فقط دولت عثمانی در نظر گرفته و دولت علیه ایران هم بیطرفی خود را فقط نسبت بدولت عثمانی حقیقت داده و در هرموقع پروتست در پروتست بدولت عثمانی مینمایند در صورتیکه معاملات دولت ایران نسبت بدولت روس که بهیچوجه حفظ بیطرفی ایران را منظور نداشته و تجمعات خود را پس از اعلان جنك در حدود آذربایجان زیاد نموده غیر ازاین مشاهده میشود چنانکه اخیراً روسها صمد خان شجاع الدوله را بمراغه آورده و مشغول جمع آوری قوا و تهییج اهالی برضد عثمانی شده اند و چون این تجمعات و تجهیزات مضر منافع دولت عثمانی است و مترصدند از

حدود ایران داخل خاك عثمانی شده و بمواقع مهمه هجوم برند و دولت ایران هم در مقابل آنها قوه ندارد دولت عثمانی هر اقدامی که مستلزم دفاع از طرف خود باشد مضایقه نخواهد نمود و این نکته را بشما توضیح میدهم که نظریات دولت عثمانی این نیست که تجاوز بخاك ایران کرده باشد بلکه نقطه نظرش بمواقعی است که در تحت اشغال روسها است

جواب گفته شد اینکه میفرمائید دولت حفظ بیطرفی ایران را فقط درمقابل عثمانی میکند و پروتست درپروتست عثمانی میشود نه این طوراست که تصور کرده اید درپیش آمد این امور واقدامات دولت روس ازطرف دولت ایران شدیداً پروتست شده وجداً اقدامات کتبی وشفاهی مینمایند در این موقع دنباله مذاکره بنده هنوزباتمها نرسیده سفیراظهارداشت که اگر آذربایجان درتحت نفوذ دولت ایران است پس با بیطرفی دولت علیه چگونه باش شهبندرعثمانی درتبریز وشهبندرهای ولایات آذربایجان را توقیف و بقفقازیه تبعید نمودند و اتباع عثمانی هم از جان خود ایمن نیستند قواص های شهبندری خوی و متحصنین آنجا را بچه مناسبت جلب کردند صمد خان شجاع الدوله بچه جهة تجهیز قوا برضد عثمانی مینماید و اگر آذربایجان از نفوذ دولت ایران خارج است پروتست های دولت ایران بیمورد است و بااینحال چطور دولت ایران تکلیف میکند دولت عثمانی خود را کنار کشیده و از طرف حدود آذربایجان مورد لطمات روس واقع شود بلی دولت عثمانی وقتی میتواند بیطرفی ایران را کاملا محفوظ دارد که حدود آذربایجان را کلیة روسها تخلیه کرده قشون خود را از طرف آغری داغ و رود ارس عقب بکشند و دولت ایران هم تجهیز قوای خود را در آنحدود نموده دولت عثمانی را از هجوم روس مطمئن بسازد و آنوقت اگر تجاوز حدودی از طرف عثمانی شد دولت ایران محق است هر طور پروتست نماید

(حسن ظهیرالملك)

نمره (۱۰۱) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت روس ۱۱ محرم ۱۳۳۳

بموجب اخبار تلگرافی واصله از آذربایجان شجاع الدوله بعداز ورود به تبریز وملاقات با ژنرال قونسول دولت بهیه روسیه به نعمت آباد رفته و ازآنجا بمراغه عزیمت و دوفوج شقاقی ومراغه را احضار کرده در صدد است که افواج مزبوره را مسلح سازد گذشته از اینکه سابقاً خاطر نشان آنجناب جلالتمآب شده بود که رجعت شجاع الدوله ممکن است در اینموقع مهم که دولت ایران جداً ساعی حفظ انتظام و آرامی است تولید اشکالات نماید و جناب جلالتماب دوستان استظهاری باتصدیق نظریات دوستدار وعده نمودند تلگرافات لازمه درمنع معاودت او صادر فرمایند اینك که برخلاف انتظار دولت متبوعه دوستدار شجاع الدوله مراجعت نموده بطوریکه پیش بینی شده بود فوراً شروع باقدامات بیرویه کرده افواج دولت را بدون اطلاع و اجازه دولت احضار وتجهیز مینماید البته آنجناب جلالتماب تصدیق میفرمایند که این رفتار مشارالیه برخلاف انتظام وبنظر تمرد دیده میشود نظر باینکه اولیاء دولت دوستدار جداً مایل هستند که دراینموقع جنك هیچ واقعه که اسباب عدم انتظام داخلی باشد درآذربایجان وغیره روی ندهد واین عملیات درنقاط سایره نظایر پیدا نکند از آنجناب دوستان استظهاری خواهش مینماید که جداً بوسایل سریعه برای منع شجاع الدوله ازاین رفتار خود سرانه که ممکن است مبدأ مفاسدی بشود اقدام فرموده و ازنتیجه حاصله

دوستدار را مستحضر فرمایند که دولت دوستدار بتقاضای جدی غیبت مشار الیه از آذربایجان مجبور نشوند (محمدعلی علاء السلطنه)

نمره (۱۰۲) تلگراف وزارت خارجه بسفارت کبرای

اسلامبول مورخه ۱۱ محرم ۱۳۳۳

در ۶ و ۷ و ۸ محرم تلگراف رسیده که دویم قوس سه هزار نفر عساکر عثمانی بااتباع شیخ جلال الدین وشش عراده توپ وارد لاهیجان خواهند شد غره محرم شیخ علی طویلا که ازمشایخ بانفوذ است با متصرف سلیمانیه دو ضابط عده قاطر سوار وارد بانه شده منزل محمد خان بانه مشغول جمع آوری بیك زاده گان هستند که بطرف مکری حرکت نمایند خبر میرسد که محمود پاشا رئیس عشیرت جاف دو روز بعد وارد میشود متصرف صریحاً گفته که من باشیخ علی آمده ایم که اهالی را تحریك و بسمت سقز و ساوجبلاغ برویم بی‌شبهه این حرکات باعث جلب قشون روس بانطرفها که درحال آرامش هستندخواهد شد وبابیطرفی ایران مخالفت میکنند نتیجه اقدامات جدی حضرتعالی را منتظرم

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۱۰۳) مکتوب وزارت امور خارجه بکار گذاری

همدان ۱۲ محرم ۱۳۳۳

مشروحهٔ متضمن دو فقره ابلاغیه منتشره از طرف قونسولگری انگلیس واصل گردید اقدامات کار گذار ونایب کار گذاری مقرون بصلاح وقاعده بوده است وچون میدانید که دولت درینموقع جنگ اعلان بیطرفی کرده است وعلیهذا عموم قائدین ملت ورعایا ورؤسای ایلات هم باید بیطرف باشد و اقدامی که علامت برهم زدن بیطرفی باشد از آنها سر نزند لازم نمیدانم بیش از این تاکید نمایم مخصوصاً باید مواظب باشید که از طرف جناب شیخ اقدامی که منافی بیطرفی باشد عمل نیاید وقایع اتفاقیه را فوراً راپورت بدهید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۱۰۴) تلگراف نایب الایاله آذربایجان ۱٤ محرم ۱۳۳۳

چون اکثر ازافواج وسوار ازجمله فوج امیریه وغیره‌را به‌سفر مراغه خبر کرده اند مدلول حکم تلگرافی‌را به‌حاضرین‌صاحبمنصب وسر کرده‌ها ابلاغ نمودم چون‌جمعی ازرؤساوسر کرده‌ها در زمان ایالت شجاع الدوله نوشته حمایت یاتامین از جنرال قونسولگری روس تحصیل کرده اند رفته مراتب را بجنرال قونسولگری اظهار نموده اند از آنجا جواب داده اند سفر مراغه موقوف نمیشود باید خیلی زود حاضر شده بروید مخصوصاً جناب ممتاز الممالك معاون ایالت را به جنرال قونسولگری فرستاده علت تاکید ایشان را سئوال کردم قونسول جواب داده است چون شجاع الدوله از طرف اعلیحضرت امپراطوری بسر حد داری تعیین شده است که اگر قشون عثمانی تخطی کند جلو گیری نماید اردو را بحکم دولت روس در میان دو آب منعقد مینماید و نباید کسی ممانعت داشته باشد درین صورت هرگونه اقدامات در تبریز بی نتیجه خواهد بود مگر اولیاء دولت علاجی بفرمایند **۱۴ محرم (نقی)**

نمرهٔ (۱۰۵) تلگراف وزارت خارجه بسفارتین لندن‌وپطروگراد لیلهٔ ۱۵ محرم ۱۳۳۳

بطوریکه مسبوقید در بدو وصول خبر مراجعت شجاع الدوله به آذربایجان که بسفارت روس در منع رجعت او مذاکره شد گفتند برای سرکشی و حفظ املاکش میاید و وعده کردند تلگراف کنند چندی مراجعت نکند بعد از ورود شجاع الدوله و ملاقات باژنرال قونسول روس خبر رسید که فوج مراغه و شقاقی را احضار نموده به رشید الملك تلگراف شد که چون این رفتار شجاع الدوله ممکن است اسباب اعتراض و مفسده بشود صاحبمنصبان افواج را منع از اطاعت نماید صاحب منصبها اظهار داشته اند که در زمان ایالت شجاع‌الدوله از جنرال قونسولگری تامین نامه گرفته و باید از جنرال قونسول کسب تکلیف کنند جنرال قونسول هم بانها حکم کرده که باید حکماً حاضر حرکت بشوند رشید الملك که از جنرال قونسول استفسار کرده جواب داده اند شجاع الدوله بر حسب امر امپراطوری سرحد دار آذربایجان و مامور است برای جلوگیری از عثمانیها در میان دو آب تشکیل اردو بکند ملاحظه بفرمائید باوجود بیطرفی ایران و باوجود نهایت اهتمام دولت در جلوگیری حسیات و تمایلات مردم برای حفظ بیطرفی مداخله شجاع الدوله و تجهیز افواج دولت چه اثری خواهد کرد و دولت را بچه مخاطرات دوچار خواهد نمود عاجلا وزیر امور خارجه را ملاقات مراتب را خاطر نشان و منع شجاع الدوله را ازاین رفتار جداً تقاضا نتیجه را تلگراف کنید این اقدامات شجاع الدوله اگرجلوگیری نشود ممکن‌است تولید نظایری بکند که آرامش مملکت را بخطر بیندازد **(علاء السلطنه)**

نمرهٔ (۱۰۶) مراسلهٔ سفارت روس بوزارت امور خارجه ۱۷ محرم ۱۳۳۳

دوستدار با نهایت توقیر واحترام درتکمیل و تفهیم مراسلهٔ خود مورخهٔ دویم شهر حال زحمت افزا شده خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اشرف عالی را مستحضر میدارد که اولا اولیای دولت امپراطوری قبول مینمایند که دیگر در عبارت (بیطرفی دوستانه) اصرار نکرده و حضرند که کلمهٔ بیطرفی بدون اضافه باشد ثانیاً اولیای دولت معزی الیها حاضرند که عبارت (اقدامات جنگی روس درخاك ایران) به فراز (اقدامات جنگی روس در آذربایجان) تبدیل شود ولی بدیهی است در اینصورت حق دولت علیه ایران در مطالبهٔ جبران خسارت که محتمل است بواسطهٔ اقدامات جنگی روس وارد آید و در اینخصوص در فقرهٔ سیم مذکور داشته اند فقط ممکن است راجع باذربایجان باشد ثالثاً اولیای دولت امپراطوری غیر ممکن میدانند که خود را به تعهدی واضح تر در مسئلهٔ جبران خسارت جنگی مقید نمایند رابعاً درعوض عبارت (نظم واقعی) اولیای دولت امپراطوری قبول دارند که فقط همان کلمهٔ نظم درمراسله باشد خامساً اولیای دولت امپراطوری مخالفتی در حذف عبارت آخر مراسلهٔ دوستدار راجع بوعدهٔ ایران ندارند در این موقع احترامات فایقه را تجدید مینماید **(کروستوتس)**

نمرهٔ (۱۰۷) مراسلهٔ وزارتخارجه بسفارت کبرای عثمانی ۱۸ محرم ۱۳۳۳

مطابق اخباریکه در این چند روزه اخیر بدوستدار رسیده معلوم میشود که باز هم رؤسای

عشایر و متنفذین حدودی آن دولت علیه از قبیل شیخ جلال الدین و شیخ علی طویلا و دیگران در خاک این دولت علیه در نزدیکی ساوجبلاغ و بانه به تحریک عشایر و علماء و و رؤسای ایلات اشتغال دارند همچنین متصرف سلیمانیه بمعیت چند صاحبمنصب و عدهٔ قاطر سوار وچند نفر از رؤسای دیگر ازقبیل خلیفه صمد وصالح وشیخ محمد وپسر سلیمان آقا در قریتین رایت و دربند وپسوه خاک ایران با عده از قوای نظامی عثمانی و چند عراده توپ اقامت و در بانه بیك زاده کان را تهییج و مشغول جمع آوری استعداد هستند که بطرف ستز وساوجبلاغ ومکری حرکت نمایند دربی این اخبار دهم قوس تلگراف میرسد

متصرف کرکوك و شیخ جلال الدین با یکصد و سی نفر قاطر سوار و سیصد عسکر و دوعراده توپ وپانصد نفر ازعشایر طرف عصر وارد ساوجبلاغ شده آنجا اقامت گزیده اند در حالتیکه حین تجاوز از سرحد باتفاق علی افندی نامی چند تیر کلوله بسربازها وقزاقان قراول ساخلو ایران که در سرباز خانه بوده اند انداخته وسرباز خانه را برای منزلگاه خود خالی کرده اند برعایت بیطرفی این دولت علیه در اثر تأکیداتی که شده سربازان وقزاقان مزبوره تعرض ودفاعی نکرده اند ومتأسفانه اخیراً خبر رسیده که عدهٔ عشایر مزبور فوق‌الذکر در ساوجبلاغ بهیچوجه اطاعتی از صاحبمنصبان عثمانی نداشته بغارت خانه ها پرداخته بناموس و عفاف اهالی نیز تعرض و دست اندازی مینمایند دوستدار باعطف نظربه مقصودپاکی که اولیای دولت علیه ایران به نزهت خطه آذربایجان ازقوای اجانب دارند وهماره درنیل بدین مراد مجاهدات خودرا تعقیب و بانواع وسایل تشبث می‌نمایند با نهایت احترام زحمت افزا میشود که ذات محترم جناب مستطاب عالی ونصفت اولیای دولت علیه عثمانی بالطبیعه تصدیق دارند این تجاوزات علاوه بر اینکه به بیطرفی ایران زیانی شدید توجه میدهد وبا مقررات عهدی و حقوقی و مناسبات حدودی که رعایت حفاظت آنها را بیش ازهر دولت کار گذاران آندولت علیه از روی هم آئینی ذمه دار هستند منافاتی عظیم دارد دائرهٔ منازعه را نیز در خاك این دولت بی طرف بسط و توسعه داده مواقع و اماکنی را که از قوای اجنبی مبرا است بدین واسطه آلایش میدهد بنا برین دوستدار توجه خاطر ذات سفارت پناهی را بمدلول مراسلات عدیده سابقه خود عطف عنان داده تجاوز عساکر وعشایر و اقدامات متصرف و رفتار متنفذین حدودی آن دولت علیه را که قطعاً باعث انقلاب حدود و تزلزل آرامش سرحد نشینان و آسودگی خاك مقدس ایران و منافی بیطرفی این دولت است حقاً و اصولاً پروتست نموده قویاً مترصد است که بهمم سفیرانه آن ذات عالی سفارت پناهی اوامر مؤثره مؤکده در رفع این تجاوزات و رجعت عساکر و عشایر و رعایت مقررات و روابط حدودیه از مقامات لازمه صادر و اولیای دولت متبوعه دوستدار را از این حسن توجه قرین امتنان و تشکر فرمایند تابدین وسیله اهتمامات اولیای این دولتعلیه در نزهت آذربایجان از قوای اجانب بحصول نتیجهٔ مطلوبه مؤدی شده بعوالم یکانکی اولیای دو دولت اسلام قوتی بیش از پیش داده اید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرة (۱۰۸) مراسلات سفارت کبرای عثمانی بوزارت امور خارجه ۱۸ محرم ۱۳۳۳

باکمال تاسف عریضه را که حبیب الله پسر تاجر باشی عثمانی مقیم اردبیل بسفارتکبری تقدیم داشته برای مزید استحضار خاطر اصول شناس آن ذات اشرف وزارت پناهی عیناً درج می نماید :

محض اطلاع خاطر مبارك عرض حال را عرضه میداوم در ۲۲ ذیحجه ۱۳۳۲ میرزا مهدی اگنت قنسول گری روس بهمراهی چند نفر فراش حکومتی ایران غفلة وارد حجره تجارتی جان نثاران شده جناب ابوی حاج ابراهیم خلیل تاجر باشی دولت عثمانیه را استفسار تاجر باشی در خانه بود فوراً جان نثاران را از حجره خارج و قفل و ممهور کردند خودمان را گرفتار آوردند خانه بعضی نوشتجات راجع بباش شهبندر وغیره ازحجره وخانه داشت بردند تاجرباشی را باجان نثار گرفتار به قلعه ایران نزد مجلل الملك نایب الحکومه نواب والا شاهزاده مقتدر الدوله حکمران اردبیل بردند بعداز ورود معلوم شدکه هفت نفر ازاتباع را هم گرفتار و محبوس کرده اند در مجلس نایب الحکومه بندکان و اتباع را استنطاق کرده تاجر باشی را قنسول روس احضار و آنچه که بی احترامی و کتك کاری داشت در حق تاجر باشی بعمل آورده دو روز مارا نکاه داشتند بعد از دو یوم از چهار نفر اتباع که تجار بودند مبالغی وجه نقد نایب الحکومه دریافت کرده و خانه آنها را گماشتکان قنسول روس تفتیش بعد مرخص کردند خود تاجر باشی را بهمراهی میرزا سعید و میرزا رشید تاجران و موسیس مسیحی بعد از اخذ قدری وجه نقد نایب الحکومه بهمراهی سه چهار نفر قزاق روس روانه روسیه نمود از قرار معلوم گویا از آستارای روس بطرف لنکران عبور داده اند و یکی از تجار اردبیل بخود جان نثار ضمانت کرده از محبس خلاصی داده مشغول حفظ اهل و عیال تاجر باشی و دعاکوئی دولت علیه عثمانی هستم و مشهدی ابراهیم تاجر تبعه عثمانی که یکی از چهار نفر معروضه است مجددا کرفتار و روانه روسیه نمودند) دوستدار متحیر است که این قبیل رفتار و حرکات جابرانه مامورین روس را خاصه که به مشارکت و همراهی مامورین محلیه آذربایجان در باره اتباع ومامورین رسمی دولت متبوعه دوستدار که بواسطه سکونت داشتن در خاك دولت دوست هم دین و همجوار بیطرف برای محافظه و استخلاص خود قبلا تدابیری اتخاذ ننموده بودند مجری میدارند بچه حمل نماید از یکطرف دولت علیه ایران بیطرفی خود را اعلان و از طرف دیکر مامورین روس با مامورین محلیه آن دولت علیه مغایر تمام قوانین و قواعد عالم در باره اتباع و مامورین عثمانی از هیچکونه رفتار خلاف قاعده از قبیل حبس و توقیف و زجر و کرفتن اوراق رسمی و وجوه نقدی و غصب اموال و قتل و جلب نفوس آنها فرو کذار ننموده اند لهذا دوستدار حقاً و اصولا رفتار و حرکات مأمورین روس و مامورین محلیه آن دولت علیه را نسبت به مامورین و اتباع عثمانی قویاً پروتست نموده و مصراً منع و جلوکیری از آن رفتار را در باره باقی ماندکان مامورین و اتباع عثمانی ساکنین خاك ایران طلب وبرای تضمینات آنهمه مظالمی که در این مدت از طرف مامورین روس بشرکت وکمك مامورین محلیه آندولت

علیه در باره عثمانیان ساکنین خاك ایران واقع گردیده قیود احتیاطیه را ذکر و قید مینماید همواره احترامات فایقه را تجدید میکند (عاصم)

نمره (۱۰۹) متحدالمال وزارت امور خارجه بسفارتین لندن و پطروگراد ۱۸ محرم ۱۳۳۳

روزنامه رعد درشماره ۳۲ مورخه ۱۴ شهر حال شرحی درج نموده بود که: نظر باظهارات مساعدت آمیز دولت روسیه دولت ایران ظاهراً وعده داده است که بیطرفی دوستانه خود را نسبت بروسیه حفظ نماید چون درمقابل اظهارات شفاهی وزیر مختار روس که خلاصه آن در تاریخ ۲۵ ذی حجه بجناب مستطابعالی مخابره شده بود دولت علیه بهیچوجه وعده بیطرفی دوستانه نداده واین شایعه بی اساس بود وبعلاوه با اعلان بیطرفی کامل ومطلق دولت علیه مخالفت داشت وزارت امور خارجه خویشتن را مجبور دید که مسئله بیطرفی دوستانه را درجریده فوق الذکر تردید وتکذیب نماید واینك لفاً دوقطعه از جریده رعد که دایر باینموضوع است برای استحضار خاطر شریف ارسال میشود دراینموقع لازم‌میشمارد باطلاع جناب مستطابعالی برساند که مندرجات روز نامه رعد مبنی بریاد داشت مفصلی بوده است که وزیر مختار روس درطهران باداره مزبوره فرستاده ودرآن یاد داشت آقای وزیر مختار اشارت نموده اند که دولت ایران در مقابل نیات صادقانه که از طرف دولت روسیه ابراز شده است وعده بیطرفی دوستانه داده‌اند ظاهراً وزیر مختار روس اساس‌این‌یاد داشت را همان اظهارات شفاهی خود بحضرت اشرف اقای رئیس الوزراء قرار داده است در صورتیکه اقای رئیس الوزراء در جواب بیانات وزیر مختار روس بهیچوجه وعده بیطرفی دوستانه نداده وبلکه لزوم خروج قشون روس را یاد آور شده‌اند (علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۱۰) تلگراف وزارت امور خارجه بسفارتین لندن وپطر ۲۱ محرم ۱۳۳۳

درتکمیل تلگراف ۱۵ محرم جنابعالی را مستحضر میدارم گذشته از اینکه اولیای دولت روسیه در ممانعت از اقدام خود سرانه شجاع الدوله مساعدت بروز ندادند شجاع الدوله مشغول جمع آوری قشون درمیان دوآب بوده علاوه براین درموقعی که دولت هرساعت باید از سرحدات خود مخبر باشد مخابرات تلگرافی بین ساوجبلاغ وتبریز را مانع شده پست دولتی ساوجبلاغ را در مراغه توقیف و نوشتجات را باز میکنند ازاین رفتارها مفاسد عظیمه تولید میشود مراتب‌را بوزیر خارجه خاطر نشان عاقبت وخیمه این رفتاررا حالی وتقاضا نمائید شجاع الدوله را ممانعت و اقدام کنند چندی از آذربایجان مسافرت نموده اسباب انقلابات خطر ناك نشود منتظر جواب فوری هستم (علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۱۱) تلگراف وزیر مختار ایران مقیم پطروگراد بوزارتخارجه ۲۳ محرم ۱۳۳۳

باوزیر امور خارجه مذاکرات لازمه نمود میگویند چنانکه وزیر مختار درطهران اظهار نموده است مقصود ازمراجعت شجاع الدوله انتظام امور خود درمراغه است وشجاع الدوله

مشغول تهیه وسایل برای جلوگیری هجوم اکراد به تبریز است درحقیقت خود دولت علیه میبایست باین خیال بیفتد و سرحد داری شجاع الدوله وغیره اصل ندارد مناسب است که دولت علیه مساعدت و همراهی از شجاع الدوله درحفظ امنیت مراغه وجلوگیری از هجوم اکراد به تبریز نماید ومنتظر بوده ومیباشم که دولت علیه دراینباب مساعدت وهمراهی خود را نشان بدهــد سفیر کبیر انکلیس هم در اینباب مذاکرات کرده جواب فوق را داده ایم میگویند پانصد نفر قشون عثمانی وارد ساوجبلاغ شده وقنسول روس رفته در مراغه سکنی دارد اینفقره هم باعث مساعدت ازشجاع الدوله شده است واز اوحمایت دارند که درمراغه استعداد قابلی تهیه بکند (اسحق)

نمرهٔ (۱۱۲) راپورت تلگرافی ساوجبلاغ مورخه

۱۳ محرم ۱۳۳۳ (وصول ۲۳ محرم)

متصرف کرکوک وشیخ جلال الدین با دویست نفرعسکر وپانصد نفر عشایر طرف عصر وارد حکومت جلیله در تلکرافخانه بودند که خود متصرف به تلگرافخانه آمده و گله میکرد که چرا باستقبال نیامدید جواب دادند من تا بامروز نمیدانم شما بدوستی داخل خاك ایران شده اید یا بدشمنی که من لازمه اقدامات را بعمل بیاورم ودر صورت دوستی پیچیدگی بساخلو ایرانی چه علت دارد متصرف میگفت که خیر ما بمعاونت شماها آمده ایم و برادریم صحبت کنان بحکومت رفتند شهر خیلی در تزلزل ووحشت است (سلطان محمود)

نمرهٔ (۱۱۳) راپورت تلگرافی گوکان ۱٤ محرم ۱۳۳۳ (وصول ۲۳ محرم)

فوج اول خاصه که احضار مراغه شده اند مقدمه آنها با یحیی خان میرپنجه عازم شده عقبه آنها هم امروز وفردا میروند و شصت نفر توپچی بهار لو برای آوردن توپ ازتبریز بمراغه امروز از گوکان عازم تبریز شدند (محمدتلگرافچی)

نمرهٔ (۱۱٤) راپورت تلگرافی میان دوآب مورخهٔ ۱۴ محرم ۱۳۳۳ (وصول ۲۳ محرم)

دیشب دوساعت ازشب گذشته قنسول ساوجبلاغ با اجزای خود وارد میان دوآب شدند و فعلا در میان دو آب هستند (عبد الحسین)

نمرهٔ (۱۱۵) راپورت تلگرافی مراغه ۱۵ محرم ۱۳۳۳ (وصول ۲۳ محرم)

شجاع الدوله امروز صبح قریب ششصد سوار و هفتصد سرباز حاضر مراغه را با سه عراده توپ اعزام میان دو آب نموده ومیخواهد ازعقب هم هرچه سوار وسرباز حاضر شد بفرستد خود نیز بعد از رفع نواقص اردو عازم میان دوآب خواهد شد (محمد رضا)

نمرهٔ (۱۱۶) راپورت تلگرافی ساوجبلاغ ۱۵ محرم ۱۳۳۳ (وصول ۲۳ محرم)

دیروز عده عساکرمتجاوزه عثمانی با همراهانی که دارند بعرض رسانیده پس ازعرض راپورت با یزید آقا بقول خودش با پنجاه نفر محمد امین آقا پیران با یکصد نفر وارد طرف عصر سهام السلطان قوم قراء با کریم آقا و رضا آقا پسران آقای امیر پنجه آمده پسر های حاج ایل خانی هیچوقت از شهر غفلت ندارند ولی اغلب عشایر آقایان داخله را حکومت جلیله بخود حلب و با آنها همراهی ندارد کسی که جسارت را ازحد گذرانیده محمد آقای

پیران است دیروز صبح که حکومت جلیله باتفاق این چاکر و مدیر پست و کفیل کار گذاری به بازدید متصرف رفته بودند مذاکرات مفصل از هر قبیل نمودند از جمله اظهار داشتند که شما خود تان میگوئید اینجا خاك ایران و ما بمعاونت شماها آمده ایم و همه مسلمان هستیم اگر این اظهارات صحیح است اهالی ساوجبلاغ که بشما از اهالی میان دو آب و مراغه نزدیك تر است با اهل اینجا این معاملات را مینمائید اغلب خانه ها را غارت وزنها بی عصمت شده اند من که این حال را از همراهان شما می بینم چگونه حرفهای شما را باور نمایم و شما را بسمت میان دوآب راه بدهم محمد امین آقا بنای داد و فریاد را گذاشته که تو از امرائیت خود دست نمی کشی و ما را با این حرفها فریب میدهی کاغذ هائیکه بمن نوشتهٔ الان در جیب من است و من تابع دولت عثمانی بوده و هر چه حکم نمایند اطاعت خواهم نمود حکومت جلیله بی ملاحظه با کمال تشدد جواب دادند صریحاً روبروی متصرف و کماندان و آقایان قضات و حاضرین میگویم هنوز لباس سربازی جد من حاضر و از دولت ایران صاحب دوسه کرور املاك شده ام بااین حرفها من هم مثل توخودم و املاکم را بباد فنا نمیدهم تاساوجبلاغ ولاهیجان خاك پاك ایران است من وتو بااین حرفها نمی توانیم تابع کسی دیگر بشویم برعکس حاج ایلخانی بحکومت جلیله پیغام داده که ابداً ملاحظه نداشته باشند کسیرا از کدوك بیك زاده نمیگذارم رد شود سهل است که تمام را باشور وهمت سایر اهالی ومساعدت دولت متبوعه خود از ساوجبلاغ خارج می نمائیم امیر اسعد پسر خود را نزد تمام مامورین فرداً فرد فرستاده اند که بکلی مطمئن باشید هرقدر سوار برای حفظ هراداره لازم دارید میفرستم واگر خیلی وحشت دارید چند روزی بیائید در آگری قاش (۱) بمانید فعلا بسکه به اهل شهر اذیت مینمایند تماماً متنفر وابداً باطناً همراهی ندارند درب خانهارا شکسته بزور داخل میشوند وآنچه دستشان میرسد بیغما میبرند وبی‌عصمتی می نمایند هرچه رؤسا و مشایخ خودشان نصیحت می نمایند بخرج عشایر نمیرود مالهای پست خانه‌را دیروز از کاروانسرا کشیده برده اند حکومت چند مرتبه مطالبه نمود ثمری نبخشیده است اهالی حالا قدر دولت ومامورین دولت خود را بخوبی دانسته اند واغلب آقایان وعشایر فعلا باحکومت همراه میباشند **(سلطان محمود)**

نمرهٔ (۱۱۷) راپورت تلگرافی ساوجبلاغ ۱۶ محرم ۱۳۳۳

(وصول ۲۳ محرم)

ازطرف حکومت جلیله نظمیه وازطرف متصرف عسکرامروزباتفاق‌درکوچه ها وبازارها گردش می‌نمایند و ازتعدیات عشایر جلوگیری شد فعلا شهر آرام اسبهای پستخانه‌را که برده بودند بعد ازمذاکرات زیاد امروز حکومت جلیله گرفته مسترد داشتند برحسب راپرت کار گذار بانه بطوریکه سابقاً عرض شده بود متصرف سلیمانیه با چند نفر صاحب منصب و شیخ نجم الدین ببانه آمده بعدازمذاکرات بابیك زادکان آنجا متصرف به سلیمانیه مراجعت نموده سایرین منتظر دستور العمل میباشند **(سلطان محمود)**

(۱) آگری قاش دهی است درشمال شرقی ساوجبلاغ

نمرهٔ (۱۱۸) راپورت تلگرافی مراغه ۱۶ محرم ۱۳۳۳

(وصول ۲۳ محرم)

یك عراده توپ بزرك نه‌سانتیمطری هم امروز بایك عده توپچی بمیان دوآب اعزام نمودند

(محمد رضا)

نمرهٔ (۱۱۹) راپورت تلگرافی میان دوآب ۱۶ محرم ۱۳۳۳

(وصول ۲۳ محرم)

دیروز چهار بغروب مانده پیش قراول اردو ازقبیل سوار وسرباز وتوپ وقورخانه اتصالا ازطرف مراغه میرسد

(عبدالحسین)

نمرهٔ (۱۲۰) راپورت تلگرافی ساوجبلاغ ۱۶ محرم ۱۳۳۳

(وصول ۲۳ محرم)

دیروز عصر حاجی احمد را که اشیاء واسناد قنسولگری به او سپرده شده بود متصرف خواسته هرچه بود ضبط نمودند اکنط دولت بهیه و سر کیسیانس را غارت نموده درب و پنجره اش را سوزانیده وفروخته انداسکندر حان کریانس تبعه خود دولت عثمانی که ترکهاش در تحت محافظه قراول حکومتی با مهر وموم شهبندر وآقا میرزاعلی قاضی بود پنجهزار تومان قران وسایرمختلفه واسنادش را به اطلاع شهبندری ضبط وقراول هارا عذر خواسته اند اغلب آقایان داخله خودمان بدیوانخانه حکومتی جمع شده اظهار اطاعت بحکومت می نمایند وضع شهر امروز تغییر پیدا کرده و اهالی نسبت بواردین بطور جرئت و جسارت رفتار می نمایند

(سلطان محمود)

نمرهٔ (۱۲۱) مراسله سفارت روس بوزارت امور خارجه مورخه ۲۳ محرم ۱۳۳۳

از قراریکه تلگرافاً بدوستدار اطلاع داده اند عثمانیها در ساوجبلاغ اسباب و اموال بالکونیك و ویس قنسول آنجا را ضبط و تصرف نموده اند لهذا دوستدار با نهایت توقیر و احترام از جناب مستطاب اشرف عالی خواهشمند است مقرر فرمائید از سفارت کبرای عثمانی بخواهند فوراً تلگراف نمایند که اسباب و اموال قونسول مزبور را تسلیم و تحویل حکومت محلی نمایند و الا به قونسولگریهای امپراطوری در آذربایجان حکم خواهد شد که تمام اموال و اسباب قنسول های عثمانی را ضبط و تصرف نمایند دربن موقع احترامات فایقه را تجدید مینماید

(کرستوویس)

نمرهٔ (۱۲۲) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت کبرای عثمانی مورخه ۱۸ محرم

مطابق اخباری که در این چند روزه اخیر بدوستدار رسیده است معلوم میشود که باز هم رؤسای عشایر و متنفذین حدودی آندولت علیه از قبیل شیخ جلال الدین و شیخ علی طویلا و دیگران در خاك این دولت علیه در نزدیکی ساوجبلاغ و بانه برخلاف انتظار اولیای دولت و بیطرفی ایران در تعقیب رفتار سابقه خود به تحریك عشایر و علماء و رؤسای ایلات اشتغال دارند بعلاوه متصرف سلیمانیه بمعیت چند صاحبمنصب و عده قاطر سوار و چند نفر از رؤسای دیگر از قبیل خلیفه صمد و صالح و شیخ محمد و پسر سلیمان آقا در قریه

رایت و دربند و قریه پسوه خاك ایران باعده از قوای نظامی عثمانی و چند عراده توپ اقامت و در بانه بیك زادگان را تهییج مشغول جمع آوری استعداد هستند که بطرف سقز وساوجبلاغ ومکری حرکت نمایند درپی این اخبار تجاوز نظامیان آن دولت علیه را بخاك مقدس ایران که برخلاف روابط ودادیه حسنه بین الدولتین و مغایر بیطرفی ایران در جنگ های فعلی دنیا است پروتست نموده از آن جناب مستطاب قویاً متمنی است اوامر فوریه صادر فرمایند که عساکر و رؤسای عشایر مزبوره از خاك ایران رجعت و بدین وسیله رعایت بی طرفی این دولت کاملا بعمل آید **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمرة (۱۲۳) مراسله سفارت کبرای عثمانی به وزارت

امور خارجه ۲۴ محرم ۱۳۳۳

در جواب محترم مراسله ذات اشرف وزارت پناهی مورخه۱۸ محرم دایر بمسئله ساوجبلاغ و شرحی که آن طورها از روی ادعای مامورین محلیه آنجا مرقوم داشته بودند زحمت افزا میگردد این مامورینی که اقوال و راپورت هایشان امروز در نزد اولیاء عظام آندولت علیه بصدق و صحت تلقی میگردد قبل از دخول دولت متبوعه درستدار بحرب حاضره مکرر در مقابل شکایات محقانه چندین ساله سفارت کبری اظهار میداشتند که تمامشان بدون میل و اراده دولت در آنجا مامور و بهیچوجه گوش بامر و نواهی مرکز نمیدهند چنانچه بکرات اوامر قطعی هم در بعضی ا زامور بانها اصدار و کتباً به سفارت کبری اشعار میشد ولی بدون اینکه مثمر ثمری گردد بطوریکه اوراق سفارت سنیه و وزارت جلیله امور خارجه شاهد صدق حال میباشد درین صورت چه شده است که اکنون به راپورت های همان مامورین معلوم الحال تااین درجه موافق باحقیقت شمرده و اهمیت داده میشود و علاوه بر آن پس از دخول دولت عثمانی به جنك آنهمه تعدیات و تجاوزات و مظالم از قبیل حبس و توقیف و تبعید و زجر و غصب اموال و مال التجاره و مسدود نمودن تجارت خانها و قتل و صلب نفوس که مامورین سیاسی و نظامی روس با کمك و شرکت همان مامورین محلیه در بارهٔ مامورین رسمی و اتباع و تجار عثمانی مجری داشته اند بهیچوجه در نظر اولیای عظام آن دولتعلیه (زیانی شدید به بیطرفی ایران توجه نکرده و بامقررات عهدی و حقوقی منافاتی عظیم نداشته) ولی راپورت های آن مامورین معلوم الحال موجب مرقوم داشتن آن مراسلات که حقیقة ملاحظه اش شایان بسی تعجب وتاسف بود گردیده است و گذشته از اینکه ادعای مامورین مزبوره درخصوص تعرض بناموس و عفاف و غارت خانه های ساکنین آنجا کذب محض است دوستدار متحیر است که چرا مامورین محلیهٔ آذربایجان فقط بدادن این قبیل راپورت هائی که در ضمن مراسلات عدیده اخیره آن وزارت معزی الیها بایك اهمیت فوق العاده درج گردیده اکتفا نموده اند و بهیچوجه راپورت های دیگر راجع به عودت شجاع الدوله و اقداماتش در اجتماع عساکر و عشایر برضد دولت عثمانی و آنهمه تحریکات و تشویقات مفسدت کارانه و هم چنین نطق های آتشین فرماندهان عثمانی در محل های مصفا شده از وجود قشون اغیار دایر به جان بازی خودشان در راه دین و استخلاص برادران ایرانی خود از چنك اسارت

و ظلم اجانب را نمیدهند بهرحال اکر هم عساکر عثمانی وارد ساوجبلاغ شده اند برای خلاصی اهالی و اتباع ستمدیده عثمانی از دست جور و اعتساف اجانب و منزه نمودن آن سامان بوده است و اکراد و عشایر هم اکر بطوریکه مرقوم فرموده اند بانها ملحق شده اند سببش اظهرمن‌الشمس می‌باشدعلاوه براینکه تاریخ چندسال اخیر ایران بهترین کواه صادق است که درعرض‌این مدت عشایر و اکرادآن‌حوالی به‌چه‌مصائب‌ومظالم‌طاقت‌فرسائی‌ازدست‌روس‌ها دچاربوده‌اند ومسلما هرذی‌حسی وقتی‌فنای خودرا حتم نمود برای‌احیای خود ازموقع استفاده خواهد کرد دیکر محتاج بهیچکونه تحریك و تشویق نمیباشد و البته آنان مسلمان وچنین موقعی که مسئله حیات وممات عالم اسلام در بین و احکام جهاد و دفاع هم از مقام مشیخیت عظمای اسلامی وعموم حجج اسلام و علمای اعلام صادر کردیده نا کزیر از اطاعت به احکام‌الهیه بوده وبوظایف حتمیه دینیه حود عمل نموده اند دیکربیش ازاین مزاحمت خاطر ذات اشرف عالی را جایز ندانسته ونظر منصفانه اولیاء فخام دولت علیه ایران را بان پروتست های غیر محقانه جلب و باغتنام وسیله احترامات فایقه را تجدید مینماید (عاصم)

نمرهٔ (۱۲۴) تلکراف نایب الایاله آذربایجان ۲۴ محرم ۱۳۳۳

(دیروز تاعصر دوفقره تلکراف دیکرازآقای سردارمکری رسیده عیناً بعرض‌میرسد : صبح عریضه تلکرافی عرض کرده تکلیف فوری استدعا نمود الساعه علی افندی با عدهٔ قاطر سوار وارد شد تکلیف فدوی و سایر رؤسای ادارات و ساخلو را معین فرمائید محمد حسین مکری) ایضاً « دستخط تلکرافی زیارت یکساعت قبل علی افندی ا سی نفرقاطر سوار وارد تا ده دقیقهٔ دیکر شیخ جلال الدین با عساکر وعشایر پیاده میشوند یك چتمه سرباز و پنجنفر قزاق بعد از حرکت قشون روس در سرباز خانه کذاشته بودم که خرابی ننمایند قزاق را به آنجا منزل بدهم عسکر وارده چند تیر کلوله به قزاق و سرباز خالی کرده سرباز خانه را تخلیه وخودشان منزل نمودند چون دولت علیه ایران بی طرف است از طرف قزاق و قراول جلوکیری نشد ولی تکلیف فدوی و رؤسای ادارات معلوم نیست سیم هم امشب دایرخواهدبود فردا یقیناً برخواهندچید الحمد الله بوضع ولایت اطلاع کامل دارید عرض فدوی زاید است مستدعی است امشب را تکلیف معلوم فرمائید بی‌جهت جمعی مفتضح نشویم اشخاصی که فدوی دیده ومیشناسد بی طرفی سخرجشان نمیرود مستدعی تکلیف فوری است چاکر محمد حسین مکری » بنده باز دستور العمل بی طرفی را داده جداً تأکید کردم تا ممکن دارند در حالت بی طرفی باقی باشند و ازمحل حرکت ننمایند اکر بدانند صدمهٔ بمامورین خواهد رسید و ناچار بر حرکت باشند متفقاً حرکت نمایند دیکر از سردار مکری تلکرافی نرسیده آخرین راپورت تلکرافی مبنی بر ورود شیخ جلال الدین ومتصرف کرکوك وصحبتی که متصرف کرکوك با سرادر مکری نموده البته به نظر مبارك رسیده در ثانی هم که خبری برسد بعرض خواهد رسید

(نقی)

نمرة (۱۳۵) تلگراف وزارت خارجه بکارگذاری و نایب الایاله تبریز مورخه ۲۴ محرم ۱۳۳۳

سفارت عثمانی می نویسد در واقعه دستگیری و تبعید حاجی ابراهیم خلیل تاجر باشی عثمانی و چهار نفر اتباع عثمانی در اردبیل مأمورین حکومتی آنجا با اکنت قنسولگری شراکت داشته فراشها اتباع مزبوره را گرفتار و به قلعه نزد مجلل الملك نایب الحکومه برده مشارالیه آنها را استنطاق و مبالغی وجه نقد از آنها دریافت و آنها را بهمراهی عدهٔ قزاق روس روانه روسیه نموده است میدانید اگر مراتب فوق صحت داشته باشد چقدر بر خلاف بی طرفی رفتار شده حکومت محلیه چرا باید برخلاف وظیفه ودستور العمل مرکز خود این اندازه جسارت کرده اتباع دول متحابه را در خاك بیطرف ایران دستگیر و استنطاق و پول از آنها گرفته به روسیه بفرستند فرضاً که اکنت و قزاقن روس اقدام باین حرکت میکردند کار صورت دیگر داشت و دولت بواسطه جهالت و وظیفه ناشناسی حکام محلیه دوچار اعتراض سفارت نمیگردید لازم است اولا تحقیق نمائید که اظهارات سفارت عثمانی صحت دارد یا خیر ثانیاً بر طبق تأکیدات سابقه بتمام حکام ونواب آذربایجان مجدداً دستور العمل های اکید بدهید که در این قبیل موارد ابداً مداخله نکرده مسلك دولت متبوع خود را که حفظ کامل بی طرفی است رعایت وذرهٔ ازترتیب این رویه منحرف نشده اسباب دردسر برای دولت فراهم نیاورند وثالثاً هرگاه مجلل الملك واقعاً این اقدامات را کرده در انفصال او اهتمام دیگری را بجای او بفرستید اقدامات را منتظرم

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرة (۱۳۶) تلگراف وزارت امور خارجه بسفارتکبرای اسلامبول ۲۵ محرم ۱۳۳۳

در حالتیکه سنندج و اطراف کردستان در نهایت امنیت و آرامش است خبر میرسد که مأمور عثمانی در سنندج اظهار میدارد که عدهٔ عسکر و قاطر سوار بکردستان خواهد آمد عثمانی ها موقع را مناسب برای خیالات تجاوز کارانه خود دیده باز بمواقعی که آرامش دارند تجاوز وبی جهت روس ها را با نجا ها متوجه میدهند وبرای دولت بیطرف مشکلات تولید میکنند جداً اقدام و نتیجه را اطلاع بدهید (علاء السلطنه)

نمرة (۱۳۷) تلگراف وزارت امور خارجه بسفارت پطروگراد غرهٔ صفر ۱۳۳۳

باسابقه احوال شجاع الدوله وتمرد حالیه ازاوامردولت چگونه دولت روس توقع دارند که ازطرف دولت همراهی بانیات فاسده او بشود وآیا این همراهی دراینمورد دراذهان عامه چه اثری خواهد داشت اگر دولت روس باقصد شجاع الدوله درجلوگیری ازاکرادموافقت دارند چرا درموقعیکه دولت خیال اعزام ولیعهد وجمع آوری استعداد ازهمین افواج داشت باخیال دولت مساعدت ننمودند البته جلوگیری ازاکراد وحفظ امنیت داخلی را خود دولت کاملا میتواند عهده نماید و درصورتیکه دولت روس با نظریات دولت مخالفت نکنند اجرای این امر ممکن خواهد بود بعلاوه شجاع الدوله در قطع مخابرات تلگرافی و پستی درآن صفحات تمرد خود را با دولت علنی و ممکن نیست که دولت بتواند موافقتی با خیالات او

داشته باشد و مشکلات زیادی هم برای دولت تولید خواهد شد بهتر این است در زمینه اطلاعات سابق واین تلگراف باوزارت امور خارجه مذاکره وتبعید اورا ازآذربایجان خواسته نتیجه را اطلاع بدهید (علاء السلطنه)

نمره (۱۲۸) تلگراف وزیر مختار ایران ازلندن بوزارت امور خارجه ۲ صفر ۱۳۳۳

درباب شجاع الدوله میگویند بهمین زودی اصلاح میشود ازصحبت سفارت روس استنباط میشود که روسها حضور شجاع الدوله را درضدیت باعثمانی مفید ونفوذ اورا درمطیع کردن مخالفین باروس کمك میدانند ولی انگلیسها باما همراهند و با دولت روس درممانعت شجاع الدوله خیلی مذاکره نموده اند درضمن صحبت بیطرفی و اقدامات دولت علیه وزارتخارجه گله میکرد که دولت علیه باجدیتی که لازم است به تجاوزات عثمانی پروتست نکرده است اظهار تعجب کرده گفتم اطلاعات من برعکس است (مهدی)

نمرهٔ (۱۲۹) مراسله وزارت خارجه بسفارت روس ۲ صفر ۱۳۳۳

درجواب مراسله محترمه آن جناب جلالتماب مورخه ۲۳ محرم بانهایت احترام زحمت افزاست که مقارن وصول مراسله محترمه ازتبریز تلگرافاً اطلاع داده اند که جنرال‌قنسول آندولت بهیه مقیم تبریز در همین زمینه اظهاراتی بنایب الایاله آذر بایجان نموده و دوستدار مصمم بودم که مراتب را باطلاع خاطر محترم رسانیده ضمناً خاطر آن جناب جلالتماب را بمندرجات مراسله‌خود مورخه ۱۳ ذیحجه متوجه سازم دراین‌مراسله دوستدارتوجه آنجناب‌جلالتماب‌را به سوء اثری که از رفتار نظامیان آندولت بهیه درآن موقع نسبت به شهبندری عثمانی در تبریز ممکن بود مترتب شود معطوف داشته و خواستار شده بودم که اوامر لازمه برای رفع توقیف دفتر خانه شهبندری واستخلاص شهبندر فوراً صادر فرمائید والبته تصدیق‌خواهند فرمود که اگر درآن موقع بطوری که اولیای دولت متبوعه دوستدار تقاضا کرده‌بودند و ازطرف اولیای آندولت بهیه کتباً وشفاهاً وعده داده شده بود بی‌طرفی این دولت علیه‌را مامورین نظامی و قنسولگری آندولت بهیه در خطه آذربایجان محترم شمرده حوادثیکه از مدافعات نظامیان آندولت بهیه درآن موقع بروز نمود جلو گیری فرموده بودند البته این وقایع ناگوار که برخلاف میل و آرزوی اولیای دولت متبوعه دوستدار است واقع نمیشد همان طور که درآنموقع اقدامات مأمورین آندولت بهیه‌را نسبت بمامورین دولت علیه‌عثمانی ناقض بی‌طرفی ایران دانسته به جناب جلالتماب عالی خاطر نشان نمودم بدیهی است اقدامات کنونی مأمورین دولت علیه عثمانی را در ساوجبلاغ که راجع به ویس قنسولگری آندولت بهیه بعمل آمده بهمان اندازه تجاوز بحقوق بی طرفی دولت علیه ایران دانسته خاطر اولیای امور دولت عثمانی‌را دراسلامبول وطهران باین نکته جلب واقدامات لازمه برای جلوگیری از وقوع نظایر آن بعمل خواهد آورد و عجالتاً نتیجه مذاکراتی که با سفارت کبرای عثمانی به عمل آمده این شده است که تلگرافاً مراتب را تحقیق و به مقتضیات آن رفتار نمایند ولی دوستدار لازم می دانم که خاطر محترم را به این نکته متوجه سازم در صورتیکه رابطه تلگرافی آن حدود از چندی باینطرف بواسطه اقدامات نظامیان

آن دولت بهیه بامرکز قطع گردیده و اخیراً ورود شجاع الدوله بمراغه بدون اجازهٔ دولت در تحت حمایت نظامیان آندولت بهیه مزید برعلت گشته مخابرات پستی نیز مقطوع گردیده است دولت چگونه میتواند توقعات آن جناب جلالتماب را سریعاً بموقع اجری گذارده و تلگرافاً یا کتباً اوامر لازمه بمامورین خود بدهد درین باب هم عطف توجه آن جناب را به مدلول مراسله خود مورخه ۲۳ محرم ۱۳۳۳ نموده متوقع و منتظر است که اوامر فوری اکید در واگذار کردن سیم های تلگراف آن حدود باختیار مامورین این دولت علیه و عدم تعرض به پست و رفع ید شجاع الدوله از آذربایجان که کراراً کتباً و شفاهاً مساعدت آن جناب را تقاضا نموده ام صادر فرموده بطوریکه خواهش شده از وقوع حوادثیکه ناقض بیطرفی این دولت است جلوگیری فرمایند همواره احترامات فایقه را تجدید مینماید

(محمدعلی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۳۰) مراسله وزارت خارجه بسفارت کبرای عثمانی

مورخه ۲ صفر ۱۳۳۳

کرامی مراسلات جوابیه جناب مستطاب عالی مورخه ۲٤ محرم ۱۳۳۳ واصل دست توقیر گردیده بانهایت احترام جواباً زحمت افزا است که اهم مقاصد اولیای دولتعلیه ایران نزهت خاك پاك آذربایجان از قوای اجانب و حفظ بیطرفی دولت متبوعه خود در این محاربه حاضره دول است اولیای دولت آن درجهٔ که در حور قدرت بوده است اهتمام و اقدام و کوشش خود را دریغ نکرده اند و اگر کاملاً بحصول نتیجه مطلوبه مؤدی نگشته از نقطهٔ نظر انصاف و عدالت باتوجه به اثرات معنوی و مادی این حوادث مشئومه که از هشت نه سال قبل بواسطه عشایر و عساکر آندولت علیه بوقوع پیوسته جای ذره شکایت و دلتنگی برای اولیای آندولت علیه باقی نخواهد ماند زیرا که نتیجه آن اقدامات است که سر مشق سوانح امروزه شده که متاسفانه واقعات خونینش علاوه برانواع خسرانی که بخاك آذربایجان رسانیده و میرساند بطوری که مرقوم میفرمایند سبب زیان بخاك پاك آن دولت علیه هم شده است مرقوم میفرمایند راجع بهعودت شجاع الدوله و تجمعاتی که میکنند و یانطق های آتشین فرماندهان عثمانی در محل های مصفا شده از وجود قشون اغیار و غیره مامورین ایران راپورت نمیدهند باکمال صراحت خاطر محترم ذات سفارت پناهی را مستحضر میسازم که اولیای دولت علیه ایران از اخبار و واقعات بی خبر نیستند و مامورین این دولت علیه درین باب طرفداری نمی نمایند و دولت ایران هم بملاحظه رعایت حفظ بیطرفی و پاك شدن آذربایجان از قوای اجانب و رفع تجاوزات همسایکان خود که هریك رفتار دیکری را برای اقدامات تجاوز کارانه خود ماخذ قرار میدهند بالسویه اعتراض و اقدامات خود را حقیقت داده رجعت قوای آنان را توقع و تجاوز اعمالشان را پروتست نموده و مینماید و ضمناً یقین دارم تصدیق می نمایند که سقز وبانه و ساوجبلاغ که مبرا از قشون اغیار بود برای صفای آن نقاط بهتر بود بجای نطق های مزبوره امر داده میشد شیخ نجم الدین و شیخ جلال الدین و یا شیخ علی طویلا دیکررؤسای عشایر وسر کردکان عسا کروکار کنان کشوری آن دولت علیه بیك زادکان

واعیان وعلما دیگر اهالی محلیه را کتباً وشفاهاً تحریك نکرده درهمچوموقعی که تازه عهدحدودی بسته شده بلاتامل تجاوزبه حدود نمی‌نمودند که ازایشروقوای اغیارتوجهی بمواقع بی اغیارنکرده وغباری به بی طرفی این دولت نمی نشست متاسفانه‌وقتی اولیاء دولت هم کیش درعوض‌موافقت بدون اینکه حقانیت این دولت را در نظربگیرند آن درجه بدایرهٔ اعتراضات خود بسط داده تحریك و تجاوزات کار کنان خویش را که سبب رجعت شجاع الدوله معزول تبعید شده گردید آن طور ها که مرقوم فرموده اند تلقی نمایند چگونه از تشبثات کار گذاران این دولت در نزهت آذربایجان امید نتیجه مطلوبه میتوان داشت

باصل مرام اولیای دولت متبوعه خود در خاتمه مبادرت کرده تصدیع میدهد حفظ بی طرفی و آرامش اهالی‌خاك دولت هم آئین خودرا ازنظر دقت دور نفرموده امر مؤکد صادر فرمایند که قوای آندولت علیه مواقع حدودی فوق الذکر را تخلیه تجاوزات خود را متروك رؤسای عشایر ولشکری وکشوری را ازبعضی تشبثات غیر منتظره منع و بدین وسیله کمکی شایان با نیات و اهتمامات اولیای دولت ایران در پاك شدن خاك آذربایجان از سایر اجانب بفرمایند باانتظار توجهات مؤثره فوریه‌آن جناب مستطاب احترامات فایقه را تجدید می نماید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۳۱) متحد المال به سفرای دولت علیه مورخه ۳ صفر ۱۳۳۳

مقارن حمله کشتی های جنگی عثمانی به بعضی از بنادر روس دربحراسود که جنك بین دولتین روس و عثمانی حتمی الوقوع گشت وزیر مختار روس باحضرت آقای رئیس الوزراء ملاقات و برحسب تعلیماتی که از پطروگراد به او داده بودند مذاکراتی درباب بی‌طرفی ایران نمود که شرح آنرا در تلواین مشروحه (*) ملاحظه می نمائید شب‌همان روز که آقای مشاورالممالك معاون وزارت امور خارجه با وزیر مختار ملاقات کردند بیاناتی در تعقیب مذاکرات با آقای رئیس الوزراء نمودند که راپورت آنرا معاون وزارت خارجه کتباً به هیئت وزراء اطلاع دادند و سواد آن (**) در جوف است بعد معلوم شد که وزیر مختار بیانات مزبور را به وزرای مختار انگلیس و فرانسه هم نموده و در باب تخلیه ایران از قشون روس و تعیین خساراتی که شاید ازوقوع محاربه درخاك ایران باین مملکت وارد شود تامیناتی داده نظر به اهمیت مطلب وزارت خارجه در صدد بر آمد که تامینات شفاهی مزبور رسماً از سفارت روس در ضمن مراسله اشعار شود و بعد از مذاکرات زیادی بالاخره مراسلهٔ در تاریخ دویم محرم از سفارت روس رسید که سواد آن در جوف است (***)

چون نکات عمده که در این مراسله منظور دولت بود بکلی بابیانات سابق وزیر مختار تباین داشت و تمام مساعدتها را منوط بشرایطی کرده بودند لهذا با وزیر مختار مذاکره شد که این مراسله را پس گرفته در همان زمینه که شفاهاً مذاکره نموده است مراسله بنویسند به پس گرفتن مراسله راضی نشده بالاخره نکاتی که فرق داشت در ضمن ملاقات

(*) نمره ۴۴ این کتاب ملاحظه شود (**) نمره ٤٧ این کتاب ملاحظه شود

(***) به نمرهٔ ٨٤ این کتاب رجوع شود

حضوراً بوزیر مختار بیان و این مذاکرات منجر بمراسله مورخه ۱۷ محرم گردید که وزیر مختار روس نوشته است (*) اگر چه مدلول مراسله اولی بواسطه این مراسله نسخ میشود ولی باز درمسئلهٔ بردن قشون بجای اینکه هیچ قید و شرطی نشود کلمه (نظم) را قید کرده اند معلوم است که این کلمه قابل هر قسم تعبیراتی بوده و در هر موقعی ممکن است برای عدم جلب قشون خودشان از خاك ایران باین مسئله متوسل و وجود نداشتن نظم را وسیله اقامت قشون قرار بدهند لهذا وزارت امور خارجه مشغول مذاکراتی باسفارت روس شده است که از این قید صرف نظر نمایند ونتیجهٔ آن بجناب عالی اطلاع داده خواهد شد

محمد علی (وزارت امور خارجه)

نمرهٔ (۱۳۲) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار لندن مورخه ۵ صفر ۱۳۳۳

شجاع الدوله فعلا در میان دوآب خالصه جات دولت‌را تصرف وعایدات آنها را با مالیات دیگر محلی مصرف جمع آوری قوه میکند و مسلم است که دراین اقدامات پشت گرمی به روسها دارد و یقین است آنها این اجازه را به او داده اند اما پروتست هائی که پی در پی به عثمانیها شده وزیر مختار انگلیس مسبوق است که ملائم تر از پرتست هائیکه بروسها کرده ایم نبوده است ولی وسیله این تجاوز را خود روسها به عثمانیها دادند و هر قدر دولت خواست که روسها قشون خود را ببرند و بیطرفی ایران را محترم شمارند ثمری نبخشید علاوه براینکه قشون خود را نبردند آن اقدامات را در تبریز برضد عثمانی و آلمان کردند و حالا عثمانی هم معامله بمثل کرده است در جواب ایران هم میگویند چون روسها از آذربایجان مارا تهدید و به بایزید تجاوز کردند ما نیز مجبور به نقض بیطرفی شما و ورود به ایران هستیم این نکات را درست حالی نمائید که ابداً حق گاه ندارند و هر اقدامی عثمانی بکند از خود روسها سرمشق گرفته اند **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمرهٔ (۱۳۳) شرح مذاکرات حضرت اشرف آقای مستوفی الممالك رئیس‌الوزراء باوزراء مختار انگلیس و روس باحضور حضرت اشرف وزیر امور خارجه ۵ صفر ۱۳۳۳

آقای رئیس الوزراء ـ پیش آمد کار آذربایجان طوری است که باوجود اینکه مکرر مذاکره کرده ام باز مجبور شده ام که امروز جنابان عالی را زحمت بدهم چه قبل ازاعلان جنك روس و عثمانی وچه بعد از آن اوضاع حاضر را پیش بینی کرده خواهش نمودم که قشون روس از ایران احضار بشود متاسفانه با این مقصود دولت ایران موافقت نشد و این عدم موافقت با نیت صادقانه دولت ایران که منظوری جز خیر روسیه و ایران و انگلیس نداشت اوضاع را باینجا کشانید و بروزاتی برضد عقاید دولت ایران روی میدهد حالا هم خواهش خود را تجدید و تمنی میکنم قشون روس از ایران احضار بشود و دولت ایران را آزاد بگذارند که بتواند بوظایف بیطرفی خود عمل کرده از این حوادث ناگوار جلوگیری کند و احساساتی که شاید خودتان هم حس میکنید به بیطرفی ایران سکته

(*) به نمرهٔ ۱۰۶ این کتاب رجوع شود

وارد میاورد تغییر یافته دولت ایران در حفظ بیطرفی خود که تاحال با کمال مجاهدت تعقیب نموده موفقیت حاصل کند

(بعد از فرمایشات آقای رئیس الوزراء وزراء مختار سکوتی فوق العاده اختیار نمودند)

وزیر مختار انگلیس — در باب بیطرفی که حضرت اشرف رئیس الوزراء اظهار فرمودند مجبورم آنچه را که میدانم بگویم : از قراریکه برای من یقین حاصل شده در طهران هیجان فوق العاده در افکار عامه برضد دول متحده مشاهده میشود منشی های سفارت کبرای عثمانی و سفارت آلمان و اطریش اتصالا مشغول تحریک هیجان هستند پولی گزاف که برای سفارت آلمان فرستاده شده بود و من توقیف کردم واضح است برای مخارج سفارتی نیست بلکه برای مصرف این تحریکات است و نمیدانم اگر دفعه دیگر پولی بفرستند بتوانم توقیف بکنم یاخیر صاحب منصبان سوئدی تمایل خود را نسبت بالمان نمی توانند مستور دارند وبیم آنست که در صورت بروز انقلاب ژاندارمری برضد دولت بامردم همراهی کنند

آقای رئیس الوزراء — خواهش هائی که مکرر کردم برای این بود که امروز این اظهارات جنابعالی را نشنوم از اینکه مجبورم میفرمائید عقاید خودم را خیلی واضح بیان کنم معذرت میخواهم متاسفانه باوجود مساعی دولت ایران در حفظ بیطرفی خود از هیچ طرف این بیطرفی درست رعایت نمیشود اعلامیه سلطان محمد شاه را که بتوسط سفارت انگلیس انتشار یافت بچه نظر باید نگاه کرد اقدامات شجاع الدوله و مساعدت و تقویتی را که از او میشود بچه باید حمل کرد تشویق جنرال قنسول تبریز رؤسای آذربایجان را بهمراهی شجاع الدوله چه صورت دارد در اظهاراتی که جناب وزیر مختار انگلیس فرمودند ابدا تصور نمیکنم عقیده ژاندارمری اینطور باشد آنچه راجع بهیجان افکار عامه اظهار داشتند پنهان نمیکنم که ایرانیها مسلمان هستند وممکن است بعضی حسیات داشته باشند ولی باید سبب را پیدا کرد علت را فهمید و آن علت را رفع نمود من اهل این مملکت هستم وازحسیات اهل این مملکت بخوبی واقفم یقین دارم اگر بامقاصد دولت ایران مساعدت بشود فوراً احساسات تغییر خواهد کرد دولت ایران موفقیت کامل حاصل خواهد نمود واین قبیل تحریکات در اذهان اثری نخواهد داشت اصرار من هم دراینکه بامقاصد دولت ایران موافقت بشود برای این است که بهانه بدست سایرین نیفتد و این هیجان روی ندهد

وزیر مختار انگلیس — آنچه درباب ژاندارمری اظهار کردم اینطور شنیده ام خودم هم تصور نمیکنم اینطور باشد حالا خوب است همقطار روسیه من در آنچه راجع باو است جواب حضرت اشرف رئیس الوزراء را بگویند

وزیر مختار روس — درباب بیطرفی آیا بیطرفی ایران مثل بیطرفی بلژیك نقض شده است

آقای رئیس الوزراء — باید جناب وزیر مختار روس ملاحظه بکنند که میان ایران و بلژیك در اینموقع خیلی فرق است و ایرانیها مثل بلژیکی ها رفتار نکردند اگر آلمانها با بلژیکی ها آنطور رفتار کردند بلژیکی ها هم اینطور اسباب ابتلای آلمان را فراهم نمودند .

وزیر مختار روس — قشون روس چرا بایران آمد برای این بود که جان ومال اتباع خارجه درخطر بود وسی نفر سی نفر روسها را قطعه قطعه میکردند

مشاور الممالك — آمدن قشون روس ابداً باین‌جهت نبود حتی درمدت چند سال انقلاب ابداً بجان و مال اتباع خارجه تعرض نشد بلکه بعذر جلوگیری ازقحطی وبرای مساعدت با مردم قشون روس وارد شد

آقای رئیس الوزراء — مسیو چرچیل درست از اینواقعه اطلاع دارند خوب است دلیل آمدن قشون روس را ازایشان سئوال کنید

مستر چرچیل — وقتیکه عین الدوله تبریز را محاصره کرده بود وچند ماه محاصره طول کشید کار سکنه شهر بجائی رسید که علف میخوردند ومردم به قنسولگری های روس و انگلیس پناه بردند نمایندگان انگلیس وروس درطهران از محمدعلی میرزا جداً تقاضا کردند که محاصره تبریز را درمدت سه روز موقوف دارند وعده دادند و وفا نکردند آنوقت برحسب تقاضای سفرای انگلیس و روس قشون روس بامقدار زیادی آذوقه وارد شد واز آنوقت تاحال همیشه دولت ایران آمدن قشون را پروتست کرده است

وزیر مختار روس — چه شد که دراینمدت چند سال دولت ایران رجعت قشون‌را بااین جدیت تقاضا نمی کرد

آقای رئیس الوزراء — اگرچه همیشه درهر موقع دولت ایران حضور قشون روس‌را درایران پروتست کرده ولی اصرار امروزه برای موقع فوق العاده ایست که بواسطه جنك اتفاق افتاده و ازاقامت قشون روس درایران خطرات بزرگ تری متوجه ایران شده است

وزیر مختار روس — درباب شجاع الدوله اعتماد غریبی باودارند چون آدمی است کاری قرار شده است برای جلوگیری ازآمدن عثمانی ها به تبریز قوائی تشکیل بدهد اگرچه درپطروگراد عقایدی که درباره شجاع الدوله دارند گاهی تغییر میکند ولی گویا این ترتیبات برطبق دستور العمل فرمانفرمای قفقاز باشد .

آقای رئیس الوزراء — اقدامات شجاع الدوله وتقویتی که ازاو میشود چون اغلب رؤسای آذربایجان بااو ضدیت دارند ممکن است موجب جنك داخلی شود وتولید مشکلات لاینحل برای دولت ایران بکند اینهم مثل همان پیش بینی هائی است که کرده بودم‌به‌آن اهمیت داده‌نشد وامروز اثرات آن‌ظاهر شده است ویقین است پیش‌آمد آذربایجان بسایرنقاط ایرانهم عکس خواهد داد دراینموقع باید با کمال تاسف حیرت دولت ایران‌را اظهار کنم کا کر دولت‌ایران بخواهدقوهٔ تشکیل نماید بان اهمیت داده نمیشود وبعد بهمان قوه که خیلی بی‌نظم تر از قوائی است که دولت تشکیل بدهد متوسل میشوند ملاحظه فرمائید این پیش آمدها چه اثرات بد در افکار عامه خواهد کرد وچقدر عقاید عامه را نسبت به بی طرفی سست خواهد کرد تقاضای خود را در باب رجعت قشون باین ملاحظات تکرار و خواهش میکنم ایران را بحال خود واگذار کنید که بتواند از وقایع ناگوار جلوگیری نماید .

وزیر مختار روس — در موقع تحدید حدود چرا دولت ایران بهمراهی دولتین متوسل

شد این مسئله برای این بود که دولت ایران درمقابل عثمانی نمیتوانست حقوق خود را حفظ نماید .

وزیر مختار انکلیس ـ مسئلهٔ حدود ابداً مربوط بمطالبی که مذاکره میشود نیست

وزیر مختار روس ـ دولت ایران چه میخواهد ؟

وزیر مختار انکلیس ـ بر واضح است ایران نه شما ها را میخواهد نه شجاع الدوله را

آقای رئیس الوزراء ـ تمایل بعضی ایلات بطرفی تا وقتی است که مقصود مقابله با قشون خارجی باشد وقتی که این علت مرتفع گردید چنانچه عثمانی بخواهد تجاوز بکند دولت ایران با قوای خود بیش ازآنچه از قوای حاضره در آذر بایجان ممکن است بعثمانی صدمه وارد بیاورد صدمه وارد خواهد آورد

وزیر مختار انکلیس ـ نمی توانم پنهان کنم که برای ایران وضع مشکلی پیش آمده کار شجاع الدوله در طهران اسباب انقلاب افکار عامه شده و دور نیست بسایر نقاط سرایت بکند معلوم نیست اگر عثمانیها سئوال کنند که چرا شجاع الدوله که نوکر ایران است قوای محلی را برضد عثمانیها تجهیز میکند دولت ایران چه جواب خواهد داد اگر همقطار روسیهٔ من با فکار عامه اهمیت نمیدهد من بملاحظه مسلمانان رعیت انکلیس نمی توانم باین مسئله اهمیت ندهم تصور میکنم قبل از آنکه دو ماه دیگر بگذرد و هر پانزده روز یك مرتبه بنشینیم در اینباب صحبت بکنیم و نتیجه نگیریم تا اینکه دولت ایران مجبور بتمایل بیك طرف بشود خوب است راه حلی برای اینکار فکر کنیم بعقیدهٔ من خوب است قشون روس مراجعت کند حضرت اقدس به تبریز بروند قوهٔ در آنجا تشکیل داده شود وچون روسیه بشجاع الدوله اعتماد دارد ریاست قشون آذربایجان باو محول گردد

وزیر مختار روس ـ خوب است دولت ایران فکر کند که تمایل بکدام طرف برای ایران صرفه اش بیشتر است ازپطرو کراد بمن اطلاع داده اند که بعضی عشایر بدستورالعمل دولت با عثمانیها همراهی میکنند

وزیر مختار انکلیس ـ حالا موقع این مذاکره نیست که دولت ایران در تمایل بیکی از دو طرف صرفه خود را ملاحظه نماید

آقای رئیس الوزراء ـ خیلی متأسفم که باوجود افکار عامه واقدامات علمای عتبات دولت ایران باندازهٔ حفظ بیطرفی خود را کرده که ممکن است هیئت دولت در بعضی انظار منفور هم باشد معهذا در پطروکراد سوء ظن حاصل کرده اند باز خواهش میکنم که برای رفع این مشکلات ایران را بحال خود بگذارند که با قوای خود از این حوادث جلو گیری کند در اینصورت با اطلاعی که از حسیات اهل مملکت دارم یقین دارم دولت ایران با قوای محلی خواهد توانست ازحوادث جلو گیری نماید درصورت رجعت قشون یقیناً عثمانیها هم تخطی نخواهند کرد و چون فرض محال محال نیست اگر هم تجاوز بکنند دولت ایران با آنها طرف خواهد شد معلوم است ما نمیخواهیم قشون روس از ایران خارج بشود وبجای آنها قشون عثمانی بیاید .

وزیر مختار روس — آیا حضرت اشرف میتوانند دلیلی واضح درهیجان افکار عامه بمن نشان بدهند.

آقای رئیس الوزراء — ابدا آرزو ندارم این مسئله را جناب عالی واضح ملاحظه بفرمائید و امید وارم این طرز پیش نیاید که ملاحظه کنید ولی بطور مثل میگویم مردم این مملکت یکی هستند چه دلیل دارد در آن سرحد این تمایلات بروز میکند و درسایر سرحدات که خالی از قشون خارجی است این اتفاقات روی نمیدهد

وزیر مختار انگلیس — اطلاعاتی را که من دا م باید اظهار کنم قائم مقام خانقین صمصام الممالك رئیس سنجابی را مهمان کرده و باو گفته است در صورتیکه انگلیسها بیغداد بروند باید باعثمانیها همراهی کند صمصام الممالك گفته من نوکر ایرانم هرحکمی بشود اطاعت خواهم کرد قائم مقام گفته است از دولت حکم صادر خواهیم کرد

وزیر مختار روس — مراتب را تلگراف به پطروگراد خواهم کرد و این مذاکرات را بانجا اطلاع خواهم داد

وزیر مختار انگلیس — تبلیغ مذاکرات کافی نیست باید ملاحظات خودتان را هم بگوئید

وزیر مختار روس — چون آمدن قشون بایران بتقاضای سفارتین شده خوب است هم قطار انگلیس من هم بامن کمك کند ولی یقین دارم در پطرگراد این طور تصور خواهند کرد که ایران میخواهد روسیه را بدیوار فشار دهد

وزیر مختار انگلیس — من مراتب را باملاحظات خود تلگراف خواهم کرد

آقای رئیس الوزراء — مقصود دولت ایران ابدا این نیست که بدولت روس فشار بیاورد اگر درست ملاحظه کنید تصدیق خواهید کرد که نیات ایران در تقاضای خود دایر برجعت قشون صمیمانه بوده و پیش بینی های من بظهور رسیده حالا هم تقاضای خود را که باز در خیر ایران وروسیه است تکرار میکنم که از خطراتی که ایران را تهدید میکند جلوگیری شود معلوم است در صورت رجعت قشون حضرت اقدس ولیعهد به تبریز تشریف خواهند برد قوه منظمی از قوای محلی در آنجا تشکیل خواهد یافت و چون دولت ایران منظوری جز موافقت بادولتین ندارد پیشنهاد جناب وزیر مختار انگلیس را هم در تحت نظر دقت خواهد گرفت و ممکن هم هست که پذیرفته شود ولی اینکه جنب وزیر مختار روس می فرمایند تقاضای من در پطروگراد اثر خوبی نخواهد بخشید دولت ایران بقدری درتقاضای خود صادق و صمیمی است که از تکرار این خواهش در آتیه هم خودداری نخواهد کرد خیلی متشکر میشوم که جناب وزیر مختار روس بفرمایند خبری که بموجب آن میگویند همراهی بعضی عشایر باعثمانیها بدستور العمل دولت بوده منبعش چیست

وزیر مختار روس — چنین خبری از پطروگراد بمن رسیده ولی هنوز تصدیق نشده است مراتب را تلگراف میکنم ولی میدانم اثر بدی خواهد بخشید

آقای رئیس الوزراء — تاحال میتوانم قول بدهم که دولت ایران بقدر ذرهٔ بر خلاف بی طرفی رفتار نکرده و باندازهٔ یك قدم از جاده بیطرفی منحرف نشده اگر تقاضای دولت

ایران اثر بد بخشید جای تاسف است ولی این اثر مانع نخواهد شد که دولت ایران این تقاضای صمیمانه خود را تجدید و تکرار کند

آقای وزیر امور خارجه - از جناب وزیر مختار روس خواهش میکنم در ضمن تلگراف دلایلی را هم که آقای رئیس الوزراء اقامه فرمودند بیان نمایند

نمرهٔ (۱۳۴) تلگراف وزارت خارجه بسفارتین ایران در

لندن و پطروگراد ٦ صفر ۱۳۳۳

از روزی که احتمال جنگ روس و عثمانی داده میشد اقدامات دولت در رجعت قشون روس ونظریات دولت دراین مورد تلگرافاً به جنابعالی اطلاع داده شده دراین اواخر دوباره شجاع الدوله بر خلاف میل دولت بایران مراجعت و بر حسب میل اولیاء دولت روسیه درصدد برآمد که افواج دولت را باحمایت قونسولگری مسلح وبرای مخاصمه باعثمانی در میان دوآب اردو تشکیل کند مخاطرات بزرگتر به ایران متوجه شده زیرا عثمانی ها که به بیطرفی ایران بواسطه اقامت قشون روس در ایران اهمیت نمیدادند اقدامات شجاع الدوله را نقض بیطرفی میشمارند وافکار عامه که بهمین جهة قیمت واقعی باین بی‌طرفی نمیگذاشت بیشتر متزلزل شده است گذشته از این مشکلات بواسطه ضدیت اغلب رؤسای آذربایجان باشجاع الدوله یقین است که عشایری که بدون این محظور ممکن بود باجدیت دولت در حفظ بیطرفی مسلك دولت را تعقیب نمیند به‌خیال مخالفت باشجاع الدوله باعثمانیها موافقت خواهند کرد وجنك داخلی درایران بروز خواهد کرد اگرچه تقاضای مکرر دولت‌ایران در رجعت قشون روس محل اعتنا واقع نشد وپیش بینی های دولت که به وزرای مختار روس وانگلیس اظهار شد کاملا بظهور رسید این دفعه هم که از این پیش آمد ها و توسل وتشبث روسها به‌شجاع الدوله وقوای داخلی ما خطرات بزرك ومشکلات لاینحل پیش بینی میشود لزوماً روزسه شنبه چهارم صفر حضرت رئیس‌الوزراء درتعقیب مذاکرات سابقه وزرای مختار روس وانگلیس را دعوت و در ملاقاتی که سه ساعت باحضور اینجانب طول کشید اوضاع را به ایشان خاطر نشان وتقاضا فرمودند که با دولت ایران که تاحال باوجود تزلزل و هیجان افکار عامه واحکام علمای عتبات در اعلان جهاد باجدیت بی طرفی را حفظ کرده و ازاتفاقات ناگوار جلوگیری نموده است مساعدت کرده قشون روس از ایران احضار و دولت ایران دراعمال خود آزاد شود تامقصود حاصل گردد بالاخره وزیر مختار انگلیس پیشنهاد سابق مارا تکرار نمودند که راه حل مسئله این است که قشون روس احضارشود و حضرت ولیعهد تبریز تشریف ببرند از قوای محلی قوه منظمی تشکیل یابد ولی ضمناً این فقره را هم قید نمودند چون روسیه به شجاع الدوله اعتماد دارد ریاست قشون به اومحول شود دولت ایران باوجود اقدامات خود سرانهٔ شجاع الدوله محض بروز موافقت باروسیه ممکن است بتواند راهی برای حل این مسئله شجاع الدوله هم پیدا کرده با اقدامات لازمه از خطراتی که مملکت را تهدید میکند جلو گیری نماید وزیر امور خارجه را ملاقات نظریات دولت را که درصلاح ایران وآنها است درست خاطر نشان هرچه زودتر نتیجه را

تلگراف کنید چون ظهور پیش بینی‌های ایران برای صمیمیت تقاضای اولیای ایران دلیل واضحی است اولیاء دولت ایران امیدوارند این دفعه باابراز مساعدت ایران را از خطر حفظ و اولیای دولت را ممنون نمایند (محمدعلی علاءالسلطنه)

نمرهٔ (۱۳۵) مراسلهٔ سفارت روس به وزارت امور خارجه

۵ صفر ۱۳۳۳ (۶ صفر رسیده)

چون برای فرستادن دورت (۲ دسته) قزاق ایرانی وتوپخانه بهمراهی حاج شجاع الدوله بمراغه (۱) لازم بود که دفعة برای مخارج این‌کار مبلغ چهار هزارو دویست و نودو هشت منات‌و پنجاه کاپك وپس ازآن از هشتم ماه نیابر هذاالسنه هم ماهی چهار هزارو هشتصدو پنجاه منات داده شود بملاحظه اینکه دولت علیه ایران به قزاق های ایرانی پول نمیدهد جناب شوکت ماب جانشین قفقاز اجازه داده اند که این وجوه از خزانه دولت امپراطوری پرداخته شود مشروط براینکه بعدها دولت علیه ایران این وجوه‌را مسترد دارند محض استحضار خاطر مودت مظاهر جناب مستطاب اشرفعالی زحمت افزا گردیده درینموقع احترامات فایقه را تجدید می نماید (کروستوتس)

نمرهٔ (۱۳۶) تلگراف وزارت خارجه به سفارت پاریس

۶ صفر ۱۳۳۳

حالا که تا اندازه از ترتیب مسبوق شده‌اید لازم‌است مخصوصاً جداً اقدام نمائید که دولت فرانسه نقطه نظر ایران را در حفظ بیطرفی خود تایید نماید دولت میداند که اقدام امروزی دولت فرانسه در نزد دولت روس راجع به بردن قشون خودشان از ایران و حفظ بیطرفی ما و عدم مداخلات در مالیه و غیره خیلی مؤثر و مفید است و مخصوصاً از جنابعالی انتظار دارم که بااطلاعاتیکه دارید اقدامات خودتان را دنبال و مذاکرات لندن را تایید نمائید که بلکه این خدمت بزرك را انجام بدهید مطالب مهم را هم من بعد یامستقیماً تلگراف میکنیم یااز لندن به جنابعالی اطلاع میدهند (محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۳۷) تلگراف وزیر مختار پطروگراد بوزارت خارجه ۶ صفر ۱۳۳۳

چند روز بود مشغول اقدامات بودم سفیر کبیر انگلیس را هم باخود همراه کرده ام وزارت خارجه میگوید شجاع الدوله در امورات ایالت مداخله ندارد تنها مشغول حفظ علاقه جات خود وامنیت مراغه است که درصورت حمله اکراد دفاع نمایدوچون درساوجبلاغ قشون عثمانی اکراد را به چاپیدن تبریز تحریك میکنند غیر از شجاع الدوله کسی نیست جلو گیری نماید و مسافرت او صلاح و ممکن نیست صرف نظر شود بسفیر کبیر انگلیس‌هم کتبا جواب رد داده اند (اسحق)

---

(۱) دراصل مراسله سفارت روس (ماکو) نوشته شده بود ولی بعد معلوم شد که مقصود مراغه است

نمرهٔ (۱۳۸) تلگراف وزارت خارجه بسفارتین لندن و پطروگراد ۷ صفر ۱۳۳۳

دیروز تفصیل مذاکرات روز شنبه را باوزراء مختار انگلیس و روس بجناب عالی تلگراف کردم امروز مراسله حیرت انگیزی از سفارت روس رسیده مینویسند دو دسته قزاق ایرانی وتوپخانه لازم بود بهمراهی شجاع الدوله به ماکوفرستاده شود چون برای مخارج اینکار مبلغ ۴۲۹۸ منات و پنجاه کاپک فعلا و ازهشتم نوامبر ماهی ۴۸۵۰ منات لازم بود داده شود جانشین قفقاز اجازه داده اند این وجوه از خزانه روسیه پرداخته شود که بعد دولت ایران بپردازد اگرچه دراینباب اقدامات جدی میشود و نتیجه بشما اطلاع داده خواهد شد عجالة ملاحظه کنید بامذاکرات پریروز این اقدام روس ها و دخول قشون منظم ایران در جنگ برخلاف میل دولت چه صورت دارد فورا باجای لازم درجلوگیری از این اقدام که عاقبت وخیمی دارد مذاکره و نتیجه را اطلاع بدهید **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمرهٔ (۱۳۹) تلگراف وزیر مختار ایران از پطروگراد مورخه ۸ صفر ۱۳۳۳

بطور جدی باوزارت خارجه مذاکره کرده و زحمات و خطراتی که از مداخله شجاع الدوله برای ایران و دولت حاصل شده و خواهد شد شرح دادم زحمت او را خواستم از توقیف تلگراف و پست اظهار عدم اطلاع کرده میگویند بهتر است به وزیر مختار ر.س بگوئید در این باب به قونسول تبریز هم تلگراف بکند و گفتند قشون عثمانی بمیان دوآب رسیده عدم مداخله شجاع الدوله صلاح نیست گفتم متاسفم تشریف فرمائی ولیعهد را مانع شدید حالا هم تهیه دفاع بااولیاء دولت است باز عذر آوردند ولی بنده رد کرده اصرار داشته و دارم بهتر است در طهران هم بسفارت جدا اصرار بفرمائید **(اسحق)**

نمرهٔ (۱۴۰) مراسله وزارت خارجه به سفارت روس مورخه ۹ صفر ۱۳۳۳

در جواب مراسله محترم مورخه پنجم صفر جاری دایر باینکه دو دسته قزاق ایرانی و توپخانه لازم بوده بهمراهی شجاع الدوله بماکو اعزام شود و مخارج فعلی و آتیه آنرا فرمان فرمائی قفقاز از خزانه روسیه می پردازد که بعد ها مخارج مزبوره را خزانه ایران مسترد دارد باکمال احترام خاطر دقایق شناس آن جناب جلالتماب را از حیرت اولیاء دولت متبوعهٔ خود از چنین اقدام که ارتباط آن باهیچ اصول و قانونی وفق نمیدهد مستحضر داشته ضمناً توجه آن جناب دوستان استظهاری را باین نکته معطوف میدارد که پس از چندین مجلس که باآن جناب جلالتماب باحضور جناب جلالت ماب وزیر مختار انگلیس از اوضاع حاضره مذاکره و خطراتی که از اقامت قشون روس در ایران برای این مملکت متصور بود پیش بینی شد و علی الخصوص بعد از آنکه در مجلس روز سه شنبه چهارم شهر حال که حضرت مستطاب اشرف آقای رئیس الوزراء دامت شوکته باحضور دوستدار مشکلاتی را که از عدم موافقت بانظریات این دولت علیه رخ نموده و مخصوصاً مفاسدی که از رفتار

شجاع الدوله که باتصویب و تقویت دولت بهیه روسیه میباشد و ممکن است متوجه ایران بشود بادلایل متقنه به آن جناب جلالت ماب خاطر نشان فرموده رجعت قشون روس از ایران و خروج شجاع الدوله و آزاد گذاردن ایران برای حفظ بیطرفی خود تقاضا گردید اولیای دولت دوستدار انتظار آنرا دارند که آن جناب جلالتماب باوجود تجربهٔ که از ظهور پیش بینی های سابق اولیای این دولت حاصل فرموده اند در منع این قبیل اقدام و مساعدت با نظریات صادقانه اولیای دولت متبوعه دوستدار که در خیر و صلاح روسیه و ایران است وسائل لازمه را اتخاذ فرمایند که مفاسد پیش آمد های سابق و اثرات سوء این اقدام حق شکنانه که مدلول مراسله فوق الذکر آن جناب جلالت ماب برآن حاکی و بقدری برخلاف انتظار ودادیه است که اولیای دولت دوستدار را مستغنی از اظهار اعتراض میداند مرتفع و خطراتی که متوجه ایران است (ودرملاقات روز سه شنبه چهارم شهر حال به آن جناب خاطر نشان گردید) ونتیجه وخیمه آن به روسیه وایران عاید خواهد شد بر طرف شود باانتظار نتیجه مطلوبه اقدامات مؤثره آن جناب جلالتماب به طوری که عوالم وداد و یکجهتی ایران و روسیه مقتضی است در خصوص موافقت بانظریات اظهاریه اولیای این دولت و رفع این قبیل اقدامات غیر منتظره احترامات فایقه را تجدید مینماید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۴۹) متحد المآل به عموم سفرای دولت علیه مورخهٔ دهم صفر ۱۳۳۳

مسبوق هستید که از بدو ورود قهری شجاع الدوله به تبریز همواره دولت علیه آمدن او را پروتست و جداً در صدد انفصال مشار الیه بود تا اینکه مدتها بعد از اقامت در تبریز درتحت شرایطی مثل اطاعت صرف ازاوامر اولیای دولت وغیره سمت نیابت ایالت آذربایجان شناخته شد ولی چون از تقویت مأمورین نظامی روس و مخصوصاً جنرال قنسول تبریز سوء استعمال نمودند روز بروز به حرکات متمردانهٔ خود می افزود و مخصوصاً موقع اعلان تاجگذاری بدکان اعلیحضرت اقدس همایونی ومسئلهٔ انتخابات علناً بنای ضدیت را گذارده و بالاخره تمردرا بجائی رسانید که بر ضد اوامر دولت تجهیز استعداد اردو بسمت زنجان نموده مخالفت خودرا بادولت علنی کرد دولت جداً در صدد بر آمد که انتهائی باین اعمال او داده شود بعد از مذاکرات زیاد با سفارت روس بالاخره تحصیل موافقت برای انفصال مشار الیه گردیده و موقتاً تا ورود والا حضرت اقدس ولیعهد رشید الملك بسمت نیابت ایالت آذربایجان معین و تلگرافاً انفصال شجاع الدوله اعلام گردید با اینکه قبلا موافقت سفارت در این انفصال تحصیل شده بود معهذا بمحض وصول این خبر شجاع الدوله تلگرافخانه را بمنزل شخصی نقل تلگرافچی دولتی را توقیف ومانع مخابرات گردیده ضمناً برای ایستادگی در مقابل اوامر دولت مشغول جمع آوری استعداد شد معلوم است که دراین حرکت باز پشت گرمی او بحمایت جنرال قنسول روس ونظامیان آن دولت بود وعجب است که اوامر سفارت بطوریکه باید در آنجا اثر نمی نمود بالاخره بعد از آنکه دولت را در اجرای نیت خود مصمم دید واخطار شد که دولت مجبور است بهر ترتیبی باشد در صدد تأدیب وانفصال

او بر آید آنوقت دست از خود سری بر داشته از شهر خارج و امور حکومتی را تسلیم رشید الملك نمود ولی چون باز در خارج شهر تبریز اقامت و مشغول تحریك و تهدید بود وبروز غائله از این حرکات مشار الیه پیش بینی میشد اظهاراتی بسفارت روس شد که نتیجه آن عزیمت مشار الیه بقفقاز گردید

در حینی که اخبار راجع باحتمال وقوع جنك بین روس وعثمانی انتشار یافت بدولت اطلاع رسید که شجاع الدوله درصدد حرکت به آذربایجان است همان وقت باسفارت روس درطهران مذاکره معایب مراجعت او خاطرنشان وضمناً تقاضا شد که از آمدن او جلوگیری شود در پطروگراد هم اقداماتی بعمل آمده با اینکه در ابتدا خبر ورود اورا تکذیب و وعده دادند باز چندی در آنجا ها اقامت نماید معهذا یك مرتبه تلگراف رسید که مشارالیه وارد تبریز و به نعمت آباد خارج شهر رفته ودر آنجا مشغول احضار افواج قدیم وتهدید باهالی است وزارت امور خارجه روس در جواب اظهارات وزیر مختار دولت علیه رسماً اطمینان داد که قصد شجاع الدوله فقط سرکشی باملاك خود وابداً درامور حکومتی مداخله نخواهد داشت ولی راپورتهائی که بدولت میرسد خلاف این تامینات و اظهارات را ظاهر و کم کم شجاع الدوله پرده از روی کار بر داشته و از انجا به میان دو آب رفته مشغول جمع آوری استعداد گردیده است و اخیراً مراسلهٔ از سفارت روس رسیده که مشار الیه باید بمراغه برود و دو دسته قزاق ایرانی مامورند که با او بروند وخواسته اند مخارج این قزاقها را دولت ایران قبول نماید جواب لازم باین مراسله نوشته شده وفرستاده شد وبرای اطلاع جنابعالی از جریان تمام مذاکرات سواد تمام نوشتجات و تلگرافات راجع باین فقره در تاو این مشروحه ارسال میشود درموقع لزوم برای رفع اشتباه بکار برید و مسبوق باشید که دولت تا چه اندازه در حفظ بی طرفی خود ساعی بوده و از هیچ قسم مذاکره و مکاتبه و پیش بینی مضایقه نکرده است (محمدعلی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۴۲) مراسلهٔ سفارت روس به وزارت خارجه مورخه ۱۱ صفر ۱۳۳۳

دوستدار بانهایت توقیر واحترام زحمت افزا شده خودرا مکلف میداند که اشتباهی که در مراسله مورخه پنجم شهر حال (*) درخصوص فرستادن عده قزاق بماکو درتحت ریاست حاجی شجاع الدوله شده رفع نماید وتفصیل ازاین قرار است که به طوری که ازاظهارات رئیس بریکاد قزاق ایرانی درتبریز معلوم میشود یك رت قزاق ایرانی سابق درمراغه نه در ماکو بوده وحالیه برای معاونت آنها یك رت و دوعراده توپ درتحت ریاست صاحبمنصبان ایرانی نه حاجی شجاع الدوله برای جلو گیری از سارقین فرستاده شده است دراین موقع احترامات فایقه را تجدید می‌نماید (کرستوتس)

نمرهٔ (۱۴۳) تلگراف وزارت خارجه به سفیر کبیر ایران در اسلامبول مورخه ۱۱ صفر ۱۳۳۳

خبر میرسد متصرف کرکوك در ساوجبلاغ سردار مکری حاکم آنجارا درمنزل خود

(*) رجوع به نمره ۱۳۵ شود

نحبس کرده جانش در خطر است با جاهای لازم مذاکرات مقتضی نموده امر تلگرافی فوری در تامین جان او صادر بفرمائید **(محمدعلی علاء السلطنه)**

نمرة (۱۴۴) شرح ملاقات حضرت اشرف رئیس الوزراء با جناب وزیر مختار انگلیس سه‌شنبه ۱۱ صفر ۱۳۳۳

وزیر مختار انگلیس سئوال میکند در صورت رجعت قشون روس از ایران دولت ایران برای محافظه عیسویها چه اقدام می تواند بکند

آقای رئیس الوزراء جواب دادند — درصورت رجعت قشون روس باندازه که از احساسات هموطنان خود مطلعم می توانم به شما اطمینان بدهم که مخاطراتی برای عیسویان متصور نیست گذشته ازاین بطوری که چندروز قبل درمجلس ملاقاتی که باحضور وزیر امورخارجه ومشاور الممالك ومعین الوزاره اظهار داشتم درآن صورت دولت ایران حضرت اقدس ولیعهد را به آذربایجان اعزام خواهند نمود و قوهٔ هم درآنجا تشکیل خواهند داد حالا هم همان اظهارات را تکرار ومیگویم ممکن است دولت ایران بعلاوه قوائیکه فعلا در تبریز و سایر نقاط آذربایجان موجود دارد قوهٔ که مرکب از سه هزار نفر باشد در آذربایجان تشکیل داده وموجبات نظم وامنیت را فراهم آورد

وزیرمختارانگلیس — ازهیجان افکارعامه درطهران وتصورانقلابات اظهارنگرانی کردند.

آقای رئیس الوزراء — ازعدم وقوع حادثهٔ ناگوار در طهران اطمینان داده اظهار می فرمایند باوجود اطمینان از وقوع انقلاب درطهران این اطمینان را ازسایر نقاط ایران ندارند بلکه درصورتیکه دولت روس باین اقدامات خود باقی باشند واین رفتار خود را ادامه بدهند ممکن است درسایر نقاط بعضی تمایلات بروز کند بطوری که سابقاً دقت جنابعالی را جلب کرده ام بازهم متذکر میشوم درین قبیل موارد باید دید باوجود اینکه ایرانی‌ها ازیك جنس هستند چه دلیل دارد درنقاط شمالی که قشون روس اقامت دارد اینگونه تمایلات مشهود و محسوس میباشد و در جاهائی که این علت مرتفع است بعکس ابداً این قبیل اتفاقات روی نمیدهد وحال انکه اگر قشون روس ازایران برود و ایران را بحال خود بگذارند یقیناً عثمانی‌ها هم به ایران تجاوز نخواهند کرد وهرگاه به تجاوزات مبادرت نمایند دولت ایران برای حفظ حقوق خود با آنها طرف خواهد شد .

وزیر مختار انگلیس — سئوال کردند درصورتی که دولت روس قشون خودرا ازبعضی نقاط تواند ببرد وازبعضی نقاط دیگر احضار کند چه عقیده دارید ؟

آقای رئیس الوزراء — بطوری که سابقاً هم اظهار داشتم باید درین مورد علت‌را رفع کرد چون علت اوضاع حاضره حضور قشون روس ورفتار دولت روسیه است هرقدر این علت بیشتر رفع شود همان قدر در احساسات وتمایلات عامه فرق حاصل میشود این نکته را هم امروز صادقانه بجنابعالی میگویم که سابقاً انگلیس ها از ایران خیلی جاب محبت کرده بودند ولی این اقدامات و رفتار روس ها بملاحظه موافقتی که امروز شما باروس ها دارید احساسات عامه‌را نسبت به انگلیس ها قدری تغیر داده ودولت انگلیس درخیر وصلاح‌خودش

هم که باشد باید روسهارا ملتفت لزوم تغییر سبك وسلوك حالیه خود شان بنمایند .

وزیر مختار انکلیس — در صورت هیجان افکار عامه وتمایل اذهان به طرف عثمانی آیا دولت حاضره با افکار عامه درضدیت باما مساعد خواهد بود یاخیر ؟

آقای رئیس الوزراء — دولت حاضره تا آخرین نقطه درحفظ بی‌طرفی ساعی خواهدبود وبا این تمایلات موافقت نخواهد نمود

نمرة (۱۴۵) راپورت ملاقات مشاور الممالك معاون وزارت خارجه باوزیر مختار انکلیس روزچهارشنبه ۱۲ صفر ۱۳۳۳

وزیر مختار انکلیس — امروز مراسله از سفارت روس به وزارت خارجه رسیده است یاخیر ؟

مشاور الممالك — نمیدانم مقصود چه مراسله است وانکهی امروز هنوز بوزارتخارجه نرفته ام .

وزیر مختار انکلیس — مراسله که وزیر مختار روس چند روزقبل درباب اعزام قزاق ایرانی بهمراهی شجاع الدوله نوشته بود از او سئوال شد بدواً اظهار بی اطلاعی نموده بعد به او کفته شد خودش مراسله را امضی کرده است جواب داده است که مضمون آنرانداسته امضی کرده است ویورینوف در انشاء مراسله اشتباه کرده است بالاخره قرارشددراصلاح این مراسله مراسله دیکری بنویسند واین سواد مراسله ایست که باید بوزارت خارجه فرستاده باشد چون مفاد آنرا نمیدانم خواهش دارم ملاحظه وترجمه آنرا بمن بکوئید (*)

مشاور الممالك — بعد ازترجمه مراسله من چندان فرقی اساساً دراین مراسله و مراسله سابق مشاهده نمی کنم و نمیدانم باوجود قوای شجاع الدوله درمراغه ومیان دوآب این قزاق برای دستکیری کدام سارق رفته اند آیا از تبریز خبری به جنابعالی رسیده است ؟

وزیر مختار انکلیس — خیر

مشاور الممالك — دیشب ازتبریز خبر تلکرافی رسید که شجاع الدوله با قوای خود ازمیان دوآب به طرف ساوجبلاغ حرکت کرده باقوای عثمانی تصادف ومصادمه نموده بعد از دوجنك که واقع شده شجاع الدوله با چند نفر سوار بمراغه فرار کرده شهر تبریز متزلزل سردار رشید مصمم است عدهٔ سوار برای امنیت شهر حاضر کند ملاحظه کنید عدم مساعدت دولت روسیه با نظریات دولت ایران چه مفاسدی تولید و دولت را به چه مشکلاتی دچار میکند درست فکر کنید این واقعه در افکار عامه چه اثر خواهد کرد و چقدر به بعضی تمایلات که همیشه دولت درجلو کیری آن ساعی است خواهد افزود

وزیر مختار انکلیس — کاملا بانقطه نظر شما موافقت دارم تصدیق میکنم رفتار روسها وضع را خیلی مشکل کرده پریروز بوزیر مختار روس کفتم با این ترتیب نمی‌توان کار کرد زیرا نقطه نظر انکلستان باروسیه مخالفت دارد روسیه درضعف ایران ساعی است وانکلستان بملاحظهٔ اینکه ممکن است روزی موافقت حالیه به خصومت سابقه مبدل شود مایل است

(*) مقصود مراسله سفارت روس است که در نمره ۱۴۲ این کتاب ملاحظه میشود

ایران قوی باشد و اساس تمام اقداماتی که من دراینجا میکنم همین مقصود است چند روز قبل هم که سرلوکسن باسازانف ملاقات نموده است به مشار الیه اظهار داشته که امتداد جنك حالیه درایران ممکن است منجر به مخالفت روسیه وانکلیس بشود خیلی جای تعجب است که خود وزیر مختار روس درضمن شکایت وبدگوئی ازخیلی از مأمورین روسیه در ایران مخصوصاً دراظهار میل به تغییر آنها درمادهٔ ودنسکی (*) می کفت آدمی است دزد و متقلب آنوقت همین شخص به پطروگراد راپورت میدهد که یکنفر صاحب منصب عثمانی گویا موسوم به لطفی به رؤسای عشایر می‌نویسد که عثمانی ها با ایران درباطن موافق هستند وباید عشایر با او همراهی کنند آنوقت درپطروگراد هم قول این آدم را باور می کنند

مشاور الممالك - بطوری که چند روز قبل اقای رئیس الوزراء هم بجنا بعالی اظهار داشتند رفتار روسها دولت ایران را دچار مشکلات کرده ووضع عجیبی پیش آورده شما خودتان خوب میدانید دولت ایران تاچه اندازه درجلوگیری از بعضی تمایلات جدیت کرده بقدری که من اطلاع دارم وحامل پیغامات آقای رئیس الوزراء به بعضی از علماء بوده ام میدانم که حتی دولت از اینکه بعضی از علمأ خیال اجتماع داشتند ممانعت کرده با وجود این محل افسوس است که اقدامات دولت ایران در پطروگراد نتیجه بعکس بخشیده است

وزیر مختار انکلیس - آیا شنیده اید که صدر العلمأ و آقا میرزا محسن و امام جمعه بملاحظه بعضی انقلابات خیال مسافرت از طهران دارند ؟

مشاور الممالك - دراین باب چیزی نشنیده ام و نمی توانم هیچ دلیلی برای مسافرت آنها تصور نمایم و انکهی گمان ندارم در طهران انقلابی روی بدهد

وزیر مختار انکلیس - دیروز که آقای رئیس الوزراء را ملاقات کردم همین طور بمن اطمینان دادند و من بقول ایشان اعتماد دارم و همین طور هم امروز بلندن تلکراف کردم اما با ترتیبی که در آذر بایجان پیش آمده عقیدهٔ من این است که حالا موقع آن رسیده که دولت ایران بیکی از دوطرف متمایل شود و من چون خودم را دوست ایران میدانم و انکلستان همیشه حامی ممالك کوچك بوده صلاح ایران را در این میدانم که رسماً با ما شرط بکنند که بعد از جنك قشون خارجی از ایران خارج و مصونیت و استقلال ایران ضمانت و ایران بحال خود و اگذارده شود و بعد از آن همان طور که بلژیکیها رفتار کردند ایران هم همان طور رفتار کرده بعثمانی ها اعلان بکنند که جلو نیایند وداخل جنك شود

مشاورالممالك - باچه داخل جنك شود ؟

وزیر مختار انکلیس - در طرف آذربایجان روسها مجبور هستند با شما همراهی کنند در طرف کرمانشاهان وجنوب ایران می تواند چهار هزار نفر ژاندارم که قوهٔ منظم است حاضر کند تنها صاحبمنصبهای سوئدی نمی توانند بجنك بروند ما فوراً از هندوستان به شما صاحب منصب خواهیم داد و ایلات هم مستعد هستند مثل سنجابی وغیره که بقوهٔ ژاندارمری ملحق شوند و عثمانیها نمی‌توانند کاری از پیش ببرند

(*) ویس قنسول روس مقیم ارومیه

بختیاری ها اگر چه بمن اظهاری نکرده اند ولی من امیدوارم برای کمک با ما حاضر هستند بیغداد حمله ببرند

در خاتمه مذاکرات وزیر مختار انگلیس شرحی از اشکال کار کردن با وزیر مختار روس بیان کردند

نمرهٔ (۱۴۶) تلگراف وزارت خارجه بسفرای ایران درلندن وپطرو کراد ۱۲ صفر ۱۳۳۳

از سابقهٔ مذاکرات دولت علیه با سفرای روس و انگلیس دایر باحضار قشون روس و جلوگیری از آمدن شجاع الدوله و پروتست ایران در مقابل تجهیزات شجاع الدوله با مر دولت روس بر ضد عثمانی کاملا مسبوق هستید که دولت ایران هرقدر معایب این اقدامات را خاطر نشان نمود محل اعتناء واقع نشد بموجب اخبار واصله شجاع الدوله با اردوی خود و قشون روس بطرف ساوجبلاغ حرکت کرده با عثمانیها مقابل بعد از دو مجلس زد وخورد شجاع الدوله با چند نفر سوار بمراغه فرار کرده است هنوز از اردوی او و قشون روس خبری نیست میاندوآب هم در تصرف عشایر است ملاحظه کنید با اینحال که عثمانیها اینطور تسلط در آذربایجان پیدا میکنند چه انقلاباتی ممکن است در آذربایجان روی دهد وچقدر بتمایل اذهان عامه نسبت به بعثمانیها تقویت کرده موقع این دولت را مشکل مینماید فوراً وزیر خارجه را ملاقات دقت ایشان را به وخامت عدم اعتناء به نظریات دولت ایران ومسئولیت دولت روس و خساراتی که باذربایجان وارد خواهد آمد متوجه نموده بیش از این راضی نشوند دچار مخاطرات شود بوزارت خارجه هم رسماً مراتب را بنویسید ونتیجه را اطلاع بدهید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۴۷) تلگراف وزارت امور خارجه بسفرای لندن وپطروگراد ۱۲ صفر ۱۳۳۳

بعد از نقل مذاکرات مذکوره در نمره ۱۴۶ کلیهٔ اینطور فهمیده میشود که اروپائیها از اوضاع حاضر نگران هستند باید بطوری که لازم است در همین زمینه ها شما هم اطمینان کامل راجع بطهران بدهید که اینجا اتفاقی نخواهد افتاد چون ممکن است این نگرانی اسباب این بشود که وجود قشون روس را لازم بدانند و آنوقت میدانید این اقدام چه اثراتی خواهد کرد باید هرچه در قوه دارید سعی نمائید که از این خیالات منصرف شوند و نگران نباشند و واضح بوزارت خارجه بگوئید که رفع این نگرانی در سایر نقاط هم در دست خودشان است اصرار در رجعت قشون روس نموده از اقدامات روسها جلوگیری کنند و نتیجه را اطلاع بدهید **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمرهٔ (۱۴۸) تلگراف وزیر مختار پطروگراد بوزارت امور خارجه ۱۶ صفر ۱۳۳۳

امروز با وزارت خارجه مشروحا مذاکره نموده و دخالت اقدامات نظامیان روس را بااشکالات و مسئولیت کابینه و افکار مردم شرح دادم سفیر انگلیس هم که با فدوی در این مطلب همراهی مخصوص دارند قبل از بنده مذاکرات کرده ولی متاسفانه نتیجه نگرفته بود فدوی نیز اصرار و جدیت لازم را نمودم میگویند حالیه کسی غیر از شجاع الدوله

قادر به حفظ مراغه و جلوگیری از اکراد و عساکر عثمانی نیست و البته شجاع الدوله یا مامور نظامی دیگر ایرانی در صورتی که عساکر عثمانی بیطرفی ایران را بهم زده داخل خاك ایران میشود حق دارند دفاع نمایند و این دفاع را نمیشود مخالف بیطرفی شمرد بلکه مخالفت از طرف عثمانیها است در باب دادن مخارج از خزانه روس اینجا اطلاعی ندارند گفتند تحقیقات میکنیم ولی هرکز ممکن نیست در مسئله شجاع الدوله راضی به تغییر یا تبعید اوشویم فدوی متقاعد نشده باز در اقدامات است (اسحق)

نمرهٔ (۱۴۹) تلگراف وزارت خارجه به سفیر کبیر ایران

در اسلامبول ۱۷ صفر ۱۳۳۳

سابقا همیشه سفیر کبیر در ضمن مذاکرات بدولت ایران اطمینان میدادند که هرگاه قشون روس از ایران خارج شود دولت عثمانی از تجاوز بخاك ایران احتراز خواهد کرد چون دولت ایران اقدامات خود را که از چندین ماه باین طرف برای رجعت قشون روس شروع کرده جدا تعقیب مینماید و ممکن است نتیجه مطلوبه حاصل شود جناب مستطاب عالی بامقامات لازمه مذاکره و تحصیل اطمینان در تخلیه نقاط اشغالی عثمانی بفرمائید منتظرم نتیجه اقدام را فوراً تلگراف بفرمائید (محمدعلی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۵۰) مراسله سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه

مورخه ۱۸ صفر ۱۳۳۳

شرف دارم خاطر محترم جناب اشرف را مستحضر سازم از اینکه برحسب تعلیماتی که پس از مذاکرات وضع حالیه باجناب اشرف رئیس الوزراء به قنسول انگلیس مقیم تبریز داده بودم مشار الیه بجهت مخاطراتی که از پیش آمدن استعداد بزرگی از ترك و کرد که از طرف ساوجبلاغ از راه مراغه تبریز را تهدید مینمود از آن شهر خارج شده و پیش از حرکت از تبریز نوشتجات و دفتر قنسولگری و منافع انگلیس را به قنسول ینگی دنیا سپرده و از طرف وزیر مختار ینگی دنیا به قنسول آن دولت اجازه داده شده که قبول مسئولیت را بنماید بانك شاهنشاهی ایران بدون محافظت مانده و سایر رعایای انگلیس مقیم تبریز از آنجا حرکت کرده اند حال که مراتب مزبور را به اطلاع جناب اشرف ارفع میرسانم وظیفه خود میدانم خواهش کنم که بدون تضییع وقت دستور العمل لازم به کارگذاران محلی تبریز داده شود که حتی المقدور از مالیه و فواید انگلیس در مدت غیاب مجبوری قنسول محافظت نمایند این غیبت مشار الیه بجهة هیچگونه بیمی از اعمال اکراد حمله کننده نمی باشد بلکه بواسطه این است که سفیر کبیر دولت عثمانی نتوانسته به جناب اشرف رئیس الوزراء اطمینان بدهند از اینکه حیثیت یکنفر قنسول خارجه مقیم مملکت بیطرف محترم شمرده شود دراین موقع احترامات فایقه را تجدید مینماید (والتر تونلی)

نمرهٔ (۱۵۱) تلگراف وزارت خارجه به سفرای ایران در

پطروگراد و لندن مورخه ۱۹ صفر ۱۳۳۳

اول ژانویه وزیر مختار انگلیس اظهار داشت فرمانفرمای قفقازیه به وزیر مختار روس

اطلاع داده که بملاحظات نظامی قشون روس آذربایجان را تخلیه خواهد نمود درین صورت لازم است که دولت ایران هم جدا از عثمانیها رجعت قشون آنها را بخواهند جواب داده شد که اولاخیلی دیربااین خیال افتاده اند وبعدازآنکه اکرادرا آنطورها بهیجان آورده این فتنه را بدست شجاع الدوله برپا کردند .وعثمانیها تامراغه آمده اند این اظهار رامیکنند ثانیاً فقط باین اظهار نمی‌توان قانع شد و به عثمانی‌ها اخطاری کرد وانگهی مذاکره که تاحال بوده راجع به تخلیه تمام خاك ایران و فقط آذربایجان نیست و عثمانیها هم مکرر گفته اند مادامی که قشون روس در خاك ایران است ما خود را در تجاوز مجاز میدانیم ضمناً رئیس الوزراء با سفیر کبیر ملاقات این مسئله را عنوان کردند جواب داده که به اظهار شفاهی نمیتوان قانع شد وقتی که روسها رسماً نوشتند که از تمام خاك ایران خواهند رفت من هم فوراً مراتب را به اسلامبول تلگراف واز بابعالی تحصیل جواب میکنم اگر چه روسها هنوزچیزی ننوشته اند ولی الآن وزیر مختار روس پیغام داده است که کلیهٔ قشون روس خاك ایران را تخلیه می‌نماید و اخبار داخله هم که متواتراً میرسد این اظهار را تصدیق مینماید بعداز مذاکره در هیئت وزراء تصمیم دولت این شد فوراً حضرت ولیعهد باپیشکار مناسبی که در میان عشایر نیز نفوذ داشته باشد به تبریز اعزام وقوه کافی در طهران و آذربایجان تشکیل شود جنابعالی هم درهمین زمینه اقدام ونتیجه‌را اطلاع بدهید عمده مقصود دولت این است که اقدام به تخلیه ایران باید معجلا بشود که اگر طول بکشد ممکن است خروج‌قشون روس ازنقاط آذربایجان مصادف باورود عثمانی‌ها بشود پس بهتر است زودتر اقدام بکنند که دولت هم مذاکرات خودرا باعثمانیها جداً تعقیب وازپیش آمدن آنها جلوگیری بشود

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۵۲) تلگراف وزارت خارجه به سفیر کبیر ایران

در اسلامبول شب ۲۰ صفر ۱۳۳۳

خاطر عالی‌را مستحضر میدارد که اقدامات دولت در نزهت خاك ایران از قوای روس حسن نتیجه داد وزراء مختار روس و انگلیس تصریحاً و رسماً اطلاع میدهند قوای روس کلیه خاك ایران را تخلیه میکنند و بدواً از قزوین ارومیه اردبیل و شهر تبریز و اطراف آذربایجان شروع کرده اند اولیای دولت ایران درعالم اسلامیت چشم آن دارند که اولیای دولت عثمانی درین موقع مقام اتحاد و اسلامیت را تقدیس و آرزوی قلبی استقلال طلبانه آنهارا استقبال و به حفظ بی طرفی ایران امر فوری مؤکد بدهند که قوای دولت عثمانی دست از تجاوز برداشته از مراغه و هرجا که هستند رجعت وازین رو کمك شایان تاریخی به آرامش خاك دولت هم آئین بفرمایند حین مذاکره و اقدام این نکته مهم را باید درنظر داشته خیلی اهمیت بدهید که قشون روس حالا که تبریز مرکز ایالتی آذربایجان را میخواهد تخلیه نماید مبادا درین موقع قوای عثمانی همچو تجاوزی را به ایران روا داشته به تبریز تجاوز نمایند خدای نخواسته اگر همچو موقعی مغتنم شمرده نشود محسوس است که به عالم اسلامی زیانی شدید وارد خواهد آورد و اگر رعایت کردستان و سنندج هم

نشود و بخواهند بانجا تجاوزاتی بکنند اثرات بد داشته زیانش خانمان سوز خواهد بود

نمرهٔ (۱۵۳) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت روس

۲۰ صفر ۱۳۳۳

اگرچه مدتها قبل ازاشتعال نایره جنك مابین روسیه و عثمانی مکرر چه حضرت آقای رئیس الوزراء وچه دوستدار کتباً وشفاهاً نتیجه غیر مطلوبهٔ اقامت قشون آندولت بهیه‌را در ایران ومعایب معاودت شجاع الدوله را به آذربایجان .به آن جناب جلالتماب خاطر نشان‌نموده خاطر گرامی را به خطراتی که برضد مصالح ومنافع روسیه و ایران از ادامه وتعقیب این حال متوجه این‌مملکت بوده متذکر گردیده است ولی متاسفانه اولیای آندولت بهیه‌نظریات خیر خواهانه اولیای دولت متبوعه دوستداررا به انتفاع ازموقع حمل کرده ابداً محل توجه قرار نداده بلکه بر خلاف انتظار اولیای امور ایران شجاع الدوله بهمراهی نظامیان آندولت بهیه با افواج محلی و عده سوار و توپخانه قزاق بدون اجازهٔ اولیاء این دولتعلیه در میان دوآب تشکیل اردو داد- چنانکه شفاهاً خاطر محترم را متذکر داشته نتیجه این اقدامات شجاع الدوله این شد که پس ازحرکت به ساوجبلاغ و حملهٔ به عساکر عثمانی شکست خورده فراراً بمراغه و بعد به تبریز و از آنجا گویا به روسیه رفت جای تردید نیست این اتفاق از یك طرف اسباب جرئت عثمانی و اکراد گردیده و از طرف دیگر موجب خسارات مادی و معنوی برای ایران میباشد و اثرات این واقعه اولیاء دولت دوستدار را با وجود مسلك بیطرفی که درخیر خود وصلاح دولتین متخاصمین همجوار اتخاذ نموده اند دچار مشکلات عمده نموده است چنانکه اخیراً اطلاع میدهند دراین هنگامه قریب پانصد نفر زن و مرد و بچه از اهالی بیگناه میاندو آب که از بیم مخاطرات در حال فرار بوده اند خود را برود خانهٔ جغاتو انداخته هلاك شده اند و عساکر عثمانی در میاندو آب و مراغه دوازده عراده توپ ویکصد وپنجاه بار قور خانه دولتی راکه شجاع الدوله از ذخیرهٔ تبریز همراه داشته ضبط وتصرف نموده در اینموقع که آقای سردار رشید نایب‌الایاله آذربایجان خواسته است بوسایل مقتضیه عشایر ایرانی را از موافقت با عساکر عثمانی به اخطار رعایت بیطرفی ایندولت علیه باز دارد ابراهیم فوزی بیك فرمانده قوای عثمانی این طور در جواب گفته است « جناب آقای سردار رشید تلگرافی که به آقای حاجی ایلخانی مخابره فرموده بودید وضمناً بیطرفی دولت ایران‌را توضیح فرموده ومشارالیه را باین واسطه تهدید کرده بودید ملاحظه کردیم ولی این فرمایشات جناب عالی خلاف و منافی با اعمال جنابعالی است زیرا که آقای شجاع الدوله با همراهی روسها در دعوای میاندو آب که گلوله به عساکر عثمانی میانداخت مگر از اهل ایران نبود وقور خانهٔ که بدست عساکر منصوره افتاده است همه اش مال ایران نیست و با این کلمات بی طرفی بیچاره وفلك زده اسلام را اغفال کرده و بعد از آن روسها را در مملکت خودشان راه داده هر جور استراحت آنها را تأمین مینمائید در هر صورت شخصی که خودش را اسلام دانست باید این طور کلمات مغرضانه‌را از میانه بر داشته و کلیتاً عموماً دست بدست داده بعالم اسلامیت خدمت کرده و کفر را

از میان برداریم رئیس مجاهدین و موصل مبعوثی ابراهیم فوزی » ازجواب ابراهیم فوزی بیك استنباط خواهند فرمود که اولیای دولت عثمانی بواسطه طرز رفتار شجاع الدوله ونظامیان آن دولت بهیه خودرا درنقض بی طرفی این دولت مجاز دانسته وبه تجاوزات خود وسعت میدهند خاطر حق گذار آن جناب جلالتماب تصدیق خواهد نمود که چون این بروزات اسف انگیز نتیجهٔ عدم مساعدت اولیای آن دولت بهیه با پیشنهاد های صمیمانهٔ اولیای دولت متبوعه دوستدار است که در ضمن مراسلهٔ دوازدهم ذی قعدهٔ گذشته خاطر محترم را متوجه ومتذکر ساخته تصور نمیرود باز برای اولیای دولت بهیهٔ روسیه درصمیمیت نظریات اولیای دولت متبوعه دوستدار تردید و شبهه باقی مانده باشد بنا بر این انتظار قوی دارد که با وسایل مقتضیه موافقت کار گذاران آن دولت بهیه را با نظریات صادقانه اولیای دولت دوستدار جلب نمایند تا اولیای دولت ایران بتوانند وضعیت خود را در مقابل افکار عامه وقایه نموده و ایران را از خطرات متصوره محفوظ دارند همواره احترامات فایقه را تجدید مینماید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۵۴) مراسلهٔ وزارت خارجه بسفارتکبرای عثمانی مورخهٔ ۲۰ صفر ۱۳۳۳

دوستدار در ضمن مراسلات عدیدهٔ خود و حضرت مستطاب اجـل اشرف افخم آقای رئیس الوزراء دامت شوکته در ضمن مذاکرت شفاهی با آن جناب مستطاب راجع به رجعت قوای آن دولت علیه از خاك مقدس ایران همواره توجه ذاتعالی سفارت پناهی را که دوستدار استقلال عالم اسلامیت و استقرار دولتین علیتین هستند باین معنی معطوف میداشتم که تصمیم قطعی رجعت قوای آن دولت علیه از خاك ایران تشبثات مجدانه اولیای این دولت علیه را البته حسن نتیجه خواهد داد اولیای دولت علیهٔ ایران نظر بوظایفی که در تقدیس و صفای خاك مقدس متبوعهٔ خود داشته وهمیشه خیرخواه استقلال دولت ومملکت محبوب خود میباشند دنبالهٔ اقدامات صمیمانهٔ خویش را از دست نداده تااخیرا بحصول نتیجهٔ مطلوبه موفقیت حاصل واز مقامات لازمه بدولت علیه ایران اطلاع رسیده که قوای دولت روس به تخلیه خـاك ایران مامور و بدوا از قزوین و تبریز شروع بعملیات رجعت کرده اند ولی متاسفانه پس ازشروع نظامیان روس به‌عزیمت و خروج از شهر تبریز نزدیك شدن قوای آن دولت بشهر مزبور بطوری که خبر میرسد ممکن است مورث سستی قوای روس درحرکت و وقفهٔ آنهـا در خارج شهر بشود درین موقع اولیای دولت ایران چشم آن دارند که جناب مستطاب عـالی مؤید آمال این دولت علیه و مظهر یك اثر تاریخی در زمان سفارت کبرای خود دردربار این دولت علیه شده جدا اهتمامی بفرمایند که بجای لازم امر صادر گردد که قوای آندولت فعلا داخل شهر تبریز نشده و به پیش رفتن خود بسط ندهند و در رجعت آنها از خاك ایران بطوری که کرارا مذاکره شده اقدامات اولیای این دولت علیه را که به نتیجه آن موفق شده اند عملا تایید فرمایند همواره احترامات فایقه را تجدید مینماید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۵۵) تلگراف وزارت امور خارجه بسفارت ایران

در پطروگراد ۲۱ صفر ۱۳۳۳

راجع بتلگرافات شما در باب شجاع الدوله و گله هائیکه روسها میکنند اولا روسها آنچه اسلحه و مهمات در تبریز بود تماماً را به تصرف شجاع الدوله داده وسیلهٔ برای دولت باقی نگذاشتند ثانیاً مکرر دولت به سفارت طهران و بتوسط شما به وزارت خارجه اظهار واصرار کرد که قبل از اقدامات عثمانیها آذربایجان را تخلیه نمایند و به امثال شجاع الدوله که طرف ضدیت عشایر بود متوسل نشوند که دولت بتواند حضرت ولیعهد را اعزام و قوه تدارک نماید که حفظ آذربایجان را بنماید ولی متاسفانه در پطر بر خلاف تلقی شده همچو تصور کردند که دولت ایران میخواهد از موقع استفاده نماید و پیش بینی های دولت ایران را که در صلاح خود دولت روس بود اهمیتی نداده و بعلاوه بااصرار شجاع الدوله را فرستادند که نتیجه اش آن شد که از مقابل قشون عثمانی فرار کرده بر جرئت آنها افزوده به تجاوز خود وسعت دادند و امروز شهر تبریز را بان طور تهدید میکنند و حال آنکه اگر باعقیده دولت ایران همراهی کرده بودند این سوء اتفاق حاصل نشده اسباب این همه پیشرفت عثمانیها نمیشدند ملاحظه نمائید که شجاع الدوله در ساوجبلاغ و مراغه دوازده توپ و مبلغی قورخانه و اسلحه ایران را به عثمانیها تسلیم نموده بعلاوه قوه قزاق ما را در تبریز که به چه زحمت و خسارت تدارک شده بود بکلی برهم زده مقداری را خارج کرده باقی مانده را بالباس و اسلحه سایرین باخود برده اند و باوجود آنکه دولت از اول باکمال صمیمیت مصلحت روسها را پیش بینی کرد ابدا نپذیرفته و ضرر آنرا هم دیده اند باز بجای امتنان اظهار گله مینمایند گمان میکنم مامورین دولت روس حقیقت امور را درست بدولت خود اظهار نمیدارند و الا تصور نمیشود که اینطور امر بر آنها مشتبه بماند جناب عالی ماموریت دارید مفاد این تلگراف را بوزیر امور خارجه شفاهاً و کتباً تبلیغ و رفع گله آنها را از دولت ایران بنمائید و تقاضا کنید که حالا هم باموقع مشکلی که برای دولت از عدم مساعدت خود تولید کرده اند باز ممکن است باهمراهی و مساعدت معنوی خود دولت را تقویت نمایند که رفع مشکلات فعلی را نموده و بحفظ بیطرفی مملکت و دوستی بین دولتین از مخاطرات آتیه موفق شود

(محمدعلی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۵۶) تلگراف وزارت خارجه به سفیر کبیر ایران

در اسلامبول ۲۱ صفر ۱۳۳۳

پیشرفت متوالی قوای عثمانی در آذربایجان عزیمت قشون روس را بتاخیر انداخته و آنها در آجی (۱) متوقف شده اند در ضمن اینکه برای رجعت تمام قوای عثمانی از آذربایجان که تازه به گوگان (۲) آمده اند و امشب یافردا خیال ورود به تبریز را دارند مطابق دستوری که سابقاً داده ام اقدام می فرمائید عجالة به فوریت امر صادر فرمائید که از تجاوز خود داری نموده سستی در خیال عزیمت

(۱) نیم فرسخی شهر تبریز (۲) راه تبریز بمراغه و تاشهر تبریز هشت فرسخ است

روسها فراهم نیاورند نتیجه اقدامات دایر به رجعت عثمانیها را هر چه زود تر اطلاع بدهید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۵۷) تلگراف وزارت خارجه به نایب الایالهٔ آذربایجان ۲۲ صفر ۱۳۳۳

مراسلهٔ از سفارت انگلیس رسیده است که راجع به حفظ مصالح و فواید انگلیس درآن صفحه در مدت غیاب قنسول اظهارات قویه کرده اند دفتر قنسولخانه انگلیس هم بقنسولگری امریکا سپرده شده است علیهذا جنابمستطاب عالی در محافظه منافع انگلیس ها و کلیه اتباع خارجه نهایت اهتمام و سعی را بنمائید که اسباب شکایت و تولید زحمت نشود در این موقع نیز بقدر کافی مستحفظ ببانك شاهنشاهی و سایر تجارتخانهـای انگلیس بگمارید که موجبات امنیت آنها از هرجهت فراهم باشد نتیجه را فوراً تلگراف فرمائید **(علاء السلطنه)**

نمرهٔ (۱۵۸) تلگراف سفیر کبیر ایران از اسلامبول بوزارت خارجه ۲۲ صفر ۱۳۳۳

راجع بسردار مکری از خود سردار مکری هم تلگراف رسیده بود اقـدام نموده اطمینان از برای امنیت جانی و مالی شان صادر **(محمود)**

نمرهٔ (۱۵۹) متحد المآل به نمایندگان ایران در خارجه ۲۴ صفر ۱۳۳۳

در اول ژانویه وزیر مختار انگلیس بحضرت اشرف آقای رئیس الوزراء و اینجانب اظهار داشت که بر حسب تقاضای همقطار روس خودم بدولت علیه اطـلاع میدهم که فرمانفرمای قفقاز بملاحظات نظامی صلاح دانسته که قشون روس آذربایجان را تخلیه نماید و حالا لازم است که دولت ایران هم با جدیت تمام از عثمانیها بخواهند که تجاوز خود را خاتمه داده عقب بروند در همان مجلس بوزیر مختار انگلیس جواب داده شد که خیلی دیر روسهـا باین صرافت افتاده اند و حالا که دایرهٔ تجاوزات عثمانیها وسعت پیدا کرده تا ساوجبلاغ و میاندوآب رسیده اند و عشایر هم بر ضد شجاع الدوله قیام کرده و این غائله در آذربایجان بر پا شده است بعلاوه مذاکرهٔ که تا حال درمیان بوده در باب رجعت تمام قشون روس از کلیـه خاك ایران بود نه فقط آذربایجان سفارت عثمانی هم در ضمن مذاکرات سابق و لاحق خود گوش زد کرده است که مادامی که قشون روس در خاك ایران اقامت دارد خود را در رعایت بیطرفی ایران مجبور نمیدانیم

بلا فاصله رئیس الوزراء سفیر کبیر عثمانی را ملاقات و در تأیید اظهارات سابق و بیانات ومواعید خود سفیر کبیر این تصمیم روسهارا اظهار وتقاضای رجعت قوای عثمانی را از آذربایجان نمودند سفیر کبیر اظهار داشت که اولا به پیغام شفاهی قانع نمیتوان شد ثانیاً برای عدم تجاوز از طرف ما لازم است که تمام قشون روس از کلیهٔ نقاط ایران بروند وقتیکه رسماً این ترتیب را روسها نوشتند من هم با بابعالی داخل مذاکره تحصیل جواب می نمایم در این بین از بعضی نقاط خبر میرسد که روسها درتهیهٔ حرکت هستند ولی اعلام کتبی هنوز بدولت نشده بود چهارم ژانویه در ضمن مذاکره با معاون وزارت امور خارجه وزیر مختار روس مذاکرات با وزیر مختار انگلیس را تصدیق و تأیید نمود پنجم ژانویه بتوسط رئیس ادارهٔ روس پیغام داد که بمن خبر رسیده است قشون روس از تمام خاك ایران میروند ولی

باز در ضمن تصریح خروج قشون از چند نقطه مثل مازندران و رشت و قزوین و ارومی و خراسان گفته بود که قشون تبریز از شهر تبریز خارج میشوند همین وقت از طرف وزیر مختار دولت علیه در بطرز تلگرافاً اشعار شد که در صدد بردن قشون هستند ولی خبر تلگرافی وزیر مختار راجع به بعضی نقاط مثل استراباد وخراسان با پیغام وزیر مختار روس متباین بود مثلا راجع بقشون خراسان منوط بفرستادن یکدسته از بریکاد قزاق طهران یا تأسیس بریکاد جدیدی در آنجا گرده بودند در ششم ژانویه که وزیر مختار به ملاقات اینجانب آمد پیغامات سابق خود را تکرار کرد تقاضا کردم که رسماً بنویسند جواب داد که تعلیماتی در این باب باو نرسیده کلیتاً استنباط شد که روسها نمیخواهند قطعاً رفتن خودرا اعلام دارند رجعت حالیه هم فقط برای ملاحظات نظامی است و رسماً و قطعاً این مراجعت را نمیخواهند اظهار نمایند فعلا بموجب اخباری که رسیده قشون قزوین و اردبیل و ارومی رفته اند از حرکت قشون خراسان و استراباد خبری نیست قشون تبریز هم از شهر خارج شده تاموقع ورود عثمانیها در کنار رودخانه آجی توقف داشتند بعد از ورود آنها بطرف جلفا رفته اند و گویا در آنجا مشغول تهیه قوای کافی هستند و شاید خیال آنها این است که مجدداً مراجعت و به تبریز حمله نمایند عجالة دولت مشغول تهیهٔ لوازم اعزام والا حضرت اقدس ولیعهد به تبریز است بایکعده قوای لازم و بعد از ورود هم در آنجا قوای کافی تهیه خواهد شد که بلکه زودتر قشون عثمانی مراجعت نموده و رفع عذر مراجعت روسها بشود

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۹۰) متحد المال به نمایندگان ایران در خارجه

۲۴ صفر ۱۳۳۳

حرکت شجاع الدوله را از تبریز بمراغه و تشکیل دادن اردو را در آنجا سابقاً اطلاع داده ام مشار الیه در موقع حرکت از تبریز موازی دوازده عراده توپ دولتی و تقریباً ۱۵۰ بار مهمات و قور خانه از ذخیرهٔ آنجا همراه برده بعد از تشکیل اردو در مراغه بموافقت عده قشون روس بسمت میان دوآب حرکت قوای نظامی عثمانی و عشایر هم در ساوجبلاغ متوقف بودند شجاع الدوله از میان دو آب حرکت در نزدیکی آنجا بقشون عثمانی و عشایر حمله ور گردیده وبعد ازدو دفعه مقابله با اکراد باچند نفر سوار فرار و تمام اردو و لوازمات که باخود داشت بدست عثمانیها و عشایر افتاد این فرار مشار الیه بر جرئت عشایر متجاوزین افزوده ازمیان دوآب بسمت مراغه پیش آمدند و در مراغه خانه و عمارت شجاع الدوله را تصرف و آتش زدند خود شجاع الدوله در مراغه هم نتوانست بماند و از آنجا به تبریز رفته بااینکه نتیجه زد و خورد اول را دیده بود معهذا باز دست نکشیده در آنجا مشغول تهیه و جمع آوری قوه گردیده مطابق راپورتهائی که میرسد در شهر تبریز ارامنه مسلح و حاضر زد و خورد شده بودند اهالی متوحش و مضطرب و معلوم است اگر خدا نخواسته مصادمه در آنجا واقع میشد چقدر نفوس بیگناه تلف و چه خانمانها غارت

و پایمال میشد خوشبختانه درین بین ها مذاکرات عزیمت قشون روس پیش آمده از شهر تبریز خارج و در کنار شهر در نزدیك رود خانه آجی اردو زدند شجاع الدوله هم ازشهر خارج و بسمت روسیه رفت قنسول های روس و انکلیس وفرانسه و رؤسای بانکها هم بمحض نزدیك شدن عثمانیها بروسیه مهاجرت کردند نایب الایاله اذربایجان که عاقبت وخیمی را پیش بینی مینمود بوسایل لازمه متشبث و حتی برای اینکه عثمانیها جلوتر نیایند بهقنسول آلمان رجوع کرد که بلکه از مصادمه در شهر جلوگیری شود در طهران هم با سفارت کبرای عثمانی مذاکراتی شد ولی حضرات بانهایت عجله بسمت تبریز میرفتند تااینکه در روز شنبه ۲۲ شهر جاری قوای عثمانی و عشایر داخل شهر شدند و قشون روس هم که در کنار شهر بود حرکت کرده بسمت جلفا رفته اند عجالة نتیجه این همه مذاکرات چند ماهه دولت علیه باروس ها برای مراجعت دادن قشون خودشان و حفظ بیطرفی ایران این شد که با آن اصرار شجاع الدوله متمرد را مجدداً به تبریز عودت و بااسلحه و مهمات و استعداد دولتی بطرف ساوجبلاغ فرستادند و این حرکت مشار الیه قطع نظر از اینکه وسیله تجاوزات بیشتری بعثمانیها داده عشایر ایران را که از قدیم بامشارالیه ضدیت داشتند بهیجان آورد باعث شد که اولا مقدار زیادی مهمات دولتی را عساکر عثمانی در ساوجبلاغ ضبط کردند و ثانیاً در محاربه میان دو آب جمعی مردمان بیگناه در موقع فرار در رودخانه غرق و تلف شده اند

بااینکه این پیش آمد ها را قبل از بروز جنك بین روس و عثمانی دولت ایران پیش بینی کرده و از همان وقت بانهایت صمیمیت داخل مذاکره باسفارت شده و بعد از اعلان جنك هم فوراً بیطرفی خود را اعلان نمود معهذا استنباط میشود که دولت روس سوء ظنی حاصل کرده و مخصوصاً اصرار دولت را در رجعت قشون روس و عدم ورود شجاع‌الدوله را بایران به استفاده از موقع تعبیر مینمایند برای صمیمیت دولت بهترین دلیل همین است که در این موقع بااشکالاتی که پیش آمده و میاید و احکامی که از طرف علماء اعلام صادر کشته بانهایت جدیت در حفظ بیطرفی خود ساعی و ابداً بهیچ طرفی تمایلی نشان نمیدهد

در موقعی که روسها در کنار شهر تبریز و عثمانیها هم نزدیك میشدند دو مراسله بسفارتین روس و عثمانی نوشته شده است که سواد آنها را باسواد چند فقره راپورت تلکرافی دایر بوقایع اخیر برای اطلاع خاطر جنابعالی ارسال میدارم چون از سابقه مطلب هم اطلاع دارید لازم است که در موقع برای رفع اشتباه درست نقطه نظر اولیاء این‌دولت را بمقامات لازمه بیان و خاطر نشان نمائید بعد هم هرمذاکره ومکاتبه بشود واتفاقی رو بدهد برای اطلاع جناب عالی مرتباً ارسال خواهد شد **(محمد علی علاء السلطنه)**

نمرة (۱۶۱) تلگراف کارگذار قزوین به وزارت خارجه

۲۴ صفر ۱۳۳۳

امروز صبح باقنسول ملاقات اظهار داشت قشون روس که از قزوین رفته بود دو روز دیگر معاودت خواهند کرد **(علی اکبر فاخر الدوله)**

نمرهٔ (۱۶۲) تلگراف وزارت خارجه به وزیرمختار ایران

در پطروگراد ۲۶ صفر ۱۳۳۳

بانهایت عجله دولت درصدد حرکت حضرت ولیعهد است ولی باوعده روس‌ها و پیغامات وزیر مختار روس قشونی که از قزوین رفته بود مراجعت کرده به استراباد هم تازه وارد کرده اند قشون آذربایجان هم خارج نشده ملاحظه نمائید با این ترتیب پروتست به عثمانی وتقاضای رجعت قشون آنها چه اثری خواهد داشت چنانکه بمراسلات اخیرهم درهمین باب جوابهای سخت داده‌اند خبر رسیده قشون روس که از تبریز رفته در جلفا متوقف خیال زدو خورد آنجا دارند اگر واقعاً نروند معلوم است عثمانی‌ها هم پیش رفته جنك در خاك ایران ناگزیر خواهد بود ومیدانید فقط بامراسله وپروتست نمی‌شود جلوآنهارا گرفت‌قوای دولت را که روسها فلج کردند با نظریات دولت هم که همراهی نکردند حالا هم که فقط دولت رجعت آنهارا مطالبه میکنند که بلکه باین واسطه از تخطی عثمانی ها و هیجان اکراد جلو گیری کند وعده مساعدت هم میدهند معهذا بعد از دو روز پشیمان میشوند این‌مراتب‌را درست خاطر نشان نمائید بلکه به‌رجعت تمام قوای روس ازخاك ایران موفق شوید که اقلا عثمانی ها ازاین پیش‌تر نروند وبعد ازحرکت ولیعهد دولت به رجعت دادن آنها از تبریز و سایر نقاط موفق شود

(محمد علی علاء السلطنه)

نمره (۱۶۳) مراسله وزارت امور خارجه به سفارت انگلیس

۲۶ صفر ۱۳۳۳

به وصول مراسلهٔ محترمه آن‌جناب دوستان استظهاری مورخه ۱۸ شهر صفر مطابقه ژانویه ۱۹۱۴ احکام تلگرافی به کار گذاران امور آذربایجان صادر شد که در غیاب قنسول انگلیس به منتهی درجه قوه و قدرتیکه دارند ازشعبهٔ بانك شاهنشاهی وسایر فواید انگلیس محافظت نمایند و اینکه درطی مراسله محترمه اشاره به‌حثیت قنسول خارجه دریك مملکت بی طرف فرموده بودند زاید نمیداند خاطر گرامی‌را متذکر شود که تزلزل حیثیت قنسول خارجه در تبریز بابی طرفی دولت علیه چنانکه خاطر دوستی مظاهر آنجناب مستحضر است بدواً از طرف دولت امپراطوری روس بمنصهٔ ظهور رسیده وبدیهی است اگر ازطرف دولت معزی الیها ابتدا به‌چنین اقدامی مبادرت نشده بود حالا اولیاء دولت ایران را بادوستی دیرینه که خوشبختانه بادولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان دارند طرف این اظهارات قرار نمیدادند احترامات فایقه‌را نسبت به‌آن جناب دوستان استظهاری تجدید می نماید

(محمدعلی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۶۴) تلگراف وزیر مختار ایران ازلندن بوزارت

خارجه ۲۶ صفر ۱۳۳۳

معلوم میشود وزیر مختار روس اشتباه کرده جانشین قفقازیه بایشان اطلاع داده بود که مابین او و دولت روس مذاکره درمیان است وزیر مختار آن طور فهمیده به وزیر مختار انگلیس گفته بود وزارت خارجه میگوید دیروز واز وزیر مختار تلگرافی رسیده بود که

ششصد نفر قشون عثمانی تبریز را گرفته و در تلگرافخانه ایران سانسور گذاشته اند خیلی اظهار تاسف ازین وضع نموده صحت پیش بینی های دولت علیه را تذکر دادم

نمرهٔ (۱٦٥) (مهدی)

تلگراف وزارت خارجه به سفیر کبیر ایران در اسلامبول ۲٦ صفر ۱۳۳۳

خاطر عالی‌را قبل ازدخول قوای عثمانی به تبریز سابقه داده ام که نظامیان روس قصد تخلیه خاك ایران را دارند خواستم درباب‌عالی اهتمام کنید قوای عثمانی به تبریز داخل نشوند هنوز ازجنابعالی خبر نرسیده داخل شدند قوای روس قبلا شهررا تخلیه از تلگرافهای وزیر مختار ایران ازبطر واظهارات وزیر مختار انگلیس دراینجا استنباط میشود روسها باخیلی گله ازدولت ایران ازتبریز رفته فعلا درجلفا مجتمع وتحشید قوا نموده مترصد انتقام از عثمانی هستند وعقیده دولت ایران را نسبت به عثمانی‌ها و ورود عساکر موافق جلوه داده ضجرت خاطر خودرا علناً بروز داده بااین حال اگر دولت عثمانی رسم هم کیشی‌را درعالم اسلامیت فراموش و از رجعت خود غفلت نمایند مشکلاتی برای دولت تولید خواهد کرد کەعلاجش دشوار خواهد بود درین موقع که اولیای دولت مشغول فرستادن حضرت اقدس ولیعهد به آنجا هستند انتظار قطعی دارند که اولیای دولت عثمانی با اولیای دولت ایران موافقت فرموده برجعت فوری قوای عثمانی ازخاك آذربایجان امر فوری صادر فرمایند که آذربایجان بکلی محفوظ ازخطرات مانده رفع نگرانی ازاین بابت بشود نتیجه همم سفیرانه جنابعالی را انتظار دارم

نمرهٔ (۱٦٦) (محمد علی علاء السلطنه)

تلگراف کارگذار قزوین به وزارت خارجه ۲۷ صفر ۱۳۳۳ تاریخ مخابره ۲٦ صفر ۳۳

عده ازقشون روس دیشب وامروز وارد قزوین شدند

نمرهٔ (۱٦۷) (علی اکبر)

تلگراف سفیر کبیر ایران ازاسلامبول بوزارت خارجه ۲۷ صفر ۱۳۳۳

تلگراف مبارك وقتی رسید که تمام روزنامه ها و دوایر رسمی خبر ورود عثمانی در آذربایجان و خیال تخلیه از قشون روس طبع وموقع گذشته بود ولی برای استقبال اوامر وزارت خارجه دیروز قریب یکساعت با وزیر امور خارجه مذاکرات لازمه نمودم : اولا میگویند مسئله تخلیه روس‌ها تحصیل حاصل است ودولت عثمانی بالصراحه بشما وعده میدهد چنانکه برطبق همین اظهار هم اوامر فرستاده ایم ابداً در امور داخله مملکت حتی گمرك مداخله نخواهیم کرد وغرض وقصدی غیر از استقلال ایران واستخلاص آنها نداریم و طمعی بیك وجب خاك آنها نداریم بعد از محاربه هم قول صریح بشما میدهیم که نقاط جزء هیچ یك از نقاط سرحدی را هم تصرف نخواهیم کرد و برطبق اینهم وعده دادند درجواب مراسله سفارت بنویسند که بعد از وصول آنها عرض خواهم کرد در باب عدم تعرض بمهاجرین آذربایجان که موجب زحمت دولت نباشد وزیر خارجه با اینکه اوامر اکید

بر طبق اظهارات این سفارت چند روز قبل داده بود مجدداً تأکید لازم شد که خارج از انتظام حرکت نکنند و اگر بهرکس متعرض بشوند اسامی آنها را تلگراف بکنید که اقدام نماید

(محمود)

نمرهٔ (۱۶۸) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران دراسلامبول ۲۷ صفر ۱۳۳۳

با وجود تلگراف جناب عالی در تأمین جان و مال سردار مکری واطمینان دادن سفیر به آقای رئیس الوزراء دراینباب مأمورین عثمانی سردار مکری وسیف الدین خان سیف السلطنه را تیر باران کرده اند با این رفتار آنها در این واقعه وقتل دو نفر مأمور دولت دربانه قبل از این چطور میشود ازاظهارات آنها که اشعار فرموده بودید اطمینان حاصل کرد مگر اینکه بگویند اقدام مأمورین آنها بر خلاف تعلیمات مرکز بوده در این صورت دولت ایران منتظر است که به سرعت احکام لازمه درسیاست امر ومباشر این اقدام عهد شکنانه صادر شود که درمحل بموقع اجری گذارده و غرامت این خون ناحق نسبت بخانواده محترم سردار فوراً بعمل آید که اولیای دولت ایران به اظهارات اولیای عثمانی در حفظ تامینات آنها بتوانند مطمئن بوده رفع سوء اثر این اقدام کاملا بعمل آید تا اولیای دولت دوچار مشکلاتی که همیشه ازآن احتراز دارند نشوند (محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۶۹) مراسلهٔ سفارت انگلیس بوزارت خارجه ۲۹ صفر ۱۳۳۳

چون گاهگاهی کارگذاران دولت علیه ایران ازدستگاه تلگراف بی سیم وتسهیلات آن دربوشهرانتفاع می برده اند یقین خاطر جناب اشرف مسبوق است که این دستگاه تلگراف بی سیم که در دست انگلیس است از سنهٔ ۱۹۱۱ در بوشهر مورد استعمال بوده حال لازم شده است که قوه این دستگاه را زیاد نمایند و برای این منظور یك عمارتی که بیشتر نظر گیر باشد در زمینی که برای مدت مدیدی ادارهٔ تلگرافی هند و اروپ اجاره نموده در کار احداث است محض رفع هر گونه سوء تفاهمی در آتیه شرف دارم از جناب اشرف ارفع خواهش نمایم قبول زحمت فرموده ازادارات لازمه دولت علیه بخواهند که رضایت خودرا در احداث این دستگاه که قوی تر است اظهار دارند یقین دارم جناب اشرف ارفع حتی المقدور کوشش خواهند فرمود که بهر زودی که ممکن شود قبول اینمسئله را تحصیل نمایند زیرا که فوراً ملتفت خواهند شد که فقط مقصود از این دستگاه تلگراف جدید تسهیل مخابره با جهازات در دریا یعنی کمك بسیر جهازات و تجارت و در وقت لزوم اقدام فوری در جلوگیری از سرقت های دریائی وحمل اسلحه در دریاهای وسیع میباشد اینکه کارگذاران دولت ایران از تسهیلات دستگاه عالیه استفاده می نموده اند دلیل کامل بر ثبوت فایده زیاد دستگاه مزبور میباشد دراینموقع احترامات فائقه را تجدید مینماید (والترتونلی)

نمرهٔ (۱۷۰) تلگراف وزارتخارجه بکارگذاری اصفهان غرهٔ ربیع الاول ۱۳۳۳

از قرار اظهار سفارت روس در اصفهان بعضی اشخاص مجالسی تشکیل داده و اهالی را بطرف دولتین عثمانی وآلمان متمایل مینمایند البته بخوبی میدانید که این رفتار بکلی بر خلاف مسلك بیطرفی وصلاح ایندولت است تحقیق کنیدچه اشخاصی دراینمسائل ذی مدخل هستند باتفاق

حکومت واشخاص محترم آنهارا نصیحت مناسب این اقدامات را حالی نموده نتیجه را اطلاع بدهید

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۷۱) تلگراف وزیر مختار پطروگراد بوزارت خارجه

۲ ربیع الاول (تاریخ مخابره ۲۸ صفر ۳۳)

درین چند روزه اخیر مکرر با وزیر خارجه ملاقات و ازمطالب مسبوق و در زمینه دستور العملها درصدد رفع کاه دولت روس بودم تااندازهٔ موفق شده وعده عاجل مساعدت را گرفتم ولی میگویند منتظریم ازطرف دولت علیه هم مساعدتهای مخصوص بشود درمسئله تخلیه ایران ازقشون روس مشغول مذاکره میباشم گویا مناسب است اولیای دولت یك نقشه برای تهیه استعداد آذربایجان و مشهد و استراباد پیش نهاد بفرمایند که کمك اقدامات بنده باشد **(اسحق)**

نمرهٔ (۱۷۲) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران

در اسلامبول ۳ ربیع الاول ۱۳۳۳

واقعه قتل سردار مکری وپسرش بجنابعالی تلگراف شد هنوز فراغت ازمذاکرات همچو وقعـه تحمل فرسائی که اثرات بد درقلوب کرده و هزاران معایب درعالم مناسبات دولتین دارد حاصل نکرده خبر میرسد مظفر السلطنه حاکم سقز را هم عثمانی ها مقتول و دراثر این رفتار اهالی محل هیجان شدید کرده‌اند برای انتظام محل اقدام شده ولی تکرار از این اقدام نظامیان عثمانی علاوه براضطراب قلوب مجال اقدامی بدولت نمیدهد سفیر در ضمن تصدیق حقانیت دولت ایران تلگراف به بابعالی کرده جناب عالی هم مسئله را پروتست جبران و منع تکرار را طلب نموده نتیجه را اعلام فرمائید

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۷۳) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران

در پطروگراد ایاه ۴ ربیع الاول ۱۳۳۳

از اقدامات جنابعالی مستحضر و خوشوقت شدم امیدوارم که نتیجه موفقیت جنابعالی مشهود شود ولی در باب مساعدت هائی که از دولت علیه منتظر هستند توضیح نداده بودید و حال آنکه حالا موقعی است که از طرف دولت روس لازمه مساعدت بعمل آمده و شرایط غیر منتظره همراهی خود را مشروط ننمایند در باب حفظ آذربایجان دولت پیش بینی کرده که در ورود حضرت ولیعهد سه هزار نفر علاوه بر استعداد موجوده و آنچه از مرکز در رکاب ولیعهد خواهند بود در آذربایجان حاضر باشد مشهد مازندران گیلان و قزوین در نهایت امنیت و باتدارك موجوده هیچ نگرانی ندارد برای استراباد هم بااهمیتی که دارد هزار نفر سوار و پیاده علاوه بر استعداد موجوده مقرر شده که بعد از رجعت قشون روس از آنجا حاضر خواهد شد و ضمناً لازم است وزارت خارجه را مستحضر نمائید که اگر از بابت امنیت این ولایات بعضی قنسول های روس القاء شبهه مینمایند بواسطه سوء اطوار خودشان است شاید تصور میکنند بدون قشون روس توانند اجرای مقاصد غیر مشروع

خود را بنمایند و الا این ولایات مثل سایر نقاط که ابدا استعداد روس ندارد در کمال امنیت و دولت و ملت نسبت باتباع خارجه آنچه لازمه رعایت است فروگذار نکرده و نمی کنند در این صورت بردن قشون روس اسباب امتنان دولت و جلب افکار عامه که موجب ازدیاد تامینات داخله خواهد بود و رفع بهانه عثمانی است و هر قدر درین باب دولت روس عجله نماید موافق مصلحت خود آندولت خواهد بود نتیجه تعقیب اقدامات مؤثره جناب عالی را منتظرم (محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۷۴) تلگراف وزیر مختار ایران از پطروگراد بوزارت‌خارجه

۵ ربیع الاول ۱۳۳۳ (تاریخ مخابره ۳ ربیع الاول)

چند روز است مطبوعات پاره اخبار راجع بخصوصیت بلکه وحدت خیال ایران وعثمانی و مساعدت کابینه بعثمانی را شرح و حتی میگویند ورود عمانی به تبریز بارضای دولت علیه شده در بعضی دوایر و مجالس قویا مکدر گردیده موقع فدوی مشکل شده مستدعی‌است اگر حقیقت دارد تلگراف بفرمائید تکلیف خود را بدانم ادارهٔ رسوم مطبوعات از تکذیب بعضی ها که از طرف سفارت رسماً نوشته میشود طفره میزند (اسحق)

نمرهٔ (۱۷۵) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران

در پطروگراد لیله ٦ ربیع الاول ۱۳۳۳

تلگراف جنابعالی رسید آنچه در مطبوعات دایر بموافقت ایران باعثمانی منتشر میشود بکلی بی اصل است میتوانید رسماً و قویاً تکذیب نمائید وضع مشکلی پیدا کرده ابم از یکطرف عثمانیها رنجش دارند که چرا ایران ملاحظه اسلامیت را نمیکند از طرف دیگر مردمان‌و مطبوعات بی اطلاع و مغرض باجعل اخبار میخواهند روابط دوستانه ایران را باروسیه غبار آلودنمایند اینکه منتشر است ورود قشون عثمنی با رضـای دولت ایران بوده جای کمال تعجب است زیرا در صورتیکه قشون عثمانی در میان دو آب بامتجاوز از چهار هزار نفر قشون شجاع الدوله که قسمت عمده آن قشون منظم بوده طرف میشوند و شجاع الدوله ان طور شکست میخورد بعد از آنکه همان قوه باعده زیاد تر طرف تبریز میایند دولت ایران باچه قوهٔ از آنها جلو گیری کند آنهم بدیهی است دلیلش این بوده که روسیه بانظریات دولت در تشکیل قوای نظامی آذربایجان ابدا موافقت نکردند حتی بریکاد آذربایجان را که با مخارج زیاد تشکیل شده بود صاحبمنصب رئیس بریکاد بکلی متلاشی کرد قبل از جنك و بعد از اعلان آن هرچه خواهش کردیم که قشون خودشان را ببرند تا این اتفاقات روی ندهد ابدا مساعدت نکردند حالا هم هرچه برای جلوگیری از مخاطرات آتیه تقاضای رجعت قشون میشود گاه میگویند حکم رجعت قشون رسیده گاه قشون قزوین را حرکت میدهند و دو باره از منجیل حکم معاودت آنها را صادر میکنند باوجود اینکه مع التاسف اولیای امور روسیه باطمینان قول چند نفر قنسول مغرض که برای اجرای اغراض شخصی میخواهند قشون در ایران متوقف باشد ابدا رعایت احساسات دوستانه ایران را نمیخواهند بکنند معهذا دولت ایران تحال از شرط دوستی نسبت بروسیه ابدا فرو گذار نکرده است مراتب را بطوریکه مقتضی میدانید بمقامات لازمه اطلاع بدهید (علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۷۶) تلگراف وزارت خارجه بکارگذار مشهد

۷ ربیع اول ۱۳۳۳

از قراریکه از سفارت روس اظهار داشته اند پنجاه نفر مامورین عثمانی آنجا آمده که اهالی را بر ضد روسها تحریک نمایند تحقیق کنید این مسئله حقیقت دارد یا خیر اگر حقیقت دارد نظر بمسلك بی طرفی دولت بموافقت ایالت و علماء جلو گیر نموده نتیجه را اطلاع بدهید **(محمد علی علاءالسلطنه)**

نمرهٔ (۱۷۷) تلگراف وزارت خارجه سفیر کبیر ایران

در اسلامبول ۷ ربیع الاول ۱۳۳۳

خبر رسیده عساکر عثمانی خیال حرکت بسنندج دارند با سفیر مذاکره میگویند ابداً قصد هیچو تعرض نیست همه قسم تامین میدهد مراسله نوشته تقاضای جلوگیری شد حضرتعالی هم با بابعالی مذاکره امر فوری صادر فرمائید که عساکر بسمت کردستان حرکت نکنند

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۷۸) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران

در اسلامبول ۷ ربیع الاول ۱۳۳۳

از تبریز خبر میدهند رئیس ارکان حرب عثمانی دونفررا برای تفتیش کلیه تلگرافهای وارده وصادره معین با یك ضابط به تلگرافخانه فرستاده ونوشته است تمام مخابرات را به نظر رئیس ارکان حرب رسانیده در صورت امضی مخابره شود با سفارت مذاکره میگویندقوای نظامی ازاین رفتار نا گزیر با عزیمت ولایت عهد و مواعید عثمانی ها در عدم مداخله به امور داخله این رفتار نامناسب در رفع آن معجلا اوامر صادر بفرمائید **(محمدعلی علاء السلطنه)**

نمرهٔ (۱۷۹) تلگراف وزارتخارجه بوزرای مختار ایران

درلندن و پطروگراد ۸ ربیع الاول ۱۳۳۳

چند نفر صاحبمنصب روس به محل ژاندارمری در قزوین رفته گفته اند کهباید آنجارا برای قشون روس که تازه وارد خواهد شد تخلیه نمایند فوراً مراتب به سفارت روس اعلام اظهار بی اطلاعی کردند خیلی عجب است در عوض اینکه موافق وعدهٔ خود قشون را ببرند حالا این قسم رفتار و بعلاوه صحبت اضافه نمودن قشون را هم مینمایند خیلی محتمل است که این حرکات ورفتار بهانه به عثمانیها داده و به تجاوزات آنها که دولت میخواهد جلوگیری نماید وسعت بدهد برای جلوگیری از هر گونه خطراتی که محتمل است بروز نماید فوراً مذاکره نمائید که از آمدن قشون جدید صرف نظر وبطوری که وعده داده اند قشون خود را ببرند و باین قبیل حرکات صاحب منصبان که تولید زحمات بزرگ خواهد نمود خاتمه بدهند منتظر نتیجه اقدامات هستم **(محمد علیعلاء السلطنه)**

نمرهٔ (۱۸۰) مراسلهٔ وزارت امور خارجه به سفارتکبرای عثمانی

۹ ربیع الاول ۱۳۳۳

اولیاء دولت علیه ایران مسئلهٔ تجاوزات قوای آن دولت علیه را ضمن مراسلات ومذاکرات

رسمیه به جناب مستطاب عالی و اولیای دولت علیه عثمانی همیشه خاطر نشان و رفتار خلاف انتظار آنها را که مخل بیطرفی این دولت است همواره بیان کرده خواستار رجعت آنان شده اند متأسفانه از طرف اولیای دولت علیه عثمانی بذل مساعدتی نشده سهل است درتعقیب اخبار و اتفاقات سابقه ارتبریز خبر میرسد عمارت ییلاقی قونسولگری روس را در نعمت آباد مأمورین عثمانی خراب کرده اند وصول اینخبر اسباب تعجب و تأسف است که در خاك یك دولت بی طرف این طور رسم محاربه اجرا و عمارت و ابنیهٔ رسمی قونسولگری یك دولتی را علاوه بر خرابی امکنهٔ دیگر درخاك این دولت خراب و نواع مشکلات را برای یك دولت بی طرف فراهم نمایند اولیای دولت علیه ایران این رفتار وخامت اثر قوای آندولت علیه را که با مناسبات دولتین علیتین منافی وبکلی مخالف بامقررات عهود بین‌الدولتین وحقوق بین الملل است جداً پروتست جبران و ترمیم این رفتار را حقاً و اصولا طلب کرده احترامات فایقه را نسبت به آن جناب مستطاب تجدید مینماید (**محمد علی علاءالسلطنه**)

نمرهٔ (۱۸۱) تلگراف وزارت خارجه به سفیر کبیر ایران

در اسلامبول ۹ ربیع الاول ۱۳۳۳

از تبریز خبر میدهند عثمانیها عمارت ییلاقی قنسولگری روس را درنعمت آباد خراب کرده اند بسفارت‌عثمانی پروتست شد جنابعالی هم باجای لازم مذاکره وپروتست کنید خیلی اثر بد کرده و درانظار این قسم رفتار قوای عثمانی نمایش خوب ندارد

(**محمد علی علاء السلطنه**)

نمرهٔ (۱۸۲) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت انگلیس

۹ ربیع الاول ۱۳۳۳

دوستدار از مدلول کرامی مراسله مورخه ۲۹ صفر راجع به دستگاه تلگراف بی سیم در بوشهر استحضار حاصل نموده و باکمال احترام خاطر نصفت ذخایر آنجناب دوستان استظهاری را مستحضر میدارد که اولیای دولت دوستدار را وجهاً من‌الوجوه ازنصب دستگاه تلگراف بی‌سیم در بوشهر اطلاعی نیست ونیز استفاده که مامورین دولت ایران از دستگاه مزبور می توانند بکنند برای انها مجهول است که حالا ممکن باشد اجازهٔ تکثیر قوای دستگاه مزبور را بدهند وچون تلگراف بی‌سیم غالباً موجب تسهیلات محاربات بحری می تواند بشود درین موقع که دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان با دولت علیه عثمانی مشغول جنك وخلیج فارس یکی از میدانهای این جنك است اولیاء دولت دوستدار اجازه چنین کاری را که تقویت از عملیات یکطرف است بکلی منافی بی طرفی خود میدانند علی هذا قویاً از آن جناب دوستان استظهاری خواهش میشود که بمواقع لازمه اخطار فرمائید که دستگاه مزبور را که بی اجازه دولت ایران نصب شده است بر دارند

(**محمد علی علاء السلطنه**)

نمرهٔ (۱۸۳) تلگراف کار گذار مشهد بوزارت خارجه

۱۲ ربیع الاول ۱۳۳۳

مسئله ورود پنجاه نفر مأمورین عثمانی به مشهد بکلی خالی ازصحت وتاکنون کمال دقت

ومراقبت درجلوگیری ازاین گونه تحریکات ورعایت شرایط بی‌طرفی دولت علیه بعمل آمده اگرچه اعلانها و اشتباه نامه‌های چاپی زیاد اتصالاً ازعراق عرب چه بواسطه پست وچه‌بواسطه بعضی اشخاص مجهول به‌مشهد میرسد وصورت حکم چاپی حجج اسلام عتبات را نیز دایر باعلان جهاد بعضی‌ها درابن‌جا انتشار میدهند ولی جداً ازتمام این‌اقدامات فساد آمیزجلوگیری و امید است اتفاقی که مخالف مسلك بی طرفی باشد درین سرحد رخ ندهد

(معزز الدوله)

نمرة (۱۸۴) تلگراف وزارت خارجه به‌وزیر مختار ایران

درپطروگراد شب ۱۳ ربیع الاول ۱۳۳۳

کلنل یاس قنسول ساوجبلاغ که قبل ازحدوث غائله میان دوآب بمراغه آمده بود به‌اتفاق اردوی شجاع الدوله به قصد حمله به اکراد به میان دوآب رفته بود و به طوری که خود وزیر مختار به مشاور الممالك اظهار داشته بود در جنك زخم برداشته و شاید بهمین جهت تلف شده باشد ازاینکه می‌گویند عثمانیها اورا کشته اند دولت خبری ندارد چون خود او شخصاً بمقابلهٔ قشون عثمانی واکراد رفته اگر خطری متوجه او گردیده بعلت شرکت خودش درمقابله باآنها بوده است اگر روس‌ها بخواهند باین‌ملاحظه صدمات تازه به‌آذربایجان وارد بیاورند خارج از انصاف وبی‌مورد است (محمد علی علاء السلطنه)

نمرة (۱۸۵) تلگراف کارگذار محمره به وزارت خارجه

۱۳ ربیع الاول ۱۳۳۳

ازقرار اطلاعات واصله عثمانی‌ها شیخ غضبان شیخ بنی لام‌را باچندنفر علماء به میان عشایر بنی طرف وحویزه و سایر عشایر تبعه دولت علیه ایران فرستاده که آنهارا دعوت به جهاد کنند چندروز است وارد منازل عشایر مزبوره شده مشغول اقدامات هستند همچنین اطلاعات رسیده که معادل دوهزار نفر عسکر پیاده وسواره وچندعراده توپ مامور نموده اند وارد خاك دولت علیه ایران شده ازطریق محمره حمله به بصره نموده ازاین طرف بصره‌را انتزاع کنند

(اکرام الملك)

نمرة (۱۸٦) مراسله وزارت خارجه به سفارت کبرای عثمانی

۱۲ ربیع الاول ۱۳۳۳

بضمیمه تجاوزاتیکه قوای دولت علیه عثمانی درخاك مقدس ایران نموده ومشکلاتی که برای این دولت علیه در مواقع متجاوزه تولید کرده و به بیطرفی ایران لطمه شدید وارد آوردند متاسفانه خبر میرسد کار کذاران آندولت علیه غضبان شیخ بنی لام را مدتی است به عماره برده او و اهالی عماره تایید میشدند که باتفاق عساکر عثمانی داخل عربستان خاك مقدس دولت ایران شوند دراثر این‌خبر همچو اطلاع میرسد که غضبان باطوایف عماره باپنج فوج عسکر وچند عراده توپ بحدود بنی‌طرف فرستاده شده ازطوایف ایران‌هرکدام باآنها همراهی ننمایند تهدید بقتل وغارت میشوند وازهرقسم تحریکات عشایراینطرف خودداری نمینمایند اولیای دولت علیه ایران از این تجاوزات که بهیچوجه بامناسبات دولتین علیتین موافقت نداشته

ناقض بیطرفی این دولت و سبب شکستن و تزلزل عهد حدودی است در حیرت و جداً پروتست نموده متوقع هستند که فوراً و سریعاً بصدور اوامر قطعیه مقرر بدارند قوای نظامی آن دولت علیه و شیخ غضبان و طوایف عماره بمقامات و خاك آن دولت علیه مراجعت و از نتیجه دوستدار را مستحضر و اولیای دولت علیه را قرین امتنان فرمایند

(محمد علی علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۸۷) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران

دراسلامبول ۱۳ ربیع الاول ۱۳۳۳

حکومت عربستان اطلاع میدهد در عماره از چندی قبل عثمانیها تحشید قوا کرده و بعنوان اینکه سردار ارفع بحفظ بیطرفی ایران باعثمانیها موافقت نکرده غضبان شیخ بنی لام و اهالی عماره را تحریك کرده اند که بداخله عربستان هجوم بیاورند از سادات و علمای عتبات هم سابقاً بعماره آورده و در میان بنی طرف و حویزه برای اعلان وجوب جهاد فرستاده بودند حالا از بنی طرف و حویزه خبر میرسد که غضبان با طوایف عماره و قشون عثمانی سمت بنی طرف و حویزه حرکت کرده اند پنج فوج عساکر نظام با چند عراده توپ بانجا فرستاده عنقریب بحدود بنی طرف میرسند از طوایف عربستان هم هر کدام باآنها همراهی نکنند باآنها جنك قتل و غارت مینمایند قصدشان این است کارون ناصری و محمره را تصرف نمایند بعد بسایر مقاصد خود موفقیت حاصل کنند بااین ترتیب عنقریب همه عشایر عربستان منقلب شده برای دولت تولید زحمات لاینحل خواهد کرد چرا به نقض بیطرفی ایران این درجه اقدام و برای دولت هم کیش خود تااین درجه تولید مشکلات مینمایند

این تجاوزات را پروتست و اقدام در رفع تحریکات و تجاوزات بفوریت بفرمائید در صورتیکه از این رفتار اولیای دولت عثمانی احتراز نجویند ایران را مجبور می نمایند که طبعاً دررفع این تجاوزات باقدامات دیگری دست بزند **(محمدعلی علاء السلطنه)**

نمرهٔ (۱۸۸) تلگراف کارگذاری تبریز بوزارت

خارجه ۱۳ ربیع الاول ۱۳۳۳

دیروز در صوفیان بین قوای نظامی روس و عثمانی جنك واقع بواسطه رسیدن خبر شکست جمعی که در تبریز بودند همه اول شب جمعه شهر را تخلیه نموده رفتند از قراریکه بشهر خبر میرسد عثمانیها و اکراد از صوفیان مراجعت و به سرد رود میروند اهالی ازوصول اینطور اخبار و تصور هجوم قشون بشهر عموم پریشان و مشوش و بعضی ها فرار و مهاجرت مینمایند حضرت نایب الایاله برای رفع تشویش اهالی شب و روز بوسایل ممکنه تشبث و اقدامات دارند بعد از فضل خدا امید واری اهالی بتوجهات اولیای دولت است که برای حفظ جان و مال و ناموس آنها اقدامات مؤثر فوری بفرمایند **(اسد الله)**

نمرهٔ (۱۸۹) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران

در لندن ۱۴ ربیع الاول ۱۳۳۳

راپورت وقایع اخیر و رجعت قشون روس به تبریز این است که برای اطلاع شما تلگراف

میشود چون در مدت توقف خود عثمانیها در تبریز بتجرات بعضی از ارامنه و اتباع روس دست اندازی کرده بودند در موقع نزدیك شدن قشون روس بشهر اهالی در نهایت وحشت و اضطراب بوده برای اینکه مبادا از طرف ارامنه یاقشون تعرضی باهالی بیطرف بشود چند نفر از طبقات مختلفه نزد رئیس قشون روس در دو فرسخی شهر برای تحصیل اطمینان رفته جنك در سه فرسخی شهر واقع میگویند ۸۰۰ نفر از عثمانیها مقتول بقیه فرار بطرف مراغه رفته اند عده روسها معلوم نیست ولی گویا دو ژنرال دارند که یکی از آنها را می گویند رئیس بریکاد قزاق تهران لیاخوف است سیم تلگراف مراغه را هم خراب کرده‌اند قنسول های عثمانی و آلمان هم بااردوی عثمانی فرار کرده اند در مدت توقف خود عثمانیها اعانه زیادی از اهالی گرفته اند در موقع خراب کردن قنسولخانه روس از اهالی شهر کسی دخالت نداشته از قزاق های ایرانی هم عثمانیها خلع سلاح کرده بودند و معلوم نیست از اسلحه آنها چیزی باقی مانده یانه (محمد علی علاءُ السلطنه)

نمرهٔ (۱۹۰) تلگراف کار گذار اردبیل بوزارت خارجه

۱٤ ربیع الاول ۱۳۳۳

موافق راپورتی که جناب ایلخانی باقای امیر السلطنه داده قشون روس غفلة به دهات باقرلو و تپه باشی ریخته و سوزانده قریب پنجاه نفر از اهالی سوخته قهرمان خان بصدا آمده و حرب نموده سیصد نفر قزاق فرار مینمایند همچنین راپورت میدهد که روس قشون بسرحد پیاده سوار آورده رئیس گمرك و تذکره و تجار و اهالی خوف زیاد دارند و از حرکت من مانع هستند (مدیر السلطان)

نمرهٔ (۱۹۱) تلگراف کارگذار محمره بوزارت خارجه

۱۵ ربیع الاول ۱۳۳۳

شرح اقدامات عثمانیها را بعرض رسانیده است عثمانیها اعلان کرده اند هر کس حاضر جنك و در انتزاع بصره از دست انگلیسها با عثمانیها موافقت نکند نسبت بانها از قتل و غارت مضایقه نخواهد شد این اخبار اسباب وحشت عمومی شده محتمل است از بیم جان هم بشد بعثمانیها ملحق شده فتنه عظیمی حادث شود از قرار اطلاعات حاصله دیشب و امروز دو کشتی که مقداری سرباز انگلیسی داشته عزیمت به ناصری نموده اند اکرام الملك

نمرهٔ (۱۹۲) تلگراف کار گذار اردبیل بوزارت خارجه

وصول مورخه ۱۵ ربیع الاول ۱۳۳۳

از قرار معلوم مقدار زیادی قشون روس در آستارا مقیم ویس قنسول اظهار میکند عازم اردبیل خواهند شد (مدیرالسلطان)

نمرهٔ (۱۹۳) تلگراف حکومت کرمانشاه بوزارت خارجه

۱۸ ربیع الاول ۱۳۳۳

در خصوص اوراق ژلاتینی که قبل از ورود مخلص در شهر انتشار میداده اند آنچه معلوم شد از چند ماه قبل اوراقی چاپی بمهر انجمن اتحاد اسلامی از عراق عرب بوسایل

مختلفه مخفی باین شهر میامده و منتشر میشده و اخیرا بعضی اشخاص بیکار مفسده جو که در هر شهر هستند و وجود دارند همان مطالب را ژلاتینی کرده در کوچه ها میانداختند که شاید تهییجی در مردم نمایند لیکن نتیجه مطلوبه برایشان حاصل نشده و بمحض ورود مخلص دنبالهٔ آن قطع شد خاطر مبارك را اطمینان میدهم که بابودن مخلص در این ولایت امری که لطمه بمسئله بیطرفی بزند ظهور نخواهد کرد و احدی در شهر و بیرونها قدرت اقدامی برخلاف میل و امر اولیای دولت نخواهد داشت (امیر مفخم)

نمرهٔ (۱۹۴) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار لندن

مورخه ۱۵ ربیع الاول ۱۳۳۳

دوازدهم این ماه خبر رسید عثمانیها شیخ بنی لام را باقوای نظامی به بنی طرف خاك ایران فرستاده عشایر ایران را تحریك و هر کدام موافقت نکنند تهدید بقتل و غارت مینمایند فوراً باسلامبول تلگراف و بسفارت طهران پروتست شد ولی میدانید که شیخ بنی لام تنها نیست که دولت بااو طرف و ممانعت از تجاوز بشود چون قوای منتظم عثمانی بااو هستند بدون تامل و دقت اطراف کار و نتیجه آن دولت نمیتواند امر بدهد که طرفیت در حدود کنند زیرا مختصر طرفیتی ایران را داخل جنك نموده و معلوم نیست عاقبت آن چه خواهد بود از طرف دیگر هم دولت منافع خود را که منافع انکلیس را هم متضمن است درنظر داشته میداند که حفظ آن صفحات از تجاوزات عثمانیها چه اندازه لازم است عجالة به سردار ارفع و سرداران بختیاری امر داده شده است که باقوای خود حاضر بوده منتظر امر ثانی مرکز باشند جنابعالی اکر مذاکره شد درست مشکلات دولت را دراین مورد خاطر نشان کنید کویا منظور عثمانیها حمله بردن به بصره از طریق محمره است (علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۹۵) تلکراف وزارت خارجه بکار پردازی بغداد

مورخه ۱۶ ربیع الاول ۱۳۳۳

شیخ خزعل سردار ارفع بامر دولت حفظ بیطرفی کرده عثمانیها او را بموافقت خود برضد انکلیس دعوت کردند چون موافقت نکرد نسبت میدهند که او با انکلیسها موافقت کرده عثمانیها چرا متوجه رفتار خود در تحریك عشایر نیستند که برضد بیطرفی ایران آنها را باخیالات خود موافق و باخود در جنك دول مداخله میدهند کذشته از تحریکات و انقلاباتی که در حدود آذربایجان و ساوجبلاغ نمودند اخیراً در عماره تحشید قوا کرده بتحریك عشایر عربستان پرداخته تجاوز بحدود ایران نموده بمساعدت عصیان شیخ بنی لام به بنی طرف خاك ایران تجاوز نموده اند و عشایر را بموافقت دعوت و در صورت تمرد آنهارا بقتل و غارت تهدید مینمایند این نکات را در نظر داشته و باجای لازم مذاکره نمائید

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۱۹۶) تلکراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران

دراسلامبول مورخه ۱۸ ربیع الاول ۱۳۳۳

آقای رئیس الوزراء با سفیر کبیر مذاکرات جدی نموده جلوگیری تجاوز به محمره و

عدم تحریك را خواسته به شارژ دافر آلمان هم محذورات دولت را خاطر نشان و خواستند که اوهم با دولت ایران برای حفظ بیطرفی خود درآن حدود کمك نماید ودرست ملتفت کردند که اگر درشمال بواسطه روسها آن اقدامات و تجاوزات را کرده موقع دولت را اینطور مشکل کردند در جنوب ابداً بهانهٔ برای تجاوز ندارند و اگر فشار بدولت بیاورند و درتحریکات دوام نمایند اسکات افکار عامه هم برای دولت مشکل خواهد بود شارژ دافر گویا درست ملتفت شده بیانات مزبور بی اثر نشد و مذاکراتی شاید بکند جناب مستطاب عالی هم لازم است باسفیر کبیر آلمان مذاکره مساعدت اورا درتائید اقدامات خودتان بخواهید بوزیر مختار ایران هم دربرلن مشروحاً اطلاعات در اینباب بدهید که اوهم دربرلن اقدام بکند بلکه انشاالله دربن باب دیگرمشکلاتی برای دولت فراهم شود **(علاء السلطنه)**

نمرة (۱۹۷) تلگراف سفیر کبیر ایران بوزارت خارجه

مورخه ۱۸ ربیع الاول ۱۳۳۳ (تاریخ مخابره ۸ ربیع الاول)

بمجرد وصول تلگراف (۱) فوراً مذاکرات لازمه کردم فوق العاده اظهار تاسف وگفتند برخلاف مصلحت واجازه مرکز بوده است بطهران هم تعلیمات دادند که توضیحات بدهند و کتباً هم به باب عالی نوشته شد **(محمود)**

نمرة (۱۹۸) تلگراف کار گذاری تبریز بوزارت خارجه

۱۸ ربیع الاول ۱۳۳۳

راپورت مورخه غره ربیع الاول کار گذاری خوی که توسط یکنفر ارمنی فرستاده عیناً درج میشود فدائیان ارامنه تمامی دهات واقعه بین راه از سلماس الی جلفارا پیمال از غارت وحریق نموده وازهیچ اقدامی دریغ نکرده وعدهٔ هم از دهاتیان را به قتل رسانیده‌اند اینمسئله خیلی اسباب وحشت واضطراب وناامنی عموم شده فدوی اتصالا با نظامیان روس در مذاکره و مشغول چاره جوئی ناامنی و حصول آسایش اهالی هستم ازبس مسئله ازهم دیگر پاشیده وکار از محور خود خارج است مساعی مامورین دولت برای جلوگیری از اغتشاش بهدر است **(اسد الله)**

نمرهٔ (۱۹۹) تلگراف از کردستان بوزارت خارجه مورخه

۱۸ ربیع الاول ۱۳۳۳

یکدستهٔ زیادی ازعساکر عثمانی وارد حورحوره (۲) شده اند اخبار آذربایجان و ورود قشون روس البته پارهٔ اقدامات بدست عثمانیها مجدداً می دهند که ازآن حدود باز دسته را جمع و روانه نمایند ومسلماً دیگر چیزی ازسقز وبانه نخواهد ماند فدوی ازآن حدود خیلی نگران هستم خاصه که خیال تصرفات محلی را هم در آنجا دارند ومی خواهند بدون اجازه دولت از پنجوین (۳) وبانه تاسندج سیم تلگراف بکشند و این مسئله تحقیقی است و گویا

(۱) رجوع به نمره ۱۶۸ این کتاب شود

(۲) بلوکی است درشمال کوه چهل چشمه وجنوب سقز

(۳) قریهٔ است درخاك عثمانی مجاور سرحد کردستان ایران .

تبریز این اقدام را ازهرجهت داده وقریباً مشغول خواهندشد (نصیر السلطنه)

نمرهٔ (۲۰۰) مراسله سفارت آمریک بوزارت امور خارجه

مورخه ۱۸ ربیع الاول ۱۳۳۳

بموجب خبریکه از تبریز بدوستدار رسیده است فرمانده قشون روس درتبریز خیال دارد مالك کار خانه آلمانی موسوم به پطاك را توقیف نماید دوستدار مجبور است برضد یك چنین اقدامی اعتراضات شدید خود را اظهار دارد کار خانه و کمپانی پطاك مدتی است که بامر دولت امریکا وبرضایت دولت ایران درتحت حمایت قنسول امریکا در تبریز میباشد وایمسئله برئیس قشون روس که خیال ضبط مالك فوق الذکررا دارد کاملا اطلاع داده شده است دوستدار اعتراض خود را دراینموضوع اظهار داشته واز کیفیت امر خاطر حضرت اشرف را مسبوق میسازد تابطور لازم وبدون تاخیر وقت دراین مقدمه اقدامات لازمه بعمل آورند

(کالدول)

نمرهٔ (۲۰۱) تلگراف وزارت خارجه بکارگذاری تبریز

مورخهٔ ۱۹ ربیع الاول ۱۳۳۳

بطوریکه از سفارت آمریك اظهار شده ازطرف روس‌ها برای توقیف و ضبط ملك متعلق به کار خانه کمپانی پطاك اقداماتی شده فوراً مراتب را بنایب الایاله اظهار و درجلوگیری و حفظ منافع اتباع آلمان واطریش وعدم تعرض روسها نسبت بانها اقدامات مقتضی نموده نتیجه را اطلاع بدهید (علاء السلطنه)

نمرهٔ (۲۰۲) تلگراف وزارت خارجه بسفارت پطروگراد مورخهٔ ۱۹ ربیع الاول ۱۳۳۳

از طرف روسها در تبریز نسبت به کار خانه و اتباع آلمان و اطریش تعرضاتی میشود که با بیطرفی ایران منافی است فورا اقدام امر صادر کنید تعرض به تأسیسات و منافع آلمان و اطریش ننمایند (علاء السلطنه)

نمرهٔ (۲۰۳) تلگراف کارگذاری تبریز به وزارت خارجه

۱۹ ربیع اولال ۱۳۳۳

راپورت مورخهٔ غرهٔ ربیع الاول کارگذار خوی که بتوسط یکنفر ارمنی فرستاده عیناً درج میشود در تعقیب عریضهٔ مورخهٔ ۲۱ صفر قوسولگریها و حکومت های ارومی و خوی بیست و دویم حرکت کرده قسمت عمدهٔ قشون روس هم در خیال مراجعت بودند و از قرار اظهارات خودشان بنا بود ۲۴ شهر حاضر این صفحات بکلی تخلیه شود که روز مرور مجدداً عده قزاق و سالدات وتوپچی با یکنفر جنرال از بین راه خاما به خوی معاودت نموده دو باره از مساکنی که خالی نموده بودند مسکن نمودند فعلا بالغ بر پنج شش هزار نفر ازشهر خوی آمده اند یك فرسخ قوهٔ نظامی دارند و از قراریکه شایع شده عساکر عثمانی هم تا سه فرسخی خوی آمده اند بدیهی است که با این وضع اهمیت موقع خوی خیلی باید جالب نظر اولیای دولت شود (اسد الله)

نمرة (۲۰۴) تلگراف از کردستان بوزارت خارجه

۲۲ ربیع الاول ۱۳۳۳

الان محرمانه خبر رسیده که علی افندی باچند سوار عثمانی که از تبریز میایند وارد گروس فردا بسمت کردستان حرکت مستدعی‌است فوراً نظریات لازمه را تلگراف بفرمائید اداره خزانه داری‌هم برئیس مالیه تلگراف شده که محمود مختار بیك با یك وظایف و دستور العمل مخصوص به کردستان می آید شما همین قدر که اثرش را مشاهده کردید حرکت نمائید (۱) امدن این اشخاص بکردستان اثرش معلوم است خاصه در اینموقع و با این مردم منتظر جواب فوری **(نصیر السلطنه)**

نمرة (۲۰۵) تلگراف کارگذار استراباد بوزارت خارجه ۲۲ ربیع الاول ۱۳۳۳

امروز راپورت رسید روز پنجشنبه قریب صد نفر مالدات وقزاق مقیم قره سو در کمش تپه عثمان آخوند و پسرش آخوند ملای جعفر بای را گرفتار معلوم نیست کجا فرستاده اند

(معزز السلطان)

نمرة (۲۰۶) تلگراف وزارت خارجه بسفارت کبری دولت علیه

در اسلامبول مورخه ۲۲ ربیع الاول ۱۳۳۳

دکتر بوژن آلمانی چند ماه قبل دراصفهان برخلاف عهد نامه املاك ورثهٔ رکن‌الملك را که متنازع فیه بوده اجاره و سبب شد بین کارگران خود و بستگان قنسولگری روس جدال وقتال واقع گردید اخیراً آلمانها اورا ویس قنسول عثمانی‌ها شهبندر فخری برای اقامت اصفهان معرفی می نمایند هنوز بسفارتین جواب نداده بوژن حرکت درکاشان بی سمت‌خودرا بشهبندر عثمانی معرفی درخانه ماشاء الله خان ونایب حسین که اشرار ومبالغی ملك ومال مردم را ضبط کرده اند بیرق عثمانی را بربا و به ادعای داود کلیمی اقدامات و تحریکات کرده که اهالی بفریاد آمده دولت دوچار مشکلات و قهراً ماموریتش نسبت باین حرکات پذیرفته نشد هر دو سفارت اصرار در پذیرفتن او دارند باباىعالی و سفیر آلمان مذاکره به برلن هم اطلاع بدهید دیگری را معین نمایند تادولت هم مقام رسمی هر دو دولت را تقدیر و باعث استحکام روابط گردد **(علاء السلطنه)**

نمرة (۲۰۷) مراسله وزرت امور خارجه بسفارت کبرای

عثمانی مورخه ۲۲ ربیع الاول ۱۳۳۳

همچو خبر میرسد که علی افندی نام باچند سوار عثمانی از تبریز بگروس آمده و از آنجا عازم کردستان است دوستدار به تحقیق مراتب اقدام نموده و ضمناً خاطر محترم ذات عالی سفارت پناهی را بدین مسئله متوجه مینماید که اگر حقیقة علی افندی برخلاف عهود و مناسبات دولتین دوست هم آئین اینطور بخاك مقدس ایران خود سرانه سیر نماید او را به صدور حکم تلگرافی ممنوع و مقرر دارند بخاك دولت علیه عثمانی رجعت و تولید زحمتی

(۱) علت آنستکه خزانه دار کل و رئیس مالیه بلژیکی بوده اند

برای این دولت علیه بنماید و از نتیجه دوستدار را مستحضر فرمایند در اینموقع . . .

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۲۰۸) تلگراف وزارت خارجه بسفارت کبرای دولت علیه دراسلامبول مورخه ۲۴ ربیع الاول ۱۳۳۳

جواب تلگرافات هنوز از جناب مستطاب عالی نرسیده مسئله هر روز کسب اهمیت می کند از قرار خبر دیروز عثمانی ها به هشت فرسخی ناصری رسیده اند از طرف دیگر لوله های نفط که از ناصری به مسجد سلیمان کشیده شده در چند جا سوراخ کرده آتش زده اند معلوم است این اقدام بابتحریك عثمانیها است و یانزدیك شدن آنها اشرار را وادار کرده بهر حال دولت ایران محق است که دولت عثمانی را مسئول هر خساراتی که از این راه وارد میشود بداند و جبران آنرا بخواهد لازم است فوراً جلوگیری تجاوزات را بخواهید که درین طرف مثل شمال مشغولیات تازه برای دولت تولید نشود از حاکم کروس هم تلگراف رسیده که علی افندی نامی از آنجا عبور و بسمت کردستان رفته و اظهار داشته عاه کافی عسگر به کردستان فرستاده خواهد شد اگر واقعاً در این صدد باشند معلوم نیست آن اظهارات مکرر صدر اعظم و تاميناتی که داده و میدهند و تلگرافات جناب مستطاب عالی را بچه باید حمل نمود جداً فرستادن عسکر بکردستان را پروتست جلوگیری آنرا تقاضا نتیجه را اطلاع بدهید که منتظرم جواب مساعد جناب مستطاب عالی هرچه زود تر برسد

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۲۰۹) تلگراف کار گذار محمره بوزارت خارجه

وصول ۲۳ ربیع الاول ۱۳۳۳

امروز نیز یك کشتی مملو از عساکر هندی که تقریباً بالغ بر چهار صد نفر میشدند روانه ناصر نمودند

(اکرام الملك)

نمرهٔ (۲۱۰) تلگراف وزارت امور خارجه بسفیر کبیر

ایران دراسلامبول مورخه ۲٤ ربیع الاول ۱۳۳۳

خبر میرسد یك دسته عساکرزیاد وارد خورخوره شده ابراهیم افندی رئیس قوای عثمانی در آذربایجان برئیس قوای عثمانی درسقزنوشته سیف الله خان پانزده ساله پسرسیف الدین خان را حاکم کرده بحکم سیف الله خان کار گذار آنجارا باسه سواربمیان دوآب فرستاده بسفارت پروتست شد جناب عالی هم اقدام نتیجه را اعلام فرمائید

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۲۱۱) یاد داشت سفارت روس بوزارت امور خارجه

مورخه ۲۴ ربیع الاول ۱۳۳۳

بموجب اخبار واصله از پطروگراد و از تبریز معلوم میشود که کارخانه آلمانی موسوم به پطاك توقیف نشده وعمارات کارخانه مزبور موقتاً در دست قشون روس است وقالی های آن درمدت جنك بطور موقت توقیف گردیده و پس از ختم جنك و استقرار صلح بصاحب قانونی آن مسترد میشود اقـدامات نظامیان روس را نسبت باین کار خانه بلا سبب و جهة نمیتوان گفت

زیرا متأسفانه آذربایجان میدان جنك واقع شده و مدلل گردیده است که هم قونسول آلمان و هم دو نفر ازاجزای این کارخانه در اقدامات جنگی بر ضد قشون روس مداخله داشته اند محض استحضار وزارت جلیلهٔ امور خارجه دولت اعلیحضرت شهریاری بمقام زحمت بر آمده زیاده زحمت افزا نمیگردد

(کروستوتس)

نمرهٔ (۲۱۲) تلگراف از کردستان بوزارت امور خارجه

مورخهٔ ۲۵ ربیع الاول ۱۳۳۳

یازده نفر عسکر عثمانی از میان دوآب بکروس آمده و روز یکشنبه طرف کردستان حرکت کرده اند

(نصیر السلطنه)

نمرهٔ (۲۱۳) مراسله سفارت آلمان بوزارت امور خارجه

مورخه ۲۵ ربیع الاول ۱۳۳۳

بدون شك خاطر حضرت اشرف مستحضر گردیده است که هولست نام تبعه آلمان نماینده تجارتخانه قون هوس را عمال انگلیس در محمره توقیف و به بصره تبعید کرده اند دوستدار در ضمن اینکه برضد این اقدام که بدون شك موجبات تنفر حضرت اشرف را نیز فراهم ساخته اعتراضات خود را اظهار میدارد با نهایت احترام سئوال مینماید که در مقابل این نقض بیطرفی علنی ایران از طرف انگلیس ها چه رویه اتخاذ فرموده و برای حفظ اتباع یك ملت دوست درمقابل اقدامات خود سرانه ناقضین حقوق ایران چه اقداماتی بعمل خواهند آورد این نکته را نیز لزوماً عرض مینماید که از اجزاء شیخ محمره ظاهراً در توقیف مسیو هولست کمك نموده اند مراتب ...

(کاردرف)

نمرهٔ (۲۱۴) مراسلهٔ سفارت آمریك بوزارت امور خارجه

مورخهٔ ۲۶ ربیع الاول ۱۳۳۳

با نهایت احترام خاطر مبارك را مستحضر میدارد که مکتوبی از سفارت روس بتاریخ هشتم جاری بدوستدار رسیده مشعر بر اینکه کارخانهٔ قالی بافی موسوم به (بطاك) واقعه در تبریز که در تحت حمایت دولت آمریك است توقیف نگردیده است فقط عمارات آنجا را قشون روس برای قراولخانه استعمال نموده اند کارخانه و آنچه در آنجا موجود است در اختتام جنك بصاحبان اصلی آنها رد خواهد گردید جسارتاً معروض میدارد که قونسول آمریك در تبریز بدوستدار اطلاع داده است که از قرار معلوم میخواهند قالیهای موجوده در کارخانهٔ مزبوره را بروسیه حمل نمایند و نیز بدوستدار اطلاع رسیده است که روسها دو نفر از عمال این کارخانه را که یکی از آنها تبعه سویس و دیگری تبعهٔ سوئد می باشد دستگیر نموده و بتهمت اینکه در عملیات نظامی بعثمانیها کمك و مساعدت نموده اند بروسیه فرستادند چون هنوز منافع آلمانها در تبریز در دست امریکا است کسی نمیتواند علاقجات اتباع دولت مذکور را ضبط و توقیف نماید پس از آنکه مطلع گردیدم که کارخانه بطاك را صاحبمنصبان روس توقیف نمود اند دوستدار تلگرافی بدولت متبوعهٔ خویش برای کسب تکلیف نموده در جواب از دوستدار سئوال نمودند که جزئیات این مسئله را

کاملا اطلاع بدهم و دوستدار نیز امروز جزئیات این مسئله را بواشنگتن تلگراف نموده منتظر تعلیمات از طرف دولت متبوعهٔ خویش هستم (کالدول)

نمرهٔ (۲۱۵) تلگراف وزارت امور خارجه بحکومت کرمانشاه

مورخهٔ ۲۶ ربیع الاول ۱۳۳۳

کیفیت ملاقات مأمورین عثمانی را با رؤسای ایلات و عشایر حدودی و اینکه آنها را بموافقت با خود تحریك می نمایند بوسیلهٔ راپورتهای سر حد دار ذهاب مستحضر شده اند لازم است آنها را بهر وسیلهٔ که ممکن باشد بحفظ بی طرفی و اجرای اوامر دولت متبوعهٔ خود آگاه فرمائید که حوزهٔ حکمرانی حضرت عالی در حدود آشفتگی حاصل نکرده مرتب باشد و مشکلاتی برای دولت ایران تولید نکردد (علاء السلطنه)

نمرهٔ (۲۱۶) تلگراف سفیر کبیر ایران از اسلامبول بوزارت امور خارجه

مورخهٔ ۲۱ ربیع الاول ۱۳۳۳ (وصول ۲۶ ربیع الاول)

با صدراعظم و وزیر جنك مذاکرات مفصل نمود علی الحساب آنها را قانع کردم که از طرف جنوب قشون آنها پیش نرود (محمود)

نمرهٔ (۲۱۷) تلگراف سفیر کبیر ایران ازاسلامبول بوزارت

امور خارجه ۲۶ ربیع الاول ۱۳۳۳

درباب تلگراف راجع به خرابی عمارت قنسولگری روس درتبریز باصدر اعظم مذاکره اطمینان میدهد که چنین خیالی نیست (محمود)

نمرهٔ (۲۱۸) تلگراف حکومت و کار کذار کرمانشاه بوزارت

خارجه مورخه ۲۵ ربیع الاول ۱۳۳۳ (وصول ۲۹ ربیع الاول)

نظر باهمیت موقع واخبار واصله با اقای کار کذار به تلگرافخانه رفته صمصام الممالك حاکم قصررا احضار وحضوراً وقایع سرحدی را استعلام نمود جواب عیناً درج میشود : (دستخط تلگرافی زیارت شد اردوئی ازعثمانیها درسرحد حاضر نشده شیخ حسن نام واعظ کردستانی که درایران ملقب به شیخ الاسلام بوده وحالیه وظیفه خور دولت عثمانی است از طرف علمای اعلام عراق عرب بابعضی اوراق وفتاوی بقصر آمده وعکس خط و مهرآقایان حجج اسلام را هم همراه دارد نزد فدوی آمده واظهار نمود والی پاشای بغداد وکمان دان اردوی شهروان بشما سلام رسانیدند وگفتند ما اسلام وشما اسلام مانع نشوید تاما اردو سوق نموده تاکرند برویم وازآنجا از حضرت اجل ایالت جلیله کرمانشاه جواب رسیده بسمت قزوین حرکت نموده بروس ها حمله ببریم چاکر هم درجواب گفتم که من نوکر دولت هستم دولت ایرانهم بیطرف است بی امر دولت ویا بی اجازه نماینده دولت که حضرت اجل هستند نمی گذارم یکنفر عسکر وارد خاك مقدس ایران بشود درجوانی بدولت خیانت نکرده ام حالا در پیری چگونه خیانت میکنم قرار شد بیایند حضور مبارك اجازه بگیرند اگر بارندگی نبود شیخ حسن امروز عازم کرمانشاه بود قنسول آلمان پس ازرفتن مشارالیه مترجم خودش را فرستاده وپیغام کرده بود که شما بعثمانیها راه ندهید دولت آلمان

هیچوقت‌مایل‌نیست نقض بیطرفی دولت ایران را نمایداردوی شهروان وخانقین اگرچه زیادند بفضل خدا قابل‌ملاحظه نیستند وباسوارسنجابی می‌توانیم جلوگیری نمائیم که یکنفرنتواند تجاوز نماید نهایت مراقبت را دارم هرساعت خبری که از تخطی آنها برسد فوراً بعرض میرساند قنسول آلمان هم انتظار ورود همراهانش‌را دارد که ازبغداد برسند وحرکت کنند چاکر شیرمحمد .) بعقیده حکومت وکارگذار هرچه زودتر قنسول آلمان ازقصر حرکت‌نماید بهتر است

(امیر مفخم ـ معاضد الملك)

نمرهٔ (۳۱۹) تلگراف کارگذار کرمانشاه بوزارت امورخارجه

مورخه ۲۹ ربیع الاول ۱۳۳۳

راپورتی که ازحکومت قصر وسرحد دار بابست اخیر رسیده همچو می‌فهماند که عثمانیها خیال دارند ازحدود ذهاب تجاوز نموده و از راه کرمانشاه وهمدان به قزوین رفته که‌در آنجا باروس‌ها محاربه نمایند قنسول آلمان همه روزه بعنوان سواری وگردش حدود قصر ممیزی می نماید شیخی هم که ازبغداد برای دعوت عشایر بقصر آمده بود سه روز است برای ملاقات حکومت بسمت کرمانشاه عازم شده وعنقریب بااحکام علما وارد شهر کرمانشاه میشود

(معاضد الملك)

نمرهٔ (۳۲۰) تلگراف وزارتخارجه بکار گذاری اصفهان مورخه

۲۹ ربیع الاول ۱۳۳۳

ضمن تلگراف راجع به دکتر پوژن تعلیمات لازمه بشما داده شد مشروحهٔ در خصوص استقبال تجار واشخاص دیگر وچهل پنجاه نفر ژاندارم ازمومی الیه رسید واسباب حیرت شد اولا ژاندارم بچه مناسبت ازدکتر استقبال کرده این تشریفات ژاندارم آیا بااطلاع حکومت بوده و یا خود سرانه اقدام کرده اند تحقیقاً مراتب را اطلاع بدهید ثانیاً استقبال تجار و اشخاص دیگر چه ماخذ ومناسبتی داشته بالاطراف مراتب را فوراً راپورت بدهید و در نظر داشته باشید که این مطالب را که اهمیت تام دارد همیشه بوسیله تلگراف اطلاع بدهید که اقدام ازموقع نگذرد

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۳۲۱) مکتوب کارگذاری اردبیل بوزارتخارجه حاوی سواد راپورت

حکومت طالش بحکومت اردبیل مورخه ۲۲ ربیع الاول

۱۳۳۳ (وصول ۲ ربیع الثانی)

قشلاق باقرلو قشلاق قره بیك ولاغرده‌لو واقعه دراوجارود خاك دولت علیه ایران که در کنار رودخانه سرحدی است تقریباً یکساعت به صبح مانده ششم ربیع الاول از قرار تقریرات اهالی سرحد اوجارود قریب هشتصد نفر قزاق وسالدات ازرودخانه سرحد گذشته این دوقشلاق را دوره کرده وآتش زده درحالتیکه اهالی قشلاق‌ها در خواب بوده‌اند وقتی خبر دار شده‌اند که قشلاقهارا سوزانده‌اند تیر اندازی زیاد میکنند هرچه مال ومخلفات‌این دو قشلاق است بکلی سوخته مابقی‌را هم به‌گلوله زده وکشته‌اند اهالی قشلاق ومالکین آنها که بیك زادگان ولاغر ده لواست بمقام مدافعه برآمده‌اند بعد ازآنکه دعوا ساکت شد

معلوم شد که قریب چهل پنجاه نفر زن وبچه مرده سوخته و بازخم گلوله مرده و زخمدار شده من جمله قهرمان خان لاغر دهلو پسر جعفر قلی بیك زخمدار شده است

نمرهٔ(۲۲۲) تلگراف از کردستان بوزارت خارجه ۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

کیخسرو خان مریوانی شرحی نوشته که عساکر عثمانی ازخط مریوان باردوی خود کمك میرساند و یك دسته هم در خود مریوان درتهیه هستند **(نصیر السلطنه)**

نمرهٔ (۲۲۳) مراسلهٔ سفارت آلمان بوزارت خارجه

مورخه ۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

توهین جدیدی که از طرف انگلیسها بایران و دولت ایران شده است بی شك باستحضار حضرت اشرف رسیده است دوستدار نیز الان اطلاع حاصل نمودم که در اهواز مسیوهلمیش تبعه آلمان مستخدم تجارتخانهٔ فن هو کس راهم انگلیسها توقیف نموده و بامسیو هلست که در خصوص او باحضرت اشرف مذاکره نموده ام بهندوستان تبعید نموده اند دوستدار از این اقدام جدید که ناقض حقوق بین المللی و تعرض خود سرانه در خاك ایران میباشد جداً و شدیدا پروتست نموده از حضرت اشرف خواهش مند است در این خصوص اقدامات اکیده فرموده و طوری نمایند اشخاصیکه بحقوق ایران و سلطان معظم آن تخطی و تجاوز مینمایند ملتفت شوند که دولت ایران مصمم است حقوق و آزادی اتباع مالل دوست مقیمین ایران را ضمانت نموده نگذارد مورد تخطی واقع گردد .

از این مسئله که انگلیسها جبرا مستخدم ایرانی ادارهٔ تلگراف را از اهواز دور نموده و سیم و دستگاه تلگراف را بیك کشتی انگلیسی حمل نموده اند بی شك خاطر حضرت اشرف مسبوق شده دوستدار همین قدر جسارتاً باستحضار حضرت اشرف میرساند که اهواز یك شهر ایرانی میباشد دوستدار منتظر اقدامات و اوامر حضرت اشرف در خصوص دو نفر آلمانی فوق الذکر میباشد **(کاردرف)**

(نمرهٔ ۲۲۴) تلگراف کار گذار اصفهان بوزارت خارجه

۳ ربیع الثانی ۱۳۳۳

استقبال ژاندارم بدون اطلاع حکومت بوده ایکس غرض مخصوص در اینمورد نداشتند چنانکه در موقع ورود قونسول متوفی روس و مدیر فعلی هم استقبال کردند بعضی تجار و اشخاص دیگر هم که استقبال کردند محض این بود که چون در موقع ورود قونسول متوفی روس و مدیر فعلی جمعی استقبال کرده اند حالا این دسته رقابة اینکار را کردند **(منوچهر)**

نمرهٔ (۲۲۵) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت روس

مورخه ٥ ربیع الثانی ۱۳۳۳

موافق اطلاعی که بدوستدار رسیده است نظامیان آن دولت بهیه در حدود اردبیل میدان تجاوزات خود را وسعت داده غفلة بدهات باقرلو و تپه باشی هجوم برده دهات و پنجاه نفر از اهالی را طعمه حریق نموده و فعلا خوف و اضطراب باعلی درجه براهالی آن

حدود مستولی است باجلب توجه آن جناب جلالتماب بمسئولیت خسارات وارده و دیات مجروحین که برعهده نظامیان مزبور است خواهشمندم برای خاتمه یافتن این حوادث ناگوار و جبران خسارات وارده بذل مساعی جمیله و اقدامات کافیه فرموده از نتیجه مطلوبه قرین تشکرم فرمائید

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۲۲۶) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت روس

مورخه ۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

راجع به کار خانه پطاك آلمانی در تبریز بانهایت احترام زحمت افزاست که مجددا از سفارت آمریك بدوستدار اشعار داشته اند که از قرار معلوم نظامیان دولت بهیه روسیه می خواهند قالی های موجوده در کارخانه مزبور را بروسیه حمل نمایند و دو نفر از عمال این کارخانه را که یکی از آنها تبعه سویس ودیگری تبعهٔ سوئد می باشد دستگیر نموده و به تهمت اینکه در عملیات نظامی بعثمانیها مساعدت نموده اند بروسیه روانه دارند اگرچه دوستدار سواد مراسله محترمه آن جناب جلالتماب مورخه ۲۴ ربیع الاول را که در همین موضوع اشعار فرموده بودند بسفارت آمریك ارسال داشته ولی برای عدم ظهور مشکلات ازآن جناب جلالتماب خواهشمند است اوامر لازمه بعهدهٔ جنرال قونسولگری محترم دولت بهیه مقیم تبریز صادر فرمایند که از ضبط و ارسال قالیهای مذکور و دو نفر اجزای آنها صرف نظر و رفع مزاحمت نمایند بدیهی است از هر اقدام که خواهند فرمود دوستدار را مستحضر میفرمایند **(علاء السلطنه)**

نمرهٔ (۲۲۷) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت انگلیس مورخهٔ ۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

از قراری که شارژدافر دولت امپراطوری آلمان درضمن مراسله بدوستدار می نویسد مأمورین انگلیس هولست تبعهٔ آلمان نمایندهٔ تجارت خانه فون هوس آلمانی را در محمره توقیف وتبعید کرده اند دوستدار ازاین اقدام مأمورین انگلیس که برخلاف بیطرفی دولت ایران واقع شده نهایت تأسف حاصل کرده وچون بموجب مراسلهٔ ۲۰ ذی حجه ۹ نوامبر ۱۹۱۴ آن جناب جلالتماب دوستدار اطلاع یافت که نظر به نیات صادقانه که همواره از طرف دولت اعلیحضرت پادشاه انگلیس در رعایت دوستی واحترام بیطرفی ایران ابراز میشد اولیاء آن دولت فخیمه مراعات این مسئله را مخصوصاً بمأمورین خود توصیه فرموده اند ولی وصول این خبر اولیاء دولت ایران را متأسف داشته و دوستدار را ناگزیر باعتراض می نماید و از آنجا که خاطر دقایق شناس آن جناب دوستان استظهاری بخوبی متوجه سوء تأثیرات این اقدام هستند انتظار قوی دارد که باسرع وسایل مساعی لازمه خواهند فرمود که اولیای دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان باعاده تبعه آلمان وترمیم نقض بیطرفی ایران امر مؤکد تلگرافی صادر فرمایند احترامات فایقه را تجدید مینماید **(علاءالسلطنه)**

نمرهٔ (۲۲۸) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت انگلیس

مورخه ۵ ربیع الاول ۱۳۳۳

پس‌ازوصول مراسله محترمه آن جناب جلالتماب مورخه ۲۰ شهرذی حجه ۹ نوامبر ۱۹۱۴

اولیاء دولت دوستدار اشعارات منصفانه آن جناب دوستان استظهاری را که علامت حسن نیت اولیاء معظم دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان دررعایت واحترام بیطرفی ایران بود بایک احساسات دوستانه و ممنونیتی که سزاوار شئونات دولت دوست همجوارخود بود تلقی کرده و امیدوار بودند که مامورین آن دولت دوست همچنانکه در طی آن مراسله محترمه اشعار فرموده بودند برحسب دستور العمل مقامات عالیه بیطرفی ایران را کاملا در تحت توجه و رعایت قرار داده از هر اقدامی که موجب تزلزل آن تواند شد احتراز خواهند نمود متاسفانه به موجب راپورتی که باولیاء دولت دوستدار رسیده است در نزدیکی اهواز قشون انگلیس پیاده شده و محتمل است که باز هم وارد شوند محظوراتی که برای دولت‌علیه در جلو گیری از هیجان عامه بواسطه احکام جهاد که از مقامات عالیه روحانیه صادر شده است بر آنجناب جلالتماب پوشیده نیست و مساعی اولیای دولت دوستدار را در اینموضوع بخوبی واقف اند و نیز ملتفت خواهند بود که اینگونه اقدام از طرف مأمورین آ ندولت فخیمه و دولت امپراطوری روس مؤید هیجان عامه شده و در این حال چه سکتهٔ بمساعی اولیاء دولت دوستدار که خوشبختانه تا کنون در خاموش کردن نایره هیجان عمومی موفق شده اند وارد می کند بدیهی است خاطر دقیقه شناس آن جناب دوستان استظهاری توجه اولیاء دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان را جلب وبوسایل فوریه خواستار خواهند شد که با وامر تلگرافی مؤکده قدغن فرمایند قشونی که باهواز و نواحی عربستان وارد کرده اند اعاده داده و مأمورین نظامی و سیاسی خودشان را مجدداً برعایت و احترام بیطرفی ایران متوجه نمایند و در خاتمه نیز باطلاع آن جناب جلالتماب میرساند که بسفارت کبرای عثمانی در طهران از حرکات شیخ غضبن و عمال دولت عثمانی پروتست شده و بسفیر کبیر دولت علیه مقیم اسلامبول هم تعلیمات تلگرافی داده شده است که اعتراضات رسمیه بهبابعالی بنمایند احترامات .....

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۳۲۹) تلگراف وزارت امور خارجه بکار پردازی

بغداد مورخه ۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

مذکور میشود امیرحشمت خیال آمدن کرمانشاه دارد مخصوصاً بایشان حالی نمائید که آمدن اوفعلا به کرمانشاه برای خودش خطرناک وتولید اشکال جهت دولت میکند لازم‌است بدون اینکه قبلا بادولت مذاکره بکنند در ورود بهیچ نقطه عجالة اقدام ننمایند .

(علاء السلطنه)

نمرهٔ (۳۳۰) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار دولت علیه

مقیم لندن مورخه ٦ ربیع الثانی ۱۳۳۳

شارژ دافر آلمان درمراسله مینویسد هولست نماینده تجارتخانه فون هوس آلمانی‌را عمال انگلیس در محمره گرفته تبعید کرده اند وقوع این امر که خلاف رعایت بیطرفی است پروتست شد جنابعالی هم مذاکره واعاده تبعه مزبوررا از وزارتخارجه بخواهید سواد مکاتبات با پست

(علیقلی)

نمرهٔ(۲۳۱) تلکراف وزارت خارجه بسردار ارفع مورخه
۶ ربیع الثانی ۱۳۳۳

ازقرار اظهار سفارت آلمان هولست نماینده تجارتخانه فون هوس آلمانی را انکلیس ها کرفته وتبعید کرده اند ویکنفر ازکسان جنابعالی نیز درایتباب کمك کرده است البته میدانید که اعلان بیطرفی نسبت بعموم دول است و پس از اعلان مزبور روابط دولت علیه باید باعموم دول متخاصمه دوستانه و بیطرفانه باشد تفصیل را سریعاً اطلاع واین دقایق را کاملا رعایت بفرمائید که اسباب تولید مشکلات و اعتراضات شده است

(علاء السلطنه)

نمرهٔ(۲۳۲) تلکراف کارکذاری تبریز بوزارت خارجه ۸ ربیع الثانی ۱۳۳۳
(تاریخ مخابره ۵ ربیع الثانی)

راپورت ارومی مورخه ۹ ربیع الاول که امروز رسیده عیناً درج میشود (از قرار خبریکه به ارومی رسیده قشون روس که ازآنجا حرکت کرده درطرف خوی و سلماس خیلی شرارت وهرزکی نموده بعضی دهات را آتش زده اند علی الخصوص جلو (۱) ها که باروسها رفته اند درعرض راه بسیار متعرض مردم شده اند واز عابرین بقتل رسانیده اند

(اسدالله)

نمرهٔ(۲۳۳) تلکراف کارکذاری تبریز بوزارتخارجه مورخه
۸ ربیع الثانی ۳۳ (تاریخ مخابره ۵ ربیع الثانی)

راپورت ارومی مورخه ۹ ربیع الاول که امروز رسیده عیناً درج میشود (دو عراده توپ هفت سانتیمتری و هشت سانتیمتری متعلق بدولت علیه ایران را در این اواخر قشون روس از قورخانهٔ ارومی بالوازمات آنها هرچه بوده بردند در موقع حرکت از اینجا بعضی از اسباب های توپ های مذکور را شکسته و برده اند که هردو ناقص شده است)

(اسد الله)

نمرهٔ(۲۳۴) تلگراف وزارت خارجه بحکومت کرمانشاه
مورخه ۸ ربیع الثانی ۱۳۳۳

اگرچه بحسن توجهات جناب مستطاب عالی راجع باوضاع حدودی کرمانشاهان اولیای دولت کاملا اطمینان دارند و این بنده بالاختصاص تدابیر و توجهات حضرت عالی را تقدیس میکنم ولی چون موقع خطیر و باریك است خود را مکلف میدانم که متذکر خاطر محترم شوم که مقرر بدارید کارگذاران حکومتی همیشه متیقظ و هوشیار اوضاع حدودی بوده مشکلاتی که مضر بیطرفی ایران باشد تولید نگردد قنسول آلمان و مأمورین عثمانی در سرحد دائماً رؤسای حدودی را اغوا و چون داخل جنك هستند در پی اصلاح و خیر دولت

(۱) جلو یکی ازطوایف کرد مسیحی وتبعه عثمانی هستند که دراوایل جنك ازخاك عثمانی مهاجرت کرده بخاك ایران آمدند وبتوسط روسها دارای اسلحه شده قتل و غارت زیاد درآذربایجان نمودند چنانکه در ارومیه وسلماس وخوی چندین هزار نفررا هلاك کردند

ایران نبوده بلکه بروفق مرام خود مأمورین و سرحد داران دولت ایران را تایید بانقلاب و تحریك برضد انگلیس مینمایند و فی الحقیقة نه تنها نقض بیطرفی دولت علیه میشود بلکه مثل واقعه محمره و عربستان تولید انواع مشکلات و زحمات را برای دولت خواهد نمود فوق‌العاده اقدام و اهتمام فرمائید که وسوسه مامورین عثمانی و قنسول در خاطر رؤسای عشایر که قریباً موقع حرکت آنها به ییلاق است مؤثر واقع نشده بتأییدات حضرت عالی مؤید و حفظ بیطرفی را کاملا بنمایند **(معاون الدوله)**

نمرهٔ (۲۳۵) تلگراف حکومت کرمانشاه بوزارت خارجه

مورخهٔ ۸ ربیع الثانی تاریخ (مخابره ۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳)

شیخ حسن شیخ الاسلام چند روز است وارد کرمانشاه شده دو مجلس بابنده ملاقات نموده مذاکرات جلسه اول را کار گذاری باپست ۳ شهر جاری بعرض رساند در جلسه ثانی پاکت های کماندان حرب عراق عرب و بعضی از علماء خطاب بمخلص بضمیمه بعضی فتاوی علماء اعلام که چند فقره آنرا کار گذاری تقدیم نموده است تسلیم نمود و خلاصه مندرجات نوشتجات ضدیت باشیخ خزعل و همراهی بادولت عثمانی بود چون ضمناً مطالب‌را به بیانات شیخ حسن واگذار کرده بودند لذا تقریر او را بطور اختصار عرض میکنم. خلاصه مطلب اینکه در دو موضوع از شما تقاضای همراهی داریم اولا در سر کوبی شیخ خزعل که باعالم اسلامیت ضدیت کرده ثانیاً اجازه بدهید که قشون عثمانی بلا معارض از کرمانشاه عبور نماید در تقاضای اول گفتم محل خزعل باکرمانشاه مسافت زیادی دارد و همراهی من در این موضوع بهیچوجه برای شما مثمر ثمری نخواهد بود و اما در تقاضای ثانی جواب رسمی من بشما این است که بگویم چون دولت من بیطرف است منهم باید بی طرف باشم ولی برای اینکه شما را قلباً بانظریات خود متقاعد کنم مراتب را قدری باشرح و بسط میگویم اگر شما از حدود زهاب قشون وارد کنید و منهم ساکت باشم چون نقض بیطرفی ایران شده انگلیسها در حدود فارس و کرمان روسها هم در تمام حدود شمالی قشون وارد میکنند خود شما میدانید دولت ایران هم آن قوه را که بتواند جلوگیری کند ندارد پس بجای دوستی از طرف شما یك نوع دشمنی بادولت ایران شده است و حال آنکه یقین دارم شما راضی نیستید و بعلاوه قشون شما در خاك کرمانشاه بواسطه وحشیگری عشایر یك هرج و مرجی در این حدود تولید خواهد کرد که نه شما میتوانید از عهده جلوگیری برآئید نه من چون رئیس محکمه شهبندری هم بامشار الیه همراه بود پس از مذاکرات زیاد بالاخره ظاهراً اظهارات بنده را تصدیق و وعده دادند که نظریات بنده را بوسیله تلگراف رمز به والی بغداد و سفارت کبرای عثمانی اظهار دارند و در خاتمه چون شیخ حسن مشارالیه دعاوی ملکی باخوانین کلیائی دارد بناشد که عرض حال خود را مستقیماً بحکومت داده و بدون اینکه داخل این قبیل مذاکرات بشود پس از تصفیه دعاوی خود به بغداد مراجعت کند و مخصوصاً بمشار الیه خاطر نشان شد که خیلی مراقب بوده حرکتی برخلاف بیطرفی از او ناشی نشود که حکومت را ناچار نموده برعلیه او اقدامی خارج از نزاکت نماید و وعده داد که ساکت باشد **(امیر مفخم)**

نمرهٔ (۲۳۶) تلگراف کارگذاری تبریز بوزارت خارجه

مورخهٔ ۹ ربیع الثانی ۱۳۳۳ تاریخ مخابره غره ربیع الثانی

راپورت ارومی مورخه ۲۹ صفر که امروز رسیده عیناً درج میشود (کشتی های آتشی و بادی را مدتی بود که روسها درین طرف دریا توقیف کرده بودند در این موقع حرکت از ارومی سوار شده بتدابیر بشرفخانه برده بودند واین چند روزه از کشتی ها خبری نرسیده دو روز قبل یک کشتی بادی مراجعت نموده عملجات او اظهار کرده اند در شرفخانه روسها کشتی های بخاری را غرق نموده و بادی ها را خراب کرده بندرگاه و منازل و دکاکین را باقورخانه که در شرفخانه بوده آتش زده و همین کشتی ها را هم از چند جا سوراخ نموده بودند سوراخ ها را بالحاف و غیره گرفته باهزار زحمت باینطرف آمدیم از قراری که اظهار نموده اند عمله کشتی ها را هم تلف کرده اند

(اسد الله)

نمرهٔ (۲۳۷) تلگراف کارگذاری تبریز بوزارت خارجه

مورخه ۹ ربیع الثانی ۱۳۳۳ (مخابره ۵ ربیع الثانی)

راپورت ارومی مورخه ۹ ربیع الاول که امروز رسیده عیناً درج میشود (از قرار خبری که بارومی رسیده سی طابور عسکر عثمانی باسه عراده توپ وارد ساوجبلاغ شده عازم سرحدجلفا خواهند شد در اینجا مشغول تهیه منزل هستند و ضمناً شرحی نوشته بساوجبلاغ فرستاده‌اند که این عده از راه مراغه عازم مقصد بشود زیرا که بواسطه خرابی دهات ارومی و پریشانی اهالی اسباب زحمت زیاد خواهد گردید)

(اسدالله)

نمرهٔ (۲۳۸) تلگراف شیخ خزعل سردار ارفع حاکم محمره

بوزارتخارجه ۹ ربیع الثانی ۱۳۳۳

درباب اظهارات سفارت آلمان درآن موقع از کسان فدوی حاضر نبوده خلاف بعرض میرسانند هشت ماه است حسب الامر اولیاء دولت خود را دربیطرفی نگاهداشته و تا آخرین درجه هم بیطرف خواهم بود عثمانیها کوشش دارند که اهالی عربستان را باخود همراه نمایند قشون نظامی وتوپ بااعراب عماره باچند نفر علمای عتبات همراه آورده ازطریق بنی طرف که خاك ایران است ده فرسخ داخل شده بعموم مشاهیر و رؤسای عشایر عربستان نوشته دعوت بجهاد میکنند که هرکس باما متفق نشود که ازاینطرف حمله به بصره بیاوریم جنك مینمائیم اسباب بهانه بدست انکلیس داده میکویند چون قشون نظامی ازدولت علیه‌ایران درعربستان نیست که جلوکیری نماید وبواسطه عنوان جهاد از اعراب اطمینان نداریم قشون واستعداد به ناصری وامنیه برای جلوکیری وحفظ املاك انکلیس ها و راه نفط واردنموده‌اند از نوشتجات علماء اختلاف مابین اعراب وعشایر افتاده عجالة برای تنبیه مخالفین جنك مشغول اقدامات هستند

(خزعل)

نمرهٔ (۲۳۹) مراسله وزارتخارجه بسفارت انکلیس مورخه ۹ ربیع الثانی ۱۳۳۳

بتائید مراسلات مورخه ۱۶ ذی حجه ۲۵ ذی حجه و ۵ ربیع الثانی جناب اشرف علاء السلطنه سلف دوستدار که باتصریح رعایت بیطرفی‌دولت علیه ایران‌ووقوع حوادثی که‌ممکن

است مساعی دولت ایران را دو خمود هیجان افکار عامه درمقابل احکام روحانیه بیهوده سازد در آنها کاملا تشریح و اعاده قشون دولت اعلیحضرت پادشاه انکلستان ازعربستان لزوماً خواسته شده بانهایت توقیر و احترام خاطر دوستی مظاهر آنجناب جلالتماب را مجدداً بمندرجات گرامی مراسله محترمهٔ جوابیه مورخه ۲۰ ذی حجه (۹ نوامبر) که رعایت بیطرفی این دولت را ازطرف دولت فخیمه انکلیس بطور صراحت تاکید فرموده اند جلب نموده انقلابات وضرر های فوق العادهٔ را که ازاین راه نسبت باهالی بیطرف آنصفحات وارد میشود خاطر نشان مینماید موافق اخبار واصله بدولت متبوعه دوستدار ورود قشون انکلیس در عربستان که انقلابات وتهیات دیگریرا نیز ازطرف دولت علیه عثمانی در جوار ایران موجب کردیده مصادمات را محتمل الوقوع کرده است دوستدار این واقعات را که برخلاف عهود مقدسه واعلان بیطرفی ایران وحسن مناسبات دولتین رخ مینماید اعتراض نموده برای رعایت حقوق دولت متبوعه خود وعدم تزلزل بیطرفی آن که مستلزم حسن مناسبات دولتین است ازآنجناب جلالتماب متمنی است که بجهة جلو کیری از خسارات مادی و معنوی ایندولت علیه اهتمام فرموده در رجعت قوای دولت اعلیحضرت پادشاه انکلیس و رفع تجاوزات درنزد دولت متبوعه خود مساعی جمیله بکار برده دوستدار را قرین امتنان فرمائید

(معاون الدوله)

نمرهٔ(۲۴۰) تلکراف وزارتخارجه توسط کار کذاری کرمانشاه بحکومت جلیله مورخه ۱۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

درجواب اظهارات امیر حشمت سابقاً تلکرافات بکار پردازی بغداد شده گویا باو نرسیده حاصل تلکرافات بکار کذاری کرمانشاه کفته شد که اورا مستحضر نمایند حالا بخانقین و حدود کرمانشاه آمده لازم است جنابمستطابعالی بامعیت کار کذاری بلا تأمل بهر وسیله ممکن است اورا متوجه نمائید که باحسیات وطن پرستانه ودولتخواهی که دارد برای اینکه دولت را دراینموقع باریك دچار اشکالات بزرکتری و خودرا دوچار خطرات ننماید بمحلیخارج از ایران که ازهرحیث آسوده باشد برود دولت در تسهیل امورات مشار الیه مساعدت کامل خواهد کرد

(معاون الدوله)

نمرهٔ(۲۴۱) مراسله وزارت خارجه بسفارت کبرای عثمانی مورخه دهم ربیع الثانی ۱۳۳۳

درتعقیب مراسله وزارت امور خارجه مورخه ۱۲ ربیع الاول راجع به تجاوزات قوای آندولت علیه بخاك عربستان و تقاضای رجعت آنها خاطر حق شناس آن ذاتعالی سفارت پناهی را بوقایع اخیرهٔ عربستان وورود قوای اجنبی دیگر که درپایان و بعلت تجاوزات قوای آندولت بعمل آمده است جلب وتمنا می نماید که بصدور اوامر فوریه مقرر دارند قوای نظامی آندولت علیه ازخاك ایندولت مراجعت ومأمورین آندولت علیه ازتحریکات در میان ایلات و عشایر ایرانی ممنوع و بیطرفی ایندولت علیه را کاملا رعایت نمایند تا تشبثات

دولت ایران در رجعت قوای اجنبی دیگر و آرامش و امنیت آن صفحات به نتیجه مطلوبه مؤدی گردد موقع . . . . (معاون الدوله)

نمرهٔ(۲۴۲) مراسله وزارت خارجه بسفارت آلمان مورخه

دهم ربیع الثانی ۱۳۳۳

ازمضمون مراسله آنجناب مورخه ۱۷ فوریه ۱۹۱۵ راجع به رفتار انکلیس ها دراهواز نسبت به مسیو هلمیش تبعه آلمان مستخدم تجارتخانه فون هوس استحضار حاصل نموده و بانهایت تاسف از اینواقعه احتراماً زحمت افزاست که وزارت خارجه درینخصوص وهم در مسئله هولست و رفتاریکه با آنها شده است شدیداً بسفارت انکلیس پروتست و ترمیم اینکار را تقاضا نمود وهم بوزیر مختار دولت ایران مقیم دربار دولت بریطانیا تلگرافاً تاکید شد که بمقامات لازمه ازاین رفتار ضجرت خاطر اولیای دولت ایران را بیان وپروتست نموده توضیح دهد که این اقدامات طبعاً دلالت برضدیت بابیطرفی ایندولت علیه می نماید ولی در اینموقع زاید ندیده زحمت میدهد که حین تجاوزات عثمانیها به حدود محمره و تحریکاتی که در عشایر اینطرف ازطرف آنها میشد ازمقام منیع ریاست وزراء باجناب مستطاب سفیر کبیر دولت علیه عثمانی دام اقباله و آنجناب مذاکرات لازمه شده و وخامت عاقبت این امور که متضمن انواع ضرر های مادی ومعنوی دولت علیه و مستلزم وقوع این حوادث و تجاوزات دیکران بود خاطر نشان کردیده وهم کتباً آنچه‌لازم بود بسفارت معزی‌الیها ازطرف سلف محترم‌دوستدار نوشته شد دوستدار یقین دارد تصدیق میفرمایند همان تجاوزات و تحریکات عثمانیها درحدود محمره وسقزوبانه واقدامات‌خلاف ترصد پاره اتباع آلمان بنام قونسولی آردولت امپراطوری مورث این تجاوزات ورفتار انکلیسها کردید رفتار دکتر پوژن درکاشان وحرکات اخیره اش در اصفهان و اقدامات شونمان در حدود کرمانشاه همین محظورات را برای دولت ایران نمایش میداد و حال آنکه در عهود مقدسه مصرح است که آن دولت امپراطوری مأمورین قنسولکری را برای حفظ منافع تجارتی خود درسه نقطه خاك این دولت علیه ذیحق هستند بالفرض که حسن موافقتی نسبت بمنافع تجارتی آن دولت امپراطوری از طرف دولت علیهٔ ایران در پارهٔ مواقع ظاهر کردد رسم موافقت آن نیست که رضا دهند آن حسن موافقت مؤدی به نتیجهٔ سوء کردد مناسبات حسنهٔ دولتین قویشوکتین آلمان و ایران را همواره ذیقیمت وکرانبهـا و بتقدیس تلقی نموده جداً خواستار است که باسرع وسایل اشخاص فوق را از این اقدامات و حرکات که در صورت دوام مورث مشکلاتی میشود که دولت ایران بمسئولیت آن علاقه دار نیست ممنوع فرمایند باکمال انتظار مترصد است موافق مذاکرات با مقام ریاست وزراء اولیای دولت علیهٔ عثمانی باتأییدات وحق شناسی اولیای دولت امپراطوری آلمان موافقت کرده و امر بدهند که این تجاوزاتی که علت غائی تجاوزات دیکران شده است از طرف اولیـای دولت معزی الیهما متروك و دیکر مأمورین دولت آلمان هم بدین اقدامات غیر منتظره مبادرت نکرده برای دولت ایران بالطبع تولید این مشکلات را نموده بیطرفی این دولت علیه را از هر حیث محترم بدارند (معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۴۳) تلگراف کار گذار تبریز بوزارت خارجه

دهم ربیع الثانی ۱۳۳۳

تلگراف کار گذاری ارومی که ازعجب شیر مخابره شده عیناً درج میشود (ترتیبی که روسها درضبط اموال ومال التجاره اهالی سنی مذهب اتخاذ نموده بودندحال‌همان نقشه را عثمانیها تعاقب کرده اند دکاکین و حجرات چند نفر از ملل مختلفه را که اکثر اتباع دولت علیه و بعضی مدعی تبعیت امریکا هستند مهر و ضبط کرده اند معلوم نیست اقدامات در خاك و در حق رعایای بیطرف مبنی بر چه قانون واساسی است که رعیت دچار اضمحلال ودولت را دچار مشکلات سیاسی نماید اهالی بدبخت ارومیه بغارت رفته در خارج و داخل شهر اکثر به نان یومیه معطل شده چند نفری هم که اهل دار و دسته بودند فقط مختصر مال التجاره مانده و آنها هم با تجار طرف حساب و مقروض تجار هستند و این ضرر عاید تجار شده اهالی درمیان آتش سوزان مشت خاکستر گردیده آناً فاناً بر بد بختی مردم می افزاید کسی مالك عرض وناموس وجان خود نیست حقوق دولت و ملت پایمال اغراض گردید احدی در خیال دادرسی نبوده منافع شخصی بر مصالح عامه مقدم است بد بختانه تلگراف نیست که دردولایت خراب شده را بوزارت جلیلهٔ خارجه و کارگذاری کل عرض نماید چاپار هم مرتب نیست مستدعی است مراتب بفوریت بوزارت خارجه عرض شود که توجهی فرمایند و الا عنقریب همه مخلوق در زیر فشار محو خواهند شد)

اوضاع کنونی ارومیه و نواحی و صدماتیکه بمال و جان و عرض و ناموس اهالی وارد آمده ومی آید ازتصور خارج است و ا دیروز کارگذاری نمی توانستند وقایع را مشروحاً بدون ملاحظه کتباً وتلگرافاً راپوت بدهند دو سه روز است که بعضی از آنها را بوسیلهٔ قاصد و پست و تلگرافخانه عجب شیر اطلاع میدهد اگر توجه عاجلی نشود اهالی و ولایت بکلی خراب و پایمال خواهند شد (اسد الله)

نمرهٔ ۲۴۴) تلگراف وزات خارجه بسفارت پطروگراد

مورخهٔ ۱۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

این اوقات باز نظامیان روس در اطراف سای اقدامات خود سرانه گذارده اند از جمله در مشهدسر به بهانهٔ اینکه قراول مستحفظ بندر تیری خالی کرده صدای تیر بطرف اردوی روسها رفته رئیس قشون جمعی قزاق مأمور نموده اهالی بندر و عابرین را گرفته در اردو توقیف کرده اند و در قوچان از سواره نظام و قراسوران و غیره که مسئول امنیت طرق هستند خلع سلاح مینمایند هر قدر اولیای دولت در حفظ بیطرفی سعی می نمایند بالعکس مأمورین روس بشدت اعمال وخود سری می افزایند و بالاخره ممکن است این سوء رفتار مورث هیجان و تولید مشکلات عمده نماید علیهذا بفوریت مذاکره و احکام مؤثر در ترك این اقدامات صادر نتیجه را تلگراف فرمائید **(معاون الدوله)**

نمرهٔ (۲۴۵) مراسله وزارت خارجه بسفارت روس مورخه

۱۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دوستدار بانهایت توقیر و احترام در تعقیب مراسلات مورخه ۲۶ ذیحجه و مورخه

۲۵ ربیع الاول خاطر محترم جناب جلالتماب عالی را قرین استحضار میدارموافق مراسله که از سفارت آمریک بدوستدار نوشته اند قالی های موجوده کار خانه بطالك آلمانی را در تبریز که قیمت آنها بالغ برصد هزار تومان است نظامیان آن دولت بهیه بروسیه حمل نموده ودر آنجا بمعرض فروش رسانیده اند البته خاطر محترم جناب جلالتماب عالی مستحضر است که بمناسبت مقام بیطرفی دولت علیه ایران اینگونه اقدامات و عملیات نظامیان آندولت بهیه در مملکت دوست بیطرف بکلی مغایر اصول جاریه میباشد بنا برین دوستدار خاطر محترم آن جناب را بمفاد مراسلات فوق الذکر معطوف نموده محترماً خواهشمند است که بصدور اوامر تلگرافی بمواقع لازمه امر و مقرر فرمایند قالیهای محموله را عیناً اعاده بدهند و در صورتی که قالی های مذکور بمعرض فروش رسیده باشد مسئولیت آن بعهدهٔ کار گذاران دولت بهیه روسیه خواهد بود باانتظار مساعدت نتیجه اقدامات حسنه را مترصد است

(معاون الدوله)

نمرهٔ (۳۴۹) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران

مقیم اسلامبول مورخه ۱۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

حقیقة رفتار عثمانیها باجهة جامعه اسلامیت اسباب تعجب و هر روز مشکلات امر را از هر طرف برای دولت ایران زیادتر مینمایند امیر حشمت از بغداد بسمت خانقین حرکت کرده خبر میدهند عثمانیها باصرار میخواهند او را روانه ایران نمایند از همه اهم مسئله سالار الدوله است که از قرار راپورت او را بحدود آورده اند و باقایم مقام خانقین و فتاح بیك جاف و شیخ حمید در حد مجید خان و معدن نفط هستند سالار الدوله و فتاح بیك مشغول پیغام و نوشتن کاغذ بطایفه کلهر و قلخانی و والی پشتکوه هستند که باخود همراه نموده بسمت زهاب و سرپل حرکت نمایند بطوریکه خاطر عالی را مستحضر داشته ام عثمانیها بهر قسم تحریکات درسرحد تازه آرامش یافته کرمانشاهان تشبث دارند شونمان تبعه آلمان را که اخیراً سفارت آلمان اورا بسمت ویس قونسولی عراق معرفی کرده درسرحد کرمانشاهان عثمانیهارا باخود همدست وبین ایلات وعشایر مشغول تحریك هستند اینحرکات علاوه برتولید مشکلات برای موقع سلطنت و دولت شاهنشاهی هم متضمن اثرات مشؤمه است البته علی الرغم عثمانی ها دول متحارب هم بفکر های دیگرهم خواهند افتاد وخطرات دیگررا برای دولت ایران استقبال مینمایند زیرا طغیان سالار الدوله وانقلاب او درایران سوای شجاع الدوله وامیر حشمت و دیگران است و ممکن است آمدن او خسارات وانقلابات فوق العاده و جنك های داخلی چند سال قبل را تجدید نماید مراتب را فوراً باجای لازم درتحت اهمیت فوق العاده مذاکره واین تجمعات درسرحد وتحریکات را بالخاصه مراجعت سالار الدوله را باوجود تعهدات سابقه جداً پروتست نموده نتیجه را اطلاع دهید که دولت از روی جواب اولیای دولت عثمانی بوظایف خود در اوضاع مملکتی رفتار نمایند .

(معاون الدوله)

نمرة(۳۴۷) مراسله وزارت خارجه بسفارت انگلیس مورخه

۱۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

باانهایت توقیر واحترام باطلاع خاطر دوستی مظاهر آن جناب جلالتماب میرساند که از قرار اخبار واصله بدولت علیه ایران مأمورین دولت اعلیحضرت پادشاه انکلیس یك رشته سیم تلگراف بحری ازمقابل کمرك خانه درشط العرب امتداد بسیمی که از فا وببصره متصل بوده اتصال داده اند یکدستکاه تلگراف هم در قونسولگری نصب نموده که سیم جدیدالاحداث مزبور به آن متصل میشود چون امتداد سیم بنقاط خارج از تلگرافخانه عمومی یا اتصالش بسیم دیگران بی اجازه دولتی که عملیات مزبوره در خاك آن مجری گردد برخلاف قانون بین الملل است و مخصوصاً در اینمورد نیز این عملیات در خاك دولت بیطرف ایران اسباب ارتباط قوای نظامی یکدولت متخاصم با خاك دولت متخاصم دیگر است دوستدار ناگزیرم که باین اقدامات اعتراض نموده و از آن جناب جلالتماب دوستان استظهاری خواهش نمایم که درنزد دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان که همیشه حفظ قوانین بین الملل ورعایت بیطرفی ایران را وجهه نظر خود قرار داده اند مساعی کافیه بکار برند که سیم جدید الاحداث مزبور ازطرف مأمورین آن‌دولت متروك ودستکاهی را که درقنسولگری نصب نموده اند برچینند باانتظار جواب مساعد احترامات فایقه را تجدید مینمایم .

(معاون الدوله)

نمرة (۳۴۷) تلگراف وزارت خارجه‌بوزیر مختار ایران مقیم پطروگراد

مورخهٔ ۱۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

از قرار اطلاعات واصله اوایل ماه گذشته قشون روس غفلتاً بدهات باقرلو و تپه باشی قشلاق شاهسونها هجوم وچند ده را آتش زده قریب پنجاه نفر ازاهالی سوخته اند ساکنین دهات متفرق وباحالت‌خیلی سختی هستند مراتب را بسفارت نوشته‌مطالبه خسارت شد جناب عالی هم مذاکره و پروتست نموده جداً از این قبیل اقدامات جلو گیری و خسارت محروقین را قویاً مطالبه نمائید

(علیقلی)

نمرة (۳۴۹) تلگراف وزارت امور خارجه بسردار ارفع

مورخهٔ ۱۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

تلگراف جناب عالی رسید بسفارت عثمانی در طهران پروتست و رجعت قوای عثمانی خواسته شده و بوسیلهٔ سفارت دولت علیه در اسلامبول از بابعالی نیز همین تقاضاشده واقدامات سابقه پیوسته تعقیب می شود جنابعالی لازم است باز هم در مراعات کامل بیطرفی کوشش و ابداً تمایلی نسبت بهیچ یك از طرفین ابراز ندارید و حتی المقدور ازتحریکات جلو گیری و مردم را بارامی ومراعات بیطرفی دعوت نمائید تااقدامات دولت به نتیجهٔ مطلوبه مؤدی شود

(معاون الدوله)

نمرة (۳۵۰) تلگراف کار گذاری کل آذربایجان بوزارت امور خارجه

۱۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

راپورت کتبی کار گذاری ارومی مورخهٔ نهم ربیع الثانی را عیناً درج مینماید

(پس از آنکه روسها شهبندری را محاصره نمودند آنهائیکه درشهبندری بودند تسلیم نشده زد و خوردی در میان شد یکی دو نفر از ملتجیان شهبندری مقتول و دو نفرهم از روسها زخمی گردیدند بعد از آن نجات بیك وکیل شهبندری کسان خود را ممانعت نموده و تسلیم شد اشخاصیکه در شهبندری بودند گرفتار شدند روز بعد چهار نفر را که منجمله محرر سید طه و پسرش بوده آویزان کردند و هفده نفر هم از اشخاصیکه در شهبندری گرفتار شده بودند بروسیه فرستادند . (اسد الله)

نمرهٔ (۲۵۱) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت کبرای عثمانی مورخه ۱۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

البته در نظر ذاتعالی سفارت پناهی است اخیرا حین تبدیل شهبندر های کردستان و کرمانشاهان ۵ مراتب از سفارت سنیه کبری بوزارت امور خارجه اعلام شد وزارت خارجه سوابق رفتار و اعمال محمود مخلص بیك را که مرکوز خاطر محترم عالی بود متذکر شد، به پیش بینی از اقدامات او توقع نمود که از رجعت او بکردستان صرف نظر فرمایند جناب مستطاب عالی وعده فرمودند که برحسب وصایا و اوامر قطعیه ذاتعالی سفارت پناهی مشار الیه قادر بحرکاتی که مخالف با نیات دولتین وتنظیمات محلیه باشد نخواهد بود مطابق اخباریکه تازه از کردستان رسیده برخلاف بیطرفی این دولت علیه ذره از تحریکات واغوای مردم آنجا فروگذار نکرده و پیوسته باقدامات ضد وظیفهٔ خود از تشکیل مجالس وتهییج مردم بانقلاب پرداخته آنی از ایجاد مشکلات فراغت ندارد دوستدار حقاً و اصولا از آن جناب مستطاب متمنی است بصدور اوامر قطعیه مشار الیه را از این اقدامات که مضر مناسبات بین الطرفین و مولد انواع مضرات برای این دولت است ممنوع و بمراعات کامل بیطرفی این دولت علیه متوجه فرموده ودوستدار را از نتیجه قرین اطلاع و امتنان فرمایند

(معاون الدوله)

نمرهٔ ۲۵۲ تلگراف کار گذار کرمانشاهان بوزارت امور خارجه ۱۳ ربیع الثانی ۱۳۳۳

کار پردازی خانقین مینویسد پنج روز است محیی الدین و بهاء بیك یوز باشی از بغداد باینجا آمده در کنار رود خانقین برای آنها چادر زده‌اند دو نفر درویش ایرانی هم همراه آنها آمده و در همان چادر منزل دارند ازقرار مذکور یکی از آن دراویش سالارالدوله است و احدی را نمیگذارند داخل چادر بشود و نیز میگویند اسلحه زیادی از بغداد برای آنها حمل شده و میخواهند باعسکر و ردیف خانقین به قوره‌تو (۱) بفرستند امیر حشمت‌هم میخواهد باقایم مقام بقوره‌تو برود و بطور تحقیق میخواهند سالار الدوله را بارؤسای عشایر همراه نموده روانه کرمانشاهان نمایند و از مذاکرات باامیر حشمت چنین استنباط میشود که مشار الیه بامر ولایت بغداد عازم ایران شده که عشایر سرحدی را باعثمانیها همراه نماید و در ضمن سخن امیر حشمت اظهار داشته که چند روز قبل سالار الدوله باصاحب منصبان آلمانی

(۱) نزدیك قصر شیرین

وارد بغداد شده و خیال حرکت ایران را دارد ولی والی بغداد میخواست او را بسمت اناطولی روانه کند این کاغذ همان است که سابقاً اشاره بان شده است

(معاضد الملك)

نمرة (۲۵۳) تلگراف وزارت امور خارجه بحکومت

کرمانشاهان مورخه ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

جواب هائیکه حضرتعالی بشیخ حسن داده اید بسیار صحیح و شایان تمجید است خیلی لازم است در تسویه دعاوی مشار الیه با خوانین کلیائی اهتمام عاجل فرمائید که زود تر ختم شده به بغداد مراجعت نماید در مدت توقف او در کرمانشاهان مقرر فرمائید خیلی مواظب او بوده مراقب باشند که در صدد تحریکات برنیاید امید است بانکته دانی و حسن تدابیر صائبه حضرت عالی واقعه برخلاف انتظار در حوزه حکومتی کرمانشاهان رخ نداده اولیای دولت از این رهگذر آسوده خاطر باشند از طرف دولت هم انواع اقدامات شده باسفارت عثمانی کتباً و شفاهاً مذاکرات بعمل آمده و بسفارت کبرای اسلامبول هم تلگرافاً آنچه لازم بود اعلام شده امید است بتأییدات حضرت عالی نتیجه مطلوبه حاصل بشود (علیقلی)

نمرة (۲۵۴) تلگراف کار گذاری استراباد بوزارت

خارجه ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دیروز قونسول روس سی نفر سالدات فرستاده سید محمد خان ترکمان را دستگیر نموده حالیه در قونسولگری حبس است (معزز السلطان)

نمرة (۲۵۵) مراسله وزارت خارجه بسفارت کبرای

عثمانی مورخه ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

در تعقیب مراسلات متوالیه عدیده وزارت امور خارجه راجع بتجاوزات قوای نظامی آن دولت علیه بخاك مقدس ایران بانهایت احترام خاطر آن جناب مستطاب را مستحضر می دارد موافق اخباریکه اخیراً باولیای دولت علیه ایران رسیده شاهزاده سالار الدوله بمعیت قائم مقام خانقین و فتاح بیك جاف و شیخ حمید خان در خانه مجید خان و معدن نفط متوقف و پیوسته باتفاق قائم مقام مشغول پیغام و نوشتن کاغذ بطایفه کلهر وقلخانی ووالی پشتکوه و تحریك آنها بانقلابات و اغوای حدود نشینان کرمانشاهان بوده و قصد آن دارند که آنها را باخود همراه نموده و انقلابات مشئوم خونین چند سال قبل را باز در آن حدود از نو باعث شوند وجود سالار الدوله در حوالی سرحد ایران و اقدام او بحرکات فوق الذکر خاصه باشتراك مامورین رسمی و رؤسای عشایر آندولت علیه بیحد مایهٔ تعجب اولیای دولت متبوعهٔ دوستدار گردیده زیرا نسبت بمذاکراتی که در اسلامبول بین سفیر کبیر این دولت علیه و اولیای دولت علیه عثمانی در خصوص شاهزاده مزبور بعمل آمده است اولیای دولت متبوعهٔ دوستدار انتظار داشتند که اولیای آن دولت علیه از حرکت معزی الیه بسمت حدود ایران جلوگیری نموده هیچ نوع تقویت و تاییدی برای تجاوز مشار الیه بخاك این دولت علیه ننمایند بنا بر این اولیای دولت متبوعهٔ دوستدار بوسیلهٔ آن جناب مستطاب از اولیای دولت علیه

عثمانی توقع دارند که هرچه زودتر شاهزاده مزبور را از اقامت در حدود ایران ممنوع و مقرر دارند مامورین حدودی آن دولت قائم مقام خانقین و فتاح بیك و شیخ حمید را نیز از پیروی حرکات بی رویه و تحریکات و تشبثات خود ممنوع و بمراجعت بداخله خاك آن دولت ملزم فرمایند تابدین وسیله رعایت کامل بیطرفی این دولت علیه بعمل آمده از مشکلاتی که تحقیقاً بواسطه حرکات فوق برای این دولت پیش میاید جلوگیری و از وقوع خسارات و تضررات فوق العاده برای افراد سرحد نشینان و اهالی ولایات مجاور پرهیز شود دوستدار بابی صبری تمام منتظر نتیجهٔ اقدامات حسنه آن جناب مستطاب بوده و موقع را برای تجدید احترامات فایقه مغتنم میشمارد **(معاون الدوله)**

نمرهٔ (۲۵۶) تلگراف سفیر کبیر ایران از اسلامبول به

وزارت خارجه ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

در باب سالار الدوله آنچه در قوه داشتم سعی کردم رایشان بر این قرار گرفت که او را قونیه بیاورند **(محمود)**

نمرهٔ (۲۵۷) تلگراف وزارت امور خارجه بسفیر کبیر ایران

مقیم اسلامبول مورخه ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

در ارومی عثمانیها دکاکین اتباع ایران و ملل متنوعه که اغلب تبعه آمریك هستند ضبط دولت را دوچار مشکلات سیاسی می‌نمایند اهالی غارت شده و گرسنه مانده اند جان ومال و ناموس اهالی محفوظ نیست از دولت علاج را استرحام می کنند بسفارت سخت نوشته شد با باب‌عالی جداً مذاکره رفع این احوال مشئوم را بخواهید **(علیقلی)**

نمرهٔ (۲۵۸) مراسله وزارت امور خارجهٔ بسفارت کبرای

عثمانی مورخه ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

مطابق اخباریکه اخیراً به دوستدار رسیده شیخ حسن شیخ الاسلام اربغداد بکرمانشاه وارد وباکت های چندی ازکوماندان حرب عراق عرب وبعضی دیگر برای حکومت آنجا آورده که خلاصهٔ مندرجات آنها صمیمیت باسردار ارفع وهمراهی بادولت عثمانی بوده است وبعلاوه بتایید مطالب فوق شفاهاً اظهارات چندی دایر بسرکوبی سردار ارفع واجازه عبور قشون عثمانی از خاك کرمانشاهان بحاکم معزی الیه نموده است دوستدار بایك دنیا تعجب مراتب را باطلاع خاطر آن جناب مستطاب رسانده بدون اینکه توضیحی را در وخامت این نوع تحریکات مأمورین آندولت ضرور بداند باکمال بی صبری از آن ذاتعالی سفارت پناهی متمنی است تشبثات لازمه فرمایند که مأمورین آندولت ازهرنوع تحریکات که منافی مسلك بیطرفی متبوعهٔ دوستدار است ممنوع گردند **(معاون الدوله)**

نمرهٔ (۲۵۹) مراسله سفارت روس بوزارت خارجه

۱۷ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دوستدار بانهایت توقیر واحترام درجواب مراسله محترمه جناب مستطاب اجل عالی مورخه ۱۰ شهر حال زحمت افزا شده خاطر مودت مظاهر را مستحضر میدارد که جناب مستطاب

اجل وزیر امور خارجه دولت امپراطوری از جناب شوکتماب جانشین قفقاز خواستار شده‌اند که فروش قالی های پتاك را در صورتیکه اظهارات اولیای دولت علیه ایران مقرون بصدق باشد قدغن وموقوف نمایند در اینموقع . . . . (کروستوتس)

نمرهٔ (۳۶۰) مراسله وزارت خارجه بسفارت عثمانی

مورخه ۱۷ ربیع الثانی ۱۳۳۳

تلگرافی از تبریز برطبق اطلاعات واصله از ارومی رسیده است که عیناً برای استحضار خاطر محترم جناب مستطاب عالی درج میشود : (عثمانی‌ها دکاکین و حجرات چندنفر از ملل مختلفه را که اکثر اتباع دولت علیه ایران و بعضی تحت تبعیت آمریکا هستند مهر و ضبط کرده اند معلوم نیست این‌اقدامات درخاك ایران درحق رعایای دول بیطرف مبنی‌برچه قانون و اساسی است که رعیت مضمحل و دولت گرفتـار مشکلات سیاسی گردد اهـالی بدبخت ارومیه خاصه مسیحی مذهب ها تمام بغارت رفته درخارج و داخل شهر اغلب به نان یومیه معطل شده اند برای چند نفری هم که اهل دادوستد بودند فقط مختصر مال التجاره مانده و آنها هم باتجار طرف حساب ومقروض هستند این ضررها قهراً عاید تجار اهالی در میان آتش سوزان مشتی خاکستر شده اند آناً فاناً بر بدبختی مردم می افزاید کسی مالك عرض وناموس وجان خودنیست منافع شخصی‌برمصالح عامه مقدم است بدبختانه تلگراف‌نیست که درد ولایت خراب شده‌را بتوان بوزارت جلیله امورخارجه عرض وطرف توجه نمود)

اگرچه وزارت امور خارجه از بدو تجاوزات عساکر و مأمورین آندولت علیه تصریح نموده که عهده دار خسارات جانی ومالی مردم وضرر های مادی ومعنوی دولت علیه ایران کار گذاران آندولت خواهند بود اینك دوستدار نیز دربی مراسلات سابقه وزارت خارجـه مراتب فوق را تأیید ومتوقـع است بصدور اوامر تلگرافی مقرر فرمایند تجاوزات را دفع بیش ازاین تولید خسارات نکرده درصدد جبران و ترمیم ضررهای وارده برآمده دوستدار را ازنتیجه مستحضر فرمایند (معاون الدوله)

نمرهٔ (۳۶۱) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران

مقیم اسلامبول مورخه ۱۷ ربیع الثانی ۱۳۳۳

سابق ازسنندج خبردادند عثمانیها قصد تجاوز به کردستان‌را کرده‌اند باسفیرمذاکره شد گفت اگرعثمانیها قصدی داشتند باهتمام من منصرف شدند تازه خبرمی‌دهند متصرف سلیمانیه درصدداست بایکدسته و یاسی هزار نفر بدشت آمده مردم را تهییج و از راه همدان باذربایجان برود سی‌هزار نفر بنظر اغراق است ولی قصد تجاوز او را با یك عده عساکر متواتراً خبر می دهند بسفارت عثمانی در تعقیب اظهارات سابق رسماً نوشته شده حضرتعالی هم پروتست و منع این تجاوز را طلب نتیجه اعلام فرمائید (معاون الدوله)

نمرهٔ (۳۶۲) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت کبرای عثمانی

مورخهٔ ۱۷ ربیع الثانی ۱۳۳۳

درطی مراسلات رسمیه عدیده وقایع خانمان سوز ارومی که از اثر تجاوزات واقدامات

قوای نظامی آندولت علیه بظهور رسیده خاطر کرامی جناب مستطاب عالی از کیفیات آن مستحضر کردیده است اینك دوستدار به تعقیب و تأیید مراسلات سابقه وزارت امور خارجه مفاد اخبار واصله از ارومی را که حقیقة باعث ملالت وافسرده کی است باطلاع خاطر محترم ذاتعالی سفارت پناهی میرساند که حین مصادمات در آن صفحات چند قریه کلیة به یغما رفته وبعضی قراء احتراق وهستی مردمش طعمهٔ آتش کردیده در چندده دیکر که مسیحی مذهبان سکونت داشته اند بی اندازه قتل وبی عصمتی واقع و قسمتی از آنها بشهر و نواحی فرار کرده اند ونیز خبر میدهند بخانه اسمعیل نام که جزو میسیون فرانسه مستخدم بوده ریخته مومی الیه و پنجنفر زن و بچه اش را بقتل رسانیده اند و در ارومی هم خسارات زیاد وارد آمده درب وپنجره را شکسته وبرده اند دوستدار یقین دارد که قطعاً تصدیق میفرمایند وقوع این اتفاقات وحشت انکیز در تاریخ اتحاد ویکانکی دولتین هیچوقت نمیتواند نمایش مطلوبی را حائز کردد و طبعاً مقتضیات یك جهتی حکم کذار است که دوام این احوال اسف اشتمال مصلحت وصوابی را برای دولتین متضمن نبوده سهل است ضرر های کوناکون معنوی را استقبال خواهد کرد علیهذا دوستدار حقاً واصولا این اقدامات قوای آن دولت علیه را که از نتیجه تجاوزات آنها بوقوع پیوسته است پروتست و رجعت آنان و جبران تمام خسارات و دماء مقتولین را جداً طلب نموده باتنظار حسن توجه آنجناب مستطاب احترامات ...

(معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۶۳) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران

مقیم پطروگراد مورخه ۱۸ ربیع الثانی ۱۳۳۳

روس ها ابداً حدی برای رفتار خود معترف نیستند مثلا بطوریکه تلگراف کردم اعتمادالدوله که سابقه اعمال اوابداً پوشیده نیست قونسول روس بخود بخوی برده واورا متصدی کار کرده اند بدیهی است این اقدام چه اثرات بد در افکار عامه خوهد کرد البته جداً پروتست نمائید **(علیقلی)**

نمرهٔ (۲۶۴) تلگراف وزیر مختار ایران مقیم پطروگراد

بوزارت خارجه ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۳۳ تاریخ مخابره

سابقاً هم اقدامات کرده بودم و اوامر اکیده صادر شده است که قالی های تجارتخانه آلمانی را بفروش نرسانند بفرمانفرما هم همان اوقات در اینباب تلکراف شده است حالا هم که اقدام جدید کردم همین جواب را دادند **(اسحق)**

نمرهٔ (۲۶۵) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت روس مورخه

۱۹ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دوستدار باکمال توقیر و احترام خاطر محترم جناب جلالتماب عالی را مستحضر میدارد که موافق اطـلاعات واصله از بندر مشهد سر شب ششم شهر جاری ساعت پنج و نیم از شب کذشته قراول بندر می بیند که یکنفر ناشناسی در کوشهٔ دیواری ایستاده است مشار الیه بنا بوظیفهٔ که داشته است چندین مرتبه شخص مجهول الحال را صدا کرده ولی جوابی

نمی‌شنود وبعلاوه پس ازچند دقیقه دیده است که شخص مذکور می‌خواهد فرار نماید در اینموقع لزوماً قراول تیری بهوا خالی می کند کماندان قشون اندولت بهیه بمجرد شنیدن صدای تیر تفنك یکعده قزاق بدان محل فرستاده و قزاق ها هم فوراً قراول و مستحفظین بندر را باجمعی از عابرین دستگیر وباردو برده و درآنجا آنهارا حبس و استنطاق می نمایند وبطوریکه خبر رسیده است اهالی ازدیدن این اوضاع بکلی متوحش میشوند دوستدار با کمال تحیری که از اینواقعه دارد لازم میداند که خاطر محترم عالی را به پروتست ها واعتراضات وزارت خارجه راجع بورود واقامت قشون دولت بهیه روسیه درایران متوجه ساخته متذکر شود که این قبیل اقدامات مستقیمانه مأمورین نظامی اندولت بهیه ممکن است باعث هیجان اهالی شده آنهارا طوری متأثر بنماید که بالاخره برای حفظ حیثیات خود باقدامات نامطلوبی توسل کرده وچنانکه تصدیق می‌فرمائید ازهمین نقطه نظر بوده است که اولیای دولت‌متبوعه دوستدار همه وقت باقامت قشون اندولت بهیه درخاك ایران اعتراض نموده اند درهر حال فرضاً که تحقیق اصل مسئله هم لازم می‌شد واجب بود که از طرف مامورین آندولت بهیه بمامورین محلی اعلام و ازآنها تقاضای رسیدگی می‌نمودند نه اینکه خود سرانه بقزاق ها امر بدهند که بمحل رفته متعرض عابرین و مستحفظین گردندوآنوقت بدان هم اکتفا نکرده بدون جهة وعلت معینی مستقیماً رعایا ومستخدمین ایندولت علیه را توقیف و تحت استنطاق درآورند بنا براین دوستدار احتراماً خواهش مند است که بفوریت بهرجا مقتضی میدانند دراستخلاص محبوسین و تکدیر کماندان مذکور اشعارات لازمه نموده وسرعت رجعت قشون روس را از ایران تقاضا فرمایند که باین وسیله خاتمه باین اوضاع غیر منظم داده شود

(معاون الدوله)

نمرة (۲٦٦) مراسله وزارت امورخارجه بسفارت کبرای عثمانی

مورخه ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۳۳

بتایید مراسلات سابقه وزارت امور خارجه مورخه ۱۲ ربیع الاول و ۱۰ ربیع الثانی راجع به تجاوزات عساکر و عشایر اندولت علیه بحدود عربستان ایران که سبب ورود قوای اجنبی دیگر و مصادمه درخاك مقدس ایندولت علیه و انقلاب آنصفحات وضرر های فوق العاده برای دولت و اهالی گردیده است با کمال احترام زحمت افزا میشود که موافق اخبار واصله قشون و قوای اندولت علیه باشیخ غضبان و اعراب درسه فرسخی امینیه متوقف و احتمال قوی بمصادمه باقوای اجنبی دیگر میرود و بدینواسطه اعراب درانقلاب و آنصفحات‌را منقلب ومتزلزل نموده اند دوستدار حقاً واصولا این تجاوزات را که بکلی منافی باعهود مقدسه ومناسبات دولتین و مقررات حدودی است پروتست کرده جداً طلب می‌نماید برعایت حسن مناسبات دولتین علیتین وجلوگیری ازخسارات وضررهای مادی ومعنوی ایندولت علیه اهتمام فرمایند بصدور اوامر تلگرافی قوای اندولت علیه رجعت وترك این تجاوزات را نموده اولیای این دولت علیه را از حسن موافقت خود قرین امتنان فرمایند با انتظار توجه معنوی آن جناب مستطاب احترامات فایقه . . . .

(معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۶۷) تلگراف وزارت امور خارجه بوزیر مختار ایران

مقیم لندن مورخه ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۳۳

درباب هولست تعقیب نمائید بطوریکه مطلع هستید قبل از وقوع جنگ هرچه در فراهم آوردن وسایل بیطرفی مساعدت دولتین تقاضا شد ابداً مساعدت نکردند وحالا هر خساراتی وارد بیاید بمنزله فرس ماژر است ودولت ابداً مسئول نیست برای استحضار جنابعالی تلگراف شد که مسبوق باشید اینجا هم درهمین زمینه مذاکرات شده است **(علیقلی)**

نمرهٔ (۲۶۸) تلگراف وزارت امور خارجه بسفارت اسلامبول

مورخه ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۳۳

خبر میرسد قشون عثمانی باغضبان شیخ بنی‌لام و اعراب سه فرسخی امینیه متوقف قوای انگلیس‌هم مقابل ناصری هستند ویم مصادمهٔ سخت میرود اعراب وعشایرهم موقع‌را مغتنم شمرده به نهب و غارت مشغول و آصفحات را منقلب کرده اند مستحضر هستید علت اصلی این انقلابات وضرر های مادی ومعنوی دولت و ورود قشون انگلیس بخاك ایران تجاوز قوای عثمانیها وتحریکات آنهاست مراتب بسفارت عثمانی پروتست حضرتعالی هم با جای لازم مذاکره وپروتست فرموده نتیجهٔ اقدامات موثره خود را دررجعت قوای عثمانی اعلام فرمائید بسفارت انگلیس هم پروتست و توقع رجعت قوای آنها شد **(معاون الدوله)**

نمرهٔ (۲۶۹) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار دولت علیه در لندن

مورخهٔ ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

اخبار ۱۵ حوت این است که انگلیسها شکست خورده اعراب ساحل رود خانه رسیدند تلفات معلوم نیست قشون انگلیس کمتر است ناصری در خطر احتمال قوی دارد بتصرف اعراب بیفتد تمام اطراف مسلح ومهاجم هستند انقلاب شدید تر میشود اگر اعراب با خزعل طرفیت دارند گناه ایرانیان دیگر چیست که باید اوطان آنها میدان مبارزهٔ قشون انگلیس و عثمانی بشود اگر انگلیس قشون نمی آورد اوضاع بهتر بود ورود انگلیس بیشتر اسباب انقلاب پیروان جهاداست وهرخسارتی که بخارجه وارد شود ایران خود را مسئول نمی داند بلکه متخاصمین را که در ایران جنگ می کنند مسئول هر خسارتی می داند که با یران وارد شود منتظر نتیجهٔ مذاکرات جنابعالی هستم وقایع را اطلاع میدهم **(معاون‌الدوله)**

نمرهٔ (۲۷۰) تلگراف وزارت خارجه بکار گذاری کرمانشاهان

مورخهٔ ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

تلگرافات شما راجع به شیخ حسن رسید با تحقیقات دقیقه معلوم نمائید اگر شیخ حسن مشغول تحریکات است بوسایل مقتضیه درجلوگیری از او اقدام کنید وبتدابیر مؤثره اقدامات اورا خنثی نمائید واگر مشکلی در کار نمی بینید موجبات حرکت اورا بسمت عتبات فراهم نمائید درصورت محظور به طهران اطلاع دهید که رفع محظور بشود **(معاون‌الدوله)**

نمرهٔ (۲۷۱) تلگراف وزارت خارجه بسفارت لندن

مورخهٔ ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

خبر میرسد قشون عثمانی با غضبان شیخ بنی لام واعراب سه فرسخی امینیه متوقف بوده

انکلیسها هم در مقابل ناصری هستند و روز ۱۲ حوت مصادمه واقع شده قشون اعراب به هزار قدمی ناصری رسیده اند نتیجهٔ جنك معلوم نیست ولی اعراب و عشایر هم موقع را مغتنم و به نهب وغارت مشغول اند نمی دانم آیا دولت انکلیس با انتشار احکام جهاد که اسباب هیجان ایلات وعشایر متعصب شده است معایب آوردن قشون را ملتفت هست یا نه چون علت تمام ضرر ها وخسارات مادیه ومعنویه بمصادمهٔ قوای طرفین راجع میشود بسفارت انکلیس و عثمانی پروتست نموده مراجعت قشون را خواسته ام جنابعالی هم مذاکره و جداً مراجعت قشون انکلیس را بخواهید و نتیجه را اطلاع دهید **(علیقلی)**

نمرهٔ (۲۷۲) راپورت تلگرافی تلگرافخانه بوشهربوزارت امور خارجه

۲۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

تفصیل گرفتاری قونسول با رئیس تجارتخانه آلمان از این قرار است : دیشب قونسول آلمان در منزل رئیس تجارتخانه مهمان بوده شش از شب گذشته مراجعت می کند چهار نفر هم تفنگچی مستحفظ داشته سه ساعت بدسته مانده مستحفظین می بینند عدهٔ زیادی قریب سیصد نفر سپاهی بطرف عمارت می آیند نهیب می دهند اعتنا نمی شود پیش می آیند تفنك می اندازند از آنطرف شلیك میشود از چهار طرف عمارت را محاصره و داخل شده درب اطاق ها را شکسته قونسول را بیرون آورد باتفاق بطرف عمارت رئیس تجارت خانه رفته او را هم با عیالش که خواب بوده اند دستگیر کرده در درشکه نشانده با سرباز بطرف دستك برده از آنجا در جالبوت نشانده و بجهاز بردند دو نفر از آدم های مسیو واسموس آلمانی را هم که میگویند یکی دکتر و دیگری منشی بوده از طرف بهبهان می آمدند و درخاك حیات داود بدستیاری حیدر خان بندر ریکی دستگیر کرده بودند بهمین جهاز سوار ومحبوساً بردند خود مسیو واسموس فرار و فعلا در براز جان است **(عبد العلی)**

نمرهٔ (۲۷۳) تلگراف کار گذاری فارس بوزارت امور خارجه

مورخهٔ ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

مسیو واسموس از براز جان به ایالت جلیله تلگراف می کند من بشیراز می آمدم در سامان حیات داود حیدر خان حیات داودی چادرمرا محاصره کرده من بجهت تحصیل کمك از چادر بیرون آمدم تمام اموال مرا با دکتر آلمانی ومترجم و نوکر های من به تحریك انکلیسها ضبط نمود لازم میدانم شما را مطلع نمایم و تصور می نمایم اسبابهای من هنوز در بندر ریك نزد حیدر خان است حکم فرمائید پس بدهد من خودم هم درکاروانسرای براز جان منزل کرده ام ونیز بایالت جلیله راپورت رسیده دیشب انکلیسها دربوشهر قونسول و وکیل التجاره آلمان را دستگیر نموده اند **(غلامعلی)**

نمرهٔ (۲۷۴) مراسلهٔ وزارت خارجه بسفارت روس

مورخهٔ ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دوستدار دراینموقع با نهایت توقیر واحترام توجه خاطر محترم عالی را بمذاکرات شفاهی درباب بیطرفی ایران در جنك های بین المللی کنونی که از طرف جناب مستطاب اجل

رئیس الوزراء و خود دوستدار با آن جناب جلالتماب عالی شده موافقت رأی اولیای دولت دوست همجوار در رعایت مقام بیطرفی و احترام روابط دوستانه تمنا شده بود جلب نموده احتراماً زحمت افزا می شود که بر خلاف مقصود و منظور اولیای دولت علیه مع التاسف مامورین نظامی دولت بهیه که اقامت آنها درایران بطول انجامیده و از این حیث همه نوع مشکلات فراهم گردیده است در موقع حرکت از ارومی در طرف خوی و سلماس باهالی قراء و دهات اطراف تعدی و بی اعتدالی زیاد نموده و بعضی از دهات سر راه را نیز آتش زده سوزانیده اند و بعلاوه دو عراده توپ هفت سانتیمتری و هشت سانتیمتری متعلق بدولت علیه ایران را که در این اواخر از توپخانه ارومی باآلات و لوازم آن ضبط نموده اند در موقع حرکت از ارومی اسباب های آنها را شکسته و همراه خود برده اند که بکلی توپهای مذکور ناقص شده است البته خاطر حق گذار جناب جلالت ماب عالی تصدیق خواهند فرمود که این عملیات تحمل نا پذیر نظامیان دولت بهیه روسیه و تعرض بجان و مال اهالی بیگناه یك نوع تجاوز علنی بحقوق و منافع دولت علیه ایران است و منظور اولیای دولت علیه را در حفظ بیطرفی بی اندازه مشکل میکند و یقین کامل دارد که این سبك رفتار بالاخره اولیای دولت را به مخطور بزرگی مقابل خواهد کرد بنابراین نظر بمصالح دولتین علیتین روس و ایران دوستدار جلوگیری از این اقدامات را جداً تقاضا و اولیای دولت بهیه را در مقابل این قبیل رفتار مسئول دانسته مخصوصاً خاطر نشان می نماید کلیه خسارات حاصله از این عملیات متوجه بدولت بهیه روسیه است

(معاون الدوله)

نمرة (۲۷۵) تلگراف وزارت خارجه به ایالت فارس

مورخه ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

از بهبهان خبر رسیده است مسیو واسموس آلمانی بعد از آنکه خط حرکت خود را از دشت بابوئی و ممسنی برگردانده مبدل براه حیات داود و برازجان نمود چون به بهیاری که سه فرسخی بندر ریك حاك حیات داود است وارد میشوند بعد از دو ساعت یکمرتبه قریب سیصد نفر سواره و پیاده که از قرار مذکور حیات داودی بوده اند غفلة بسر آنها ریخته تماماً را بجز خود واسموس که بابای پیاده و باچکمه فرار میکند دستگیر و دیشب دو ساعت و نیم از شب گذشته دکتر و میرزا محمود خان مترجم و تمام عملجات و شصت هفتاد قاطر بابار و الاغ و غیره را وارد بندر ریك می نمایند از قرار مذکور برای تجسس و دستگیری خود واسموس هم سوار فرستاده شده است سفارت آلمان چند روز قبل خبر داد که قصد دارند واسموس را بسمت ژنرال قونسولی باقامت در فارس تعیین نمایند چون مشار الیه سابقاً در بوشهر قونسول بود از حکومت آنجا سوابق احوال او تحقیق شد هنوز جواب نرسیده این خبر میرسد سفارت آلمان از وزارت خارجه تأمین جان و حفظ و حراست شخصی واسموس را خصوصاً و همراهانش را عموماً طلب مینمایند وبعلاوه باید کاملا تحقیق شود که این اتفاق ناگهانی از طرف اشرار بوده یااینکه مبنی بر تحریکی است با انتظاماتیکه

در زمان ایالت و فرمان گذاری حضرت عالی در آن صفحات حاصل شده و باوجود ژاندارمری وقوع یك همچو امر ناگواری محل تعجب است مسئله خیلی مهم و برای دولت و عمال فارس تولید زحمت مینماید مترصدم که از طرف حضرت عالی فوراً و سریعاً اوامر مؤکده در مجازات مرتکبین و رد محمولات و بارها و استخلاص همراهان و تامین جان واسموس در برازجان صادر گشته از نتیجه هرچه زودتر وزارت خارجه را مستحضر فرمایند

(معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۷۶) مراسلهٔ وزارت خارجه بسفارت انگلیس

مورخه ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

از قرار اطلاعی که امروز به دوستدار رسیده در شب ۱۸ حوت مأمورین دولت فخیمه انگلیس قونسول آلمان را که در یك میدانی بیرون بوشهر بوده بارئیس تجارتخانه آلمان غفلة گرفته و بجهاز برده اند و نیز مأمورین انگلیس که از آن جمله کاپتین نوئل است درصدد بوده اند که مسیو واسموس آلمانی را بدستیاری حیدر خان حیات داودی دستگیر نمایند و مشار الیه فراراً به براز جان آمده و بنه و اموال او را که از قرار مذکور معتنابه بوده است مأمورین مزبور از بندر ریك بجهاز انگلیس حمل کرده اند چون این واقعات تاسف انگیزی که در خاك بیطرف ایران واقع میشود ناقض بیطرفی ایندولت علیه میباشد دوستدار ناگزیر است باعطف بمراسله ۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳ باقدامات مزبوره که بکلی خلاف انتظار بعرصهٔ شهود میرسد جداً اعتراض نماید از آنجائیکه اولیاء دولت علیه ایران بمساعدت های آن جناب جلالتماب دررعایت بیطرفی ایران همیشه بنظر حق شناسی نگاه میکنند امیدواری کامل حاصل است که برای سد ابواب این قبیل اقدامات در خاك ایران که با مصالح طرفین منافات کلی دارد مساعی جمیله بکار برده بجههٔ اعادهٔ قونسول و رئیس تجارتخانه و استرداد اموال مسیو واسموس و عدم تعرض مأمورین دولت فخیمهٔ انگلیس باو و همراهانش احکام لازمه از طرف اولیاء آندولت صادر خواهند فرمود دوستدار ممنون میشود که هرچه زودتر از اقدامات جدیه آن جناب اطلاع یافته و اطمینان کامل در عدم تکرار اینگونه عملیات مأمورین دولت فخیمه انگلیس حاصل نماید

(معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۷۷) مراسله وزارت خارجه بسفارت انگلیس

مورخه ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۳۳

موافق اخبار واصله باولیای دولت اعلیحضرت شاهنشاهی کاپتین نوئل نایب قونسول دولت فخیمه انگلیس قصد دستگیری مسیو واسموس قونسول آلمان مامور شیراز و همراهان او که عبارت از یکنفر آلمانی و محمود خان ایرانی بوده اند در بندر ریك تشبثات مینماید مسیو واسموس در شب ۱۵ حوت از بهبیاری فرار کرده سلامت به براز جان وارد میشود اما بنه و اموال او را که از قرار مذکور معتنابه بوده باآن دو نفر آلمانی و ایرانی ازبندر ریك بکشتی برده و بعد محمود خان را به بندر عودت داده اند دوستدار باین واقعه اسفناك که مخالف بیطرفی دولت علیه و موجب تجری ایلات گردیده مساعی دولت را در

اسکات افکار عامه هدر میدهد اعتراض نموده از آن جناب جلالتماب انتظار قوی دارد که بجهة اعاده یکنفر آلمانی و اموال مسیو واسموس در نزد دولت اعلیحضرت پادشاه انکلیس اقدامات لازمه بعمل آورده بحصول نتیجه مطلوبه دوستداررا قرین امتنان فرمایند احترامات .

(معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۷۸) مراسله وزارت امور خارجه بسفارت انکلیس

مورخه ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۳۳

درتعقیب مراسله مورخه ۱۲ ربیع الثانی راجع بامتداد سیم بحری ازعمارت قونسولکری انکلیس به سیم بصره بانهایت توقیر واحترام زحمت افزا میکردد که از قرار اطلاعات واصله از ریاست تلکرافخانه عربستان باولیای دولت علیه ایران روز نهم حوت مستر استیونس تلکرافچی انکلیس بایکنفر دیکر وارد تلکرافخانه اهواز شده اظهار داشته اند که حکم داریم بابصره و نقاط دیکر مشغول مخابرات شویم و دریکی از اطاقهای تلکرافخانه منزل کرده اند دوستدار ازاین اقدام جبریه تلکرافچی انکلیس که بدون استرضای ادارات راجعه در تلکرافخانه اهواز بعمل آمده وازنقطه نظر مساعدتی که ازاین راه بیکی از متخاصمین میشود منافی بیطرفی ایران است خودرا ناکزیر از اعتراض میداند و بواسطهٔ مساعدتی که همواره از طرف آن جناب جلالتماب نسبت باظهارات سلف دوستدار دایر به بیطرفی دولت علیه ایران مشهود کردیده رجاء واثق دارد که برای رفع این اقدامات درنزد دولت اعلیحضرت پادشاه انکلستان سعی کافی فرموده دوستدار را از نتیجه حاصله ممنون فرمایند .

(معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۷۹) تلکراف وزارت خارجه به حکومت بنادر

مورخه ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۳۳

اخبار یومیه ۱۷ حوت مشعر است براینکه واسموس نام آلمانی بایکنفر دیکر و میرزا محمود خان نام چهار شنبه ۱۰ حوت از بهمیاری طرف شبانکاره میرفتند مسترنوئل کاپیتن انکلیس نزد حیدر خان دربندر ریك آمده وبخواهش مشاراليه محمد خان برادر حیدر خان آنهارا کرفته شب ۱۵ حوت واسموس فرار کرده شب ۱۶ تمام بنه واسموس باد کتر آلمانی و محمود خان را به بندر ریك آورده تسلیم مستر نوئل نمودند روز ۱۶ آنهارا در غراب انکلیسی سوار کرده برده اند بعد از برازجان خبر رسید که واسموس به برازجان رسیده ولی قونسول آلمان را بیرون شهر بوشهر درشب ۱۸ حوت با رئیس تجارتخانه کرفته و به جهاز برده اند البته میدانید که این اقدامات بر خلاف بیطرفی ایران است به وصول این تلکراف باید محمد خان و حیدر خان را که مرتکب این واقعه بوده اند مورد مؤاخذه سخت قرار دهید و در استرداد اموال و بنه واسموس اقدامات لازمه بعمل آورده حاصل اقدامات را اعلام کنید

(علیقلی)

نمرهٔ (۲۸۰) تلکراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران مقیم لندن

مورخهٔ ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۳۳

کاپیتن نوئل نایب قونسول انکلیس بواسطهٔ تحریکات در بندر ریك بقصد دستکیری

مسیوواسموس قونسول آلمان اقدام کرده واسموس فرار سالماً به برازجان میرسداموال وبنه او که می کویند معتنابه بوده بایك آلمانی دیکرومترجم ایرانی به بندر مزبور آورده بکشتی انکلیسی برده ولی ایرانی را اعاده می دهند کاپیتن نوئل هم متعاقب واسموس برازجان آمده ازبوشهر هم خبر میرسد قونسول آلمان را دریك میدانی شهر با رئیس تجارتخانه کرفته به جهاز انکلیس برده اند از طرف دیکر سفارت انکلیس دوستانه می نویسد تعلیمات بدهید از حرکات واسموس جلوکیری نموده و ایالت فارس اعمال او را تحت نظر داشته باشد اکر درست ملاحظه کنید این اقدامات بعینه اقداماتی است که روسها در شمال میکرند ومتوقع بودیم انکلیس جلوکیری نمایدخودشان این اقدامات را مستقیماً بعمل آورده وبا اعلان بیطرفی انتظار دارند ایران هم مأمورین رسمی آلمان وغیره را طرد و تبعید نماید . امروز اکر بنا باشد بیطرفی ایران را که نهایت جهد درحفظ آن بکار برده ایم بکذاریم دچار اینکونه لطمات بشود خواهی نخواهی این اقدامات جز اینکه اسباب هرج و مرج و کسیختن رشتهٔ اختیارات دولت و انقلاب مملکت بشود نتیجه ندارد جداً مذاکره نموده اعاده قونسول بنادر، استرداد اموال واسموس رجعت هولست را بخواهید اینجاهم بسفارت مراسلات اعتراضیه نوشته شد

(معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۸۱) مراسله سفارت آلمان بوزارت خارجه

۲۳ ربیع الثانی ۱۳۳۳

درتعقیب دوفقره یادداشت خود بتاریخ ۱۰ و ۱۷ فوریه دایر بتوقیف خود سرانه مسیوهولست درمحمره ومسیو هلمیش در اهواز باکمال افتخار باستحضار آن جناب میرساند که انکلیس ها باین اهانتی که علناً نسبت به بیطرفی ایران معمول داشته اند اکتفا نکرده جدیداً اقدام بتوقیف وضبط اموال ونوشتجات دونفر تبعه فوق الذکر آلمان نموده اند دوستدارفوق العاده متشکر خواهد کردید که آن جناب دراین مقدمه اقدامات مجدانه اتخاذ و طوری فرمایند که اشیاء متعلقه بمسیو هولست ومسیو هلمیش بلا تأخیر بتصرف عمال ایرانی داده شود

مراتب . . . **(کاردرف)**

نمرهٔ (۲۸۲) مراسله سفارت آلمان بوزارت امور خارجه

۲۳ ربیع الثانی ۱۳۳۳

بانهایت احترام توجه خاطر آنجناب را باهانت جدیدی که ازطرف روسها به بیطرفی ایران وبمنافع اتباع مملکتی که با ایران دوستی دارد وارد آمده متوجه میسازد قشون روس باعتراضات پی درپی سفارت آمریکا که مامور حفظ منافع اتباع آلمان درآذربایجان است هیچکونه وقع واهمیتی نکذارده و تجارتخانه آلمانی موسوم به پطاك را اشغال کرده اند واین رفتار ننك آمیز خود را بجائی کشانیده اند که قالی های آن تجارت خانه را هم سرقت کرده اند دوستدار تمام این تخطیات و تجاوزاتیکه در مملکت بیطرفی صورت میکیرد اعتراض نموده از آن جناب خواهش مند است بعمال ایرانی تبریز دستور العمل بدهند که در تخلیه تجارتخانهٔ آلمانی اصرار و تأکید نموده و قالی های تجارتخانه مزبور را محافظت نمایند **(کاردرف)**

نمرة (٢٨٣) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران

در اسلامبول ٢٤ ربیع الثانی ١٣٣٣

بعد از آنکه سیم تلگراف مراغه و تبریز دایر شد رمزی بیك نامی از میان دوآب بحکومت مراغه اینطور تلگراف میکند (حکومت مراغه محافظهٔ عسکر را در عجب شیر از شما میخواهم هرگاه محافظه نشوند شما و اهل مراغه دوچار مسئولیت عظیم میشوید فوراً جواب بدهید قائم مقام میاندوآب رمزی رئیس تلگرافخانه فوراً جواب گرفته مخابره نماید قائم مقام میان دوآب رمزی)
بدقت ملاحظه فرمایند این رفتار باییاناتیکه سفیر کبیر عثمانی همیشه نموده و خود حضرت عالی کراراً تلگراف فرموده اید چقدر منافی است مراتب را پروتست نموده رفع این حرکات را طلب و نتیجه را اعلام فرمائید اینجا هم با سفیر کبیر مذاکره و بسفارت مراسله نوشته شده است

(علیقلی)

نمرهٔ ٢٨٤) تلگراف وزات خارجه بوزرای مختار ایران مقیم پطروگراد

و لندن ٢٤ ربیع الثانی ١٣٣٣

مسبوق هستید که مکرر رجعت قشون از ایران تقاضا وروسیه هم وعده داده است قبل از عزیمت موکب حضرت ولایت عهد ازطهران وزیر مختار روس در موقع شرفیابی اظهار داشت که اساساً در اینکه قشون روس احضار شود موافقت دارد ژنرال قونسول روس هم عقیده اش همین است و همین قدر که بعد ازورود به تبریز در موقعی که ژنرال قونسول شرفیابی حاصل میکند باو از طرف حضرت ولایت عهد فرمایش بشود فوراً مقصود حاصل خواهد شد وقشون مراجعت خواهد کرد چون موکب والاحضرت اقدس بخاك آذربایجان ورود فرموده خیلی بجاست که قبل از ورود به تبریز قشون را مراجعت دهند این نکته را هم خاطر نشان خواهید کرد که این اقدام روسیه در این موقع در اذهان عامه اثرات بسیار خوب خواهد کرد در این باب اقدام فوری نموده نتیجه را تلگراف فرمائید

(معاون الدوله)

درآخر تلگراف لندن اضافه شده است : جناب عالی هم در همین زمینه با سفیر کبیر روس مذاکرات لازمه نموده نتیجه را اطلاع دهید

(معاون الدوله)

نمرهٔ (٢٨٥) مراسله سفارت آلمان بوزارت خارجه

٢٤ ربیع الثانی ١٣٣٣

به دوستدار خبر رسیده است که مسیولیستمان قونسول امپراطوری آلمان در بوشهر و مدیر تجارتخانهٔ آلمانی موسوم به فن هوکس توقیف شده‌اند دوستدار از این تحطی و تعرض جدید که اسباب اهانت دولت علیه می باشد اعتراضات خود را به آن جناب اظهار داشته خواهشمند است بلا تأخیر برای استخلاص فوری مستخدم وتبعهٔ آلمان اقدامات مجدانه ومؤثره بعمل آورند ونظر باین مقصود ازآن جناب استدعا دارم فوراً برای تخلیه قونسولگری و تجارتخانهٔ آلمانی که در تحت اشغال راه زنان انگلیسی می باشد امر صادر فرمایند واضح است که سفارت امپراطوری آلمان عزل و انفصال حاکم بوشهر را تقاضا خواهد کرد چه

حاکم مزبور نتوانسته یا نخواسته است اسباب حفاظت قونسولگری آلمان را فراهم سازد
(کاردرف)

نمرهٔ (۲۸۶) سواد تلگراف حکومت بوشهر بوزارت داخله

۲۵ ربیع الثانی ۱۳۳۳

سواد ــ الساعه که نیم ساعت به ظهر جمعه ۲۵ مانده از مسجد نو بر گشتم هیجان عمومی بدرجه ایست که فوق تصور است چنین ازدحامی هرگز در بوشهر دست نداده بود کل علماء و عموم طبقات اهالی حضور داشتند ملخص خطابهٔ آقایان علماء این بود : که سه سال است بدون اینکه هیچ ضرر مالی و جانی از بنادر بانگلیس رسیده باشد در اینجا اخلال کرده و عدهٔ قشون نگاهداشته و حالا هم شبانه هتک حرمت و حیا و بیطرفی دولت را کرده با وصف احکام جهادیه حجج اسلام محض اینکه شاهنشاه محبوب ما بیطرفی اختیار فرموده اند از اجرای اوامر حجج اسلام تقاضا کرده ایم حالا هم قصد بلوا و جنگ و جهاد نداریم جلاء قشون انگلیس و رجعت قونسول و تاجر و خانم آلمانی را می خواهیم و دست از حقوق مشروعهٔ خود بر نمیداریم و اگر ما را بکشند ایلات و عشایر واهالی غیور خوب زنده هستند وبوظیفه اسلامیت و ایرانیت رفتار خواهند کرد این بنده از علماء بوشهر تشکر میکنم که درموقع این بروز حسیات ملیه نهایت موافقت و مساعدت را با بنده فرموده و مردم را باقدامات دولت علیه امیدوار ساخته و متفرق فرمودند و این فقط از فضل الهی و توجه امام عصر عجل الله فرجه و نیت پاك مقدس اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی ارواحنا فداه بود و الا این بنده موفق به تسکین و تأمین این عده مردم که هیجان شان بی اندازه ثوران و فوران داشت نمی شدم حالا مردم منتظر نتیجه اقدامات دولت هستند که فقط بهمین امید امروز متفرق شدند و هیچ شبهه نیست که باز اجتماع خواهند کرد (علیمحمد)

نمرهٔ (۲۸۷) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران

در پطروگراد ۲٦ ربیع الثانی ۱۳۳۳

چندروز قبل چند نفر اطریشی که میگویند ازاسرای اطریشی وآلمان متوقفین عشق آباد بوده اند فراراً بقوچان آمده اند آژنت روس آنها را دستگیر کرده وبه همراهی ده نفر قزاق مشغول تجسس است که اگر باز کسی ازاطریشی ها و آلمانیها پیدا کند آنهارا نیز دستگیر نماید اینگونه رفتار روس ها درشمال و حرکات انگلیس‌ها درجنوب که مخالف بیطرفی دولت علیه است باندازه موجب تنفر عامه شده که هرگاه باین رویه باقی باشند موقع دولت را بسی مشکل خواهند کرد واثرات وخیمه‌آن عاید روسیه و انگلستان وایران خواهد بود این نکات را بایانی مقتضی بوزیر امور خارجه خاطر نشان و خاتمه دادن باین رفتار را تقاضا نتیجه را تلگراف فرمائید (معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۸۸) مراسله وزارت خارجه بسفارت کبرای عثمانی

۲۷ ربیع الثانی ۱۳۳۳

موافق اخبار واصله دراورمی یکنفر ضابط عثمانی باجمعی ازعساکر آندولت علیه به

میسیون امریکا به بهانه اینکه مجروحین روسی درآنجا هستند رفته باوجودیکه از طرف رئیس میسیون آنهارا مطمئن ساختند که مجروح درآنجا نیست متقاعد نشده تمام اطاقها و صندوق ها را معاینه نموده کسی‌را نیافته اند البته ذاتعالی سفارت پناهی تصدیق خواهند فرمود که این رفتار عساکر ومأمورین آن دولت علیه درخاک مقدس بیطرف ایندولت علیه نسبت باتباع دولت بیطرف دیگر تاچه درجه مشکلات برای ایندولت علیه فراهم می نماید دوستدار با نهایت تأسفی که از این واقعه دارد رفتار عساکر آندولت را معترض و انتظار دارد بصدور اوامر مؤکده تلگرافی آنهارا ازاین نوع کردار ممنوع وازنتیجه دوستداررا مستحضردارند

(معاون الدوله)

نمرة (۲۸۹) تلگراف سفیر کبیر ایران مقیم اسلامبول بوزارت

خارجه ۲۸ ربیع الثانی ۱۳۳۳

سابقاً خلاصه مراسله بابعالی را که هیچ نیت سوء قصدی نسبت باراضی دولت علیه ایران نداشته وتأمینات لازمه داده بودند عرض کرده اینك سند دیگری تحصیل نمودم که بابعالی عبارت ذیل‌را صریحاً می‌نویسد : دولت عثمانی نسبت به اراضی ایران هیچگونه افکاروآمال استیلا جویانه نداشته واراضی اشغالیه را بهیچ سبب وبهانه ضمیمه خاك عثمانی نکرده وبدولت ایران اعاده خواهد داد . مراسله دیگری هم درجواب تقریر سفارت درتجاوزات به جنوب نوشته که همان اظهارات راجع بشمال را ذکر می نماید . (محمود)

نمرة (۲۹۰) تلگراف وزارت خارجه بحکومت بوشهر

مورخه ۲۸ ربیع الثانی ۱۳۳۳

درمسئله تعرض انگلیس ها بقونسول آلمان ورئیس تجارتخانه آلمانی در بوشهر و اینکه آنهارا به جهاز انگلیس برده‌اند عجالة باید درتخلیهٔ قونسولگری وتجارتخانه آلمانی ومحافظت هردوجا وحفظ دفاتر و اوراق این دوموقع کمال اهتمام را نموده مراتب را اطلاع دهید

(علیقلی)

نمرة (۲۹۱) تلگراف کارگذاری کرمانشاهان بوزارت خارجه

۲۸ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دونفر صاحب منصب آلمانی با دوازده بار که چهار بار آن موافق راپرت نظمیه قورخانه بوده روز گذشته وارد کرمانشاهان شدند شوکت بیك شهبندر لنکه هم وارد و درشهبندری چندی متوقف خواهد بود (معاضد الملك)

نمرة (۲۹۲) مراسله وزارت خارجه بسفارت آلمان

مورخه ۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دوستدار قبل ازوصول مراسله محترمه آن جناب راجع باقدامات روسها درتبریز نسبت به تجارتخانه پطاك برطبق اظهاریکه قبلا از سفارت اتازونی که در تبریز حافظ منافع اتباع آلمان است دراین مسئله شده بود باسفارت روس مذاکرات لازمه نموده وازاین رفتار جداً پروتست نمود وبسفارت دولت ایران درپطروگراد تعلیمات لازمه داده و اخیراً جوابی که

از سفارت روس بوزارت خارجه رسیده است شامل براین است که از وزارت خارجه پطروگراد به جانشین قفقاز امر شده است که قالی های تجارتخانه پطاك را اگر به قفقاز برده اند تاختام جنك بفروش نرسانند (معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۹۳) مراسله وزارت خارجه بسفارت آلمان مورخه

۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

مراسله محترم آن جناب دایر به تعرضی که بمسیو لیستمان قنسول آن دولت امپراطوری و مدیر تجارتخانه آلمانی موسوم به فن هوکس در بوشهر واقع شده است واصل دست احترام گردیده و دوستدار نهایت تاسف را از این قضیه حاصل نموده فوراً شرحی معترضاً بسفارت انگلیس نوشته بسفارت دولت علیه ایران در دربار دولت انگلیس نیز تعلیمات لازمه تلگرافی داده شد که ضجرت خاطر اولیای دولت ایران را از این رفتار خلاف اصول باولیاء دولت مشار الیها بیان و بدین حرکات پروتست نماید محض استحضار خاطر محترم آن جناب بمقام مزاحمت برآمده احترامات فایقه را تجدید می نماید (معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۹۴) تلگراف کارگذاری آستارا بوزارت خارجه

۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دیروز تقریباً یکهزار و پانصد نفر سالدات باچهار عراده توپ و دو توپ مسلسل کوچك از بادکوبه وارد آستارا امروز تماماً بطرف اردبیل حرکت کردند (حسین)

نمرهٔ (۲۹۵) مراسله وزارت خارجه بسفارت اتازونی

مورخه ۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دوستدار بطوریکه در ضمن مراسله جوابیه خود زحمت افزا گردیده بعد ازوصول مراسلهٔ محترمه مورخه ۱۹ فوریه ۱۹۱۵ که مرقوم فرموده بودند موافق اطلاعات واصله قالی های کارخانه آلمانی پطاك را از تبریز حمل بروسیه نموده و در آنجا بفروش رسانیده اند شرحی بسفارت امپراطوری روس نوشته بود اینك موافق جوابیکه از سفارت مشار الیها بدوستدار رسیده تصریحاً اشعار میدارند که وزارت امور خارجه روسیه از جانشین قفقاز خواسته است فروش قالیهای پطاك را موقوف نمایند برای استحضار خاطر محترم جناب جلالتماب عالی بمقام مزاحمت برآمده احترامات . . . (معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۹۶) تلگراف وزارت خارجه بکارگذاری کرمانشاهان

۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

مقارن وصول مشروحه شما از سفارت روس مراسله رسید که دونفر آلمانی درکرمانشاه مشغول تهیه سوار و اسلحه هستند و اظهار میدارند که چون این فقره مؤدی به فساد میشود باید جلوگیری شود تکلیف کارگذاری این است که اگر بتوانید بطوریکه مسیو شونمان ملتفت مطلب نشود او را که باید بعراق برود از کرمانشاهان حرکت بدهید و اگر معتذر براین است که میخواهد تاسرحد باستقبال وزیر مختار برود حق ندارد سوار مخصوص تهیه نماید و برای امنیت راه هرقدر سوار میخواهد از سوار های دولتی همراه او نمائید و در صدد کشف رفتار و خیالات او بوده اطلاع دهید (علیقلی)

نمرهٔ (۲۹۷) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران

مقیم اسلامبول مورخه ۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

از سفارت روس و آمریك و فرانسه و انکلیس رسماً بوزارت خارجه می نویسند هشتصد نفر از مسیحیان را اکراد در نزدیکی ارومیه بقتل رسانیده و ممکن است حیوة سایر مسیحیان که فعلادراطراف ارومی متواری هستند دوچارمخاطره قطعی باشد تقاضای جلوگیری از قتل و غارت اکراد را کرده اند البته مسبوقید اقدامات عثمانیها و تحریکاتی که در آذربایجان بین اکراد نمودند باعث وقوع حوادث حاضره و سبب شد که اقتدار دولت در آن حدود متزلزل گردید بابعالی را از کیفیت مطلع نموده جداً مسئولیت قتل و غارتهائی که بواسطه تحریکات آنها در خاك ایران روی داده متوجه دولت مشار الیها بنمائید مخصوصاً تارجعت قطعی قشون عثمانی مطالبه کنید بفرمانده هان قشون خود امر تلگرافی فوری در جلوگیری اکراد صادر نمایند به پطر و لندن هم دستور اقدام فرستاده شده نتیجه را زود اعلام فرمائید

(معاون الدوله)

نمرهٔ (۲۹۸) تلگراف کارگذاری کرمانشاهان بوزارتخارجه

۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

در نزاعی که میان عشیره دلوو سنجابی اخیرا واقع شده که شرح آن تلگرافاً بعرض رسیده از قرار راپرت حکومت قصر پاکتی در ترك یکی از سوار های مقتول عثمانی بدست سنجابی ها افتاده که عین آنرا بکرند نزد آقای امیر مفخم فرستاده ومعزی الیه بکار گذاری ارسال داشته اند پاکت مزبور محتوی دو طغری نوشته بخط ترکی یکی دارای شش ماده و دیگری مکتوب مختصری است خطاب به شهبندر و او را تآیید میکند دراجرای مواد مزبوره ومختصر آنها بفارسی ذیلا عرض میشود :

از مندلیج ۲۳ شباط مطابق ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۳۳

کرمانشاهان ــ شهبندر عثمانی ــ ماده اول ــ درکاغذیکه بتاریخ ۱۶ شباط فرستاده بودم ایصاح کرده بودم که کار های جنوبی ایران ازطرف حکومت عثمانی بعهدهٔ این بنده تودیع شده ماده دوم ــ بنا بر این در کرمانشاه از برای محافظت منافع دولت سنیه خودمان و محو کردن مأمورین وتوابع دولت روس وانکلیس که بر خلاف حرکات ومنافع ما تزویرات وافسادات اجرا می میکنند . یوز باشی اسمعیل حقی بیگ ویك نایب بابك، معاون طبیب بهمراهی ۴۲ نفر بانجا فرستاده شد این صاحبمنصبان با فراد و صاحبمنصبانیکه در انجا هستند حق امر دادن را دارند ار برای ارائهٔ طریق کردن به حقی بیك امور مقدم تشکیلات اتحاد اسلامی که درست کرده با هم نشر یك مساعی کردن بهاء بیك و سعید بیك ترفیق شده .

ماده سوم ــ عموم منافع ووسایطی که دشمنان مادر کرمانشاهان دارند بدست آوردن باخاتقین تاسیس مخابره کردن عناصر مضره را ازاله کردن و یك محیط امین و موافق بهر صورت احضار کردن وظیفه مومی الیه است . ماده چهارم ــ در الغاء و اجرای مقاصد مهمه که در بالا ذکر شده بهر حال ابراز تسهیلات و معاونت کردن و ترتیبات و تدابیری که مومی الیه

نشان‌می دهدتماماً اجری کردن بدیهی ازوظیفه‌وطنیه وایجابات غیرتیه شما است بحضرت سفیر طهران مسئله را بکلی محرمانه اشعار کردن ومادامیکه وضعیت تماماً با امنیت و آسایش تأسیس نشده و چنانکه در شمال ایران شده استعجال و بی دقتی نخواهم کرد لهذا این مطالب را هم با صورت مناسب ازطرف بنده بحضرت سفیر ایضاح فرمائید . مادهٔ پنجم خواه ازبرای تامین فعالیت تان و خواه در استحصال مقصد فدا کاریهائی را که ابراز خواهید کرد قوای سفریه مان استناد کاه شما است . ماده ششم اگر لازم باشد به عساکریکه در آنجا هستند از حاصلات شهبندرخانه و محکمه پول کافی قرض کرده بدهید که با الاخره عموماً از طرف خودم داده خواهد شد (قوماندان هیئت سفریه حسین رؤف) مکتوب خصوصی — از مندلیج ۲۳ شباط ۲۲ ربیع الثانی در کرمانشاه شهبندر عثمانی . آقا بقصد تأمین و و تأیید منافع عالیه دولت صورت اجرای حرکاتیکه در عهده کرفته ایم معاونت و اشتراک آن جناب لازم است لهذا تعلیمات نامه مفصلی لفاً تقدیم میشود در این باب صرف مساعی و همت فرمودن از غیرت وطن پرورانه آن جناب متمنی هستم و تأییـد دوستی میمایم .

(قوماندان سفریه حسین رؤف) **(معاضد الملك)**

نمرهٔ (۲۹۹) مراسله وزارت خارجه بسفارت آلمان

۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

دوستدار پس از وصول مراسله محترمه آن جناب مشعر برفتار مأمورین انکلیس و اینکه مرقوم فرموده اند قصد ضبط اموال ونوشتجات مسیو هولست ومسیو هلمیش را دارند تلکرافات لازمه بحکومت عربستان مخابره نمود که اهتمامات لازمه درمحافظت اموال ونوشتجات اشخاص مزبوره نموده نتیجه را اطـلاع دهند پس ازوصول جواب خاطر محترم را قرین استحضار خواهد داشت **(معاون الدوله)**

نمرهٔ (۳۰۰) تلکراف وزیر مختار ایران مقیم پطروکراد ۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۳

راجع بتلکراف ۲۴ ربیع الثانی (۱) دیروز با وزیر خارجه ملاقات و مذاکرات کردم کفتند تصور نمی کنم مطلب اینطور باشد والبته سوء تفاهمی شده است و مخصوصاً تلکرافهای وزیر مختار را خواسته تلکراف دایر به شرفیابی او بحضور والا حضرت اقدس ولیعهد را خوانده باز جداً اظهار نمودند که وزیر مختار نمی توانست وعده بدهد ولی من بشما جداً میکویم و بدولت متبوعهٔ خود تان هم اطلاع دهیدماهرکز خیال تصرف یك وجب خاك ایران را نداریم وقشون‌خودمان را از آذربایجان تا جنك هست و اعاده نظم در آن طرف نشده نمی توانیم برداریم انشاء الله وقتی که جنك تمام شد و شما هم نظم آن صفحات و آسایش تبعه محلی و خارج را تهیه کردید یکساعت زودتر قشون خودمان را خارج خواهیم کرد **(اسحق)**

نمرهٔ (۳۰۱) تلکراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران

مقیم پطروکراد غرهٔ جمادی الاولی ۱۳۳۳

قزفهائیکه مأموردستکیری اسرای اطریشی بوده اندانواع تعدیات را نسبت برعا واهالی‌سرراه

---

(۱) نمرهٔ ۲۸٤ کتاب

نموده اند جنرال قونسول درمقابل اعتراض کارگذار اظهار بی‌اطلاعی ازاین امرنموده وگفته است که اگنط قوچان خود سرانه و بدون اطلاع او این اقدام را نموده است و ضمناً تقاضا نموده که چهار نفر اسراء اطریشی را که گرفتار و در اداره قشونی خودشان در قوچان توقیف کرده اند بحکومت محلی تسلیم نمایند که بتوسط مأمورین ایران تسلیم مأمور سرحدی روس بشوند بکارگذاری تعلیمات داده شد که تسلیم اسرا را بحکومت محلی قبول ولی تحویل آنها را بمامورین سرحدی روس نپذیرد و این تقاضای جنرال قونسول را رد کند و برای جبران این امر ناگوار بکارگذار تاکید شد که فوراً تغییر اگنط قوچان را تقاضا کند در اینجاهم بسفارت روس همینطور نوشته شد جنابعالی هم بااستحضار از کیفیت امر مذاکره نموده در تایید مذاکرات وزارت خارجه اقدام و مخصوصاً این نکته را خاطرنشان نمائید که موافق اصول حقوق بین المللی اسرای هریك از متخاصمین در خاك دولت بیطرف نباید طرف تعرض واقع شوند نتیجه را اطلاع دهید **(معاون الدوله)**

نمرة (۳۰۲) مراسله سفارت آمریك بوزارت خارجه

مورخه غره جمادی الاولی ۱۳۳۳

الان بدوستدار از دولت اتازونی تلگرافی رسیده و توجه این سفارت را بقتل و غارت مسیحیان در دیلمان وخطر معلومی که برای اتباع آمریکا و سایر مسیحیان در ارومیه موجود است جلب و استفسار نموده است که آیا میتوان بوسیله دولت ایران برای اشخاص مزبوره وسایل امنیت و حفاظت را فراهم ساخت نظر بمراتب فوق دوستدار مدلول یاد داشت مورخه ۱۳ شهر حاری (ماه مارس) خود را تکرار نموده و در خصوص مطالب مندرجه در یاد داشت مزبور تاکید مینماید مراتب احترامات . . . **(کالدول)**

نمرة (۳۰۳) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران

مقیم اسلامبول غره جمادی الاولی ۱۳۳۳

خبر میدهند چهل نفر عسکر بایك کوماندان در گیلان کلهرباخان کلهر ملاقات و قصد آمدن بکرمانشاه را دارند اخیراً هم خبر میدهند متجاوز از یکصد نفر سوار عشیره دلو برای تولید فتنه بدهکده علی صفر خاك ایران در چم شیر هجوم برده آبادی را آتش زده دو گله گوسفند آنها را یغما و چهار نفر را مجروح و مقتول نموده اند سلیمان خان سالار مقتدر در قلعه سبزی جلوگیری قدری از اموال منهوبه را گرفته چند نفر مجروح و مقتول شده فعلا باسنجابی ها مشغول زد و خورد هستند .

خبر اخیر وتجاوز عشیره دلو وهم‌چنین آمدن چهل عسکر وکوماندان همچو میرساند که قصد فتنه دارند و این تجاوزات را وسیله قرار می دهند باجای لازم مذاکره جزای متجاوزین ودیهٔ مقتولین جبران خسارت حریق ورفع این‌حرکات‌را طلب نتیجه‌را اعلام فرمائید **(معاون الدوله)**

نمرة (۳۰۴) تلگراف وزارت خارجه به ایالت فارس

غره جمادی الاولی ۱۳۳۳

این‌دوسه روزه یادداشت وسواد بعضی تلگرافاتی که مامورین انگلیس بسفارت خود کرده‌اند

ازسفارت انگلیس بوزارت‌خارجه رسیده است که اطلاع جنابعالی از نکات عمدهٔ آنها واجب است
۱) — وزیر مختار دریاد داشت رسمی خود مینویسد میان اسباب واسموس جعبهٔ مشتمل برهزار ورقه تهییج آمیز بالسنه سیخ و اردو وسنجابی وهندی وانگلیسی بوده است که‌اهالی مختلفه هندوستان را بشوراند وضمناً تصریح کرده‌اند شخصی که چنین مأموریت داشته در خاک یك مملکت بیطرف مثل یك سرباز مسلح جزو خصم شمرده میشود .

۲ — در رقعه دوستانه به آقای معین الوزاره وزیر مختار نوشته است که واسموس ابتدا باداره ژاندار مری و بعد بخانه در خارج شهر که سابق سکنی داشته منزل کرده دوساعت بعد از ورود او در کالسکه که مخصوصاً برای او فرستاده بودند سوار و بدیدن حاکم رفت تلگرافاتی از شیراز رسیده است که خبر میدهند کاپیتن ارتن گرن علناً در عرض راه وطن خواهان ایرانی را برضد انگلیس دعوت و به ناصر دیوان و امین مالیه اظهار داشته است که در این مقصود شرکت جویند تحقیق نموده است چند عده تفنگچی میتوانند برای جنك با انگلیس تهیه نمایند و علناً گفته است ماژر اکانر قونسول انگلیس مسیو استاس را وادار نموده است که بژاندارمری پول ندهد این رفتار ناچار میکند که برای احضار سوئدیها از فارس تقاضائی بشود تلگراف دیگر خبر میدهد که نقشه واسموس این بوده است که بقونسولگری حمله نموده قونسول را دستگیر نماید ماژر اکانر باندازهٔ مخاطره را حتمی میداند که اجازه خواسته است تمام نوشتجات مزبوره و محرمانه خود را آتش زند و میگوید که هیچ اشتباهی در رفتار سوئدیها نیست و محقق است که با واسموس همراه و مساعد هستند و نیز فرمانفرمای فارس هم باآلمانها متحد میباشد لهذا اعتبار اطمینانات دولت ایران محل تردید و هرگاه امر قطعی در این مقدمات صادر نشود ایران مجبور خواهد شد که باروس و انگلیس داخل جنك شود و تلگرافات دیگری است که مدلل میدارد که در ورود مقداری اسلحه و مهمات که در ژانویه گذشته به بوشهر ومحمره رسیده آلمانها شرکت و دخالت داشته واین‌اسلحه ظاهراً برای ایران وارد شده قسمتی برای سوئدیها بشیراز حمل کرده و قسمت دیگر هنوز درمحمره است سوئدیها شمارا فریب داده اسباب خرابی ایران خواهند شد مگرخودتان بخواهید مارا بازیچه قرار داده اسباب خرابی ایران را تهیه کنید .

۳) — تلگراف ۱۲ مارس قونسول شیراز است که خبر می‌دهند واموس واردکازرون شده مشغول تحریك مردم است اگر ازطرف دولت اقدام نشود اقدامات محلی من بی‌فایده است بایستی حکم به ایالت فارس بشود که از هیجان جلو گیری کنند ونیز به تلگرافخانه ها قدغن شود تلگرافات حمای را قبول ننمایند تلگراف دیگر قونسول شیراز حاکی است که اهالی متعصب کازرون درتحت ریاست شیخ همدانی ملای ژاندار مری بخانه مجتهدین رفته و کاغذ هائی در اعلان جهاد ارائه داده میرزا حسن برادر حبل المتین هم از بوشهر بکازرون آمده مجالس مجتمی می کند علمای برازجان تلگراف های مفصل به علمای کازرون نموده‌اند که به آنها ملحق شوند خوب است دولت ایران حکم کند که تلگرافخانه اینگونه تلگرافات را قبول ننماید و به حاکم وعلماء دستور داده شود که ازاین حرکات جلو گیری نمایند .

۴) -- درضمن تلگرافی ازبصره خبر می‌دهند واسموس علماء واهالی بهبهان را بجهاد دعوت می کرده واین مسئله از روی کاغذ آلمانها که بدست آورده ایم معلوم شده است . این است خلاصه اظهار واطلاعات که بتوسط سفارت انگلیس رسیده است .

اولا نسبت هائیکه بصاحبمنصب سوئدی میدهند دراینجا با کفیل اداره ژاندارمری مذاکره شد او اظهار بی اطلاعی و تقریباً انکار می کند لازم است جنابعالی تحقیقات لازمه نموده صحت و سقم این نسبت ها را معلوم و در صورت صحت جداً جلوگیری فرمائید ثانیاً آن قسمتی که راجع بخود واسموس اظهار میدارند آیا صحیح است یاخیر منتظر اطلاعات حضرت مستطاب عالی هستم و درهر صورت باید ساعی بود که مبادا در شیراز تحریکاتی که منجر به اغتشاش و هیجان اهالی برضد بیطرفی شود به ظهور برسد و با هر قوه و قدرتی که دارید از اغتشاش جلوگیری فرمائید بطوریکه این سوء تفاهم از ذهن قونسول انگلیس خارج ونیز طوری بشود که سوء ظن آنها از صاحب منصب سوئدی بر طرف شود

(معاون الدوله)

نمرة (۳۰۵) تلگراف کارگذاری انزلی بوزارت خارجه

غره جمادی الاول ۱۳۳۳

دیشب قریب هفتصد نفر سالدات و قزاق باکشتی موسوم به امپراطور بامهمات وارد غازیان و گویا هزار نفر هم همین دو روزه وارد خواهند شد پس از ورود بقیه و تحقیقات صحیحه مجدداً بعرض خواهد رسانید **(نظام الممالك)**

نمرة (۳۰۶) تلگراف کارگذار کرمانشاهان بوزارت خارجه دوم جمادی الاول ۱۳۳۳

مسیو شونمان در کرمانشاهان قصد اقامت دارد و ممکن نیست بتوان او را بسمت عراق حرکت داد بطوریکه تلگرافاً عرض نمود تاکنون متجاوز از پنجاه سوار استخدام کرده امروز در موقع ملاقات که مفصلا مذاکره شد اظهار مینمود بواسطه رفتاری که انگلیسها در بوشهر و بهبهان باقونسول آلمان کرده اند من مجبورم برای حفظ خودم هر قدر سوار لازم بدانم استخدام کنم در جواب گفته شد کارگذاری بشما قول میدهد که در اینجا احدی نتواند نسبت بشما حرکت بی قاعده نماید اظهار داشت از طرف دربار طهران توسط وزیر مختار آلمان بقونسول بوشهر همین اطمینان داده شد عاقبت او را گرفتار کردند ممکن نیست دیگر ما باین وعده ها متقاعد شویم هر گونه اقدام هم از دادن راپرت وغیره شما و طهران در این موضوع نمائید بی اثر خواهد بود از مذاکرات او معلوم میشود قصد اقامت دارد و در خاتمه اظهار میداشت مادامی که از طرف دشمنان ما حرکت خلاف ناشی نشود از طرف ما هم اقدامی که موجب انقلاب باشد ظاهر نخواهد شد

(معاضد الملك)

نمرة (۳۰۷) تلگراف وزارت خارجه بکارگذار شیراز

مورخه ۳ جمادی اولی ۱۳۳۳

واسموس در شیراز هنوز بسمت رسمی شناخته نشده نظر باقدامات تهییج آمیزی که می

گویند از او ناشی شده در شیراز ایالت جلیله می باید حرکات او را مراقب باشند که باغوا و تحریك مردم نتواند موفق شود **(معاون الدوله)**

نمرهٔ (۳۰۸) تلگراف کارگذاری آذربایجان بوزارتخارجه

مورخه ۳ جمادی الاولی ۱۳۳۳

مرتکبین قتل و غارت در خاك آذربایجان چه در دهات مجاور ارومیه و چه در نواحی خوی و سلماس و غیره صرف اکراد ایرانی نیستند چنانکه در آنصفحات اکراد و عساکر باهالی دهات تعرض نموده اند ارامنه و بعضی از مسلمین ایرانی را بقتل رسانیده اند در دهات خوی و سلماس هم فدائیان ارامنه دهات را آتش زده و جمع کثیری از مسلمین ایرانی را کشته اند این خسارات و صدمات مالی و جانی فقط از جمعیت و قوه نظامی متخاصمین باتباع بیطرف ایران از مسلم و مسیحی وارد آمده و بواسطه مداخلات و تضییقات بی رویهٔ متجاوزین است که بعضی اوقات اقدامات مامورین محلی برای حفظ جان و مال اهالی از داخله و خارجه بی نتیجه مانده مگر از طرف ایالت و کارگذاری کل برطبق مقررات اولیای دولت تعلیمات بلیغه بمامورین محلیه داده شود که حتی المقدور برای حفظ جان و مال ملل متنوعه سعی نمایند در حالتی که حاکم و کارگذار مستقر در ارومیه نیست و پست و تلگراف دایر نشده و مامورین محلیه از راپرت وقایع اتفاقیه بمقامات عالیه بملاحظه محذورات موجوده ممنوع اند چگونه میتوان بفوریت اقدام نمود مراتب باستحضار ایالت جلیله رسیده همینکه وسایل مکاتبه و مخابره باارومیه بدست آمد مطابق مقررات اقدامات لازمه بعمل خواهد آمد **(اسدالله)**

نمرهٔ (۳۰۹) تلگراف وزیر مختار ایران مقیم پطروگراد

بوزارت خارجه ۳ جمادی الاولی ۱۳۳۳

(راجع به نمره ۲۸۷) مذاکرات مفصل مؤثره نموده اثرات وخیم اقدامات پاره مامورین روس را خاطر نشان کردم قرار شد مطابق معمول عموم دول بیطرف هروقت از محبوسین جنگی دول محارب بخاك ایران بگذرند دولت علیه خودش امر بتوقیف آنها و توقف مجبوری در یك نقطه در تحت نظارت بایس بدهد بسفارت هم همین طور دستور العمل داده اند

(اسحق)

نمرهٔ (۳۱۰) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران

مقیم پطروگراد مورخه ۳ جمادی الاولی ۱۳۳۳

چنانکه سابقاً تلگراف کردم وزیر مختار روس در روز شرفیابی بحضور والا حضرت ولیعهد چنین اظهار کرده است «از قراریکه شنیده ام دولت ایران خیال دارد تقاضا نماید قبل از ورود والا حضرت اقدس قشون روس از تبریز برود نقطه نظر من همین است ولی ابراز این مطلب قبل از ورود والا حضرت اقدس به تبریز اثر خوبی نخواهد بخشید بعد از ورود به تبریز موقعی که ژنرال قونسول روس شرفیاب میشود چون او هم بهمین عقیده است همینقدر که اظهاری از طرف والاحضرت اقدس بشود فوراً مقصود حاصل خواهد شد »

باین تفصیل جای بسی تعجب است که وزیر خارجه اظهارات وزیر مختار را تردید کرده و رجعت قشون را به بعد از ختم جنگ موکول میکند مخصوصاً اینکه میگویند بعد از اعاده نظم و امنیت قشون را مراجعت میدهیم ملاحظه میکنید جز مأیوسی از مساعدتهای لازم که امروز خیلی منتظر و متوقعیم هیچ نتیجه نمیتوان گرفت چطور جنابعالی با احاطه و اطلاعات کلی که باوضاع دارید متقاعد میشوید امید وارم برای این چند فقره کار در این موقع مقتضی هنر دانی خودتان را ابراز فرمائید **(معاون الدوله)**

نمرة (۳۱۱) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختارایران

مقیم پطروگراد ۳ جمادی الاولی ۱۳۳۳

موافق تلگرافات و اطلاعاتیکه دیروز رسیده ۲۲ حوت مطابق ۱۴ مارس تقریباً یك هزار و پانصد نفر سالدات باچهار عراده توپ و دو توپ مسلسل کوچك بامقداری قور خانه از بادکوبه وارد آستارا و روز ٢٤ حوت بطرف اردبیل حرکت کرده اند مقارن همین اتفاق هزار نفر سالدات باقورخانه ومهمات وارد انزلی شده گویا خیال دارند در آنجا استحکامات بنانموده وتلگراف بی‌سیم نصب ودایرنمایند هیچ‌معلوم‌نیست چه مقصود ومنظوری ازاین اقدامات دارندبا جای لازم مذاکره فرمائید درصورتیکه دراینموقع باریك برای حفظ بیطرفی دولت ایران جدیت کامله نموده و مخصوصاً درضمن مراسلات برای همین منظور احضار قشون وعدم مداخلات را خواسته است این رویهٔ که دولتین دوست همجوار درشمال وجنوب ایران پیشهٔ خود ساخته ووسایل هیجان و انقلاب را فراهم نموده و دایرهٔ منازعات و مداخلات را توسعه می‌دهند همواره برشدت هیجان افزوده وموقع دولت را خیلی باریك می‌کند جداً باین‌مسئله اعتراض ومقصود را معلوم نموده نتیجه را سریعاً اطلاع دهید **(معاون الدوله)**

نمرة (۳۱۲) تلگراف وزارت خارجه بسفیر کبیر ایران مقیم

اسلامبول مورخه ۳ جمادی الاولی ۱۳۳۳

درنزاعی که بین عشایر دلو وسنجابی‌ها واقع شده وچهار نفر ازآنطرف بقتل رسیده اند درترك یکی از سوار های مقتول عثمانی پاکتی بوده بدست سنجابی ها افتاده که عین آنرا بوسیلهٔ امیر مفخم حکمران به طهران فرستاده حاصلش این است که حسین رؤف کوماندان هیئت سفریه از مندلیج به شهبندر عثمانی می نویسد درضمن شش ماده (۱) مراتب را محض اطلاع‌اعلام نمود اقدامات خودرا تعقیب واین حرکات‌را پروتست ورفع‌آنرا جداً طلب کرده نتیجه را اعلام فرمایند **(معاون الدوله)**

نمرة (۳۱۳) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران

مقیم پطروگراد ٤ جمادی الاولی ۱۳۳۳

امروز آقای رئیس الوزراء ومن درسفارت مهمان بودیم حاصل مذاکرات این است برای اینکه رفع بهانهٔ دیگران ودل تنگی اهالی بشود و دست اولیاء دولت در حفظ بیطرفی باز شود لازم است قشون انزلی اردبیل قزوین را بفوریت احضار نمایند وزیر مختار قول داد

(۱) ٦ ماده متن درنمره ۲۹۸ ذیل تلگراف کارگذاری کرمان شاهان ذکرشده است

مطلب را امروز به پطروکراد تلـگراف نماید جنابعالی نیز مسبوق باشید و خیلی اهتمام کنید این قشون خیلی زود احضار شود والا اثرات بد ظاهر میشود ضمناً خاطر وزیر امورخارجه را بمذاکرات ومکاتبات پی درپی کابینهٔ سابق درباب لزوم رجعت قشون روس معطوف داشته گوشزد نمائید که اولیاء امور ایران تمام اتفاقات ومشکلات حالیه را پیش بینی کرده بودند سزاوار است یکساعت زودتر مساعدت نموده موقع مشکل را ملتفت و نگذارند هیجان بزرگی تولید شود (معاون الدوله)

نمرهٔ (۳۱۴) مراسله وزارتخارجه بسفارت کبرای عثمانی

مورخه ۵ جمادی الاولی ۱۳۳۳

رفتار تجاوز کارانهٔ قوای اندولت علیه بخاک مقدس دولت علیه ایران خاصه حدود آذربایجان و اعتراضات اولیای دولت متبوعهٔ دوستدار همواره باستحضار خاطر محترم ذاتعالی سفارت پناهی رسیده وپروتست شده است وبرخلاف مأمول چون هنوز حسن موافقتی ازطرف اولیاء دولت علیه عثمانی جلوه گر عالم یگانگی و مودت دولتین علیتین نشده بالطبع انتظار میرود که نتایج نامطلوبی پیاپی هم درآنحدود ظاهر گردد چنانکه رمزی بیك نامی در اواسط شهر ربیع الاول از میاندوآب به حاکم مراغه تلـگراف و درضمن توصیه ازعساکر آندولت علیه امضا می نماید (قایمقام میاندوآب رمزی) مسلم است که در بادی نظر دقیق آن جناب مستطاب بی تأمل این معنی نمایش داده مشود که این رفتار با اظهارات قطعیه رسمیه جناب مستطابعالی در رفع تجاوزات ومنع مداخلات قواء ومأمورین اندولت علیه ناموافق و درخور بسی حیرت وتأسف است که مأمورین آندولت علیه درآنحدود وظیفه شناسی خودرا فراموش واین رویهٔ ناستوده را که البته برخلاف نیات اولیاء دولتین علیتین است پیروی نمایندودستدار این حرکات آنانرا حقاً و اصولا پروتست کرده ومترصد است که باقدامات مؤثره مطلوبه آنهارا ازاین رفتار که بکلی مخالف بامناسبات طرفین است ممنوع وموجبات رجعت آنهارا برای فراغت از اتفاقاتیکه همیشه دراثر این تجاوزات ممکن الوقوع ست فراهم و ازنتیجه دوستدار را قرین استحضار فرمایند

در اینموقع احترامات . . . . (معاون الدوله)

نمرهٔ (۳۱۵) تلگراف وزارت خارجه بوزیر مختار ایران

مقیم پطروکراد مورخه ۵ جمادی الاولی ۱۳۳۳

مجدداً امروز باوزیر مختار درباب رجعت قشون قزوین وانزلی واردبیل مفصلمذاکره وتأکید شد که برای تسکین اذهان وتسهیل موقع کابینه حالیه که صمیمانه درحفظ بیطرفی ساعی است لازم است ابراز مساعدت ازطرف روسیه بشود که دست وپای دولت باز وقادر برحفظ بیطرفی بشود وعجالتاً برای احتراز ازتولیدپاره مشکلات احضار فوری قشون مزبور واجب است احتمال دارد که وزیر مختار انگلیس نظر بکدورتی که ازهیجان جنوب که حرکات بی رویهٔ مأمورین انگلیس تولید کرده است دارد دراحضار قشون قزوین مساعدت نکنند ولی جنابعالی باید مطلبرا درست توضیح کرده ومحذورات دولت را درمقابل اذهان عامه تشریح نمائید که زودتر نتیجه گرفته شود (معاون الدوله)

نمرة (۳۱٦) تلگراف ایالت فارس بوزارت خارجه مورخه ۵ جمادی الاولی ۱۳۳۳.

اینکه دراشیاء واسموس نوشتجاتی به شش زبان اردو وغیره یافته اند بنده اطلاعی ندارم اما انچه درخصوص ورود واسموس نوشته اند پس از انکه واسموس وارد برازجان شد و یکنفر کاپیتان انگلیس به تعاقب او ازبندر ریگ به برازجان آمده بود ژاندارمها واسموس را درتحت حفظ خود شان برحسب تکلیف بکازرون و از کازرون بشیراز آوردند طبیعة ورود او بژاندارمری‌شد نظربحفظ نزاکت یکنفر صاحبمنصب نظمیه‌را فرستادم باحوال پرسی بادرشکهٔ کرایه رفته‌بود واسموس درخواست ملاقات کرد من‌هم وقت‌دادم باهمان درشکه کرایه‌نزد من آمد و شرح مسافرت خود را گفت و گمان میکرد که من می توانم اشیاء او را از انگلیسها بخواهم گفتم این مذاکره باید در طهران بشود و رفت و پریروز هم آمد که نتیجه را بفهمد گفتم هنوز اطلاعی ندارم ضمناً اطلاع داد که یك مقدار از اسباب او رسیده روز ورود خواسته بود دو روز در منزل ژاندارمها بماند مخصوصاً باو گفته بودند با سوء ظنی که انگلیسها ازخیالات شما دارند نمیتوانیم قبول کنیم وهمان شب بمنزلی که پارسال در موقع آمدن بشیراز آنجا منزل کرده بود رفت در باب مذاکرات کاپیتن اوتین گرن از پراویتس سؤال کردم چیزی نمی دانست ناصر دیوان قطعاً وسایرین یقیناً اقدامی برضد دولت انگلیس نخواهند کرد تلگرافچی انگلیس که یکنفر ارمنی و مگردیچ نام دارد در کازرون از شیطانها است که همیشه حکومت کازرون و ژاندارمها و ناصر دیوان در این سال اخیر تغییر او را خواسته اند و من ابداً برابرت های او اعتماد ندارم معهذا تحقیق میکنم وامروزهم به پراویتس تأکید کردم قدغن کنند ژاندارمها ابداً از این اظهارات نکنند و خودم هم به ناصر دیوان و خوانین دشتی و دشتستان قبل از زیارت تلگراف اخطار کردم که دراسکات مردم سعی کنند چون قونسول انگلیس صبح نزد من آمد و همین اظهارات را کرد اورا مطمئن کردم که این‌مطالب صحت ندارد اکثرش خیالات واهی است و اشتهارات جهال اینکه واسموس خیال کرده باشد قونسول انگلیس را بگیرد جز واهمه مأخذی ندارد بر عکس میان مردم شهر این زمزمه هست که واسموس خوب است بشهر بیاید ودر شهر منزل کند مبادا اورا هم مثل قونسول بوشهر بی خبر ببرند ملاحظه بفرمائید افکار چقدر مشوش است درهر حال خاطر اولیای دولت آسوده باشد که درفارس ازاینگونه اقدامات که احتمال داده اند نخواهد شد

اما دراینکه تمام مردم دراعلی درجه افسردگی از قضیهٔ بوشهر وبندر ریك دارند هیچ شبههٔ نداشته باشید اگر افکار این مردم محل ملاحظه است شرط عقل اصلاح این افکار است بتدابیر در ضمن این مذاکرات امروز باقونسول انگلیس گفتم که ابداً احتمال حدوث حادثه ورفتاری نمیدهم دربوشهر هم صلاح نیست قشونی پیاده نمایند زیرا که ممکن است پیاده کردن قشون تازه باندازهٔ اسباب تحریك مردم بشود که اختیار از دست اولیای امور برود مسئلهٔ سوزاندن اوراق قونسولگری را نمی فهمم لابد در قونسولگری چیزی که موهم اخلال بیطرفی یا روابط دوستی با ایران باشد نخواهد بود . اما در باب اتحاد من

با آن خیالات مکرر در تبریز و شیراز بحضرات گفته ام که ایرانی و طرفدار مصالح مات هستم آلمان و انگلیس و روس نمیشناسم و اگر روزی بنا باشد مجبور شوم بر خلاف ملیت خود رفتار کنم کناره خواهم جست در این صورت چطور ممکن است من بدون تعلیمات در کاری اقدام کنم که ضررش از شمال تا جنوب ایران را خواهد گرفت در نظر من اقدامات خود انگلیس در این موقع که آتش دنیا را گرفته و احکام حجج اسلام همه جا منتشر است زود تر مردم جاهل ایران را مهیج خواهد شد درچنین موقع که بعضی اوراق بزبان اردو و غیره مخل بیطرفی است اگر مردم ورود با اسلحه را به مملکت وتعاقب غیر را هم مخل بیطرفی بدانند وفریاد کنند تعجب نیست بنده از مردم وحشی گرم سیر خیلی ممنونم که در این موقع بداد و فریاد قناعت کرده اند خود انگلیس از هر کس از حال مردم گرم سیر بهتر آگاه است و می دانند که آنها در دفاع وطن خود از دولت خارج واهمه ندارند پس در اینصورت نباید کاری کرد که به رگ تعصب این طوایف بر بخورد اما در باب اسلحه که به بوشهر و محمره وارد شده است بنده هیچگونه اطلاعی ندارم البته اولیای دولت بهتر میدانند و اگر تحقیقاتی هست باید از گمرک کرد .

از خیالات سوئدی ها هم بنده هیچ اطلاعی ندارم . در مسئلهٔ قدغن به تلگراف خانه اختیار با اولیای دولت است اما من اینطور جاو گیری‌ها را بد میدانم بالاخره مردم از اظهار با قدام دست خواهند رد و از تظلم به تمرد خواهند پرداخت معهذا عرض نمیکنم که ارائهٔ احکام جهاد بتوسط واسموس در کازرون باز از سیاست های تلگرافچی آنجا است زیرا که این احکام عالم گیر است و الان دو سه ماه است که نقل سر هر بازار است عمده این است که از مردم تحریك فطری نشود حرف در دهن زیاد زده میشود جلو گیری از تلگرافات چه مصرف خواهد داشت قاصد و مکتوب را چه خواهیم کرد عقیدهٔ بنده جاو حرف را باید گرفت که اقلا مردم بحرف حالی خوش بشوند و بغض نکنند سید حسن حبل المتین هم مثل سایرین یکنفر از افراد است و در نظر بنده اهمیتی ندارد فعلا هم بشیراز آمده است و به طهران عازم است در مذاکرات امروز با پراوتس رئیس ژاندارمری که او را برای نصیحت و دلالت خواسته بودم از هر حیث احتمالات قونسول انگلیس را منکر شد چیزی که معلوم شد آن بود که به تعلیم مرکز ارجاع قونسول آلمان و استرداد اشیاء واسموس را از قونسول انگلیس در شیراز و بوشهر خواسته است گفتم بشما چه ربطی داشت گفت تعلیمات طهران این راهم اخطار کرده است که اگر بخواهند اقدام مخالف بیطرفی بکنند جاو گیری خواهند کرد

(مهدیقلی مخبر السلطنه)

قسمت اول این کتاب تا این تاریخ که اول حمل بوشقان ئیل ۱۲۹۴ مطابق با ۵ جمادی الاولی ۱۳۳۳ است ختم و مابقی در کتاب علیحده طبع و منتشر خواهد شد .

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۲	۱۸	مهر	تهجیر
۱۹	۱۵	جنابان	جناب
«	۱۷	عبدتر	عبد شو
۳۰	۷	اشعر	استحضر
۳۲	۳۰	تلگراف	تلگرافت
۳۸	۱۲	دوات عثمانی	و دوات عثمانی
۴۳	۲۰	از	او
۵۹	۳۳	علی طوبلا دیگر	علی طوبلا و دیگر
۶۰	۱	علماء دیگر	علماء ودیگر
۶۳	۲۸	بعد از فرمودند (یك قسمتش را میتوانم رد بکنم ویك قسمتش را ممکن است من هم تصدیق بکنم انچه راجع بژاندارمری فرمودند) این عبارت حذف شده است	
۷۲	۲۹	میان دوب	میان دواب
۷۳	۲۰	اعتماد	کمال اعتماد
۷۴	۲۶	(نماینده دولت هم بوساقلی که دارد ازاحساسات مردم حاو کیری) بعد ازجاو کیری) این سطر حذف شده است	
۷۷	۱۵	عثمانی	قوای عثمانی
۷۸	۱۷	استقرار	استقرار اتحاد
«	۱۹	خاك مقدس	خاك مقدس دولت
۸۱	۲	ازشهر تبریز	از شهر
۸۲	۱۳	بهیجان آورد	بهیجان آورده
۸۳	۳۳	دیر زد	دیروز
۸۴	۲۵	که تمام	که در تمام
۸۵	۱۶	یك دسته	یك دستگاه
«	۲۸	عالیه	حالیه
۸۶	۱۶	از این اقدام	این اقدام
۸۸	۲۸	آمدن	آوردن
۸۹	۷	نواع	انواع
۹۱	۸	اطلاع میدهد	تلگرافا اطلاع میدهد
۹۲	۷	رئیس بریگاد	رئیس سابق بریگاد
۹۷	۱۴	آن اظهرات	با آن اظهاوات
۹۷	۲۱	ناصر	ناصری

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۰۲	۱۸	۳۳۳۱	۱۳۳۳
«	۲۲	ربیع الاول	ربیع الثانی
۱۰۵	۲۱	از حدود	امروز از حدود
۱۰۶	۲	غره ربیع الثانی	٦ ربیع الثانی
۱۰۸	۲۱	مأمورین قنسولگری.	تعیین مأمورین قنسولگری
«	۳۱	معزی الیهما	معزی الیها
«	۳۲	نموده	ننموده
۱۰۹	٦	اقدامات	این اقدامات
«	۷	بیطرف	دول بیطرف
«	۸	دچار	گرفتار
۱۱۰	٦	دوست بیطرف	دولت بیطرف
۱۲۳	۷	می کرند	میکردند
۱۲۵	۱۴	حوب	جنوب
۱۲٦	۱۲	این عبارت حذف شده.	که متهادرحه اهمیت دارد
۱۳۱	۱٦	مزبور	مرموزه
«	۲۸	حمای	مهیج
۱۳۲	۲۲	رفتار	سوء رفتار
۱۳۴	۲۲	این عبارت افتاده	و چند نفر از اطرف.

